Öykülerde İstanbul

Öykülerde İstanbul

Hazırlayan: Semih Gümüş

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 490
Edebiyat Dizisi: 137

Her hakkı
Kültür Yayınları
İş-Türk Limited Şirketi'ne aittir.

Kapak Tasarımı Mehmet Ulusel
Kapak Deseni Bedri Rahmi Eyuboğlu
(Vedat Günyol koleksiyonundan)
Düzelti Eylül Duru
Sayfa Düzeni Tipograf (0212) 292 41 11
Birinci Basım 4000 adet, Ağustos 2000
ISBN 975-458-246-7
OTM 10703801
Basımevi Mas Matbaacılık (0212) 285 11 96
İstanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları

öykülerde istanbul

Hazırlayan Semih Gümüş

Öykü

İÇİNDEKİLER

Önsöz 11

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)
İstanbul'da bir Frenk 15

Ömer Seyfettin (1884-1920)
Aşk Dalgası 29

Sait Faik Abasıyanık (1906-1954)
Kınalıada'da Bir Ev 41
Alemdağda Var Bir Yılan 44
Dolapdere 49
Yüksek Kaldırım 52
Balıkçısını Bulan Olta 59

Refik Halid Karay (1888-1965)
İstanbul 63
Garaz 68

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)
Döşeli Oda 75

Nahid Sırrı Örik (1894-1960)
Bir Gün Annemle Babam Konuştular 83

Ziya Osman Saba (1910-1957)
Bıraktığım İstanbul 93
Yaz Gezintileri 112
Kış Gezintileri 134

Orhan Kemal (1914-1970)
Yandan Çarklı 149

Haldun Taner (1915-1987)
Sebati Bey'in İstanbul Seferi 159
Dürbün 164

Cihat Burak (1915-1994)
Geçmiş Zaman Olur ki 1946 175

Sabahattin Kudret Aksal (1920-1993)
Ev ve Ölü 185

Zeyyat Selimoğlu (1922-2000)
Denizlerin, İstanbul! 195

Oktay Akbal (1923)
GÜNEŞLİ GÜNLERİ ÖZLEYEREK 219
KÖPRÜ ÜSTÜ 222
SON VAPUR 227
HEY VAPURLAR, TRENLER 233
KAVAKLARA HİÇ GİTTİNİZ Mİ? 251
KÖPRÜNÜN ORTA YERİ 255

Bilge Karasu (1930-1995)
BEYOĞLU ÜZERİNE METİN 259

Demir Özlü (1935)
BEYOĞLU'NDA BİR ÖĞLE VAKTİ 277
LENA'YI NİÇİN SEVİYORUM 285

Füruzan
İSKELE PARKLARINDA 299

Onat Kutlar (1936-1995)
USTALARIN DÜŞÜŞÜ 309

Tezer Özlü (1943-1986)
"CAFÉ BOULEVARD" 315

Mustafa Balel (1945)
BİR AVUÇ İSTANBUL 321

Erendiz Atasü (1947)
TOZ 333

Feyza Hepçilingirler (1948)
HAYDARPAŞA – 19.35 343

Işıl Özgentürk (1948)
ÇINARALTI DEĞİŞTİ Mİ? 355

Hulki Aktunç (1949)
BEYOĞLU'NUN KİRLİ TARİHİ 361

Semra Aktunç
ORTAKÖY 373
DÖN FLORYA KUŞU 377

Nedim Gürsel (1951)
SEVGİLİM İSTANBUL 383

Feride Çiçekoğlu (1951)
SON BİR KİŞİ 387
SON İSTANBUL 394

Roni Margulies (1955)
İSTANBUL'UN YERLİLERİ 401

Buket Uzuner (1955)
İSTANBULU SEVMEZSE GÖNÜL AŞKI NE ANLAR? 407

Karin Karakaşlı (1972)
TERSİ YÜZÜ 423

SUNUŞ

Türkiye İş Bankası, Cumhuriyet'imizle yaşıt bir kuruluş. Tıpkı Cumhuriyet'imiz gibi, Ankara'da doğdu, büyüdü; Ankara'nın belleğinde derin izler bıraktı.

Şimdi, tam 76 yıl sonra, Türkiye İş Bankası İstanbul'a taşınırken bir tarih oluşturan zengin anılarına hüzünle bakıyor ama bir yandan da iki bin yıllık kültür birikimine sahip İstanbul'a "Merhaba" demenin sevincini yaşıyor.

Öykülerde İstanbul kitabını, bu "tarihi olay"ın anısı olarak kitaplıklarda yer alsın düşüncesiyle hazırladık. Öyküleri yayımlamamıza izin veren yazar ve yayınevlerine teşekkür ediyoruz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

ÖNSÖZ

İstanbul'u hak ettiği biçimde anlatmak için yaratıcılığımın yetmeyeceğini biliyorum. İstanbul'un insanı heyecanlandıran güzelliklerini tam anlamıyla bilmemiz olanaksızken, onu eksiksiz biçimde nasıl anlatabiliriz.

Kimilerimiz nostaljisiyle yaşamayı seçiyor. Geçmişi İstanbul kadar anıları zenginleştiren bir başka şehir var mıdır, bilmiyorum. Geçmişimizde aradığımız ne varsa, İstanbul onları eksiksiz biçimde sunmaya hazırdır.

Bugünün karmaşasında kaybolmayı seçenler varsa, onlar aradıklarından çoğunu bulacaklardır. İstanbul'un kirini pasını sevmeyenler yabancı kalacaktır elbette. Başka kentlerde durup İstanbul'a bakınca göze hoş gelmez bu şehir? Niçin? Kendini içerden olmayana açmak istemeyen huyu, huysuzluğu yüzünden mi? Dışında durunca sevimsiz ve çekilmez gelen güçlükleri ancak içinde yaşayan için katlanılırdır.

Romanları değerlendirirken bazen anlatının dokusuna işlemiş kent görünümlerine çarparız. Metnin artalanını kuşatırlar. Denir ki o durumda, kent de romanın başlıca kişiliklerinden biridir... Kentin yalnızca *tensel* değil, *tinsel* varlığından da söz ediyoruz demek ki. Gerçekten de bazı kentlerin maddi ve manevi varlıkları anıtsal biçimde yükselir, bir canlı varlık gibi insanoğlunun serüveni üstünde etkili olur. Organik bir doku, kıpır kıpır katılır o kentin insanlarının yaşamına. İnsanlar yaşadıkça kentin organik parçaları olurlar. Onsuz yaşanamaz kentlerin geçmişleri, bir gölge gibi düşer bugünkü yaşamımızın üstüne. O geçmişle birlikte yaşarız.

İstanbul'u anlatıyoruz elbette. Onu başka kentlerle kar-

şılaştırmak daha iyi anlatır belki. İnsanlığın yüzyıllar boyu biriktirdiği kültürün bir ucunda İstanbul var. Üstelik, onun yaşamı iki bin yıla varıyor. Tarihin iki bin yıllık derinliği içinden süzülüp gelen koca bir şehrin iç yaşamındaki değişikliklerin, çatışmaların, sarsıntıların nelerden çıkıp nelere yol açtığını düşünmek elbette kolay değil. Nelere tanıklık ettiğini insan aklının kavrayabilmesi de olanaksız.

Kaç kuşağın trajedisi gömülüdür toprağına; zindanlarında işkencenin şimdi aklımıza gelmesi olanaksız kim bilir kaç çeşidi denenmiştir; iktidar entrikaları içinde kaç siyasal cinayet gizlenmiştir; tanıklık ettiği suçların dökümünün yapılması elbette olanaksız...

Öyleyse, kimdir İstanbul'un asıl sahibi? Sokaklarını halkın çoğunluğu için cehennem odalarına çevirenler mi; paranın acımasız iktidarını elinde tutan ve nereden geldikleri belli olmayanlar mı (üstelik küçük bir azınlık da olmadıkları görülüyor); alanlarını ve caddelerini başından sonuna tutmuş devletin yumruğu mu; polis mi; sokak serserileri mi; gitgide küçülen, küçüldükçe etkisizleşen gençler mi; şaşkınlığından hiçbir zaman sıyrılamayacak aydınlar mı?..

Bunlardan bazılarının olmadığı belli. Bazılarının gelecekte de konumunun aynı kalması bekleniyor. Ama bir de şu var:

Aslında İstanbul'un insan dokusunun bütün renkleri de bunlar ve her biri kendi adasında, kendi kültürüyle, kendi benzerleriyle, kendi alışkanlıklarıyla yaşamıyor mu? Herkes öteden beri kendi İstanbul'unu kıskançlıkla koruyor. Başka türlü nasıl olabilir?

Bazen biri ötekini biraz iteliyor, biraz daha rahat yaşayabilmek için, ama yerinden bütün bütüne koparıp atması olanaksız. Herkesin gücü ötekine, ancak bir yere kadar yetiyor. Beyoğlu'nun arka sokaklarında gündüz, herkesin işinde gücünde olduğu saatlerde ne yaparsanız yapın, ama gece sınırlarınızı bilmenizde yarar var. Attı-

ğınız her adımın ardında sokağın şiddetsever ruhu vardır. Sizi izler... Çünkü ötekiler egemenliklerini sürecekleri geceyi, ayın doğuşunu bekliyorlar.

Deniz... Onu benim anlatmam olanaksız. Boğaz... Onu da.

İstanbul'un denizini, Boğaz'ı, Adalar'ı, anlatabilseydim, öykücü olurdum, bu seçkide benim de öykülerim olurdu.

İstanbul Türk edebiyatının en önemli yaşam alanlarından biri olmadı mı? Yüzyıldır her yüzü yazılıp da hâlâ yazılmayı bekleyen ne çok yüzü, ne çok kişiliği, kıpısı vardır.

Öykülerde İstanbul seçkisi için öykü dünyamızın derinliğine daldıkça benzerine pek az rastlanabilecek bir ilgiyle İstanbul'un konu edildiğini görüyorum. Ömer Seyfettin'den Refik Halit Karay'a, bir İstanbul öykücüsü olan Oktay Akbal'a, günümüzün genç yazarlarına kadar pek çok öykü yazarı İstanbul'u öykü için benzersiz bir yazınsal dünya olarak da almaya çalışmışlar belli ki.

Sanırım öykücülüğümüzün serinkanlı ve derişik tutumu İstanbul konusunda da kendini belli ediyor: Değil mi ki İstanbul benzersiz zenginlikte bir dünyadır, onu yalnızca nostaljisiyle irdelemek yetmez. İç dünyasıdır İstanbul'a asıl kişiliğini veren. Sait Faik onun iç dünyasını insanları ve doğasından aldığı imlerle anlattı. Tatlı tatlı anlatırken bile koca bir kentin sorunları ve karmaşası altında ezilen bireyin varlığını hissettirerek. İstanbul yaşanacak tek şehirdir dünyada onun için. Bunu kendisinin söylemesine gerek yok, öyküleri yeterince anlatır.

Elbette Sait Faik'in İstanbul'u ondan önceki kuşakların İstanbul'u da değil. Sözgelimi Ömer Seyfettin bir yüzyıl öncenin İstanbul'unu nasıl görüyordu acaba? Onun İstanbul'u caddelerinin köylere açıldığı bir geniş kent. Köy dediği de bizim İstanbul'umuzun kaynayan semtleri. Yüzyılın ilk yarısında yaşayan yazarların İstanbul'u anlatırken çevresi ve doğasından kurtulama-

dıkları görülüyor. İnsanlar hep kentin doğaya dönük yüzü içinde yaşarlar onların öykülerinde. Sonra Beyoğlu gelir. Bizim edebiyatımızda hiçbir yerin taşımadığı ağırlığı taşır Beyoğlu. Ne çok anlatılmıştır. Bütün yüzleriyle. Bütün azınlıkları ve güzel kızlarıyla...

Bu seçkideki en geniş İstanbul panoramasını Sait Faik, Ziya Osman Saba, Oktay Akbal çiziyor. Onlardan aldığım öykülerin çokluğunun nedeni öyküleri okununca sanırım anlaşılacaktır.

Ziya Osman Saba benim için yalnızca şair olmadı; öykülerinin incelikli gözlemlerle dolu yeni dünyalara kapıları araladığını hep düşündüm. Onun şu sözlerine her öyküde kolayca rastlayabilir misiniz?

"Beyoğlu'na her çıkışımızda, onlara, mutlaka ayakkabılarımızı mı boyatacaktık? Ayakkabılarımız boyasız olursa bizi Beyoğlu'na almayacaklar mıydı?"

Sonra? Sonra Demir Özlü onsuz yaşayamadığı Beyoğlu ile barışıklığını bozmak zorunda kalır.

"Yeni gelenler, geceleri şişman kadınların hizmet ettiği berbat birahaneler açtılar. Bütün oteller değişti, genelev oldu."

Ya da Cihat Burak:

"Ne oldu diyorum bu şehre, bu Beyoğlu'na böyle, ben ki son yıllarına yetiştim..."

Bu kitapta Beyoğlu'nun da bir kısa tarihi var.

Gelin örneklerle sürdürmeyelim bu girişi, seçkinin kendisi okumaya başlayalım. İstanbul nasıl bir dünyadır? Bu cennet ve cehennemi bizim edebiyatımızda en iyi anlatanlar öyküler olmuştur. İstanbullu doğup İstanbul'u terk edebilen çok az sayıdaki yazardan biri olan Roni Margulies'in şaşkınlığı da nasıl indirger İstanbul'u, İstanbulluluğu:

"Burada insanların isimleri hep birbirlerine benziyor. Herkes herkesin vatandaşı gerçekten."

İstanbul, gerçekten...

Semih Gümüş

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR
1864-1944

İSTANBUL'DA BİR FRENK

"Pazardaki vaveyla şiddetlendikçe
Yeni Cami avlusunda ve yakınında
bulunan sokaklardaki halk olay
yerine koşuştu.

Mösyö Théophile, şehrimizi gezmeye gelen Avrupalı turistlerden birisidir. Bu zat, İstanbul'un her yanını gezerek halkımızın görenek ve gelenekleri üstüne bir dereceye kadar incelemelerde bulunduktan sonra ayrıntılı bir gezi kitabı ele almak isteğindedir. Hiç kuşku yok ki Mösyö Théophile şimdiye kadar şehrimiz üstüne bu yolda yazılmış olan gezi kitaplarının hepsini gözden geçirmiştir.

Daha Dersaadet'e* gelişinin ilk günü vapurdan çıkmazdan önce turistimiz önce mükemmel bir İstanbul haritası açıp şehir içinde nasıl hareket edeceğini belirlemiştir.

Plana göre turist Beyoğlu'nda bir otele iner. Geceyi orada geçirip sabahleyin otelciyi yanına çağırarak bazı gerekli bilgiler aldıktan sonra yola çıkar. İlkin bir sarrafa uğrayıp İstanbul'da geçen paraların her cinsinden alır. Onluk, ellilik, yüzlük, çeyrek mecidiye... Bunların hepsinin değerini öğrenerek, ayrı ayrı ceplere bölüştürür.

Mösyö Théophile, okuduğu kitaplardan birkaç kelime Türkçe ezberlemiştir. Onlar şunlardır:

— Yok, pahalıdır.

* İstanbul'un adlarından biri: "Mutluluk kapısı" anlamındadır.

— Çok ucuzdur.
— Ne kadar verelim?
— Aman olmaz. Hoş buldum.
— Teşekkür ederim.
— Bu, güzel değil...

Turistimizin Türkçesi bu cümlelerden ibaretti. Théophile, biçim ve kılıkça Dersaadet'te bulunan uzun şapkalı Avrupalıların aynıdır.

Turist zaten vapurdan otele geldiğinde buralardan, geçmiş olduğundan, hiç zorluk çekmeksizin Beyoğlu'nun doğru yolunu yürüyüp Köprübaşı'na kadar iner.

Turistimiz Köprü'ye para vermek âdetini bilmediğinden, bugün İstanbul'da ne türlü incelemeler yapacağını, kim bilir ne kadar garip olaylarla karşılaşacağını düşünerek dalgın dalgın Köprü üzerinde birkaç adım atar.

Daha çok ilerlemeye vakit olmaz; hemen beyaz gömlekli Köprü memuru yakasına sarılarak hiddetle der ki:

— Hayvan herif! Sen bunu dün de yaptın. Hep para vermeden savuşmak istersin! Haydi dön bakalım, onluğu uçlan!

Mösyö Théophile neye uğradığını bilmez. Memurdan işittiği sözlerin ne olduğunu anlayamazsa da adamın konuşmasındaki sertlikten bu sözlerin iyi anlama gelen şeyler olmadığını fark eder. Memurun bu sözlerine bir karşılık vermek gerektiğini kafasından geçirir. Ama Türkçe bildiği birkaç cümlenin içinden bu duruma hangisinin yakışık alacağını düşünür. Sonunda memurla aralarında şöyle bir konuşma geçer. Théophile:

— Bu, güzel değil!

Memur:

— Ya, parasız geçersen o zaman güzel olur, öyle mi? Bak şu tatlısu Frengine!* Haydi diyorum, ver parayı. Akşama kadar seninle mi uğraşalım?

* Doğulu Hıristiyan.

Théophile:

— (Yakasını adamın elinden kurtarmaya çalışarak) Aman olmaz!

Memur:

— Nasıl olmaz? Ya, ben seni para vermeden salıveririm mi sanıyorsun? (Eliyle para işareti yaparak) Haydi, çabuk ol! Belaya girmeyelim...

Théophile:

— (Memurun eliyle para işaret etmesinden, istenilen şeyin para olduğunu anlayarak) Ne kadar verelim?

Memur:

— (Théophile'e bir onluk göstererek) Mösyö, eğlenmeyelim. İşte bu kadar vereceksin.

Théophile:

— (Onlukları koyduğu cebinden bir onluk çıkarıp memura vererek) Çok ucuzdur!

Konuşma burada kesilip Théophile yakayı adamın elinden kurtararak Köprü üzerinde hızla yol almaya başladı. Birkaç dilenci eteğine sarıldıysa da birer onluk vererek onları da savdı. Sonunda Deli Hüseyin'in* okşayıcı eliyle de okşandı. Bu gönül okşayan dilenciye de on para vererek savuştu. Köprü'nün öbür başına yaklaştı. Buradaki para toplayan beyaz gömlekli adamları uzaktan görür görmez turistin vücudunu bir titremedir aldı. Cebinden bir onluk çıkarıp "çıkış parası" olmak üzere memurun eline sıkıştırarak İstanbul** toprağına ayak bastı.

Köprü memuru arkasından: "Mösyö, yanlış veriyorsun. Köprü'den çıkarken para verilmez. Gel, onluğunu al!" diye haykırıp görevseverlikten geri durmadıysa da Mösyö Théophile, memur arkadan belki yetişir korkusuyla Yeni Cami önüne kadar koştu.

O dönemdeki ünlü dilencilerden biri.

** O dönemde, Haliç'in Eminönü yakasına İstanbul denirdi.

Turist, buraya kadar olan harcamalarından, metalik onluğun, ceplerindeki paranın tümünden çok değerli olduğunu anladı. İleride gerekirse zorluk çekmemek için bir sarrafın önüne giderek iki mecidiyeyi metalik onluk yaptırdı.

Mösyönün bahtına bugün pazartesi olduğundan Yeni Cami avlusunda pazar kurulmuştu. Mösyönün niyeti, Sultan Mahmut Türbesine doğru gitmekti. Kemerli geçiti geçip muvakkithanenin* önüne kadar geldi. Burada önüne bir meydanlık açılmış olduğundan hangi yöne doğru yürümenin işine uygun geleceğini düşündü. Bir şeye karar veremedi. Sonunda haritasına bakmak zorunda kaldı. Haritayı çıkarıp dikkatle incelemeye başladı. Arkadan doğru tahta teskereli** seyyar ciğer kebapçıları "Varda sinyor! Frenk çekil!" diye birkaç kere bağırdılarsa da Théophile, haritayı incelemekte olduğundan bu uyarıyı anlayamadı. Sonunda teskerenin bir kolu sol kalçasına doğru rampa ediverince turist dengesini kaybederek sendeleyip yanı başındaki şerbetçinin tezgâhı üzerine devrildi! Şerbetçiye büyük bir zarar olmadı, yalnız bir iki bardağı kırıldı.

Mösyö Théophile, bu yeni uğramış olduğu belanın ne gibi şey olduğunu daha anlamaya vakti olmadan beyaz gömlekli şerbetçi Acem yakasına sarılıp kırılan bardakların parasını istemeye başladı.

Turist ise, beyaz gömlekli Acem'i görünce arkasından bağıran Köprü memuru yetişmiş sanarak çıkarıp eline bir onluk verdi. Acem ise, onluğu geriye vererek dedi ki:

— Hele bunamışa bak! Üç bardak kırdıktan sonra bir onluk veriyor?

Namaz vakitlerini saptayan ve ilan eden yer.

** Harç ya da herhangi bir şey taşımakta kullanılan dört kollu sedye.

Théophile:

— (Verdiği onluğun kabul olunmadığını anlayarak) Ne kadar verelim?

Acem:

— Hele şöyle insafa gel! De görem on kuruş! (Acem eliyle on işareti yapar).

Théophile çıkarıp on onluk verdi.

Acem:

— Sinyor, maytaptan* hoşlanmam dedim sana!

Théophile bu kez on onlukla da yakayı kurtaramadığını anlayınca, cebinden on tane elli paralık çıkarıp Acem'e verdi. Şerbetçi de turisti yoluna salıverdi. "Yok, pahalıdır" sözünü söylemenin tam sırasıydı. Ama bizim turist tek bir söz söylemeden oradan savuştu. İkinci kemeri geçti. Tam kalabalık yere geldi. Bundan sonra yolları ne kadar hesabına uyduramamış olsa, yine kendisi için haritaya bakmak ihtimali kalmamıştı. Dosdoğru yürümeye karar verdi. İki yanındaki satıcı küfelerine girmemek için olanca dikkati gösteriyordu. Théophile'i şaşırtan bir şey varsa, o da sokağın, darlığı ile orantı kurulamayacak derecede kalabalık olmasıydı. Düşündü. Şimdiye kadar bu şehir hakkında yazılan gezi kitaplarının hiçbirinde sokaklarda insandan çok satıcı küfeleri bulunduğu yollu bir açıklama yapılmamıştı. Bunu da, turistlerin incelemelerindeki noksanlarına bağladı. Bu eksikliği, yazacağı gezi kitabında geniş geniş tamamlamaya karar verdi.

Turistimizin on adım kadar ilerisinde bir ihtiyar adam, pazardan biraz sebze alarak para bozdurmuş, sebzeci bozduğu paralar arasında, ihtiyarın akıl erdiremediği bir yabancı parası vermişti. Geçerdi, geçmezdi! diye aralarında bir tartışma çıkmış, ihtiyar; "İşte karşıdan bir Frenk geliyor. Ona gösterelim. Eğer iyidir derse

* Alay etmek.

kavgasız alır, kabul ederim" der. Théophile'in paltosundan çekerek parayı eline tutuşturur ve der ki:

— Baksana sinyor, şu para geçer mi?

Théophile:

— Bu, güzel değil.

İhtiyar:

— Sen burada insan kandırıyorsun, öyle mi? diyerek elinden bastonu şiddetle satıcının beynine doğru indirir. Théophile, söylemiş olduğu sözün ihtiyarı bu derece öfkelendirdiğini görünce sebzecinin yediği baston vuruşlarından kendisine de pay çıkmaması için, elindeki, tartışmaya sebep olan parayı yere atar. Var kuvveti bacaklarına vererek, önüne her ne rastlarsa basıp çiğneyerek pazarın kurulduğu cadde boyunca koşmaya başlar. Her yandan "Frengi tutunuz! Parayı aldı, kaçıyor!" sesleri işitilir. Pek kalabalık bir pazar yerinden, Théophile gibi sağına soluna bakmadan gücü yettiğince koşan bir adamın neler çiğneyeceği, kaç küfe yuvarlayıp ne kadar insan devireceği güzelce düşünüldükten sonra, buna bir de zarara uğrayan esnafın ortalığı karmakarışık eden bu kara şapkalı pazar dâhisini yakalamak amacıyla koşuştukları eklenirse pazarda ne büyük bir velvele* kopmuş olduğu anlaşılır.

Zavallı Théophile, çevresindeki gürültünün gittikçe çoğalmakta olduğunu görünce bu kez, Yedikule şimendiferlerine hakkıyla rekabet eden hızına "Aman, olmaz!" yalvarıcı sesini ekledi.

Bir fındık küfesi devrilip fındıklar sokağın ortasına saçılmış, birçok ayaklar güzelce ezip çiğnemiş olduklarından bir âlâ çamurlu tarator meydana gelmişti. Sahibi genç Bulgar, ziyan olan malının başında ağlayıp çırpınıyorduysa da döktüğü gözyaşları taratoru tuzlamaktan başka bir şeye yaramazdı!

* Gürültü.

Biraz öte yanda Divrikli Memiş Usta'nın hali daha kötüydü. Çünkü okkasını beşlikten aşağıya vermek ihtimali olmadığı Kavsara armutlarının bunca adamın ayakları altında yuvarlanıp ezilmekte olduğunu karşıdan durup seyretmek kadar kendisi için acıklı bir manzara düşünülemezdi. Bari birkaçını kurtarayım diyerek eğilmiş; eline basmışlar, adamcağız beş parmağının sızlamasından armutlarını unutmuş. O deli Frenk bir kere eline geçecek olursa vay haline! Armutları gibi onun da kafasını ezeceğine yeminler ediyordu.

Ya karşı kaldırımdaki Bakkal Bedros'un uğradığı felaket daha gönül paralayıcıydı. Sokakta koşanların ayakları altında kalmamak için sığınacak bir yer arayan köpekler dükkânın içine dalmışlar, pastırmalarla peynirlere bu kadar yakın olduktan sonra laubaliliği biraz daha ilerletip peyke üzerine çıkmakta hiçbir sakınca görmemişler ve hemen pay kavgasına başlamışlardı. Bedros Ağa da kendisine bir pay çıkarabilmek umuduyla öfkesinden hırlayarak kavgaya girişti. Ama ömürlerinde böyle bir parlak ziyafete rastlamayan aç köpeklerin elinden bir şey kurtaramadı.

Karşıdan, pazara çıkmış bulunan Zenci Ferah Kadın:

— Oh olsun bakkal, oh olsun! Geçen hafta yüz dirhem yağ eksik verdiğini biliyor musun? deyip kahkahalarla gülmekteydi.

Pazarın uğradığı karışıklık üstüne bundan çok ayrıntı vermeye, kaleme aldığımız bu kısa gülünç olayın tahammülü olmadığından fındıkçı, armutçu, bakkal Bedros gibi zarara uğramış öteki esnafın hallerini anlatmayı bir kenara bırakarak, bu velveleye sebep olan Mösyö Théophile'in başına gelenlerin ne renk almış olduğuna bakalım:

Pazardaki vaveyla* şiddetlendikçe Yeni Cami avlusunda ve yakınında bulunan sokaklardaki halk olay ye-

* Bağrışmalar.

rine koşuştu. Kalabalıktan pazar yolunu sökmek* ihtimali kalmamıştı. Olayın nedenini henüz bilmeyen halktan her biri bir başka şey söylemekteydi. Bazıları tımarhaneye götürülmekte olan bir delinin, zaptiyelerin elinden fırlayıp kurtulmuş olduğunu; bazıları da geçenlerde şehrimizi ziyaret eden Barigoş, öteki adıyla Mösyö Şimendöfer'in, tekrar Dersaadet'e gelerek Beyoğlu zenginlerinden biriyle, bütün İstanbul sokaklarını yarım saat içinde dolaşacağı konusunda beş yüz liraya bahse girmiş olduğunu, işitenlere inandırıcı bir biçimde söylemekteydiler.

Mösyö Théophile, her adımda "Aman, olmaz!" cümlesini tekrarlayarak hâlâ koşmaktaydı. Turist tutulmuyordu. İki taraf dükkânlardan, düşürmek kastıyla önüne iskemleler atmaya başladılar. Turist yıkılmıyordu, önüne gelen engelleri sıçrayıp geçiyordu. Sonunda oradaki karakoldan üç nefer çıkıp sokağa dizilerek yolu kapadılar. Théophile elinde olmadan durmak zorunda kaldı. Polisler yetişti. Théophile'i yakasından tutup karakolun içerisine doğru çekerek, seyircilerden meydana gelen halkayı açmaya çalışıyorlardı. Böyle güç bir durumda kalan Théophile, çevresine şaşkın şaşkın bakmakta ve uğradığı felaketin dehşet derecesini anlamaya çalışmaktayken, seyirciler arasında uzun şapkalı, yabancı kılıklı birini gördü.

Bu adam, Kumkapı halkından Karabet Markacıoğlu olduğunu kimseye bildirmemek hususunda her ne kadar çaba göstermekten geri durmamışsa da yanaklarının üst kısımlarını örten uzunca sakal başları ve başka davranışlarıyla örten uzunca sakal başları ve başka davranışlarıyla pek acayip ve gülünç bir görünümde olduğundan, hangi milletten olduğunu bakışlardan saklayamamıştı. Théophile bunu görünce oraya doğru git-

* Neresi olduğunu anlamak.

mek isteyip çırpınarak ve Fransızca "Aman vatandaş, beni kurtar!" diyerek haykırdı. Bunun üzerine sahte Frenk, ahaliye ve polislere:

— Hele bırakın, bir tanışalım! dedi. Bu söz genel bir kahkaha ile karşılandı.

Mösyö Karabet'in tercümanlığı sayesinde esnafın hesaplanan zararlarını ödedikten sonra Théophile yoluna salıverildi. Théophile, kendini o aralık oradan geçen bir kira arabasına atarak arabacıya:

— Sultan Mahmut Türbe! dedi.

Bir çeyrek sonra Théophile Sultan Mahmut Türbesi önünde bulunuyordu. Bu caddenin enli olmakla birlikte iki yanında satıcı küfelerinin bulunmaması turistin pek hoşuna gitmişti. Böyle geniş bir sokakta artık kendisi için bir tehlike çıkmasına ihtimal yoktu. Çevresine bakındı. İlkin dikkatini çeken şey Çemberlitaş oldu. O tarafa doğru yürüdü. Gözlüğünü taktı. Bu taşın yukarısındaki Yunanca yazıları okumaya çalıştı. Bir kopyasını defterine çıkarmak istedi, on defa kadar taşı dolandıktan sonra bunu başarabildi.

Bu meşguliyeti sırasında bir dilenci kız gelip, ara sıra mösyönün eteğini çekerek zihnini şaşırtıyordu. Théophile meşguliyetini bozmaksızın elini cebine sokup bir onluk veriyorum zannıyla kıza bir çeyrek verdi. Ömründe böyle bir iyilikseverliğe rastlamayan kız sevincinden sıçrayıp koşarak elindeki hazinesini öteki dilenci arkadaşlarına müjdelemekte bir an kaybetmedi. Hemen irili ufaklı bir on kadar dilenci mösyönün çevresini sardı.

Théophile yazısını bitirmişti. Ama taşın büyüklüğü hakkında da bilgi almak istiyordu. Yüksekliği için zihninde bir ölçüp biçme yaptı. Yanında bu gibi işlerde kullanılmak üzere gerekli bir geometri aracı bulunmadığından hesaplarını tahminle yapmak zorundaydı. Hava da güneşli değil ki bir nispet yapsın! Bakınız Théop-

hile, tuhaf bir biçimde Çemberlitaş'a bir yükseklik tahmini yapmaya karar verdi:

Yüksekliği ölçülmek istenen Çemberlitaş'tan şöyle bir yere kadar uzaklaşacak, bulunduğu noktadan taşın tepesine doğru zihninde uzatacağı bir çizgi ile yer arasındaki açıyı ölçecekti. Sonra da o yerle, Çemberlitaş'ın dibine kadar adımlayarak uzaklığı bulacaktı... Théophile, Çemberlitaş'tan dosdoğru güneybatı tarafına doğru yürümeye başladı. Etrafını çevirmiş olan dilenciler de meydana getirdikleri halkayı bozmaksızın onunla birlikte yürüdüler. Bu yön, Théophile'in hesabına uymadığı için noktasını güneydoğuda seçmek istedi. Gittikçe genişlemekte olan dilenci halkası da o yana yürüyerek mösyöyü halkanın merkezinde bırakmaktaydı. Halkımızın bu gizli seyirlere olan merakı malum. Bir alay dilenci ortasında bir Frenk'in, gözlerini Çemberlitaş'ın tepesinden ayırmadan geri geri yürüyerek bir noktaya kadar gelip, orası hesabına uymamış gibi bir işarette bulunduktan sonra tekrar Çemberlitaş'a yaklaşıp sonra yine aynı durumda tornistan* eylemesi seyircileri pek eğlendirmekteydi.

Dilencileri başından uzaklaştırmak üzere Théophile durmadan para veriyordu. Para verdikçe dilencilerin sayısı artıyordu.

Sonunda Théophile, noktasını nerede seçmiş olsa beğenirsiniz? Tam tramvay yolunda!

Théophile tramvay yolu üzerinde, dilencilerin ortasında çömelip cebinden bir minkale** çıkararak tam ölçmeye başlayacaktı ki, o sırada ortadan hızla gelmekte olan tramvayın bayraktarı*** keçe külah Arap Süleyman'ın, elindeki sopayı şiddetle savurmasıyla bir çığ-

Geri dönmesi.

İletki.

*** O dönemde atlı tramvayın önünde koşarak yolu açan görevli.

lıktır koptu. Dilenciler çil yavrusu gibi dağılmaya başladılar. Théophile ansızın çıkan bu gürültünün nereden geldiğini daha anlamaya vakti olmadan karşısında pek iri yapılı bir siyahinin kendisine doğru sopa savurmakta olduğunu görünce elinden minkaleyi filanı yere atıp en yüksek sesiyle "Aman, olmaz!" cümlesini göklere yükselterek caddenin sağ yanma doğru koştu. Yüzündeki korkunçluktan tir tir titrediği şu zebaninin eline yakayı vermemek kararıyla, orada kapısı açık duran kadınlar hamamının içine daldı.

Tesadüfen bugün hamamda bir lohusa* bulunduğundan bir kol çengi çalıyordu. İki keman, iki tef, bir çengi ki deme gitsin! Kemancılar o kadar ahenkli yay çekmekte ve çengi ise buna o kadar uygun zil vurmaktaydı ki dinleyenlerden olup da insanın kendisinde oyun meydanına atılıvermek derecesinde bir gevşeme duymaması mümkünsüzdü.

Ya o şarkıcıların:

— Oh! Oh! Oh! Oh! diye seslenmeleri ne kadar coşturucuydu. Bu sesler hamamın kubbesini çın çın öttürüyordu. Théophile dış kapıdan girip aralığı yürüdü. Çalgı sesini işitince burasını bir "café chantant"** sandı. Daha iç kapıyı açıp içeriye girmeye vakit olmadan dışarıya bir sipariş için gönderilen ana kadın*** kapıyı açınca Théophile ile yüz yüze geldiler.

Ana kadın hemen Théophile'in göğsüne dayanarak:

— A! Frenk çıldırmış, içeriye girmek istiyor. Ayol burası kadınlar hamamıdır. Erkek giremez! dedi.

Théophile ana kadını "entré"**** almayınca seni içeriye salıvermem diyor sanarak elini cebine sokup:

Eskiden hamamlarda çeşitli nedenlerle eğlenceler düzenlenirdi. O gün de lohusanın ilk hamam yapması nedeniyle eğlence varmış.

Çalgılı kahve; kafe şantan.

Natırların başı olan kadın.

**** Giriş parası; antre.

— Ne kadar verelim? dedi.

Ana kadın Frenk'in bu sözünden acemiliğini anlayarak, yıkanmak istiyor sanıp:

— Ha anladım, anladım! deyip Théophile'in yakasından tuttuğu gibi çeke çeke sokağa çıkardı. Doğru erkekler hamamına götürüp:

— Alın şu Frenk'i, iyice yıkayın. Zavallı acemi, bir şey bilmiyor, yanlışlıkla bizim hamama gelmiş! diyerek baş nöbetçiye teslim etti.

Ana kadının bu sözü üzerine hamam hizmetkârlarının hepsi, başına üşüşüp kimi koluna, kimi koltuğuna girerek, şaşkın şaşkın etrafına bakınmakta olan Théophile'i ikramlarla sedir üstüne çıkardılar. Théophile burasını birkaç yere benzetti, ama en çok da ihtimal verdiği şey hamam olmasıydı. Bugünkü hamama gelişi kendi isteğiyle olmadığı gibi soyunması da kendi isteğiyle olmuyordu. Çünkü tellaklar, kimi palto, kimi yeleğine sarılarak adamı öyle bir çabuklukla soyuyorlardı ki güya işgüzarlıkta birbirleriyle yarışa çıkmışlar sanılıyordu. Sonunda sıra pantolonuna geldi. Théophile eliyle pantolonunun düğmelerine sarılarak:

— Aman, olmaz! diye direnmeye başladı.

İlkin tellaklar adamın karşı koymasına kulak asmamak istediler. Ama Théophile, şiddetle silkinip ellerinden kurtularak yarı beline kadar çıplak olduğu halde hamamın içine girip göbek taşının çevresinde jimnastik adım koşmaya başladı.

Halvetlerde[1] ne kadar müşteri varsa, korkularından birbirinin başlarını gözlerini yararcasına bir acele ile kaçışıp hep birden dışarıya uğradılar. Théophile hamamın boşalmasından memnun oldu. İçeride kimse bulunmadığını görünce hemen pantolonunu çıkararak su ile dolu bir kurnanın içine girip oturdu. Deminden panto-

* Hamamda yıkandıktan sonra dinlenilen yer.

lonunu çıkarmamakta direnmesi meğer iç donunun bulunmadığından dolayı imiş...

Daha yarı yıkanıp yarı yıkanmadan dışarıya çıkan müşteriler, hamama deli müşteri alınmış diye hamamcıyla kavgaya tutuştular. Hamamcı ve hizmetkârlar bu müşterinin deli değil, ama yabancı olduğunu anlatmaya çalışıyorlardı. Sonunda hamamcı, öteki müşterilerin içeri girmesi için Frenk'i dışarı çıkarmalarını tellaklara emretti. Tellaklar hamam kapısını açıp da Théophile'in çırılçıplak kurnanın içine girmiş ve bir Fransız şarkısı tutturmuş olduğunu görünce herifin deliliğine hiç kuşkuları kalmadı. Dışarı çıkıp olanı biteni anlattılar. Hamamcı ve birtakım halk, gelip kapıdan Théophile'i seyre başladılar. Hepsi tellakların dediklerine uydular. Henüz yıkanamayan müşteriler dışarda soğukta tir tir titriyorlar. Delinin yanına yaklaşacak cesaret kimsede yok. Hani öyle yürekli bir adam? Herkes canını sokakta bulmadı... Deli bu ya, adamın boğazına sarılıverirse! Ama bu hal akşama kadar sürüp, hamamcı o gün bu deli için hamamını kapatamaz ya! Hamamcı ve hizmetkârlar toplanıp bu işi konuşmak için bir kurul meydana getirdiler. Konuşmaya müşteriler de katıldılar. Sonunda, hepsi birlik olarak delinin üzerine hücuma oy birliğiyle karar verdiler!

ÖMER SEYFETTİN
1884-1920

AŞK DALGASI

"Artık pek aşağılarda kalan Kızkulesi'nin üstüne şeffaf kanatlı binlerce perilerin uçuştuklarını ve gidilse elle tutulabileceklerini açıkça görüyorum.

Vapur dopdoluydu. Son düdük öttü. İki yandaki çarklar dar kafeslerinden birden uyanan alışkın ve müthiş deniz aygırları gibi, hiddetli bir gürültü çıkararak kımıldandı. Bütün vapur hafifçe sarsıldı. Hava gayet güzeldi. Kadıköyü'ne gidiyorduk. Nihayeti leylak renkli sisler içinde eriyen Marmara'nın kubbeli, ince minareli, uzun ve uyumuş ufuklarında, büyük ve beyaz kenarlı bulutlar, parçalanmış köpük dağları halinde yavaş yavaş büyüyor, dağılıyor, toplanıyor; derin çukurlarında, yüksek tepelerinde morluklar, koyu mavilikler birikiyordu. Haziranın yakıcı güneşi, vapurun, dumanlardan ve yağmurdan esmerlenmiş tentelerine düşüyor; bazı duran ve yine birden esmeye başlayan kararsız rüzgârı sanki ılıklaştırıyor, sanki ona sarhoşluk verici, muharrik, şuh ve fettan bir şey katıyordu.

Uzak ve bilinmez esatir adalarından gelmişe benzeyen süt gibi beyaz martılar etrafımızda uçuşuyorlar; çıkardıkları tatlı ve derin sesleriyle şehirde kalmış, kalabalıktan, uğraşmalardan, hırslardan, kederlerden bunalmış zavallı insanları kendi vatanlarına, hakikatten pek uzak, tenha, sakin yerlere biraz aşk ve şiir tatmak

için çağırıyorlardı. Lacivert dalgalar içinde bir masal, bir efsane köşkünü andıran Kızkulesi hayalime dokunuyor; ruhumu, hissimi beyaz ve aydınlık dualarıyla uyutarak dimağımdan bütün etrafımın, muhitimin akislerini siliyordu. Artık vapurda olduğumu unutuyordum. Ömründe her gün birkaç şiir okuyan ve düşünen bir adamın o tuhaf ve marazi iptilasıyla etrafımı bozuyor, Üsküdar ve Selimiye yakalarındaki evleri, kubbeleri, minareleri, selvileri, hatta koca Tıbbiye Mektebi'ni ve koca kışlaları silerek hiç görmüyor; onların yerine, alanlarından gümüş ve elmas şelaleler akan, serin gölgelerinde çıplak ve pembe çiftler öpüşen, balta girmemiş çam ve kayın ormanları yapıyordum.

Hakikatte olmayan, yalnız kendi hayalimde vücut gerdiğim bu levhaya, bu âli ve büyük manzaraya bakarak, "Ah, aşk yeri... ah, işte aşk yeri..." diyordum. Martıların, "Geliniz, uzaklara, şu leylak renkli sislerin öbür tarafına... Orada sizi beyaz çiçekler, ezeli ve yeşil baharlar içinde bekleyen kızlar var, geliniz haydi, oraya..." diyen ve pek derinlerden acele acele inleyerek gelen seslerini işittikçe, hayalim bütün bütüne dumanlanıyor, âdeta başım dönüyor. Artık pek aşağılarda kalan Kızkulesi'nin üstüne şeffaf kanatlı binlerce perilerin uçuştuklarını ve gidilse elle tutulabileceklerini açıkça görüyordum. Ansızın omzuma bir el dokundu. Döndüm.

"Yahu, nedir bu hal, bu dalgınlık ne?"

"Hiç..."

"Beni tanıyamadın mı?"

"Şey..."

"Uyan yahu. Ver elini bakayım."

Sıcak ve kuvvetli bir elin, benim haberim olmadan kendi kendine uzanmış olan soğuk elimi sıktığını duydum ve uyanmaya başladım. Fakat hâlâ mahmurluktan kurtulamıyordum.

"Sen ha..."

"Ben ya!.."

Bu, en sevdiğim mektep arkadaşlarımdan biriydi. On iki senedir görüşmemiştik. On iki sene... Aman Yarabbim! Dün gibi... Hayat, hakikaten en uzun vakalarıyla çabuk biten bir sinema şeridinden başka bir şey değil! Mektepte herkesi güldüren, herkesle alay eden, herkese ad takan şen ve sevimli arkadaşım çok değişmişti. Kırmızı dudaklarının üstünde sert ve kumral bıyıklar çıkmış, şakaklarındaki saçları tek tük ağarmış ve biraz şişmanlamıştı. Fakat gözleri... Ne olduğunu bilmediğimiz, hakikati mahut "birinci sebep"in insan zekâsına ebedi bir surette kapalı kalacak karanlıkları içinde sönen ruhumuzun sanki en çok bulunduğu bu küçük ve parlak uzuvlar... Onlar hiç de değişmemişti. On iki sene evvel içlerinde gülen mavi neşe hâlâ yaşıyordu. Bilmem niçin, uzaklaştıkça muhabbetimiz artan maziden bir simaya rastgeliş beni mesut etti. Seviniyordum. Ve bütün kuvvetimle ellerimdeki sıcak eli sıkıyordum. Vapurun üst katında idi. Kanepelerde boş yer yoktu. Vapur, önünden geçen mavnalara sık sık düdük çalıyordu. Herkes şüphesiz bir sıkıntı içinde gibiydi. Ortada hiç kadın görünmüyordu. İhtiyarlar uyuklayarak gazetelerini okuyorlar ve yanındakilere kısaca bir şey söylüyorlar, şişmanlar cigaralarını içerek çarkların gürültüsünü dikkatle dinliyorlar, son moda esvaplı şık gençler, tek gözlüklerini düşürmemek için dimdik duruyorlar ve dizleri buruşmamak için yukarı çektikleri ütülü pantolonlarından renkli acurlu çoraplarını gösteriyorlardı. Ama hepsi ihtiyarlamış, yorulmuş, bunamış zannolunacaktı. Tüysüz ve traşlı yüzlerini, karınları ağrıyor gibi ekşitiyorlar; rüzgârdan, kaşlarını ve dudaklarını buruşturuyorlardı.

Biz, beyaz boyalı parmaklıklara dayanıyorduk. Arkadaşım,

"Bir kederin mi var?" dedi. "Buraya çıkınca seni

gördüm. O kadar dalgındı ki yanına sokulduğumu duymadın. Ne var kuzum?"

"Hiç, hiç... Dalga geçiyordum."

"Ne dalgası?"

Gülerek cevap verdim:

"Aşk dalgası."

"Daha bekâr mısın?"

"Bekârım."

Arkadaşımın mavi gözlerindeki eski neşe birden soldu. Üçüncü derecede veremden yatağa düşmüş bir zavallıya teselli ve cesaret vermek zahmetine girilmeden nasıl mahzun ve mütevekkil bakılırsa bir an bana öyle, acır gibi baktı. Sonra parmaklığa dayadığı elini çekti. Ve cebine soktu. Biraz döndü. Ve ciddileşen gözlerini gözlerime dikti:

"Hâlâ bekârsın ve aşk dalgası geçiyorsun ha" dedi; "Öyle ise azizim, sakın darılma, sen bir serserisin... Mektepten çıktık çıkalı görüşmedik. Sormadan, istersen başımdan geçenleri sana söyleyeyim. Hâlâ aşk dalgası geçmene bakılırsa hayatı anlamamış, açık ve bariz hakikatin farkına varmamışsın. Ve mademki hakikate bu kadar yabancı kalmışsın, mesut değilsin ve ölünceye kadar mesut olamayacaksın."

"Hangi hakikat?" diye gülümsedim.

"Hangi hakikat mı, dedin? İçtimai hakikat... Eğer sen bu hakikati sezebilseydin asla aşkla uğraşmayacaktın."

Anlamıyor ve hep gülümseyerek, "Ama niçin?.." gibi yüzüne bakıyordum.

O devam etti:

"Her yerde başlı başına bir muhit, bir içtimai vicdan vardır ki bütün fenlerin, mantıkların, ilimlerin, felsefelerin hilafına olarak, en mutlak ve zalim bir tarzda, hükmünü sürer. İşte bizim muhitimizde, Türklerin muhitinde de aşk şiddetle yasaktır. Bir cehennem makinesi, bir bomba, bir kutu dinamit kadar yasak... Bir Türk on

dört yaşına girdi mi annesinden, ablasından, kız kardeşinden ve nihayet teyzesinden ve halasından başka bir kadının yüzünü göremez. O halde kimi sevecek? Hiç. Bu muhitin, bu içtimai vicdanın kuvvetini, dehşetini sana nasıl anlatayım? Adını unuttum, bilmem hangi feylesof, Allahın insanlar üzerindeki tesirinden, insanlarla münasebetinden, ahlakından bahsederken, 'O, içtimai muhitten başka bir şey değildir...' diyor. Ben bu sözü biraz doğru buluyorum. Eski mukaddes kitaplar ile bugünkü yeni dünyayı çeviren Allah her yerde, her devirde dinsizleri, kendisine karşı gelenleri başka sebepler ve başka tarzlarla eziyor. Evvel zamanda Galile'yi yakan kuvvet, bugün Galile'nin o büyük korkunç kabahatini ders diye okuyan milyonlarca mektep çocuklarına aldırmıyor. İspanya'da Ferer'in kafasını delen kurşunlar Fransa'da patlayabilse, ihtimal orada ihtiyar ve bunak kadınlardan ve papazlardan başka kimse kalmaz. İşte bu feylesof da Allahımızın, ezeli kanunu işletmek için, hep muhiti, hep muhitin içtimai vicdanını kullandığını görerek o hükmü veriyor. Bu ezeli mukavemet olunmaz kanun, her yere, her kıtaya, her memlekete değil, hatta her şehre, her köye göre değişiyor.

Buradaki fazilet, orada cinayet; oradaki yararlık, burada fenalık sayılıyor; mukaddes kitapların bütün tabiat, uzviyet tekâmül kanunlarına inat olarak hiç değişmez kalması lazım gelen emirlerine bile her yerde başka türlü boyun eğiliyor; esasları bir olan Hıristiyanlık Avrupa'da başka, Amerika'da başka, Afrika'da başka... İslamlık da böyle! Hindistan'da başka, Liverpool'da başka, Buhara'da başka, Türkiye'de başka... Arabistan'a ve Acemistan'a git, oralarda bütün bütüne başka... İşte Allahımızın Türkiye'deki ezeli ve karşı gelinmez kanunu, yani içtimai vicdan, aşkı bütün kuvvetiyle bize yasak ediyor. Türkiye'de kimse sevişemiyor. Ve kimse şimdiden sonra sevişemeyecek... Çünkü sevmek

için evvela görmek lazım. Halbuki genç bir kızla yuva yapmak ölünceye kadar bahtiyar yaşamak için konuşmak, anlaşmak, sevişmek değil; hatta bir kerecik olsun yüzünü görmek imkânsız... Bu şiddetli yasağa karşı duranlar, iş devresine girmiş anarşistlerin, nihilistlerin, yahut eski zamandaki dinsizlerin akıbetine uğrarlar. İçtimai ve acıklı bir ölümle sönüp giderler. Lakin kurnazları, yasak olan aşkın usta kaçakçıları, hırsızlıklarından, tıpkı ihtiyar ve cesur bir tütün kaçakçısı, Yunanlı bir yankesicisi gibi bıkmazlar. Hep yürek çarpıntısı içinde yaşarlar. Gece tenha yollarda, karanlık bahçelerin şüpheli köşelerinde rüzgâr, soğuk ve rutubet altında saatlerce beklerler ve nihayet korku ile karışık iki manasız kelime, tadı asla duyulmayan, acele ve çabuk bir öpme... Hepsi bu! Eski edebiyata Acemistan'dan, yeni edebiyata Fransa'dan gelen aşk masalları, şiirler ve hikâyeler şifa bulmaz bir frengi gibi bu kaçakçıların bütün varlığına geçmiştir. Onlar daima, bir macera ararlar. Kadınların görülmesi pek açık ve bariz bir tarzda, dehşetle yasak olan bir muhite zıt ve ecnebi muhitlerin âdetlerini, mesela sevişmek hülyasını sokmak isterler. Kendilerini yabancı ve uzak memleketlerde geçen hayali romanların kahramanları yerine korlar. Tabii edebi mecmualardaki birçok şiirleri okuyorsun. Mevzu: Gece ve kadın: Halbuki Türkiye'de ikisi de yoktur. Türk muhitinde gece alaturka saat birden sonra bütün perdeler iner, sokaklar tenhalaşır. Evli evine, köylü köyüne, evi olmayan sıçan deliğine girer.

Gazinolar, balolar tiyatrolar ve ilah... yani Beyoğlu tarafı asla Türk değildir. Orada yabancılar kendi muhitlerini, kendi âdetlerini yaşarlar. Kadınlarıyla kol kola umumi bahçelerde, lokantalarda gezerler, konuşurlar, eğlenirler, gülüşürler. Aralarına, malum manasıyla, bir sıçan deliği bulamayan Türkler de karışırlar. Masaların başında pineklerler. Yabancıların kadınlarına, yabancı

güzelliklere, yabancı göğüslere hasretle bakarlar. Uzatmayalım, Türklerin gecesi yoktur. Sonra yine bu yeni şiirlerde boyuna göller anlatılır; hangi göller!.. İstanbul'da Terkos'tan başka göl hatırlamıyorum. Oraya da, eminim, şairlerin hiçbirisi gitmemiştir. Hususiyle Terkos'un civarında gece barınacak yer yoktur. Yüzlerce mısralarla, arşın manzumelerle anlatılan sevişmekler, sevgililer de yalan... Şairin bir sevgilisi var. Lakin nerede! Şair sevgilisiyle konuşuyor, öpüşüyor. Lakin nerede! Ah, ancak hayalinde. Hakikatte sevişmek ve genç bir kızla üç dört dakika konuşabilmek ve bugünkü Türk muhitinde, balıkların sudan çıkarak havada uçuşmaları ve bostanlardaki ince kavakların dallarında tünemeleri kadar imkânsızdır. İstanbul ve civarında, değil bir genç Türk kızıyla geceleyin kol kola gezmek, bülbülleri dinleyerek aşk kelimeleri söyleşmek... hatta gündüz biraz taze görünen annemizle bir arabaya binmek ne kadar tehlikelidir, düşün... Seyir yerlerinde, ah bu zavallı, feci ve gülünç yerlerde de aşk mümkün değildir. Kadınlarla erkekler asla birbirlerine yaklaşamazlar. Aralarında mutlaka birkaç yüz adım bulunur, birkaç yüz adımdan başka da birkaç düzine polis, muhitin içtimai vicdanına ve mahut yedi başlı mutaassıp ve cehalet devinin arzusunu yerine getirmek için sanki bu polislerin mebusansız ve ayansız semavi bir kral kadar salahiyetleri vardır. Kız kardeşinize sokakta bir laf söylediğinizi görmesinler, rezalet hazırdır. Hemen karakola... Kim olduğunuzu ve konuştuğunuzun kardeşiniz, yahut anneniz olduğunu ispat edinceye kadar birkaç kilometre dayak yemezseniz yine talihiniz varmış demek. Muhitimizin dininden, ananelerinden, âdetlerinden, ulemalarından, ihtiyarlarından, mürtecilerinden, hükümetin zabıtasından ziyade bu aşk yasağını isteyen kimlerdir, biliyor musun? Kadınlar, Türk kadınları... Bunlar aşkın ve güzelliğin en korkunç düşmanlarıdır! Dışarıda kendi kavminden

hiçbir kadın yüzü görmeyen erkeklerine evlerinde de bir bakacak yüz göstermezler. Dışarıdaki zabıtanın en dehşetlisi evdedir. Mesela hizmetçi alacaklar, değil mi? En çirkinini bulurlar. Çiçek bozuğu, büyük ağızlı, kalın dudaklı, çarpık dişli, eğri burunlu berbat bir şey... Her gün karşınızda gezen, yemeklerinizi getiren bu kızı daha ziyade çirkinleştirmek için hususi bir maharetleri, hususi bir dehaları vardır. Kuvvetli ve fırlak kalçaları görünmesin diye gayet bol esvap giydirirler. 'Etrafa dökülüyor' bahanesiyle saçlarını sımsıkı bir yemeni ile bağlarlar. Zavallıyı halis bir orangotana çeviririler. 'Beyin hiç yüzüne bakmayacaksın, yanında laf etmeyeceksin, bir şey sorarsa cevap vermeyeceksin... ve ilah' tembihlerini vermekte gecikmezler. Bir hizmetçinin aleyhinde bulunurken 'Çalışkan, temiz, atik kız, ama ağzı burnu yerinde' derler. Ağzı burnu yerinde olmak onlar için en affolunmaz bir cinayettir. Genç kızlarla görüşmek ve sevişmek asla mümkün olmadığından 'evlenmek' meselesi de onların elinde bir madendir. İstedikleri gibi işletirler. En birinci emelleri oğullarına, yahut kardeşlerine çirkin bir kız almaktır. Tanımadıkları evlere görücü giderler. Ve erkeklerin birçoğu daha hâlâ bilmezler ki, bu görücü hanımlar güzelden ziyade bir çirkin ararlar. Ve mutlaka da bulurlar. Güzel bir kız alırlarsa kardeşlerinin yahut oğullarının onu seveceğini, onun lafını dinleyeceğini ve sonra kendi pabuçlarının dama atılacağını düşünmek onları çıldırtır. Güzellikten dehşetle ürkerler. Bunun için İstanbul'da koca bulamayan, evde kalan kızların yüzde doksanı en güzelleri; en cazibelileri; en sevimlileridir.

Bu zavallı güzel Türk kızlarını görücü hanımlar beğenmez. 'A, kardeş, çok güzel, ama şeytan gibi çok bilmiş... Biz oğlumuza ecinni değil, kız almak isteriz' derler. Kimine alafranga, kimine sıska, kimine şirret gibi kusur bulurlar. Gayeleri tombul, beyazca, sessiz, mıymıntı, budala, cahil, ıslanmış tavuğa benzeyen kızlardır.

Böyle bir kıza rastgeldiler mi, 'Ah, işte bir melek!' diye haykırırlar ve başlarlar oğullarına, kardeşlerine mübalağalandırarak anlatmaya... Zavallı erkek talihin kendine bir peri gönderdiğine inanır ve zifaf gecesi kalın duvağı kaldırınca karşısında, 'Adınız ne efendim?' sualine cevap veremeyen şaşkın, temiz, beyaz ve biçimsiz bir et yığınından başka bir şey göremez. Erkeklerini, hiçbir fırsat kaçırmayarak, güzel görmekten, aşktan, sevişmekten mahrum bırakan bu kadınlar, aynı zulmü kendi cinslerine de yaparlar. Tanıdıkları bir kadının başından kazara bir macera geçer, mesela bir 'name'si yakalanır, yahut da kocasından boşanıp diğer birine varırsa, hepsi birden ona darılırlar ve dehşetle afaroz ederler. Aradan uzun seneler geçer, o kadını sokakta gördüler mi, yollarını değiştirirler, bazıları yüzüne tükürmeye kalkar, en insaflıları biraz acır, 'Ah, zavallı kötü oldu, alnının yazısı imiş,' der. Muhitimizde 'Bir kadının en birinci vazifesi güzel olmaktır' sözünün nasıl tehlikeli bir yalan olduğunu pek iyi bilen anneler, kızlarını, ellerinden geldiği kadar güzellikten, şuhluktan, süsten, serbestlikten men ederler. Bu annelerin sokağa çıkarken kızlarının kulaklarına fısıldadıkları nasihatin değişmez modeli şudur: 'Kızım! Peçeni indir. Ellerini çarşafın içine sok. Başını öyle yukarı kaldırma, aşifte diyecekler. Önüne bak. Frenk karıları gibi zıp zıp yürüme. Yavaş yavaş. Göğsünü ileri çıkarma, arkamıza takılacaklar. Sana azgın diyecekler. Adını çıkacak. Evde kalacaksın, ilah ve ilah...' Sonra, tanışan görüşen her aile, sanki birbirlerinin tabii müfettişleridir. Sakın bir aile içinde küçük bir aşk macerası geçmesin. Rezalet, dedikodu birden göklere çıkar, kahramanları tefe korlar. Oğullarının ve kızlarının gizlice görüşmelerine, mektuplaşmalarına, aldırmayan, göz yuman annelere bütün tanıdıkları, yine birden darılır; 'Ah, ayol kadın bu yaştan sonra boynuz dikiyor...' diye ondan iğrenirler.

Bazı yeni romanlarda gösterilen Türkiye'deki mahut kibar âlemine gelince... Bu âlem bütün bütün bir hülya mahsulüdür. Türklerin arasında eskiden de, şimdi de imtiyazlı bir sınıf yoktur. Vakıa büyücek memurların, eski devirden kalma paşaların ve bir parça zengin olanların aileleri suni bir kibar âlemi yapmaya çalışırlar ve esaslarını feda ederek şözde garplılaşırlar, Frenkleşirler. Fakat netice? Bütün muhit onlara düşman olur. Bir mahallede böyle, kadınları, nikâh düşen akrabalarına görünen bir aile oldu mu, evvela, 'Kötüler!..' lakabı takılır, sonra boykotaj başlar. Böyle dekadan ailelerin etraflarında yükselen nefret ve tecavüz sesleriyle bütün saadetleri söner. Yerlerini, yurtlarını terk etmeye, kırlara, uzak ve tenha köşklere, hücra yalılara çekilmeye mecbur kalırlar. Evet, yeni şiirlerdeki göller, geceler, aşklar gibi, yeni romanlardaki o nikâh düşen akrabalarına, erkeklerinin arkadaşlarına çıkan kadınların vücudu yalandır. Uydurmadır. Bu romanlar, garp romanlarının gölgelerinden, tekrarlarından, tercümenlerinden, taklitlerinden başka bir şey değildir. İstanbul'da kadınları, yabancı ve nikâh düşen erkeklere gözükür bir Türk ailesi bana gösterilsin, beş senelik kazancımı vermeye şimdi hazırım. Bu romanlarda anlatılan Avrupalılaşmış aileler, meşhur sanatkârlarımızdan Kel Hasan'ın ve Abdi'nin hususi ve muharriri bilinmez piyesleri kadar hakiki Türklüğe mugayirdir. O tiyatrolarda uşağın, hanımların yanına zırt zırt çıkması, 'Oh kaymak' diye süt ninelerin göğüslerini sıkması hakikatte Türk aileleri arasında nasıl imkânsızsa ve bu rezaletler nasıl son derece uydurma şeylerse, yeni romanlardaki yabancı erkeklerin ellerini sıkan, kocalarının yanında açık saçık, örtüsüz ve çarşafsız, hatta bazı dekolte, yabancı erkeklerle konuşan kadınlar da öyle kaba, münasebetsiz, hakikate taban taban zıt, soğuk ve sahte hayallerdir.

Uzatmayalım, şimdi bana cevap ver. Böyle diniyle, ananeleriyle, âdetleriyle, kanunlarıyla, hükümetleriyle, zabıtasıyla, aile teşkilatıyla, hatta kadınlarıyla aşkı yasak eden, nikâh düşen erkek ve kadını asla birbirine göstermeyen bir muhitte aşk aramak, sevişmek inadı serserilik değil de nedir? Böyle bir muhitin içtimai vicdanına karşı gelmek, en kuvvetli ve muazzam hükümetlere karşı anarşistlik etmekten daha delilik, daha çılgınlık değil midir? Çok akıllı sandığım senin de hâlâ bu imkânsız hülya ile uğraştığını gördüğüm için çok canım sıkıldı. Ah zavallı dostum, sen şimdiye kadar piyangoyu çekmeli, kısmetine düşen et yığıntısına, et tarlasına razı olmalı, orduya askercikler yetiştirmeliydin... Ve ancak böyle mesut olabilirdin. Halbuki sen hâlâ aşk dalgası geçiyor, sonu bulunmaz bir yeis çölüne, içi lav dolu bir cehennem uçurumuna, arkasında ateş fışkıran yanardağlar saklı, uzak, aldatıcı, suni bir seraba koşuyorsun... Bilsen sana ne kadar acıdım."

Vapur Kadıköyü'ne gelmişti. Arkadaşımı dinlerken, ökçelerimin üzerinde kalmış, hafifçe parmaklığa oturmuştum. Doğruldum. Sağ ayağım fena halde uyuşmuştu. Yere basamıyordum.

"Biraz dur kuzum" dedim, "ayağım uyuşmuş. En sonra çıkarız."

Gülüyor,

"Ayağın değil, galiba beynin uyuştu" diyordu.

Vapur iskele tarafına eğilmişti. Üstten ve alttan adamlar çıkıyordu. Güneş kalın bulutlar altında kaybolmuş, hava esmer bir demir rengi bağlamış, ağlamaya hazırlanan, içi yaş dolu dargın ve soluk bir göz gibi mahzunlaşmıştı. Çıkanlara bakıyordum. Yarım saat evvelki tatlı dalgamı korkunç bir fırtınaya çeviren arkadaşımın söylediklerini, fertlerini ikiye ayıran, aşktan ve sevişmekten mahrum bırakan, annelerini, karılarını, kızlarını hapsederek asırlarca daldığı rüyasız ve granit uy-

kusundan asla uyanmayan bir kavmin, bir cemiyetin sonunun ne olabileceğini düşünüyor; dar tahtalar üzerinde korkak bir dikkatle hızlı hızlı geçenlerin sessiz ve sedasız çıkışlarını, ürkek bir hayvan sürüsünün acele kaçışına benzetiyordum. Bunların içinde hiç dişi yoktu. Çoluk çocuk, ihtiyar, genç, zengin fakir hepsi erkekti. Elimle dizimi oğuşturarak,

"Vapurda hiç kadın yokmuş" dedim.

Arkadaşım yine güldü ve cevap verdi:

"Sabır ol... Onların erkeklerle karışmaları yasaktır. En sonra çıkarlar..."

Vapur tamamıyla boşalmıştı. Biz hâlâ davlumbazın üstünde, beyaz parmaklıkta idik. Bacağımın uyuşması geçmemişti. Arkadaşımın yanında topallayarak iskeleye doğru yürümeye başladım.

Artık şimdi kadınlar da, her tarafları örtülü koyu siyah çarşaflarının altında sanki şangırtıları işitilmemek için pamuklara sarılmış gayet ağır ve gizli esirlik ve zulüm zincirleri taşıyan lanetlenmiş, hayattan kovulmuş, hasta ve dilsiz heyulalar gibi sendeleyerek, titreyerek yavaş yavaş çıkıyorlar ve başlarını önlerine eğerek düşmemek, bir şeye dokunmamak, birbirlerine çarpmamak, yanlış bir adım atmamak için kalın ve kara peçelerinin altında bastıkları yeri görmeye çalışıyorlardı...

SAİT FAİK ABASIYANIK
1906-1954

KINALIADA'DA BİR EV

"Kınalı'nın evlerini şimdi büsbütün görmeye can atıyorum. Çünkü orada, bayıldığım bir kız oturuyor."

Kınalıada'ya ömrümde inmedim. Ama orayı öyle severim ki, neden bilmem. Belki de orada kendisiyle hiç konuşmadığım bir arkadaşım oturdu da onun için. Kınalı'nın önünden geçerken hep o arkadaşımın hiç gitmediğim, hiç gitmeyeceğim evini düşünürüm.

Arkadaşım sakin, sessiz, iyi bir kızdır. Sabahleyin ilk vapurla işine iner. Son vapura elinde paketlerle döner. Bazı defa son vapurda beraberizdir. Onun iskelenin kalabalığında kaybolduğunu, sonra projektörcü ışığını yolcularla karanlık yola tuttuğu zaman, az bir şey sallanarak hızlı hızlı sağa saptığını görür, yine kaybederim.

Küçük kaplamaları simsiyah kesilmiş bir ahşap evde oturduğunu sanıyorum. Evden deniz görünmüyor olmalı. Yahut belki de bir iki penceresinden, çakal eriği dalları arasından... Küçük bahçede acıbadem, ayva, nar, hünnap ağaçlarını görürüm. Bahçede bir de çıkrıklı kuyu olacak. Kırkını aşmış, şişmanca, yeşil gözlü bir kadın olan anasını kırmızı elma yüzüyle, küf yeşili gözleriyle görür, ben de severim. Böyle bahçeyi, evini, anasını tarif ederken gördüm sanmayın. Ben görmeden severim bahçeleri, insanları, evleri.

Eve bu küçük bahçeden girilir. Evin alt katında ken-

dileri oturur. Üst katını yazın kiraya verirler. Bir Meryem Ana kandili önündeki İsa resminden, küçücük sarımtırak aynaya kadar her şeyde ağır, günlük kokusuna benzer bir Ortodoks hava eser. Evin içinin o kadar temiz olduğunu sanmam. Günlük kokusu odalardan hiç eksik olmaz. Arkadaşım dediğim kızın kendi başına bir odası yoktur.

Onu vapurda ikinci mevkiin tahtaları üzerinde Rumca konuşurken dinlerim. Rumca bir kelime anlamadan ne söylediklerini bilir gibiyimdir.

Akşam saat 10.45'te oraya vardığına göre, ancak 11'de yemeğe otururlar. Hemen de yatarlar herhalde. Acaba başucunda bir kitap var mıdır? Bana bir defacık gülmüş olan bu kızın hülyalarına ne karışır bilmem ki?.. Yemeği nasıl yer? Hızlı mı, yavaş mı? Ne kadar merak ederim. Acaba birçok insanlarda olduğu gibi yemek yerken çirkinleşir mi? Çirkinleşince yüzündeki o iyi, harikulade çizgiler ne olur? Nereye giderler?

Kınalıada'yı, bu kızı tanımadan da merak ederdim. İnsanlarını değil. Onları bol bol vapurda görüyorum. Daha çok o vapurdan çıkanlarla birlikte, bu gece yarısı sönük kırmızı ışıklarıyla böcek gibi kabuğuna, kırmızı benekli kabuğuna kapanmış Kınalı'nın evleri ne yaparlar diye? Ne yapacaklar? Her yerde olduğu gibi onlar da dedikodu yaparlar. Yerler, içerler, uyurlar.

"Evler mi?" diye sormayın. Evet, evler... Bunları bildiğim halde eskiden merak ettiğim Kınalı'nın evlerini şimdi büsbütün görmeye can atıyorum. Çünkü orada, bayıldığım bir kız oturuyor. Ben eskiden Arnavutköyü'nü de böyle merak ederdim. Sonra bir gece gidip gördüm. İki balkonlu bir ev gördüm. Caddelerinden dereler geçen büyük bir köy. Dört beş köprü. Köprünün birinde sarhoşun biri eğilip kusmuştu.

Şimdi Kınalı'yı da böyle merak ediyorum. Kınalı'nm bir evini... Bir masa düşünelim. Eskimiş muşambadaki

boncuklu bir nihalenin üzerine bir sahan konuyor. Bu et midir, sebze midir? Haydi bu meraktan cayalım. Farz edelim ki, ettir. İşte dağıldı. Babaya, oğula, kıza, benim arkadaşım olan kıza... Yemeği anneleri dağıtıyor. Küçük kız kardeşi büyük zehir yeşili gözlerini açmış, sahana değil, sofranın arkasındaki Meryem Ana kandilinin yandığı kapısı çıkarılmış dolaba bakıyor. Karpuz oradadır. Bu akşamki karpuz sarı çıkmıştır. Çekirdekleri simsiyahtır.

İşte konuşuyorlar. Ne konuşuyorlar acaba? Bir vapurun projektörü yarı aydınlık odayı ışık içine daldırıyor. Sevdiğim kız yemek yerken çirkinleşmiyor. O kadar şen, o kadar sıhhatli ki, yediğinin farkında olmuyor. Arkadaşımın yüzünde hep neşeli şeyler var. Ağzında bir lakırdı. Ne söylüyor merak ediyorum.

İşte bu yüzden hikâye yazarım. İşte bu merak yüzünden hikâyeci geçinirim. Hikâyelerimi beğenmezler, üzülürüm. Beğenirler, kızarım. Kendim beğenirim, budalalaşırım. Beğenmem, canım yemek istemez. Kınalıada'ya gelince... İşte onu pek merak eder, bir türlü de inemem, bu gidişle inemeyeceğim de...

ALEMDAĞDA VAR BİR YILAN

"Birdenbire bir arkadaşı ile
yanımdan geçiyor.
Bir duvarın, ölmüş bir kedinin
yanından geçer gibi.

Daha tiyatroya girerken kar başlamıştı. Çıkınca meydanı bembeyaz buldum. Boynumdan içeriye bir damla düştü. Ürperdim.

— Çek elini ağzından. Tırnağını yeme! diye bağırdım. Önünden giden iki kişi dönüp baktılar.

Yüzümü görmek için yavaşladılar. Sanki ben her akşam onunlaymışım gibi, bir yalnızlık duyuyorum. O cuma günleri gelirdi. Alçıdan, ağzı pipolu gemici onu beklerdi.

Güneş muşamba perdede tam üçü işaret ederdi. Geleceğine yüzde yüz emin olduğum günler beklerken uyuyakalırdım. Kapıyı tırmalar gibi vurduğu zaman nasıl duyardım rüyamın içinde. Yataktan fırladım. Kapıyı açardım. Rengi solmuş, nefesi boğazından gelirdi. Masadan bir cigara alır yakardı.

Dünya ötede idi. Burada bir konsol, bir ayna, bir alçıdan gemici, bir yatak, bir ayna daha, bir telefon, bir koltuk, kitaplar, gazeteler, kibrit çöpleri, cigara izmaritleri, soba, battaniye vardı. Dünya ötede idi. Gökyüzünde uçaklar vardı.

İçlerinde yolcular vardı. Trenler gidiyordu. Herifin

biri imza ediyor, öteki para veriyordu. Akşam serinliği çıkmıştı. Akşam simidi de çıkmıştı dünyada...

Odanın içini simitçinin sesi doldurdu. Dünya ötede idi.

Biletçi bilet zımbalıyor, bir adamla bir çocuk gazete okuyorlar. Bir delikanlı, kara kaşlı, sıhhatli bir oğlan upuzun yatmış. Yakışıklı, kuvvetli bir oğlan. Ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, sıska birisi de sağında yatmış. Çocuk gazeteyi bıraktı. Pardesüsünü başının altına dürdü. O da uzandı. Bir vapurun alt kamarasındayım.

Günlerden cuma. Mektep tatil. Süleymaniye'de Kirazlı Mescit sokağında oturuyoruz. Ben on yedi yaşlarındayım. Münir Paşa konağının çam ağacını hatırlıyorum. Lisenin bahçesindeki büyük çam ağacı bir yangında yanmış olabilir. Münir Paşa konağının yağlı boya tavanları çoktan duman ve kül olmuştur. Tahtakuruları da yanmıştır. Yatağım, yorganım, gözyaşım yanmıştır. Havuzlar yanmıştır. Yapraklarını kışın dökmeyen ağaçlar yanmıştır. Anılar, anılar yanmıştır. Yanmışoğlu yanmıştır. Beni bugüne getiren kitaplar yanmıştır.

Ben de koyun postu taklidi bir kürk bulup pardesüme diktirmeliyim.

Günlerden pazartesi. Yine vapurun alt kamarasındayım. Yine hava karlı. Yine İstanbul çirkin. İstanbul mu? İstanbul çirkin şehir. Pis şehir. Hele yağmurlu günlerinde. Başka günler güzel mi, değil; güzel değil. Başka günler de Köprüsü balgamlıdır. Yan sokakları çamurludur, molozludur. Geceleri kusmukludur. Evler güneşe sırtını çevirmiştir. Sokaklar dardır. Esnafı gaddardır. Zengini lakayttır. İnsanlar her yerde böyle. Yaldızlı karyolalarda çift yatanlar bile tek.

Yalnızlık dünyayı doldurmuş. Sevmek, bir insanı sevmekle başlar her şey. Burda her şey bir insanı sevmekle bitiyor.

Güzel yer, güzel yer Alemdağı. Şu saatte on beş metrelik ağaçlarıyla, Taşdelen'i ile, yılanı ile... Ama kış günü yılanlar inindedir. Olsun. Hava Alemdağı'nda ılıktır. Güneş, yaprakları kıpkızıl ağaçların içinde doğmuştur. Gökten parça parça ılık bir şeyler yağmakta, çürümüş yaprakların üstüne birikmektedir. Taşdelen parmak gibi akar. İçimizi şıkır şıkır eden bir maşraba ile önce içimizi, sonra çırılçıplak soyunarak dışımızı yıkıyor. Su içmeye gelen bir tavşan, bir yılan, bir karatavuk, bir keklik. Polonezköy'den şerefimize kaçıp gelmiş bir keçi ile alt alta üst üste oynaşıyoruz.

"Panco, Panco!" diye bağırınca, yılan da, keçi de, keklik de, tavşan da oldukları yerde alçıdanmış gibi donup kalıyorlar. Bembeyaz kesiliyorlar. Hemen keskin bir bıçak çıkarıp cebimden kiminin kulağını, kiminin kanadının altını kesiyorum. Kan akınca hareket başlıyor. Beni bırakıp Panco'ya koşuyorlar.

Panco'nun her zamanki kansız ve hiddetli yüzünde çıban yarasına doğru kaymış bir gülümseme gözüküyor. Keklikleri gagasından öpüyor. Tavşanın bıyığını çekiyor. Yılanı bileğine doluyor. Top getirmiş, futbol topu. Ben kaleciyim. Yılan da kaleci. Ötekiler yaprakların üzerine yatmış, güneşin içinde oynuyorlar. Saatlerce oynuyorlar. Yılanla ben, top kalemize girerken yana çekilip seyrediyoruz. Mızıkçılık ediyoruz.

Alemdağı güzel, Alemdağı... İstanbul çamur içinde, Taksi şoförleri su birikintilerini inadına insanların üzerine sıçratıyorlar. Kar inadına içimize içimize yağıyor.

Kadının biri beşinci kattan bir kediyi sokağa atıyor. Bir kadınla bir yabancı erkek kedinin başındalar.

Kedinin burnundan hafifçe kan sızıyor. Erkek, Fransızca:

— Il est mort d'hémoragie, le pauvre! diyor.

Kadın bana Türkçe, kedinin beşinci kattan atıldığını anlatıyor. Galatasaray Lisesi'nin kalın ve yüksek bahçe

duvarının kenarına, artık ölmüş kediyi itiyoruz. Beşinci kattaki kadın, sobasına şimdi kömür atıyordur. Hava da ne soğudu. Keşke kar yağsa. Kar yağdığı zaman yine havada ılık bir şeyler oluyor.

Panco ne zaman dönmüş Alemdağı'ndan. Birdenbire bir arkadaşı ile yanımdan geçiyor. Bir duvarın, ölmüş bir kedinin yanından geçer gibi. Kollarımız birbirine sürünüyor hafifçe. Duvarlar açılıyor. İnsanlar birbirleriyle senelerdir dargınmışlar da birdenbire aynı hisleri duyarak: "Yeter artık" diyerek barışmışlar gibi öpüşüyorlar. Dönüyorum. Panco arkadaşı ile gülüşerek gidiyor hâlâ. Yangının kül ettiği Münir Paşa konağının havuzunda kirli yeşil bir su bekler dururdu. Suyun dibi gözükmezdi, ama gözümü kapayınca içine atılmış on paralıkların parladığını görürdüm. Bir defa da şimdi vali olan bir arkadaşımızı elli kuruş vererek elbiseleriyle suya atmıştık.

Panco'nun arkadaşı ile beraber getirdiği kahveyi hiç bilmezdim. Kapısından alüminyum tencereler, naylon bardaklar satan bir hırdavatçı bulunan, iki kapısı da ardına kadar açık, hanla apartman arası bir binanın birinci katındaymış bu kahve. Onların bu kapıdan içeriye girdiklerini görünce merak ettim. Ben de girdim. Baktım karşımda cam bir kapı. Cam kapının içinde büyük bir salon, içeride insanlar tavla ve iskambil oynuyorlar. Daha köşede bir bilardo masası var. İçeriye girince herkes bana baktı. Buraya gelenler hep aynı müşteriler olmalı ki beni baştan aşağı süzdüler. Oturup bir kahve içmek bile cehennem azabı gibi bir şey olacaktı. Birini arıyormuş gibi yaptım. Olmazsa bizim Luka efendi vardır; duvarcıdır, boyacıdır. Onu soracaktım. Gözlüklüdür. Kendisi Yunan tebaasıdır. Ama Arnavut'tur. Kahveciye onu sormak istedim. Baktım Panco, Luka efendiyi siper ederek kendini bana göstermemeye çalışıyor. Eskiden tanıdığım birisi niçin geldiğimi anlamış gibi bana baktı. Gülümser gibi idi. Allah belanı versin deyyus,

dedim. Döndüm. Giderken bir daha dönüp baktım. Yine pardesüsünün yakasındaki kürkü gördüm.

Kürkü görünce rahatladım. Tavşanı, kekliği, o ılık harikulade kaygan ve güzel yılanı, karatavuğu, Alemdağı'nı, Taşdelen suyunu, çürümüş yaprakları, yaprakların üstüne yağan pelte pelte güneşi hatırladım.

DOLAPDERE

"Akşam oldu muydu,
her sokakta burburını tanıyan ıslık
sesleri duyulur. Karanlık köşelerde
Rumca aşk fısıltıları...

İstanbul'un semt adları yok mu? Bayılırım onlara. Ne güzelleri vardır. Yalan da olsa, yanlış da olsa, bu semt adlarından insanın muhayyilesine bir şeyler üşüşür. Başka yönlerden gelmiş anılar kaynaşıverir içimize. Bir filmdir başlar dönmeye beynimizin karanlığında.

Dolapdere'de bostanları sulayıp dolabı gözümüzü kapamadan da görüyoruz: Sıra sıra bostanların kuyuları, kocaman kovalar, gözlerine mendil bağlanmış bir emektar beygir, bir gıcırtı, kovaların deliklerinden durmadan düşen su, zincir şıkırtıları, dolap beygirinin adaleleri, tahtadan olukların arklara gönderdiği sularda ışık ve güneş oyunları, atın duraklayışı, hızlanışı, bahçıvanın hooo sesi, çıplak ayaklı bir Arnavut kızının pespembe topukları, burma kırmızı bıyıklarında hıyar çekirdekleri, sigara dumanları; tütün ve hiddet tutuşan bir ellilik bahçıvan; kuyruğu havada düşmanca dönüvermiş, sırtının tüyleri diken diken, burnu ağzı kapkara, ıpıslak, dili bir eski zaman pembesiyle pembe bir acar, edepsiz dişi köpek...

Bu semtlere, Beyoğlu'nun ta garaja kadar her sokağından inebilirsiniz. Ben en şairanesini seçtim. Elmadağı'ndan indim.

Elmadağı dikçe bir yokuştur, iki tarafına muntazam evler sıralanmıştır. Ne elmaya, ne dağa tesadüf etmeden yokuşu iner, birkaç sene evvel bozuluvermiş bir asfalta girersiniz. Semt birdenbire fukaralaşmıştır. Kulübeler, tahtadan, taştan, sacdan ve mukavvadan kulübeler görürsünüz. Çıplak, çırılçıplak çocuklar görürsünüz. Çıplak, çırılçıplak, aynasız, hasırsız, iskemlesiz kahveler görürsünüz. Şivelerinden kim olduklarını çabucak anlayacağınız insanların mahalle meydanını görürsünüz. Birisi:

— Abe, der senin kızan pavlikaya gitmez mi be?

— Rüstem be, senin kara kız, yine mi koğuldu işten; ıskara maşa satar?

Mahalle bir bayram yeri gibidir. Dümbelek, zurna, keman sesleri duyulur. Kara bıyıklı, poturlu ihtiyarlar gezer. Öyle kızlar görürsünüz ki, içiniz titrer, ama burnunuzun alışık olmadığı ağır kokuya çare yoktur. Çamurlar geçen kıştan, ne geçen kıştan, öteki kıştan; Fatih'in İstanbul'a girdiğinin ertesi günü yağan yağmurdan kalma nal izleri vardır. Duvar diplerinde keskin, gözleri acıtan bir amonyak kokusu... İleride bir fabrika gürül gürül işlemektedir. Mahalle gençlerinin çoğu bu emprime fabrikasına giderler. Fabrikanın etrafını bu sefil evler, kaldırımsız, eski sahtiyan, amonyak, insan fabrikasının küspesi kokulu sokaklara çevirmiştir. İşte Dolapdere burasıdır. Tekrar asfalta inince Yenişehir'e doğru yürürsünüz. Sağınızda kocaman Vangelistra kilisesi bir derebeyin şatosuna benzer. Vakit akşamsa, günlerden bir aziz günü ise, Vangelistra kilisesi karanlığın içinde mumlar ve avizelerle pırıl pırıl yanar. Sanki içerde dekolte prensesler, kontesler, beyaz ve pudralı perukalı dükler ve prenseslerle polka oynamaktadır.

Beyoğlu'nun yüzlerce, binlerce ve dükkânında, terzisinde, berberinde, gazinosunda, gardrobunda, pastacısında, barında, modistrasında, kürkçüsünde ve sinema-

sında yok pahasına çalışan Hıristiyan kızları bu semtte yetişir. Duvarcılar, badanacılar, kuyumcu çırakları, tornacılar, düğmeciler, marangozlar, dülgerler, çilingir ustaları, kalfaları ve çırakları ile bu semtte yetişir.

Bu semtte tövbekâr yankesicilere, yeni hastaneden çıkmış eroin hastalarına, falcılara, 1900, 1953 senesi orompolarına, eski tulumbacılara, şık, bobstil, cebi bıçaklı, yakışıklı yeni külhanbeylere, araçılara, haraççılara, jigololara, kızlarına kodoşluk yapan analara, karılarına müşteri arayan kocalara... pirzola kokusuna, açlığa, rakıya, aşka, şehvete, iyiye, kötüye, her mücerret kelime vasfının karşılığına rastlamak mümkündür.

Akşam oldu muydu, her sokakta birbirini tanıyan ıslık sesleri duyulur. Karanlık köşelerde Rumca aşk fısıltıları...

Yağmurlar yağmışsa sel önce buralarını basar. Yaz geceleri, meltem öteki semtleri bir rüya serinliğine boğarken, burada yapmak oynamaz. Yenişehir'in kahveleri, meyhaneleri büyük ve güzeldir. Çarşı ışık, kokoreç, midye tavası, istiridye, tarak, kırmızı turp, maydanoz, ciğer tavası, şarap, ıskara balık ve rakı kokusu içindedir. Saçları alınlarına yapışmış; yumurta ökçe, 59 para, kırmızı kuşaklı, semtten ancak mahpushane için ayrılan ellilik acayip delikanlılar görürsünüz.

YÜKSEK KALDIRIM

"Daha bitmedi.
Yüksekkaldırım!
İşte nişan atma dükkânının
önündesiniz."

İstanbul, pazar günleri tenhalaşır yaz sıcaklarında. Beyoğlu'ndan üç dört yorgun, ağır ağır geçer, üç beş çocuk sinemalara dalar. Sıcaktan börtmüş, siyahlar giymiş iki madama kiliseden çıkmış eve döner. İki dünyasından geçmiş, emekli, bir kıraathanenin camları arkasında uyuklar...

Pazar günleri İstanbul böyledir, ama gelin, ben sizi eğlenceli bir yere götüreyim. Plajlarda serin, mavi suların içine gömülmek, çam altlarında uyku çekmek dururken nereye gideceğiz? O da var ya! Var, ama şimdi bu saatlerde İstanbul'un bir yeri de var ki; orada köyüne hasret askerler, çıraklar, hamurkârlar, Anadolulu aşçılar, plajlara gidememiş parasızlar, çam altlarından, deniz kenarlarından pek bir şey anlamayan, yahut bıkan İstanbullular dolaşır. Orada bedava şarkılar dinlenir. Orada buz gibi gazoz 75 kuruş değil, 7.5 kuruştur. Beyoğlu'nda yarım papale yiyemeyeceğiniz vişneli-kaymaklı dondurma, kayık tabaklarında 10 kuruşadır.

Sair günler bir adım atarsanız Münir Nurettin, öteki adımınızda Tino Rossi, bir adım daha atmayın sakın! Hareket etmeyin, yoksa hemen Safiye Ayla hanımla bay

Bing Crosby, kulağınıza bağıracaklardır. Sağ kulağınızın ufacık bir kıpırdaması beyninizde bir radyo düğmesi çevirir. Sesini tanıyamadığınız bir bayan: "Olmaz ilaç sine-i sad-pâreme" deyiverir. Yürümeye koyulursanız, "Olmaz ilaç sine-i sad-pâreme"nin birdenbire kesildiğini, onun yerine kalubeladan kalma bir "Hafız Burhan" plağının döndüğünü duyarsınız. Hemen iki adım sonra bir başka sesin, hüsnünüzün şen güneşine vurulduğunun resmidir!..

Aldırmayın yürüyün... Musiki ziyafeti yeter! Şimdi şirin bir kahvenin önündesiniz. Bütün gramofon seslerini arkada bırakmışsınızdır. Bir beyaz bezin üstüne sarı, kırmızı, mor boya ile bir primitif ressamın çizdiği fok balığını, bangizi, devrilen bir Eskimo kayığını göreceksiniz. Resmin altında kimi büyük, kimi küçük harflerle yazılmış hoş bir ilan gözünüze çarpar:

Şimal Buz Denizlerinde yakalanan deniz canavarı! İki metre boyunda – 270 kilo sıkletinde. Bir vücudunda üç tane kuyruğu var!!!... İki eli; iki elinin üstünde üç parmağı!.. On parmağında on tırnağı??? İnsan gibi bir canavar (!) Asker beş kuruş (yedi nokta yan yana) sivil on kuruş (virgül) buyrun. Gözlerinizle görün – Haydi Efendi, haydi!.. Sağ ve canlı (sorgu işareti).

Kahvenin ortasında kuru bir havuz! İnce belli çay bardaklarında tavşan kanı, mis kokulu çay –Bu küçük kahvenin çayı pek meşhurdur–. Kahvede üç beş afili "Addis Ababa" oynuyor. Sol tarafta her tarafı atkılar, bezler, yarım kalmış bir cibinlikle örtülü dört köşe bir yer. Oradan küçücük bir fokun çocuk gibi feryadı bastığını işitirsiniz. Daha balıkhaneden balık gelmediği için, açtır Marika! Şişman bir adam on kuruşunuzu alır. On kuruş verip görmeye de değer fok. O büyük, güzel, yuvarlak gözleriyle ta gözlerinizin içine bakarken seviverirsiniz Marika'yı!

Marika'nın sahibi Haydar efendi hem afili, hem babacan, hem de ikramı sever:

— Buyrun! der.

— Merhaba Haydar efendi, deyin, sorun: Ne balığı bu?

— Beyabicim bu balık değil, bu insan gibi bir şey. Sesi insan sesi gibi. Parmakları var. Tırnakları var. Memesi var. Varoğlu var. Balık gibi yumurtlamazmış bu, doğururmuş abi.

— İsmi ne bunun Haydar efendi?

— Abicim buna fok balığı derler. Şimal denizlerinde avlanır. Amerikalılar evlerinde kedi köpek gibi beslerler.

— Sen Şimal denizinde mi avladın?

— Ne yalan söyleyeyim, ben tutmadım. Karabiga'da balıkçılar tutmuş. Zavallı kim bilir yolunu mu şaşırdı? Ben İzmir Fuarı için satın aldım. Belki beş on para kazanırız sayesinde. İsmini Marika koymuştum. Sonra Müslüman ettim, "Mercan hanım" diyorum.

— Marika da tam dost ismi Haydar efendi. Değiştirmeseydin keşke.

— Ne yapalım? Bizim dostumuz da bu işte. Onu aldığım zaman yirmi gün ağzına bir şey koymadı. Barbunya balığı bile verdim; yüzüne bakmadı. Şimdi de boğazı açıldı, doymak bilmiyor kara kız. Gözüm gibi bakıyorum ona abi. Suyuna günde iki kalıp buz atıyorum. Üç ay evvel balıkhaneden satın aldım. Dokuz yüz bilmem kaç patagoz saydım.

Bir taraftan balıkhane kâğıdını ararken, bana da:

— Allah aşkına bir çayımı iç abi! diyor, foku görmeye çağırıyordu: Buyrun içeriye gidelim abi.

Perdeyi elimizin tersiyle sıyırıp içeriye giriyoruz. İçi pırıl pırıl çinko kaplı tahtadan kocaman bir sandığın önündeyiz. Fok, sahibini görünce bağırmaya başlıyor.

— Tumba kızım, tumba!

— Dişi midir?

— Dişi abi.

Tam bu sırada bir çevalye iri iri, diri diri kolyozlar geldi.

— Hadi kızım tumba! Tumba kızım! Tumba yapmazsan vermem, hadi!

Zeki, yuvarlak, tatlı gözlerle yüzümüze bakan fok, iki delikten ibaret burunsuz burnuyla hızlı bir nefes aldı. Sonra olduğu yerde döndü.

— Haydi bir tumba daha!

— Bak, dikiz et abi! Balığı nasıl temizliyor...

Fok, kolyozu karnından yakalıyor, suya daldırıp salliyor, bağırsağını ve kanını suya akıttıktan sonra çiğnemeden yutuyordu. Bir tumba daha yaptı. Ardından bir tumba daha, bir balık daha yedi. Bir daha... Bir daha... Yedi kilo balıktan çevalyenin içinde üç beş balık kalmıştı. Haydar efendi:

— Hani versen balıkhaneyi yiyecek abi. Buna para mı dayanır? Kız mahvettin, beni mah!..

Cüzdanını çıkarıp yedi buçuk papeli gözümün önünde balıkçıya toka etti. Arkadaşına:

— Hadi, bağır biraz Arnavut! dedi.

Şimdi arkadaşı kahvenin önünde hem geziyor, hem haykırıyordu:

"— Canlı olarak... Sağ ve canlı!

Deniz canavarı!..

İki metre boyunda!

270 kilo sıkletinde!

Cambazlar gibi tumba atıyor!

Sinemalarda görüp de hayretler içinde kaldığınız canavar burada!

Sağ ve canlı!.."

Kahveden çıkınca gramofonlar yeniden başlar. İşte niyetçi! Biri ala, biri yeşile, biri kahverengiye boyanmış üç güvercin, biri minicik ada tavşanı... Birisi niyet çek-

sin de biz de bir lokma bir şey yiyelim gibi bekleşiyorlar. Haydi çekelim bir niyet de biz. Fena:

"Boşu boşuna ümit ediyorsunuz. Aşk tarafından talihiniz kapalı. Sizi sevmiyor. Ama üzülme, aşk tarafından olmazsa başka yerden yüzün gülecek, bir yerden eline külliyetli para geçecek..."

Parayı ne yapayım ben? Bir kara dumandır kaplar içimizi. İnsan bayağı üzülüyor yahu! Nereden çektim şu niyeti?

Şimdi su ile, tükrükle, gazozla, dondurma ile, elma ile; kavun karpuzla ateş yakan adamın önündeyiz, durun! Etrafımızda her türlü insan var: Asker, sivil, çocuk, delikanlı, kadın, erkek, ihtiyar; Beypazarlı, Eskişehirli, Adanalı, Erzurumlu, Bolulu, İzmirli, Dadaylı, Akçakocalı, Manavgatlı, Hayrabolulu, Mudurnulu... Bütün bir memleketin en saf insanları burada. Hepsi hayretle bakıyorlar. Adam durmadan konuşuyor:

— Efendim, mesela köyde Ahmet ağaya tarlada rastladınız. Baktınız ki, Ahmet ağanın canı şöyle bir mısır kebap etmek çekmiş. Ateş yakmak istemiş. Kibriti yok. Çakmağını çıkarmış: Çakada çukada çakada çukada! Bir türlü kav ateş almaz. Nemli midir nedir? Gidersin Ahmet ağanın yanına.

— Hayrola be Ahmet ağa?

— Kibritin var mı oğul. Bir mısır kebap edeyim dedim. Ateş almaz kör olası! Çakada çukada, çakada çukada!..

— Kibritim yok Ahmet ağa, ama senin tükürüğün yok mu ağzında?

Ahmet ağa, bu oğlan delirdi mi diye garip garip bakar.

— Bırak Allahını seversen! Zaten canım burnuma geldi.

— Yok vallahi, sahi söylüyorum.

— Peki var, n'olacak?

— Tükürüğün var da ne diye çakada çukada uğraşırsın?

— Oğul sokma başımı belaya dinini seversen...

— Ahmet ağa bana ne verirsin şu senin tükürüğünle şu ateşi yakarsam?..

— Deli olma be!

— Yok... Sahi ne verirsin?

— Ne istersen veririm be!

— Verir misin bir çuval mısır?..

— İki çuval veririm be!

Siz arkanıza döner, bir kâğıdın içine ister tırnağınızla, ister çakınızın ucuyla şu maddeden bir parça koyarsınız?

— Tükür bakalım üstüne şunun Ahmet ağa...

İşte Ahmet ağa benim gibi 'hak tu' diye tükürür...

Adam tükürdü. Elindeki kâğıtta, içinde civa bulunduğuna hiç şüphe olmayan esmer bir madde önce cam parlaklığı aldı, sonra dumanlar çıktı. En sonunda da bir alev parıldayıverdi.

Oradan da bir tane tükürükle ateş yakacak madde satın alıp yolunuza devam edin. Daha bitmedi. Yüksekkaldırım! İşte nişan atma dükkânının önündesiniz. Bir tane de siz atmazsanız olmaz. Bir iki tane de biz atalım. Çünkü duvarda şöyle bir vecize vardır:

"Yurttaş! En büyük vazifen atıcılıktır."

Ayıp olur atmazsanız. Bir levha daha:

"Bay ve bayan, atıcılık öğren!"

Bir tane daha:

"Atom bombası patlasın patlamasın, on kuruş..."

Patlatamazsanız, kabahat sizdedir. Haydi buradan "Eğlenceli ve kârlı bilardo oyunu"na. Yanakları kırmızı Nestle kâğıdıyla boyalı, gözleri sürmeli, kaşları kara dilber; bilardo toplarını size verinceye kadar gözünüzün içine bakıp gülümser. Topları elinize aldınız mı cazibenizi kaybetmişsinizdir. Artık çapkın kızın bir başkasına

yüz vermekte olduğunu görür, mahzun olursunuz. "İşte bu dünya böyledir!" dersiniz...

Dünya böyledir hemşerim, ama vefasızın da hakkı vardır: Ekmek parası, ne etsin?

BALIKÇISINI BULAN OLTA

"Sessiz, dar, çamurlu,
karanlık sokaklarda insan,
insanları uyuyor sanır.
İstanbul limanını Marika ile
Deli Hurşit uyanık tutarlar."

Şehri akşamüstü sis basmıştı. Sis Haliç yoluyla gelmiş, önce mavnalar, çatanalar, köprüler, sonra kuleler, mağazalar kaybolmuştu. Liman düdük sesleri içindeydi. Vapurlar acı acı bağırmışlardı. Sonra bir sessizlik... Işıklar yayılı yayılıverdiler. Bütün şekiller büyüdü, yayvanlaştı. İçime bir sevinç doldu. Bana öyle geldi ki şehri sis basmadan edemeyeceğim artık. Başını kumlara sokmuş deve kuşu rahatı ile durdum. Limana baktım: Sular uçuyordu.

Adama bir ışığın dibinde rastladım. Sırtını elektrik direğine, bir ayağını rıhtımın parmaklıklarının betonuna dayamış, cigara içiyordu. Kim olabilirdi? Böyle rıhtımın parmaklıkları çıkmasına bir ayağını dayamış, cigara içen başka bir tek adam yoktu. Böyle sisli bir gecede, İstanbul limanının uyumuş rıhtımlarında tek başına düşündüğüne göre romanlar okumuş bir adamdır. Hem de liman şehirlerinin meyhanelerini, orospularını, katillerini, otellerini, serserilerini okumuş adam. Şurada iki adım yürüse bir esrar tekkesi bulacak; oradan kırk adım yukarıda kadınlarla beraber külhanbeylerin kaptı

kaçtı oynadıkları yalnız kahve ile çay içilen bir halk kahvesi vardı. Orada Marika'nın dostu Deli Hurşit, Marika ile iftihar ettiği içindir ki, böyle alabildiğine cesurdur. Çakır Marika'nın, Hurşit yüzünden alnı açık, gözü pek, dili zehir gibidir. Limanı liman eden onun serseriliğidir...

İstanbul limanında, öteki limanlardaki gibi ne büyük orospular, ne korkunç zenciler, ne hezaran Çinliler vardır. Sessiz, dar, çamurlu, karanlık sokaklarda insan, insanları uyuyor sanır. İstanbul limanını Marika ile Deli Hurşit uyanık tutarlar.

Evet dostlarım, bir ayağını parmaklıkların beton çıkmasına dayayıp cigara içen bendenizdim. Bir sisli İstanbul gecesinde, Galata rıhtımında herhangi bir Marika ile dostu Deli Hurşit'i uzun liman boyunca ben tahayyül ettim. Elektrik direğine dayanmış cigara için benden başka kimse yoktu. Bununla iftihar ederim. Gidip o kahvede bir çay içmek canım çekti. Yadırgayacaklardı. Vazgeçtim. Ceplerimi aradım. Oltam elime değdi. Kararım kat'i idi. Bütün paramı bu oltaya harcamıştım. Balık tutacak, satacak, akşamları sattığım balığın parasıyla içecektim. Sabahleyin erkenden balığa. Akşam şişem cebimde balığa. Ben bir yazıcı idim. Yazı yazmak canım istemiyordu. Yazı yazmam için bana çiçek, kuş hürriyeti değil, içimdeki aşkın, deliliğin, oturmaz düşüncenin hürriyeti lazım. Küçücük hürriyetler değil, alabildiğine yüz verilmiş bir çocuk hürriyeti istiyordum. Bu bana lazımdı. Yoksa her şeyi ağzımda gevelemekten başka ne yapabilirdim? Ne yapıyordum? Beş papel verdim, aldım naylon oltayı. Ucuna taktım zokayı. Parlattım çakımla. Koydum istavriti iğnesine. Saldım denize oltayı daha sis basmadan ortalığı. Kıpırdamadı bile. Bir başka oltacı civa verdi, zokayı parlattım. Yine bana mısın demedi olta. Vazgeçtim balık tutmaktan. Geldim dayandım elektrik direğine. Koydum ayağımı rıhtım ta-

şına. Düşündüm nasıl edeyim, diye. Kararım kat'i idi. Bu akşam tutmazsam bunun yarın akşamı vardı. Deniz bizimdi. İçi bir hazineydi. Olta namuslu, balık sessiz, deniz bulanık, yaşasın hürriyet! Sırtını verdiğim elektrik direğine bir tekme... Kendimi köprü üstünde buldum. İndim köprü altına, oturdum bir kenara. Önümde karpit lambası yanan pırıl pırıl bir sandal, kenarda ispirto içen bir ihtiyar, onun yanında uykusuz, benim yanımda hayal gibi dikilmiş perişan, zayıf bir çocuk. Pardösümün cebinden ıslanmış, yırtılmış kesekâğıdı çıkardım. Jiletle bir istavritten iki parmak kestim. Saldım yaprak yeşili köprü altı suyuna. Herkes balık çekiyor, benimki kıpırdamıyordu. Etrafa seyirciler birikmişti. Garip bir utanma geldi bana. Balık tutamamaktan utanacağıma balık tutmaktan utanıyordum. Hem, kim karışır keyfime, diyor, hem de boynumu pardösümün yakasına kıstıkça kısıyordum. Perişan çocuk:

— Bunların tuttukları lüfer mi, ağabey? dedi.

— Lüfer dedim.

Yüzüne baktım: Yüzü kirli beyaz, açık mavi süt rengi idi. Burun kanatları birbirine yapışmıştı. Karanlık dişleri vardı. Zayıf, ince boylu, yırtık kasketi, uzun, kirli, güzel parmakları.

— Nerelisin?

— Sorma geç'ten!

— Sen şu oltayı biraz tutsana...

Gidip bir simit aldım, geldim. Oltayı vermek istedi.

— Kalsın kalsın, dedim, ben biraz dinleneyim...

Bu işi evvelce yaptığı belli: oltayı sallayışı, tartışı... bir balık tuttu: Balığı çekişi, hiç heyecanlanmayışı bana bu işe yabancı olmadığını anlatıyordu. Üç dakikada iki balık tuttu. Kendisine baktığımı görünce:

— Oltamız yok, yoksa... dedi.

Canım bir simit daha çekti. Simitçi, oltamı bıraktığım çocuğun ters tarafında olduğu için karşı tarafa geç-

tim. Hem simit yiyor, hem de ortadaki kayığın karpit lambasının arkasından benim oltacıyı dikizliyordum. Arkasına dönüp bir şey söyledi. Cevap alamayınca arkasına dikkatle baktı. Orada beni göremeyince etrafına bakındı. Herhalde karpit lambasının ışığı beni göstermiyordu. Oltayı çabucak topladı. Ucuna bir kibrit çöpü bağlı ipe dizdiği balıklarla beraber suyun üstündeki demir potrelden hızlı hızlı geçti. Oradan Adalarla Eyüp iskelesi arasındaki küçük köprüyü çıkıyordu. Ben de o tarafa seğirttim. Birdenbire beni karşısında bulunca hiç şaşırmadı.

— Bu tarafta balık daha çok da... dedi. Köprü'nün parmaklığından ayaklarını sarkıtarak oturdu.

Belki de beni hâlâ yanında sanıp bu tarafa niçin geçtiğini anlatmaya savaşıyordu. Ben hikâyemi yazmak üzere rıhtım kahvelerinin önünde nasır ilacı bulunanına dalmış, çayımı ısmarlamış, kalem kâğıdımı çıkarmıştım.

Refik Halid Karay
1888-1965

İSTANBUL

"O kayık gezintileri, ay mehtabı
Sarıyer, Bentler, ya Sultansuyu?
Buradaki ormanı hatırlatıyor muydu,
böğürtlenlerle örtülü ufacık
muriddi deresini?"

Belki güzel değildi.

Fakat onu, bu kupkuru çöl şehrinin bunaltıcı gecesinden nasılsa kurtulup bir serap manzarasına sığınmış sanılan nemli, yeşil bir iç bahçede görmüştü. Sefil bir avlu... Şu kadar ki saksılar taze sulanmış, taşlar yeni yıkanmıştı; aydınlık uzaktan vuruyordu; kadının çıplak vücudunda tenini yer yer, gölge gölge belli eden tek bir dantel suvare elbisesi vardı; bir ufacıcık mermer havuz başında, buza konmuş kavun sarısı şeftaliler yiyordu. Böyle olduğu için de insana hoş kokulu, serin etli, diri, tatlı görünüyordu.

Ona baktığını fark eden arkadaşlarından yerlisi, teşvik edercesine:

— Türkçe bilir, sohbeti de güzeldir... dedi.

Haftalarca süren çetin petrol araştırmalarından sonra Mezopotamya'nın bu yeni kurulmuş, asker merkezi Ucra kasabasında otel, lokanta, buz, içki ve kadın bulan mühendisler eğlence evlerini dolaşıyorlar, para sarf ediyorlardı.

Medeniyetten bir müddet uzak kalmak, ona kavuşunca en fena tarafından kâm almayı icap ettirir. Sergü-

zeşt yapmaya müsait yarı vahşi, ıssız, tehlikeli memleketlerde ömür sürmüş iseniz bunu her gün görmüşsünüzdür, yapanlara acımışsınızdır, sonra düşününce hak vermişsinizdir.

Türkçe konuşan temiz kıyafetli bir adamın yanma yaklaştığını gören kadın, kendisinden evvel şeftalileri ikram etti:

— Buyrunuz, dedi, yerseniz soyayım!

Birbilerine sordular; "Nerelisiniz?" İkisi de İstanbullu çıktı. Fakat kadın şaşar görünerek:

— Haydi, dedi, ben bu Allah'ın cehennemine düştüm, günahımı çekiyorum, siz ne arıyorsunuz?

Erkek uzun söylemek istemedi:

— Hiç... Şöyle, arkadaşlarla dolaşmaya geldim.

— Bu mevsimde İstanbul'u bırakarak? Yazık! Amma mademki döneceksiniz, dönmek elinizde... Biz gidemeyiz, sokmazlar.

Öbürü birşey demedi; yalnız alnındaki çizgi derinleşti.

Kadın, bir dilim şeftali uzatarak tekrar sordu:

— Neresindensiniz? Ben Arnavutköylüyüm. Ah, kim bilir şimdi oraları ne güzeldir! Bilirsiniz ya, Akıntıburnu'ndaki gazinoları... hani sular şıpır şıpır,serin serin oynar da bu gazinoların aynalarına vurur, aynalarda vapurların geçtiği görülür!

Böyle söyleyen kadın etrafına ürkerek bakındıktan sonra yan saksının içinden bir küçük şişe çıkardı, baş parmağıyla ikincisinin arasına tozu döktü, kokladı. Kokladı değil, sömürdü:

— Pardon... Sizden çekinmeye lüzum görmedim. Birden efkârlandım da!

— Sevda meselesi mi?

— Hayır! Burada kimi seveceğim! Dilleri dilime uymaz, huyları huyuma... Başka şey!

Erkeğin yüzüne muhabbetle, şefkatle baktı, baktı, ilave etti:

— Buna siz sebep oldunuz.

Kadının gözlerinde, deminki donukluk yerine, birdenbire güneş vurmuş uzak tepelerdeki camları hatırlatan çok keskin, geçici, iğreti bir ışık parlamıştı. Vücudunda istekli bir kıvranış dolaşıyor, için için gerildiği seziliyordu.

Erkek, arkadaşlarına "Kalacağım, siz gidebilirsiniz" manasında bir işaret yolladı ve bir iskemleye oturdu. Ortaya dört şişe bira geldikten sonra artık senlibenli olmaya, nasihat vermeye hak kazanmış gibi:

— Şunu kullanmasan iyi edersin, dedi, daha gençsin, kendini bitiriyorsun.

— Doğru söylüyorsun amma, başka ne yapabilirim? Ara sıra memlekete, sılaya gitmek lazım... Sıcaktan, denizsizlikten, istediği gibi konuşacak adam bulamamaktan boğuluyordu.

Düpedüz, kupkuru yerler, ne bir tepecik var, ne bir ağaçlık... Bahar belli değil, güz belli değil... Sonra bu sıcak, bu yabani halk, bu hiç batmadığını sandığı gölge salmayan güneş! Köylü, kaba, şımarık Fransız çavuşları!

Şikâyetleri kesince İstanbul'u övmeye başladı: Boğaziçi'nde akşam loşluğunu, suların mor kadifeliğini anlatmaya çabalıyordu. O kayık gezintileri, ay mehtabı, Sarıyer, Bentler, ya Sultansuyu? Buradaki ormanı hatırlıyor muydu, böğürtlenlerle örtülü ufacık mırıltılı deresini? Yosun tutmuş kocaman kestane ağaçlarını? Daima ıslak duran ve basınca ökçeler gömülen kırmızı toprağını, sarı papatyalar ve çadır çiçekleriyle donanan çayırını?

Baharında fulya demetlerini hatırlıyordu, mor salkım hevenklerini ve katmerli leylak dallarını... Ya, pembe dumandan ibaret çiçekler ile erguvanlar? Deyneklere sarılı ilk kiraz? Güneşli tarlalarında yerken li-

kör gibi iç ısıtan çilekler? Yılan derisi kadar acayip nakışlı, etinde diş yerleri kalan ham hünnaplar? Hurmalar kadar tadı dışından görünen kavak incirleri? Çıplak tenine sereserbest dantel tuvalet giymiş sürmeli kadın, peltek şivesiyle öyle tarif etmiyordu, fakat isimleri geçtikçe erkek böyle görüyordu.

Eyüp denizindeki Fener Gazinosu'na da gidermiş, gurup zamanı Okmeydanı sırtları kızıllaşır, Halıcıoğlu kıyılarına gölge düşermiş. Deniz bir renkte değilmiş, Hint şalı gibi üzerinde turuncu, şarap tortusu, yavruağzı bir çok renkler, çeşitli resimler belirir, uzakta Beyoğlu'nu tütsü koktuğunu zannettiği bir duman kaplarmış; günlük tütsüsü!

Erkek de bu manzaraya dalmıştı. Ona Haliç'in akşam üzeri pelteleşen sularında her kayık, ayrı renkte bir ışıkla tutuşmuş, aheste aheste yanarak eriyor, erirken dökülen renkler cızırdayarak sönüyor gibi görünüyordu.

Kadın tozdan bir tutam daha kokladı.

Kibarlaşmıştı; en düşmüş kadın bile böyle iyi şeyler düşününce kibarlaşabilirdi.

Beraber hatırladıkları o kürklü yamaçlar, böğürtlenli dereler ve kuytu korularla, o serin, köpüklü, çapkın sularla süslü kararsız, yosma, helecan verici İstanbul'dan kendisi de bir zerre idi. İstanbul mozaikinden kopmuş bir altın yaldızlı mine, İstanbul denilen çini kubbeden düşmüş lale resimli bir zarif parça idi. Daha yakından bakmak istetiyordu. İstanbul gibi hem akıcı, hem durgun, açıklıkları ve kuytuluklarıyla hem ışıldak, hem gölgeli, yarı kirli, yarı temiz, o ruhta, o mahiyette bir şey oluvermişti.

Artık kendilerini, dışarıdan, sonu güç bulunur kocaman, kavruk bir çölün kucakladığını fark etmiyorlardı.

Burada yeni sulanmış birkaç saksı, çiseleyen bir ufacık fıskiye vardı ve kafalarında biteviye renk, şekil, koku değiştiren bir İstanbul yaşıyordu.

Kadın tekrar şişesine elini götürdü, tozu çekti ve içinde boyalı bir İstanbul filmi çevrilen başını usulcacık erkeğin dizine bıraktı. Böcek kabuğu morluğundaki gözlerinin bebeklerinde Noel çamlarına asılmış çok ışıltılı oyuncaklar gibi titreşen, dönüp dönüp pırıldaşan bir sürü hoş şekilli, çocukça şeyler oynaşıyordu; orada bir şenlik vardı.

— İşte, dedi, onu bunun için kullanıyorum, gidemediğim İstanbul'a kavuşmak için... Bu benim pasaportumdur.

Erkek şişeyi kaptı, dedi ki:

— Öyle ise bana da ver... zira ben de gidemiyorum!

GARAZ

"Otomobillerin benzin kokusu,
sinemaların lavantalı kadın ve briyantinli
erkek kokusu, pastacıların vanilyalı hamur
ve rendelenmiş badem kokusu ile"

Anası, bir köşeye büzülüp üzgün üzgün oturan kızına baktı; acıyacağına öfkelendi. Öfkelenince memleket diliyle beddua ederdi:

— Kızıl kızıl bişesin de kızıl ataşa düşesin! İstanbul'a gideceğine aklının bardağı kırılaydı da senden kurtulaydık! diye çıkıştı.

Nebile karşılık vermedi. Kavga edecek halde değildi; bitkindi. İşitmezlikten geldi, yeniden düşünmeye daldı.

Küçük kasabanın elektriği üç gündür bozuktu; hep ikide bir bozulurdu, bozulmadan işlediği var mıydı ki? İşte gene odada ufacık bir lamba yanıyordu. Sanki aydınlatmak için konulmamıştı; çıplak duvarları gölgelerle doldurmaya, girip çıkanlardan, oturanlardan çok onların gölgelerini seyrettirmeye yarıyordu. İlk soğuklar ve ilk sürekli yağmurlar başladığı için de ışıksızlık kızın büsbütün üzüntüsüne dokunmuştu. Yüreği her akşamkinden şişkindi.

Artık hep böyle, burada kasabada mı yaşamaya mahkumdu?

Taksim meydanı gözünün önüne geldi. Şimdi sağnak

altında asfalt yollar şıkır şıkır parlıyordu; otomobiller nasıl koşuyor, halk nasıl kaynaşıyordur! Tramvay çanlarıyla korno seslerini sanki duyuyor, dinliyordu. Pencereden bakıverse o manzarayı görecekti sanki...

Halbuki dışarıda, duvar ardlarına sinmiş kerpiç evleriyle, her dönemeçte çıkmaz sanılan iğri büğrü, çoktan el ayak kesilmiş dar sokaklarıyla koyu karanlık, çürük bir kasaba leşi yatıyor.

Gözleri doldu; Beyoğlu caddesi o mahşer kalabalığı ve iki keçeli ışıltılı vitrinleriyle hatırına gelince içini çekmekten kendini alamadı. Geçen yıl, bu mevsimde ve bu saatlerde sinema çıkışı, kız erkek bir sürü arkadaşla pastacılara uğrayıp ne isterlerse atıştırmış, üstelik kutu kutu doldurup apartmana götürmemişler miydi? Ya, dadandığı muhallebici... Keşkül üzerine dondurma yerler ve tekrar sinemaya koşarlar, gece seansına yetişirlerdi.

Geçti o günler, bitti o bolluk! İstanbul çok uzakta... İçinde kendisinin bulunmadığı İstanbul'un gene eskisi gibi, bildiği parlaklığı ve kalabalığıyla yaşamakta devam ettiğine sanki inanamıyordu.

○

Nebile savaş başlangıcında babasının hem yolda katık, hem şehirde azık olur, masrafı azaltır diye heybelerine kuru dut, cevizli sucuk, bastık, erik pestili doldurarak İstanbul'a gidişini çok iyi hatırlıyordu. Kasabadaki küçücük dükkânı için mal satın alacak, üç hafta sonra dönecekti.

On altısına basmış, boy atmış, bakışları dişileşmiş esmer kızına, fırçalanmamaktan paslı bakır rengine çalan koca koca, yüksük kalınlığında bir sıra dişlerini gösterip sırıtarak:

— Sana da fistanlık getiririm! demişti.

Fakat aylar geçmiş, geri dönmemişti. Gönderdiği

mektuplarda –eski harflerle yazdığı için orta sonda olan Nebile bunları mahkeme kâtibine okuturdu– işlerinin bitmediğini, yeni işlere girdiğini bildiriyor, sonuncularda da artık oraya yerleşmek, yakında kendilerini aldırmak niyetinde olduğunu söylüyordu. Kasabaya yayılmıştı:

— Çerçi Halil işini düzmüş... Haydi, o da çıksın bir tahta, salınsın birkaç hafta!

Sonunda bir gün yolcu oldular; Haydarpaşa garına indiler. Anası da, kendisi de yeldirme biçimi uzun mantolu, siyah başörtülü idiler; birbirlerine sokularak ve Kavaf Ahmet ustanın nalın sesi çıkaran kaba kunduralarını parkeler üzerinde bir garip takırdatarak köstekli adımlarla yürürlerken Nebile babasındaki değişikliğin farkına vardı: Kasketi atmış, başına siyaha yakın, kadifemsi bir şapka geçirmişti; pantolonu, baldırlarından kopçalı ve büzmeli değildi artık... Mintanı da bırakmış kravatlı gömlek giyiyordu. Ayakkabıları iki renkli, pırıl pırıldı.

Fakat asıl değişme tavırlarında: Kaymakam beyin kasabada gezisini hatırlıyor; eşraftan Kollukçu'nun oğlu gibi göğsünü çıkarıp ensesini şişirerek kurumla bir gidiyor ki...

Daha o gün denizden, vapurdan, otomobilden başlayarak Nebile sonu gelmeyen bir heyecan evrenine girivermişti. Hele babasının Taksim meydanı karşısında tuttuğu apartmanın asansörüne binip de yükseliverdikleri zaman salavat getiren anasına sarıldığını hiç unutmamıştır. Ama sonraları bu acemiliğin yüzüne vurulmasından kızarıyordu; babası eve beş yüzlük banknot desteleriyle döndüğü akşamlar, yarenlik olsun diye o olayı hatırlatınca; çıkışıyor, aksilik ediyordu.

Şehirli görünmek tutkusu, kendini beğenmesi, kasaba kızının İstanbul'dan aldığı ilk kötü huy oldu ve birkaç hafta geçince babasıyla anasının yeni hayata kendisi gibi uyamayacaklarını hep kaba, geri, taşralı kalacaklarını anlayınca hırçınlaştı.

Onlarla beraber bulunmaktan, insan içine çıkmaktan utanmaya başladı.

○

Oluk gibi akan parayı nasıl harcayacaklarını bilemiyorlardı.

Önceleri bir süre ana-kız, büyük mağazaların sadece vitrinleri önünde durup bakmışlar, içeriye girmek cesaretini bulamamışlardı. Fakat apartmanın bodrum katındaki kiracı Fitnat hanımla ahbap olunca iş değişmişti; kadın, taşralıları peşine takmış, bu mağaza senin, o dükkân benim, ikisini de alışverişe, gezip tozmaya, terziler bularak, işçi kızlar tutarak giyim kuşama alıştırmıştı; kâhyalıklarını ediyordu.

Derken yeni dostlar ortaya çıktı. Altı ay geçmemişti ki ayaklarında mantar ölçekli iskarpinler, başlarında tüllü şapkalar, Beyoğlu kalabalığına gülünç bir ana-kız daha katılmıştı. Nebile tek başına mağaza mağaza dolaşıyor, en pahalısından el çantaları, eşarplar, eldivenler, ne bulursa alıyordu. Birçok şoför, tezgâhtar, dükkâncı, kız veya pastacı tarafından tanınan, "Küçük hanımefendi" diye çağrılan sayılı tiplerdendi artık...

Hacıağanın kızı çevresinde ün salmıştı. Komşular "Kabak çiçeği gibi açıldı. Ne malmış meğer!" diyorlardı.

İkinci yıl plajlara da dadandı; yüzüyor, kumda yatıp güneşleniyor, dans ediyor, kürek çekiyordu. İşsiz güçsüz delikanlıların etrafında dönüş dolaştıkları Nebile bir şımarmış, bir arsızlaşmıştı ki... Anasını durmadan, nefes aldırmadan azarlıyor, babasını adam yerine koymuyor, ağzını açarken susturuyordu. Hele birlikte sokağa çıktılar mı çevresindekileri onlardan olmadığına inandırmak için hep ya ileride, ya geride yürüyor, eve dönünce de "Beni yerin dibine geçirdiniz! Rezil ettiniz! diye kıyametler koparıyordu. Saçlarını sarıya boyatmış, perçemlerini bir gözünün üstüne indirerek Veronica Lake'e

benzediğine inanmıştı. Ayak tırnaklarına kadar boyanıyor, bütün tuvalet eşyasını markalarından tanıyordu.

İki kere nişanlandı; ikisinde de yüzükleri geri verdi; nişan bozmak modasından bile geri kalmamıştı. Her seferinde çeyiz düzülüyor, piyasaya yeni kumaşlar, modeller çıktığı için onlar bir yana atılıp tekrar yenileri yaptırılıyordu. Anasının kolları kalın, kakmalı ve okkalı altın bileziklerle yerinden kalkmaz halde idi; kürklerin birini çıkarıp ötekini giyiyorlar, bakmayı bilmediklerinden hepsini, her yaz güvelere yediriyorlardı.

○

Beş yıl, bütün çılgınlıklarıyla, sonradan görmüşlüğün en kaba, zevksiz, gülünç sahneleriyle bu hayat böyle sürdü... Son aylarda idi, Nebile bir delikanlıya gönül verdi; fakat nişanı bu sefer erkek tarafı bozmuştu. Çünkü hacıağanın, birçokları gibi ancak sermayesini kurtarıp memleket yolunu tutacağını öğrenmeyen kalmamıştı.

Çerçi Halil bu son günlerinde, birdenbire eskisinden hasis, meteliğin hesabını arar, sorar bir duruma geldi. Ne varsa sattı; kürklerinden başlayarak apartmanın perdelerine, kadınların iç çamaşırlarına kadar...

İlle üçüncü mevki vagonla dönmek istiyordu. Ağlaya bayıla, saç baş yolarak ikinciye zor razı edebildiler. Tren dolu idi; bulabildikleri tek yeri Nebile'ye veren ana-baba yolculuğu koridorda, heybeler, bavullar, torbalar üzerinde yaptı.

Kadın bir türlü benimseyemediği, daima kasaba özlemi çektiği, taş dibekte tokmaklarla bulgur dövemediğine yandığı İstanbul'dan ayrıldığına sanki memnundu. Erkek kederliydi, ama belli ki yıkılmayacak, küçük dükkânına yeniden ısınacak, çok küçük ölçüde olmakla beraber gene beş-on kuruş kâr etmekle avunacaktı. Beş yılın beyliği katı, yalçın ruhlarında çatlaklık değil, iz bile bırakmamıştı. Asıl çöken Nebile idi

ve ana-baba için asıl kaybedilen ne servet, ne ümit idi; taze kızlarıydı.

Nebile'nin her çeşit zevkini, ala ala heylerle en görkemli şekilde sürdüğü İstanbul'dan ayrılarak yirmi bir yaşında, kasabadaki dört duvarla çevrili, helası sokak kapısı yanında, bir tek kavak ağacı zor besleyen kavruk bahçeli izbe kasaba evine dönüşü pek üzücü olmuştu. Hele bir kere saat kulesi meydanında eski ardiyeden bozma sinemaya gidip de katı iskemle üzerinde kasaba halkına karışarak dakikada bir kopan kovboy filmi seyrettiği günün akşamı bayılmıştı.

İstanbul'u daha çok kokuları ile düşünüyordu: Otomobillerin benzin kokusu, sinemaların lavantalı kadın ve briyantinli erkek kokusu, pastacıların vanilyalı hamur ve rendelenmiş badem kokusu ile!..

Geceleri pencereden dışarıya ürke ürke göz atınca coşkun insan kalabalıklarını aydınlatan keskin elektrik ışıklarını bulamamak, otomobil ve tramvay gürültülerini işitememek, tersine kasabanın kerpiç kesmiş sessizliğini, buz tutmuş hareketsizliğini yatağının içinde bile, karlı gece imişçesine duymak... Nebile'yi bitirmişti.

En çok kendisi İstanbul'da har vurup harman savururken; yarı aç, yarı tok fakülteye devam ederek yakında doktor çıkacak olan komşu polisin kızı Hanife'ye rastlamaktan korkuyordu.

Bütün heyecanlarının tükendiği bu genç kız yüreğinde artık bir tek duygu hüküm sürüyordu: Babasına karşı hudutsuz bir kin, bir garaz! Küçücük kasabasında, mavi gözlü mahkeme kâtibine gönlünü kaptırarak yerine getirilmesi kolay birtakım küçük isteklerle memnun yaşarken ve hep böyle yaşayacak iken İstanbul'un gösterişli hayatını tanıtan, sonra hepsini elinden alan bu babaya düşman kesilmişti.

Çerçi Halil işin farkında idi; ikide bir karısına dert yanıyordu:

— Hele şu kancığa bak! Ayağına mıh batasıca! Öz babasına garaz bağlamış. Ben nideyim? Yeldim yeldim yol verdim, emeklerimi sele verdim. Dünyadır bu. Başımıza geldi işte bir kelli. Malımı it yediği yetmiyormuş gibi şimdi de bağrımı bit yiyor!

O, böyle sızlanırken gün geçtikçe süzülüp solan Nebile'nin ufacık kalmış yüzünden büsbütün iri görünen yaşlı siyah gözleri akşamüstü yağmur altındaki Taksim meydanı gibi sırsıklam, parıl parıldı. Babasının sesini işittikçe garazdan yüreği burkularak ve öğrendiği İstanbul lehçesini unutarak memleket ağzıyla söyleniyordu:

— Sakalın teneşirde sabunlana!

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU
1889-1974

DÖŞELİ ODA

"Roza Efendi Beyoğlu'ndaki döşeli odasında bu minval üzere yaşamakta iken bir gün negahan garip bir maceraya, garip bir kahraman olmuştu."

İstanbul'a muvasalatı gününden itibaren müsabaka imtihanlarının, kabul ve dühul kaygılarının hitamına kadar, o da bir müddet arkadaşları gibi Sirkeci otellerinde ve sonra Şehzadebaşı'nın geniş odalı bekârhanelerinden birinde ikamete karar vermişti; fakat çok geçmeden bu karardan nükûl etti; her gence –bahusus her taşralı gence vaki olduğu gibi– onu da Beyoğlu ciheti yavaş yavaş kendine cezbetmeye başlamıştı. Zaten, pederinin gönderdiği para, ona diğer talebeden daha geniş, daha ferih (rahat) bir tarzda yaşayabilmek imkânını, ma ziyadeten (fazlasıyla) temin ediyordu. Binaenaleyh, Beyoğlu'nu az çok tanır hemşerilerinden birinin delaletiyle kışa doğru, o tarafın döşeli odalarından birine naklediverdi. Bu, Tarlabaşı civarında, loş methalli, kârgir bir evin üçüncü katında oldukça müferrih (iç açıcı) bir küçük odaydı. Genç taşralı, ilk zamanlar bu oda ve bu ev içinde hayran, şaşkın kaldı: O ana kadar, ne kendi memleketinde, ne İstanbul cihetinde burası gibi süslü ve rahat bir yer daha görmemişti. Duvarları çiçekli, rengârenk bir kâğıtla kaplı odasında, dantelalı, mavi kurdelalı yatağından, ceviz boyalı lavabosuna kadar

her şey ona, zarif teferruat ile, hazaver bir muğlakiyet içinde nümayan oluyordu. Günde birçok kereler, lüzumsuz yere, konsolun sürmelerini açıp kapıyor, dolabına elbisesini yerleştiriyor, tekrar çıkartıyor ve uzun uzun duvarlardaki ıstampa levhalara bakıyordu. Bu levhaların ekserisi, yaldızlı çerçeveler içinde, ellerini başı üstünde birleştirmiş çıplak kadınlar gibi gâh kaba, gâh gülünç bir tarzda şairane aşk ve efsane manzaraları irae ediyordu. Genç adam bunlara bakarken kendisi için henüz esraralût olan Beyoğlu muhitinin, kim bilir, böyle manzaralar ihtiva eden, ne kadar dilfirip köşeleri olabileceğini düşünüyor ve saatlerce pürhuzur hülyalara dalıyordu.

Kendi oturduğu ev, filvaki bu köşelerden biri değildi. Alt katı sessiz, beyaz saçlı iki ihtiyar mucirle meskûn olan bu evin orta katında, genç bir kadınla zevci ikamet ediyorlardı. Rıza Efendi –bu mekteplinin ismiydi– genç kadının sabahtan akşama kadar odasının balkonu içinde dikmek ve örmekle meşgul olduğunu görüyor, zevcin ise, ne vakit girip ne vakit çıktığını asla bilmiyordu. Onu yalnız bir pazar günü, akşama doğru zevcesiyle beraber sokağa çıkarken gördü: Bu, genç kadının tombul ve mütenasip endamı yanında, pek kısa ve tıknaz kalan beşuş çehreli bir Rum'du. Zevce pazar kıyafetiyle, o gün, Rıza Efendi'ye harikulade güzel göründü, fakat o başını kaldırıp dikkatle bakamadı.

Pek mahcup ve korkaktı, hatta kapısı önünde veya merdiven başında ihtiyar ev sahiplerine tesadüf edip selamlaşmak ve konuşmak mecburiyetine maruz kalmamak için, daima süratle ve etrafına bakmaksızın girip çıkmak itiyadı hane halkı nazarında yavaş yavaş, onun en gülünç hususiyetlerinden birini teşkil etmişti. Esasen cumaları müstesna olmak üzere, her gün sabahları erken çıkıyor, akşamları geç avdet ediyordu. Filvaki, içinden zevke, maceraya karşı nihayetsiz bir hasret çekiyor

ve yaşadığı muhitin havasında, bu hasreti teşdit eyleyen iğvakar (aldatıcı) bir koku teneffüs ediyordu; fakat taşradayken, İstanbul'u kendinden evvel görmüş arkadaşların anlata anlata bitiremedikleri Beyoğlu'nu, Beyoğlu'nun o, henüz kendine gayr-i mekşuf huzuz ve lezaiz köşelerini hâlâ bir türlü bulamıyor, bulmaya azmetse bile yarı yolda bütün gayret ve cesareti kırılarak hemen gidip odasına kapanıyordu. Mamafih bu tarz-ı maişet neticesinde, yavaş yavaş odasında, korkak ve muhteriz gençliğini avutacak birkaç eğlence buldu: Bunlardan birisi, sabahleyin perdeler arkasından, geceleri balkondan karşı evlerin pencerelerindeki kadın başlarını seyretmek ve bunun neticesinde ise, kendine her gün o başlardan birine gizli bir muhabbetle meclûb ve merbut kaldığı vehmini vermek olurdu. Bu masum, ufak tefek heyecanlar ona kâfi geliyordu, çünkü kalbinde bundan fazlasına tahammül edecek kuvvet hemen yok gibiydi. Nitekim bir akşamüstü, alacakaranlıkta, bilmem nasıl, tam kendi kapısı önünde, o, orta katın genç müsteciresine tesadüf etmişti de helecandan başı dönüp hemen oracıkta düşecek gibi olmuş ve günlerce bu vakanın hatırasıyla kalbi çarpıp durmuştu. Hele bir gün, yine aynı kadını kolları ve göğsü açık bir halde dama çamaşır sermeye giderken görmesi, onu büsbütün perişan etti. Bir hayli zaman, adeta gözleri çukurlaşıp, benzi sapsarı kesildi, hasta gibi bir şey oldu.

İşte Rıza Efendi Beyoğlu'ndaki döşeli odasında bu minval üzere yaşamakta iken bir gün negahan garip bir maceraya, garip bir kahraman oluverdi.

Kışın açık havalı, güneşli, adeta ılık günlerden biriydi. Rıza Efendi, o gün, her nasılsa, mektebe gitmek için mutattan biraz geç çıkmıştı. Doğruyol'dan süratle Tünel'e inerken, birden, etrafındaki halkı o kadar cuşacuş-u şetaret (neşeyle coşmuş) buldu ve kendinde o kadar büyük bir tembellik hissetti ki derhal mektebe git-

mek fikrinden vazgeçti ve bütün gününü bu güzel havada, bu müferrih kalabalık içinde, sermest ve serazat geçirmeyi düşündü ve ta Tünel'e kadar gelmişken geri döndü. Yavaş, mütekâsil (ağır) bir meşi (yürüyüş) ile yürüdü. Caddenin kalabalığına karıştı. Kadınlar, kokular, süslü ve parlak şeyler önünde, o, bugün her zamandan ziyade râşenak-i huzûz (zevklerle titrer) idi. Tesadüfen omuzu koluna temas edip yanından geçiveren bir genç kız onu, nuşin (tatlı) ürpermeler içinde bıraktı. Bir vitrin derunundaki süslü bir kadın mankeni önünde dakikalarca valih ü hayran (şaşkın ve hayran) kaldı ve mutantan bir arabadan inip Bonmarşe'ye giren bir hanımın uzun müddet arkasından baktı, onu takip edecek oldu, cesaret bulamadı. Tekrar yürümeye başladı. Galatasaray'ın karşısındaki bir şekerlemeciye uğradı, bir pasta yedi. Orada fesli bir genç adamla, keskin rayihalı, büyük şapkalı iki kadın konyak içiyorlar ve karışık bir şeyler yiyorlardı. Oradan çıktı. Biraz daha yürüdü. Bir kahve içmek için Luxembourg'a girdi. Orasını pek eğlenceli buldu, bir hayli kaldı, sonra çok fazla oturduğuna hükmederek tekrar Doğruyol'a çıktı, Taksim'e kadar yürüdü. Oraları nispeten tenha idi, geri döndü, kır semtine isal eden sokaklardan biri önünde durup saatine baktı, öğleyi iki saat geçiyordu. Akşama kadar ne yapacağını bilemiyordu, kendi kendine: "En iyisi gidip evde istirahat etmek ve akşam yemeğine doğru tekrar çıkmak!" Zaten etrafında o sabahki küşayişten (neşeden) eser kalmamış ve cadde hayli tenhalaşmıştı.

Rıza Efendi yarı memnun yarı mahzun bir halde eve döndü. Günün bu saatinde hiç odasına geldiği yoktu; tembel tembel merdivenleri çıkarken orada yapayalnız ta akşama kadar ne yapacağını düşünüyor ve içinden, yegâne teselli olarak: "Adam sen de, entarimi, hırkamı giyer, küçük gaz sobamı yakar ve elime bir kitap alır, şöyle rahatça yatağıma uzanırım" diyordu. İkinci katın

sofasından geçerken genç müstecirenin karşılıklı kapılarına mütehassirane birer nazar fırlattı ve kalbi derin bir kimsesizlik acısıyla yanarak ağır ağır son merdivenleri çıktı; fakat her nedense kapısının önüne gelince birden, nefesi daralmış gibi tevakkuf etti. Birkaç saniye yüzü sapsarı, bulunduğu noktada dondu kaldı, aman Yarabbi! Neredeydi? Ne işitiyordu? Odasında, kendi odasında bir ses, hem de kadın sesi!.. Yanlış bir yere geldiğine hükmetti. Etrafına baktı. Hayır! Bu en küçük teferruatına kadar aşinası olduğu bir yerdi. Şüphesiz, tereddütsüz ve muhakkak kendi odası önündeydi. Ayaklarının ucuna basarak, yavaşça kapıya yaklaştı. Ses kesilmiş gibiydi; fakat içeride sesten başka bir şeyler vardı ki bunun boş bir oda olmadığını ihsas ediyordu. Eğildi, kulağını anahtar deliğine verdi; bu defa işittiği şey daha garipti, buna ne kadın sesi, ne de bir erkek sedası denilebilirdi. Bu birtakım göğüs geçirmelerden, ah ü zarlardan, bir nevi hafif gürültülerden ibaretti. Rıza Efendi anahtar deliğine kulağından sonra gözünü vaz etti ve gördüğü şey onu öyle büyük bir büht (sürpriz) içine attı ve o kadar şaşkın bir hale girdi ki bir an için adeta bağıracak gibi oldu; kendini güç zaptetti.

Kalbi göğsünü kıracak gibi çarpıyordu. Uzun müddet perişan bir maneviyatta kaldı. Sonra, bilinemez nasıl bir sevk-i tabiiyle yavaş yavaş merdivenlerden indi. Tekrar sokağa çıktı. Yatağında, kendi yatağında onu görmüştü... ikinci katın genç müsteciresini... evet, ikinci katın genç müsteciresini...

Rıza Efendi sokakta adeta koşuyordu. Nereye gittiğini, ne yaptığını bilmeyerek, ter içinde, soluk soluğa, o sokaktan bu sokağa saparak, sersem, perişan gidiyordu. Ta yemek zamanına kadar bu halde dolaştı. Hayalen hep o anahtar deliğinden gördüğü levhayı yaşıyordu. Birkaç defa dönüp, onu tekrar görmek istedi. Onda karanlıktan birdenbire aydınlığa çıkanların hali vardı.

Meselenin esasını bir türlü tayin edemiyordu. Genç müstecirle kocasını aldatıyordu. Bu olabilirdi. "Fakat, niçin benim odamda? Niçin benim odamda?" diye düşünüyordu. Yemek yerken zihni hep bununla meşguldü. Sonra nasılsa muammayı halletti. Şüphesiz bu telakkigâh kadın için daha kolay, daha tehlikesizdi. Genç adama başka bir yerde mülaki olmakta tabii güçlük fazlaydı, onu kendi evinde, kendi odasında yani kocasının odasında kabul etmekte ise şüphesiz hem maddi hem manevi bir ziyan olabilirdi; binaenaleyh bu iki muaşık için üçüncü katta bütün gün boş, açık ve hazır duran odasından daha müsait, daha muvafık bir mülakat yeri bulmak kabil değildi. Rıza Efendi bunu gayet tabii ve musip (yerinde) buluyor ve bir an için olsun, kalbinde ufak bir hiddet hissetmiyordu. Yemekten sonra odasına kavuşmak için can attı ve onu her günkü intizamında buldu. Hatta yatağa bile hiç kimse girmemiş gibiydi. Her şey yerli yerindeydi. Genç mektepli bu hale çok şaştı; yalnız gündüzki hadiseye dair uzun bir tahayyülden sonra yatağına girdiği zaman orada şimdiye kadar duymadığı yabancı bir koku hissetti. Bu ekseriya bazı genç, süslü kadınlar yanından geçerken birdenbire ta ruhuna kadar nüfuz ediveren o keskin bayıltıcı kokulardandı. Daha hafif, daha namahsustu (hissedilmez), fakat aynı tesiri haizdi. Genç adama bu rayiha bir kadının mahremiyetinde bulunuyor vehmini vermişti. O gece sabaha kadar uyuyamadı.

Rıza Efendi bugünden itibaren artık bir metrese malik olmuş gibi baştan çıktı. Artık ne mektebe uğruyor, ne arkadaşlarını görmeye gidiyordu. Filvaki yine, bermutat sabahları erken çıkıyordu. Fakat bu, bir şey belli etmemek, mülakata mâni olmamak içindi. Çünkü o, odasında birleşenlerin saadetini adeta benimsemişti. Her gün muaşıkların miad-ı mülakatı farz ettiği zamana kadar, ötede beride dolaşıyor, kahvehane köşelerinde

pinekliyor ve tahmin ettiği vakit gelir gelmez yerinde duramıyor, eve koşuyor, merdivenleri yavaş yavaş çıkarak, bin türlü tedbirler, ihtiyatlar içinde oda kapısına yaklaşıyor, raşenak, pür helecan, nefes almayarak kulağını, sonra gözünü anahtar deliğine yapıştırıyordu. Fakat gerek kulağı, gerek gözü her gün mütehassiri oldukları huzuza nailiyetten mahrum kalıyorlardı. Çünkü muaşıklar her gün buluşmuyorlardı. Rıza Efendi ilk mülakatı tayin edinceye kadar, bir hayli günler, böyle boş yere ihtiyar-ı zahmet etti. Hatta bir defa, yine öyle bin türlü ihtiyat ile merdivenlerden çıkarken ikinci katın sofasında genç kadınla karşı karşıya geldi de bir şey hissedecek diye ne yapacağını şaşırdı, yüzü kulaklarına kadar kıpkırmızı oldu. Nihayet zamanla anladı ki onlar çarşamba ve pazartesi olmak üzere haftada ancak iki kere buluşuyorlar. Badema haftanın bu iki günü Rıza Efendi için müstesna, mutena birer yevm-i mahsus oldu. Bütün zamanı, çarşambayla pazartesiyi büyük bir tehalük içinde beklemekle geçmeye başladı, bu iki günün geceleri, onun için sanki bir leyle-i visal idi. Kapıdan kalbi çarparak girer, hemen yatağın örtüsünü açıp oradan intişar eden havay-ı müsekkir içinde, hayalen gündüzki levhaları en başdöndürücü teferruatına kadar birer birer tekrar eder, saatlerce bihuş-u huzuz (zevkten bitkin) kalırdı.

Genç adam bu minval üzere haftalarca, aylarca, sanki şedit bir hayat-ı aşkın en ateşin safahatını yaşadı; fakat bir gün...

Bu, nisan ayının yağmurlu bir çarşamba günüydü. Rıza Efendi, bermutat, vakt-i muayyende yine üçüncü katın oda kapısına şitap etmişti, fakat genç mektepli bu sefer kapıyı, hemen açık denilecek kadar aralık buldu ve görünmemek için koridorun duvarı kenarından yavaş yavaş kapıya yaklaşmaktayken kulağına içeriden o ana kadar işitmediği bir tuhaf ses geldi. Dinledi, bu sa-

rih, müselsel ve acı bir iniltiydi. Rıza Efendi, birkaç saniyelik mütevahhiş bir tereddütten sonra başını içeriye uzattı, fakat uzatmasıyla çekmesi bir oldu. Gözleri yerinden fırlamış, kolları havaya kalkmış bir haled arkası üstü düşecekmiş gibi geri geri birkaç adım attı; gördüğü şey tasavvurun fevkinde bir fecia idi. Genç kadın, orta katın tombul müsteciresi yerde, keçenin üstünde ve kan içinde upuzun yatıyordu. Rıza Efendi, merdivenlerden aşağı koşup, istimdat etmek istedi, fakat meseleyi iyice anlamak için evvela tekrar içeriye girmeyi tercih etti. Kadına yaklaştı, yüzüne baktı: Kadının gözleri kapalıydı, ağzı keskin bir ıstırap ile muhteliçti (kasılmıştı). Göğsünde, gerdanında ve omuzbaşlarında mütemadiyen sızan derin yaralar vardı. Genç mektepliyi ağlatıcı bir merhamet istila etti ve yaptığını bilmeyerek kadını yavaşça kucakladı, kaldırıp yatağına götürdü. Orta katın müsteciresi, bu sırada gözlerini açtı, sönük, manasız bir nazarla Rıza Efendi'ye baktı, ağzını kımıldattı, bir şeyler söylemek istedi, sonra birden, sarı, camit bir hareketsizlik içinde sanki donmuş gibi kaldı ve gözleri alnına doğru kaydı.

Biraz sonra odaya gelen heyet-i zabıta, ortada, yegâne maznun olarak bittabi Rıza Efendi'yi bulmuştu.

NAHİD SIRRI ÖRİK
1894-1960

BİR GÜN ANNEMLE BABAM KONUŞTULAR

"Bakırköy'ün geniş
çayırlarını mavi denizini,
annemle teyzem yeldirmeler giymiş
oldukları halde yaptığımız
seyranları özlüyorum...

Çocukluğumun en eski hatırası denize aittir. Yakacık'a gidecekmişiz. Kartal'da vapurdan çıkmışız. Önümde, mavisi beyazımtrak bir büyük su hiddetle köpürüyor ve dalgaları yükselip gelerek kısa çoraplı bacaklarımı ıslatıyor. Fakat vapura, Kartal'ın içine ve Yakacık'a dair hiçbir hatıram yok. Sade denizin manzarasını ve yükselen dalgalarla bacaklarımın ıslandığını tahattur ediyorum: İki yaşımı bitirmeme daha iki ay varmış. Bundan sonraki hatıralarımın en canlısı ise, gözlerime bir daha tekmili silinememiş bir hüznün gölgesini yayan vak'aya ait bulunuyor. Üç yaşımda var yokken, annemle babam birbirlerinden ayrıldılar... Bu bir gece oldu. Beşiktaş'ın üstüne düşen Ihlamur'da. Taş karakol denilen beyaz ve güzel karakolun karşısındaki büyük ve eski evimizin en üst katında, büyükannemle beraber yattığımız odadan beni annem gelip uyandırarak aşağıya indirdi. Gürültüler, merdivenlerden inen ve çıkanlar, toplanan eşya. Beni bir kanepenin üzerine yatırıp uyuttular. Sabahleyin çok erkenden, kendi kendime uyan-

dım. Artık gidiyoruz. Bir kapıdan, daha gecelik kıyafetindeki babamın gölgesi hızla uzaklaştı ve merdivenin başında, küçük ve zayıf bir kız çocuğu hıçkıra hıçkıra ağladı. Bu kız çocuğu ablamdı. Sekiz dokuz yaşında olduğu için babamın yanında kalabilirmiş, bense anneme düşüyormuşum. Uşağın kucağında merdivenleri inerken, duvardaki resimleri seyre daldım. O resimleri de, uşak Salih'in adını da ancak o günden itibaren hatırlıyorum.

Ihlamur'dan Bakırköy isimli bir uzak yere gittik. Orada, kırlar ortasında pembe boyalı bir köşkte oturuyoruz; teyzemin köşkü. Teyzemin, kılıcı şakırdayan ve daima öksürüp aksıran bir kocası, Badiba Hanım adlı ve benimle yaşıt bir de kızı var. Benim beyaz ve fazla etli yüzümde küçük gözlerim kaybolur gibiyken, Badiba Hanım'ın esmer ve yuvarlak çehresinde uzun kirpikli iri siyah gözleri adeta tekmil yüzünü kaplıyor. Kırlarda geziyor, deniz kenarında dolaşıyoruz. Sonra bazen annem türlü renkler ve yaldızlarla resim yapıyor. Badiba Hanım'la beraber, elimizle dokunmak isteyerek ve buna cesaret edemeyerek, annem bize resim yaptıkça hayran seyrediyoruz. Fakat Bakırköy'de ancak birkaç ay kalıp Taksim'e taşınmışız.

Burası, yüksek duvarlı, geniş lakin bakımsız bir bahçe ortasında, üst katına iki taraflı ve bembeyaz mermer merdivenlerle çıkılan büyük bir evdi. İçinde birçok hizmetçi ve misafir bulunan bu eve ne teyzem ne de Badiba Hanım geldiler. Ben, hemen daima dadım Dibo ile beraberim. Bakırköy'ün geniş çayırlarını, mavi denizini, annemle teyzem yeldirmeler giymiş oldukları halde yaptığımız seyranları öyle özlüyorum, geceleri rüyamda görüyorum ki... Annem artık nadiren sokağa çıkıyor. Daima araba ile Beyoğlu'na iniyor, yahut Harbiye'ye kadar uzanıyoruz. Yüzünü değil de iri vücudunu hatırladığım bir adam, hemen her gün bir iki saat bu eve eli-

yor. Kendisine "Beybaba" dedirtiyorlar ve kulakları biraz ağır işittiği için kendisiyle konuşurken adeta bağırmak mecburiyetinde kaldığım bu adam, bebek almaklığım için bana her gün para veriyor. Çünkü, bu yüksek duvarlı ve ihmal edilmiş bahçe ortasındaki çocuksuz konakta küçük kızlar gibi bebeklerle, her gün değişen ve her gün çoğalan bebeklerle oynuyorum.

On beş günde bir de babamın evine gidiyorum. Teyzemin o hep öksürüp aksıran kocasının uzak akrabasından Vahit Efendi isminde biri, sabahleyin götürüp akşam getiriyor. Babam şimdi eskisi gibi Ihlamur'da, rüzgârlar içerisine girdiği için adına "Yırtık ev" dediğim ahşap, siyah ve eski evde oturmuyor. Vapura binerek, Büyükada denilen çok güzel bir yere gidiyoruz. Beyaz, yeşil pancurlu, içi daima ziya ve güneş dolu bir köşk. Babam, Taksim'deki eve gelen ve kendisine "Beybaba" dediğim adam gibi iri gövdeli değil, bilakis çok ufak boylu. Belki de bundan dolayı bana daha munis ve yakın geliyor. Onun da benim gibi annesi var, onun annesi de benim annem kadar sarışın. Ama öyle güzel ve uzun boylu değil ve eteklerinden yürüyüp kımıldandıkça hışıltılar çıkan ipek elbiseleri, sonra kulaklarında ve parmaklarında hemen daima parlayan elmasları yok. Babamın bir de büyükannesi var. Acaba kaç yaşında ki? Sol yanağının üzerindeki küçücük pembe yerden başka, yüzünde buruşmadık bir nokta kalmamış. O bir Çerkez kızı imiş ve gençliğinde annem kadar güzelmiş. Çok küçücükken, haydutlar çalıp İstanbul'a getirmiş ve halayık diye satmışlar. Ablama gelince, o zayıf, saz benizli, iri siyah gözlü ve çürük dişli bir kız. Sık sık öksürüyor. Morara morara, iki kat ola ola, uzun uzun öksürüyor. Kendisinde boğmaca öksürüğü varmış. Adaya her gidişimizde annem ona hediyeler gönderiyor.

Fakat babam Büyükada'da otururken de bir kere Ihlamur'daki evimizi uzaktan gördüm. Taksim'e gelen

beybabam bir hafta görünmemişti. Hasta diyorlardı ve bir gün arabaya binerek annemle onu görmeye gittik. Beşiktaş'tan geçerek yokuşlar çıktık ve bir büyük kapı önünde durduk. Büyük, büyük ve bomboş bir yer. Halbuki kulakları ağır işiten bu beybabanın birçok çocuğu daha var demişlerdi. Bizi iki haremağası kapıda bekliyorlardı. Kimsenin görünmediği merdivenlerden, sofalardan, dehlizlerden, odalardan geçirdiler. Nihayet bir odada, yatakta, bana her gün bebek parası veren şişman adamı yatıyor gördüm. Annemle konuşmaya başladılar ve ben duvardaki resimleri tedrika koyuldum. Bir balkon kapısı. Sessizce balkona çıkınca, "A!" diye hayretle bağırdım. Ihlamur, bizim yırtık ev. Fakat pencereleri kapalı ve setli bahçesinde hiç kimse yok. İçeri koştum ve anneme:

— Anne, dedim, anne, yırtık ev buracıkta ama ablamı göremedim!

Annem beni kollarıyla sardı ve yüzünü yatakta yatan adamın görmeyeceği bir tarafa çevirdi. O zaman fark ettim ki gözleri yaşla dolmuş.

Bundan biraz sonra, Büyükada'ya bir ziyaret gününün akşamı, beni daima Taksim'den getirip götüren Vahit Efendi için; "Bu akşam gelmeyecekmiş!" dediler. O gece, Ada'daki yeşil pancurlu beyaz evde uyudum. Vahit Efendi ertesi gün de, ondan sonraki günlerde de hep gelmedi. Beni çok gezdiriyor, bahçelerde eğlendiriyor, çamlarda dolaştırıyorlardı. Bundan başka da, annem hiç müsaade etmediği halde istediğim kadar meyve verdiler. Sonra, bilmem nasıl oldu, aradan birkaç ay, hatta belki bir iki sene geçiverdi. Annemi unutmuştuk. Hiç lakırdısı olmuyor, hiç kimse onun lakırdısını etmiyordu. Sade evden eksik olmayan kadınlardan, Moda isminde bir yerde oturduğunu öğrenmiştim. Ve bilmem nasıl, neden ilham alarak, bir oyun yapmıştım. Bekçiler gibi bağırarak odadan odaya koşuyordum ve "Moda'da

Meliha Hanım'ın evi yanıyor!" diye bağırıyordum. Şimdi çok güzel hatırlıyor, çok iyi tahlil edebiliyorum: Bu bağırışlardan garip ve acı bir haz duyuyordum. Utanan, ıstırap çeken ve intikam alan bir haz. Fakat bu oyun çok devam etmedi. Daha büyümüştüm; Beşiktaş'ta "Afitab-ı Maarif" isimli bir mektebe gönderildim, sünnet oldum. Ihlamur'daki ev çok eskidiği için Nişantaşı'nda Raif Ağa Camii'nin karşısındaki kârgir eve taşınmıştık. Sabahları, elimden tutarak bir uşak Akaretler'deki mektebe götürüyor ve akşamları getiriyordu. Ablamın matmazeli vardı ve "haminne" diye hitap ettiğimiz büyükannemin yanında durgun ve sessiz bir çocuk olmuştum.

Sekiz yaşımda kadar varken, vaktiyle Bakırköy'deki köşkünde üç dört ay oturtuğumuz teyzemin büyük kızı bir gün ansızın bize geldi. O Badiba Hanım gibi benim akranım değildi, hatta benden ancak iki yaş küçük bir kızı bile vardı. Babamı pek seven büyük dayımdan başka, annemin hiçbir hısımı galiba bize gelmiyordu. Teyzemin bu kızı da ancak bir kere, iki sene evvel, Sürre Emini olan kaynatasıyla beraber hacca giderken veda için gelmişti. Biraz sonra ablamla beni bir odaya kapattılar ve kapatılmamızın bu ziyaretle alakası olduğunu tahmin ederek, bu alaka ve münasebeti keşfetmeye belki yarım saat çalıştık. Münakaşamız daha da sürecekti. Lakin büyükannem yavaşça odadan içeri girdi. Epey düşünceli görünüyordu:

— Anneniz hasta imiş. Ablanız sizi oraya götürecek, dedi.

Aradan kaç sene geçtikten sonra annemizi görmeye gidecektik. Onun yüzünü bile, sesini bile unutmuştum.

Bizi hemen hazırladılar ve teyzemin kızı ikimizi de Beyazıt'da, şimdi Darülfünun olan eski Serasker Kapısı taraflarında bir eve götürdü. En üst katta, kadife perdeleri inik ve çok loş bir odada, genç bir kadın yatakta

yatıyordu. Yüzünün tamamıyla unuttuğumu zannettiğim hatlarını birden tanıdım; annemdi. Annem, "Moda'da Melike Hanım'ın evi yanıyor!" diye bağırıp odadan odaya koşarken ismini tezlil ettiğim kadın. Onu görmeden geçmiş haftalarla ayların ve eyvah, senelerin yığdığı yabancılık hisleri ve hatta duya duya benimsediğimiz derin iğbirar ve hiddetler, muazam ve ilahi güneşin karşısında eriyen kar parçaları gibi mahvoldular. Büyük ve taşkın bir sevinç ve sevgi ile titreye titreye, karyolaya koştum. Ve annem bizi ağlayarak bağrına bastı. Çehresi balmumu gibi sapsarı idi. Çok ağır bir hastalık geçirmiş, ameliyatlardan kalkmış, ölümlerden kurtulmuşmuş.

O günden sonra, anneme on beş günde, ayda, bazen iki ayda bir gidiyor; bir, hatta iki gece kalıyorduk. Bir kere de gizli gittik. Büyük dayımın Erenköy'deki köşküne gece yatısına misafir gönderilmiştik de, yengeme "Bizi annemize götürün!" diye yalvarmıştık ve dayımın karısı ricalarımıza mağlup olarak bizi annemin o yaz oturduğu Çamlıca'ya götürüp akşamı yine Erenköy'e getirmişti.

Annem artık hasta ve yüzü sapsarı değildi. Kışları İstanbul'daki evinde oturuyor, yazın da sayfiyeye gidiyor, her sene bir başka yer intihab ediyordu. Her gidişimizde bizimle beraber gezer, sade ablama değil bana da akran olurdu. Bakırköy'deki gibi artık resim yapmamakla beraber, ne güzel şeyler anlatıyordu! Hiç unutmam, bir kere, fevkalade çiçek bozuğu bir kızı daha o zaman da devam eden usule tevfikan yüzünü görmeksizin ve bu kusurunu bilmeden almış bir adamın macerasını anlatmıştı. Ve gelinin duvağını kaldırıp yüzünü görür görmez, çok güzel bir kızla evlendiğini zanneden ve evlenirken bunu şart koymuş olan genç isyan ederek zevcesini boşamak istemiş, fakat sonra kızın ilk geceden boşanılırsa herkese karşı ne kadar küçük düşüleceğini

anlatarak bir müddet sabretmesi hakkındaki ricasını reddedememişti. Muvakkat bir zaman için yaşarlarken, genç kızı yüzünün kusuruna rağmen o kadar hassas, o derecede ince ve öyle necip ruhlu bulmuştu ki, yüzünün o ilk önce kendisine nefret ve dehşet veren kusurunu gözleri artık görmez olmuş ve ayrılmaları için evvelden kararlaştırdıkları günün geldiğini genç kız ihtar ettiği zaman erkek onun dizlerine düşmüş, "Gitme! Ayrılmayalım!" diye yalvarmıştı. Aradan seneler geçtikten sonra Ahmet Hikmet Bey'in bir eserinde sakin ve adeta lakayt okuduğum bu hikâyeyi, annem ne kadar daha güzel ve müessir bir şey yapmıştı. Zannetmem ki hayatımda bundan daha hayran dinleyebileceğim bir şeyi bana anlatabilsinler. Annemin evinde günlerimiz birer saat gibi, birer saatten çabuk geçer, sonra son saatler ne hazin, ne matemli olurdu! Her sefer, hemen her sefer yaşlı gözlerle ayrılırdık. Bu vaziyet de birkaç sene devam etti. Artık ablam Nihal Hanım kocaman bir kız olmuş, çoktan çarşafa girmişti. Beni de Galatasaray'a verdiler.

Yirmisini geçtikten bir müddet sonra ablam gelin edildi ve düğün günü annem evinde ağladı. Düğün münasebetiyle babamın evine gelmek için büyükannemin bizzat gelerek kendisini davet etmesinde ısrar etmiş, ablamın çağırmasını kâfi bulmamış, annemin evine gelmeye de büyükannem razı olmamıştı. Ve annem kendi evinde ağlarken, ablam babamın evinde tel duvak taktı. Sonra, ancak yirmi gün sonra, bu genç gelin ateşler içinde cayır cayır yanarak bir akşam yatağa düştü, sabahleyin de yüzü gözü kıpkızıl uyandı. O gün doktorlar "kızıl" dediler, beni de hemen annemin Beyazıt'taki evine yolladılar. Halbuki artık beyhude imiş. Ertesi günün akşamı ben de tıpkı onun gibi ateşlerle yanıp tutuşarak yatağa düştüm ve benim hastalığıma da aynı isim verildi.

Bu ağır, uzun ve korkunç bir hastalıktı. Annem her sabah arabaya biniyor, düğününde bulunmadığı kızının

hizmeti için Beyazıt'tan babamın şimdi ta Şişli'nin sonunda, süvari karakolunun karşısındaki evine gidiyordu. İkindi namazı vakti tekrar Beyazıt'a dönerek geceyi geç vakte kadar başucumda geçiriyor ve gündüzleri ve geceleri bana bakan ihtiyar dadım ancak o zaman uyuyordu. Ben de günden güne fenalaşıyordum. Bilmem nasıl olmuş, hastalık boynumun sol tarafında bir şiş yapmıştı. Bu şiş daha büyüyecek ve büyüklüğü azami haddi aldığı zaman kolayca yarılacakmış. Geceleri ateşim hemen hiç kırktan aşağı inmiyordu. Ne soğuk sular, ne buzlu şerbetler tahayyül ediyordum! Babamla yazları sık sık yaptığımız bir gezintiyi de hep hatırlıyor, tekerrürü imkânsız bir muazzam saadet olarak bunu düşünüyordum. Galata'dan motora binerek Yeniköy veya Kireçburnu'na gelir, oradan Tarabya'ya kadar yürür, sonra Tokatlıyan'da çay içip pasta yerdik. Bir saat kadar orada kalır, akşamın esmerliği içinde motorla yine şehre dönerdik. Babam yolda birkaç kere: "Cahit, üşümüyorsun ya?" diye sorardı. Ateşlerle yanarken: "Acaba ölecek miyim, bu gezintiyi bir daha yapmayacak mıyım?" diye düşünüyordum. Bir müddet sonra, bir gün annem Şişli'den her zamandan erken döndü ve artık bir daha oraya gitmedi. Bilmiyorum neden dolayı, büyükannemle kavga etmiş olduğunu ağlayarak söyledi. Onun için artık kızına gitmiyor ve bundan dolayı pek mahzun görünüyordu. Gözleri daima kıpkırmızı idi. Meğer ablam ölmüşmüş de, ben bu halimde acıya dayanamam diyerek gizlemişler.

Hasta düştüğünün yirmi yedinci gününde ablamın ölmüş olduğunu çok sonra öğrendim. Beni de tam kırkıncı günü ameliyat ettiler. Şiş kâfi derecede büyümüştü. Hatta o kadar büyümüştü ki, artık nefes alamaz olmuştum. Nihayet ameliyat günü geldi. Ve ameliyatın yapıldığı ikindi vaktine kadar, o gün evin içinde cehennemi bir telaşın hüküm sürdüğünü, yarı baygın yattığım yata-

ğın içinde hissediyordum. Korkmaya bile mecalim yoktu. Ameliyat yapılırken, yavaş yavaş kendimden geçtim. Sade boynumdan ağır ağır, adeta sesler çıkararak ve beynimde bu sesler uğultular yaparak bir şeyin aktığını duyuyordum. Sonra uyku. Kaç saat bilmiyorum, uzun, fasılasız, rüyasız, ölüm kadar siyah ve mutlak bir uyku.

Ve bilmem kaç saat sonra, ertesi gün mü, daha ertesi gün mü, gözlerimi açtığım zaman babamı ayakucumda oturmuş gördüm. Başında bir örtü, annem de karyolanın öbür tarafında ayakta duruyordu. Yavaş ve dalgın konuşuyorlardı. Hiçbir şey söylemeden yüzlerine baktım ve gözkapaklarımın kalktığını görüp onlar bana yaklaşırlarken, güya tekrar kendimden geçmiş gibi gözlerimi yeniden kapattım. Annemle babam konuşuyorlardı ve benim onların seslerini dinlemeye, onların birbirleriyle konuşurlarken seslerini dinlemeye ihtiyacım vardı. Bu bilmediğim, hiç bilmediğim bir şeydi. Belki saadetti de eleme benziyor, o kadar ağlamak arzusu veriyordu. Birbirlerine:

— Yine daldı, dediler.

Ve tekrar, yavaş, pek yavaş bir sesle konuşmaya başladılar. Bu bir fısıltı idi, ne söylediklerini hiç anlamıyordum. Lakin bu fısıltıda sanki uyuşturan ve tekmil ıstıraplarımı gideren bir kudret vardı. Bir fısıltı ki, damarlarına girerek tekmil vücudumu yeni ve temiz bir kan gibi dolaşıyordu. Gözkapaklarım hakikaten tekrar ağırlaştı, annemle babam ayakucumda konuştukları için sakin, korkusuz, artık ölümün gelmeyeceğinden emin ve mazinin bütün acılarını ve hasretlerini unutmuş, kendimden geçtim.

○

Bu eski, pek eski bir hikâye. Ondan sonra annemle babamı bir daha hiç beraber görmedim. Şimdi ikisi de ihtiyar oldular ve ölmüş kızlarının mezarına bir kerecik olsun beraber dua etmeye gidemediler.

Birisini on bir ve ötekini yedi seneden beri hemen de görmediğim annemle babam, ayrı evlerde yaşayan hazin ve hasta birer ihtiyar oldular. Hangisi ilk önce ölürse bunu öteki gazetede, gazete okuyorsa ve gazete bunu yazacaksa, okuyacak. Ben de kendimi onlardan çok kere daha ihtiyar ve daha hazin hissediyorum. O kadar ki, şakaklarıma beyaz hâlâ nedense gelmemiş olduğu halde, bunları aynada adeta bembeyaz gördüğüm zamanlar oluyor.

Ziya Osman Saba
1910-1957

BIRAKTIĞIM İSTANBUL

"O saatte Köprü'den, İstanbul tarafındaki küçük fabrikalarda, ticarethanelerde, mağazalarda çalışan Yahudi, Ermeni, Rum, yalnız İstanbul'un olan Rum kızları geçerdi.

İstanbul'a son defa Beyazıt'taki Marmara Gazinosu'nun taraçasından veda edecek, İstanbul'u son defa oradan gözlerimle kucaklayabilecekmişim! Güzel bir sonbahar akşamı, işten beraber çıktığımız bir arkadaşla Beyazıt'a kadar uzanmıştık; o gazinoda hiç oturmamıştım, arkadaşım, hava alırız, demişti, o taraçaya çıkmıştık.

Ertesi gün ölüvereceğinden habersiz bir insanın, ailesiyle beraber son defa sofraya oturması, son görüşü olduğunu bilmeden, sevdiklerini, son defa görmesi, onlara son defa "Allah rahatlık versin" demesi, fakat bütün bu her zamanki hareketleri yine her zamanki gibi, aynı alışkanlıkla yaparken de bilinmez nasıl bir önsezi ile bu gecenin, bütün gecelerden farksız geçmekte olmasına rağmen, pekâlâ son gece de olabileceğini düşünmesi gibi, ben de başka bir şehre tayin emrimin çıkmış olduğundan habersiz, fakat böyle bir şeyin de elbette mümkün olabileceğini, İstanbul'u ölümden başka bir sebeple de görebilemeceğimi o akşam nedense aklıma getirmiş, o akşam İstanbul'u, İstanbul'dan ayrılmak korkusu işime düşmüş olarak seyretmiştim.

Taraçadan bütün Marmara göz alabildiğine uzanıyor; sağ tarafta Çekmece düzlükleri, batan günün sisleri arasında nihayet fark edilemez oluyor, solda Adalar, Kınalı'nın burnu, durgun lodos akşamlarının gözlere oynadığı o oyunla sanki biraz daha kalkmış gibi duruyor, berisinde Fenerbahçe denizin üstüne bir balkon gibi çıkıyordu. Daha yakınlarımızda, dört bir tarafımızda ise asıl şehir, çeşit çeşit yapılar, damlarla şekil alıyor, kubbe kubbe kabarıyor, minarelerle fışkırıyordu. Bütün manzarayı hareketsizleştiren o hiç rüzgârsız, çok durgun, ılık akşamlardan biriydi. Bakırköy üzerlerinde birkaç bulut, etekleri bir yangınla yandıktan sonra söndürülmüş ağır perde parçaları gibi ufka asılakalmıştı. Zeytinburnu'ndaki fabrikaların bacalarından çıkmış dumanlar saatlerdir rüzgârsızlıktan dağılamamış, sadece göğün derinliğine yükselebildikleri kadar yükselerek garip bir sorguca benzemişlerdi. Önümüzde hiç kırışıksız serili denizde bir vapur, bacasına takılmış sürüyegeldiği dumana rağmen, sanki hiç yürümüyor, bir şeyi bozmamak, gurubu seyretmek için mi nedir, öylece durup duruyordu.

Bir yandan akşam gittikçe kıvamını buluyordu. Her şeydeki bu uyuşukluğa, etraftaki bütün bu kıpırdamazlığa rağmen yine bir şeyler oluyor, bir şey değişiyor, bir şey geçiyordu.

Seyrettiğimiz sahici değil, yağlıboya bir tablo; olan ise akşam değil de bu tablonun sanki arkasından vuran bir sıcaklıkla boyalarının yavaş yavaş erimesi, renklerin birbirine karışmasıydı. Akşamın durgunluğu gazinodakilere de sinmişti. İskemlesinde kıpırdayan, konuşan, hatta konuşmak isteyen bile yoktu. Eller, vücuda bağlı değilmiş gibi, kimisi bir masa kenarına, kimisi bir iskemle koluna bırakılıp kalmıştı. Yalnız, karşımızdaki apartmanların sokağa bakan, bu esrarlı gurubu görmeyen balkonlarına çıkıp girebilenler, asılı bir çamaşırı

içeri alabilenler, taraçalarında oynamak isteyen çocuklar oluyordu. Yanımıza düşen eski ahşap bir eve ikide bir dalıyor, o evin en üst kat odasında bütün bir ömür yaşamak ne güzel olabilir, diye düşünüyordum. Sonra aşağı katlara doğru kayan gözlerim açık bir pencereye takılıyor, bir adamın eğilip kalkar gibi hareketler yapmakta olduğunu görüyordum. "Namaz mı kılıyor?" diyordum, "evet, namaz kılıyor" diyordum. Bayazıt Meydanı'nda hayatın kaynaşmakta olduğunu bir uğultu, kavsi dönen her tramvay arabasının çıkardığı o İstanbul caddesine has gıcırtı, arşların tellerde çaktığı o mavi kıvılcımlar haber veriyordu. Birden bir tren düdüğü işitiliyor ve banliyö treni önümüzden, hattın iki ev arasında kalmış boşluktan görünen kısmından geçiyordu. Solumda Fenerbahçe hep uzanıyordu ve ben başka başka birer insan olarak, sene sene, gün gün, kâh Fenerbahçe'de birisiyle dolaşıyor, kâh, herhalde yine şu andaki gibi buradan düdük öttürerek geçmiş olan şu trenin yine belki önümden geçmekte olan bir vagonunda bir pencere yanına oturmuş, o, Fenerbahçe'de dolaşandan başka ve yine şimdi burada oturandan da başka bir insan olarak, bir yere gidiyordum.

İstanbul'a son defa o gazinonun taraçasından veda edecekmişim... Doğup büyüdüğüm şehirden ayrılmak emrini aldıktan sonra, o kâh ümitli, kâh ümitsiz, sonunda hüsranla biten uğraşmalarım arasında orada bir akşam, belki de o akşamki kadar güzel bir akşamı o taraçanın etrafında bırakarak, her şeyimi, toprağında ölülerimi, henüz yeryüzündeki bütün sevdiklerimi, evimi, mahallemi, sokağımı, her akşam ekmeğimi uzatan, köşe başındaki ekmekçiyi, öbür köşeye sepetini yerleştirip "Salata, turp!" diye bağıran, onun için bir müşteriden fazla bir şey, kendisine yaklaşmam, elimi para çantama götürmemle, bir ümit olduğum yaşlı salatacıyı, her şeyi, herkesi bırakarak ayrıldım. Her akşam, akşa-

mı mahalleme getiren türlü türlü yoğurtçu sesleri, saatler ilerledikçe bozacı sesleri, bekçi düdükleri, tren tekerleklerinin değişmez, şaşmaz gürültülerine karışa karışa, uzaklaşa uzaklaşa kayboldular. Sabah olurken sütçünün orada geçişinden haberim oldu, zerzevatçı, "İri lahana, beyaz karnabahar!" diye bağırıyordu, bir kadın sesiyle sustu; bir kapı aralığından beyaz bir kol uzandı, küfeden bir beyaz karnabahar seçti.

Orada her sabah gazetemi uzatan gazeteci, o sabah kendisinden gazete almadığımı anlayarak beni nankörlikle itham etti mi? O sabah binemediğim her sabahki vapurumda biletimi zımbalayan memur, yokluğumun farkında oldu mu? Bilmem, fakat ben onları düşündüm, onları andım. Yeni vardığım şehrin ayaklarıma bile yabancı gelen istasyon caddesinde yürürken ben yine, artık o kadar uzaklardaki o vazgeçemediğim sabahımı yaşamakta devam ettim. Şimdi orada olsaydım bu saatte Köprü'ye çıkmış bulunurdum. O, sabah sabah, yeni tıraş olmuş, çayımı yeni içmiş, henüz hiçbir acı söz işitmemiş, kem bir yüz görmemiş, bütün ümitlerim taze, bir kelime ile sevinç içinde Köprü'den geçişim yirmi dört saatimin en güzel dakikalarındandı. Kâğıthane taraflarından gelen sislerden henüz tamamiyle kurtulamamış Fatih Camii'ni, bütün büyüklüğünü çoktan bulmuş Süleymaniye'yi, ta karşımdaki sevgili Yenicamii'yi, İstanbul'u her sabah Köprü üstünden selamlardım. Her şeyini yerli yerinde bulduğum büyük şehrimde benim de küçük ömrümün bir gecelik bir aradan sonra yeniden başlamak üzere olduğunu her sabah Köprü'den geçişimde duyar, küçük emellerimi, bitirmek istediğim şiirimi, sevgilimi düşünür, o dakikalarda bana, bütün hülyalarım hakikat olacak, bütün ümitlerim gerçekleşecek gibi gelir, her sabah gün ışıkları içinde altındanmış gibi uzanan Köprü'den uçarcasına geçerdim. O saatte Köprü'yü bütün benim gibiler, benim gibi memurlar, iş

güç sahipleri doldururdu. İstanbulluları da her sabah oradan selamlardım. Ne çok göz aşinalarım vardı! İhtimal, onlar da beni şahsen tanırlardı. Onların yaşlarının artmasını, şişmanlamalarını, zayıflamalarını takip ettiğim gibi; ihtimal, onlar da bendeki değişiklikleri fark ederlerdi. Sevişenlerin evlenmiş olduklarını artık her sabah Köprü üstünde yan yana yürümelerinden anlardım. İçlerinden birisini bir yeni elbise yaptırmış görsem memnun olurdum. Her günün bu saatinde biz aynı sınıftan insanlar bu koridor üzerinde bir an karşılaşıp birbirimize içimizden iyi günler diledikten sonra, memnun, işlerimize dağılırdık.

Erken bir işim olup Köprü'den biraz daha erken geçecek olsam, o zaman bambaşka yolcularla karşılaşırdım. O saatte Köprü'den, İstanbul tarafındaki küçük fabrikalarda, ticarethanelerde, mağazalarda çalışan Yahudi, Ermeni, Rum, yalnız İstanbul'un olan Rum kızları geçerdi. Hiçbirinin ismini, nerede oturduklarını, kimin nesi olduklarını bilmediğim o kızlardan çoğu benim plaj arkadaşlarımdı. Yazın, cumartesi öğleden sonraları, ben işimden, onlar işlerinden kurtulur kurtulmaz Florya'ya dökülürdük, hep beraber denize girerdik. İsimlerini bilmediğim halde vücutlarının hususiyetlerini, mesela birinin göğsünde bir ben bulunduğunu; öbürünün, başına topladığı ıslak saçlar, mayosundan sızan sularla denizden çıkışını bilirdim. Kışın onları mantolu, sıkı sıkı kapanmış gördükçe, kendi kendime gülümser, içimden, "inşallah yine yaz gelecek, yine soyunacaksınız, yine beraber plajlarda denize gireceğiz" derdim. O Köprü ne kadar İstanbul'dur! O Köprü'yü ne kadar severdim! Çalıştığım müessesenin üst kat odalarından Köprü tabak gibi gözükürdü. O odalara bir iş bahane ederek sık sık çıkardım, oradaki arkadaşlar getirdiğim evrakı inceleyedursunlar, ben pencereden Köprü'ye dalardım: Kara Haliç vapurları Köprü'nün bir kenarına

kadar gelir, oraya yanaşıp kalırlardı. Onlara nispet, beyaz Boğaz vapurları Köprü'nün öbür yamacından sık sık, acele acele ayrılı ayrılıverirlerdi. Haliç vapurları Köprü'nün öbür tarafının hasretiyle yanar, o kendilerine yasak bölgeye geçemezlerdi. Fakat kırk yılda bir, çok nadir çıkan bir fırsatla bir kere de geçtiler mi!.. Boğaziçi'nde bir Haliç vapuru!.. Boğaz'ın iki kıyısındakiler için bu en şaşılacak bir seyir olurdu. Pek az İstanbullu, Boğaziçi'nde bir Haliç vapuru gördüğünü iddia edebilir. Böyle bir hadiseye şahit olmuş bulunmakla şimdi bilmem neden adeta iftihar etmek istiyorum.

Öğleleri karnımı doyurmak için hemencecik orada, Köprübaşı'nda, Balıkpazarı'nın lokantamsı meyhanelerine giderdim. Dükkân sahibi, güler yüzlü, tatlı dilli şişman Rum, her öğle vakti gelip içki içmeden yalnız balık ve hem de ucuz cinsinden balıklardan yiyen müşterisini sevmişti gibi geliyor bana... Ben de onu severdim. Kafasını balık kızarttığı yerin deliğinden çıkarıp ısmarlayacağım balığa göre patronunun değişecek emrini beklerken bir yandan da dost gözlerle bana bakmayı ihmal etmeyen ihtiyar Rum'u da severdim. Öğle vakitleri ekseriya tenha olan loş meyhanenin muşamba peykesine davranır, uskumrularım kızarıncaya kadar, karşıki balıkçıların tablalarındaki balıklara dalar, balıkçıların, limoncuların bağrışmalarını dinlerdim... Güler yüzlü, şişman patron! Balık kızartan ihtiyar Rum! Onlar da beni anıyorlar mı acaba? Yoksa beni vefasızlıkla mı itham ediyorlar! Bilseler ki bu saatte İstanbul'da olabilseydim, yine onların dükkânında, muşamba peykeye yaslanmış olacaktım.

Öğleleri bazen de yine Köprü'nün altında, Boğaziçi iskelesi tarafındaki piyazcıya giderdim. Dükkânın biricik penceresi her an harekette, bir Haliç manzarasını çerçevelerdi. O pencere önüne otururdum. Karnımı doyururken kâh Haliç'e, kâh Köprüaltı'nın o yosun yeşili,

o bambaşka sularına dalardım. Oradan çıktıktan sonra, Boğaz vapurlarını bekleyecekler için konulmuş sıralardan birine otururdum. Ellerinde kutular, karamela satan birkaç küçük çocuk, çok kere etrafımı sarar, bana "abey" derlerdi. Onlardan "Yeni Hayat", "Tombul Teyze" alırdım. Bana "ağabey" diyen küçük kardeşlerim, ne kadar uzakta kaldınız! Müşteriniz bol olsun! Sonra bir cigara yaktığım olurdu. Vapur bekleyen erlerden biri, cigaramdan cigarasını yakardı. Bu haller, bu küçük işler gönlümü huzurla doldurmaya yeterdi.

Akşamüstleri işimden çıkınca da eskeriya Köprü'nün altından geçerdim. Boğaz'dan gelen rüzgâr, hele yaz akşamları, beni, yine yolumdan alıkordu, kendimi yine o sıralardan birine oturmuş bulurdum. Akşam, faaliyet, gidiş geliş daha fazla olur, ziller, vapur düdükleri daha sık çalar, vapurun biri gelip biri gider, birisi yolcusunu boşaltır boşaltmaz, daha bir nefes bile almadan, orada birikmiş bekleyenleri çarçabuk toplar, tekrar telaşlı telaşlı kalkar, Boğaz'a açılırdı. O vapurlar hep böyle bütün gün, çocukların o mayna dedikleri oyunu oynuyorlarmış gibi Köprü'ye bir değdikten sonra bir düdük sesiyle tekrar Boğaz'a açılıverirler; derken Boğaz iskelelerinin birinde akıllarına birdenbire Köprü gelmiş; Köprü'de bir şey unutmuşlar da, onu almak içinmiş gibi, yine dönerler, bu sefer de Boğaz'ın hasretine dayanamazlar mı nedir, yine kalkarlar, bu iki, ikisinden de vazgeçilmez sevgili arasında şaşkına dönmüş, ta gece oluncaya, Köprü'ye yan yana yanaşıp ayışığı altında bir ninni ile uyur, bir beşikte sallanır gibi, Köprü'ye bağlanıp yatıncaya kadar gidip gelirlerdi.

Bazen Köprü'yü tamamen geçip Ziraat Bankası'nın önüne geldikten sonra da, Köprü'nün hayatından, canlılığından vazgeçemeyerek hemen hemen gayri ihtiyari geri döndüğüm olurdu. Orada Kadıköy yolcularının geçtikleri kısmın köşesinde, bir kenarda durur, seyre-

derdim. Ev bark sahipleri, sandalcıların olta ile tutup oracıkta eski bir leğen içinde canlı canlı sattıkları balıklara bakmadan geçemezler, pazarlığa girişirlerdi. Onları, çırpıntılı denizde mütemadiyen sallanan kayıklardaki kayıkçıları, üzerinde durmakta olduğum rıhtım kısmına birden geliverip yanaşan beyaz motoru, motoru yanaştıran yalınayak tayfaları, biraz daha ileride rıhtım boyunca arka arkaya yanaşmış büyük yolcu vapurlarını, kim bilir kaçıncı Karadeniz seferinden dönmüş, yorgun fakat yeni çıkacakları sefer için şimdiden hazırlıklı itaatli bir fil, sanki beyni çıkarılmış bir büyük hayvan gibi duran, istikbale gelenlerin kavuşmalarını yeni seyretmiş, yarın yine altındaki şu rıhtıma bu sefer de teşyicilerin birikmesini bekleyen, her defasında değişmelerine rağmen bu hep aynı hareketleri tekrarlayan insanları seyretmekten bıkmış ve böyle kaç bin kere insanlar kavuştura kavuştura, insanlar ayıra ayıra artık kalpleri katılaşmış, beyinsiz oldukları kadar da artık kalpsizleşmiş, ihtiyar, gün görmüş vapurları seyrederdim.

Güneş, Fatih sırtlarının arkasından doğru batardı. Etrafa serin bir loşluk iner, faaliyet azalır, rıhtım caddesinde bir kırlangıç, ince kesik sesler çıkararak gidip gelmeye başlar, yosun kokusuyla karışık bir rutubet etrafa yayılırdı. Bu İstanbul akşamının da tadını tamamıyla çıkarıp evimin yolunu tutmadan evvel, biraz da büyük vapur acentelerinin camekânları önünde oyalandığım, seyahat reklamlarına, başka diyarların güzelliklerini belirterek oralarda zevk etmeye davet eden afişlere, ön plandaki harikulade güzel vücutlu bir kızın arkasında uzanan renkli bir plaj resmine, Rio de Janeiro'lara varıncaya kadar, mahzun Venedik'i, neşeli Nis'i, belki ömrümde göremeyeceğim o yerleri, tadamayacağım zevkleri bana hatırlatan ilanlara, fakir odama dönmeden, bir an daldığım olurdu. Fakat başımı biraz çevirince, Köprü'yü daha tenhalaşmış, elektrikleri yanmış görür,

yavaş yavaş geçen tramvayların çıkardığı sesi dinler, deniz kokusunu ciğerlerime çeker, daha demin beni kandırmak isteyen o ilanları, o ilanların övdükleri memleketleri unutur, hemen ertesi sabah yine çayımı içmiş, yüzümü yeni yıkamış, o Köprü'den geçebileceğimi, akşam yine Köprü'de oyalana oyalana evime dönebileceğimi düşünür, böylece bütün ömür her gün o Köprü'yü görebileceğim düşüncesiyle sevinir, bu kadarcık şeyden mesut olduğumu kimseye söylememek ister, söylersem beni ondan, mahsus, inat olsun diye ayıracaklarını sanarak onu bir sır gibi içimde saklamak ister, şimdi alacakaranlıkta, hep çalkantılı suyun her alçalışında meydana çıkan yosunlar arasında Köprü'ye sıkı sıkı yapışmış, kendilerini Köprü'den söküp koparmak isteyeceklerin parmaklarını kanatacak; tırnaklarını kıracak gibi duran midyelere dalar, ben de o midyelerden biri gibi olmak isterdim.

Her şeye rağmen, İstanbul'dan ayrılarak geldiğim bu şehirde ilk günlerimi, adetlerimiz değişirken düştüğümüz o şaşkınlık içinde, böyle saat saat İstanbul'da olsaydım, yapacaklarımı düşünerek, böylelikle yine İstanbul'da yaşayarak; kâh bir akşamüstü Cihangir taraflarındaki o küçük gazinoların birinden limanı, Kızkulesi'ni, Salacak'a, Kadıköy'e ayrılan, Adalar'a açılan vapurları seyrederek; kâh burada rastlamam imkânı olmayan bir arkadaşın, Beyoğlu meyhanelerinin birinin önünden geçerken beni camdan görüp çağıran Sait Faik'in, elime daima büyük gelen, fazla kürek çekmekten mi nedir, avuçları şiş ve çoğu zaman sıcak elini sıkarak; kâh bir cumartesi öğleden sonra Bebek'e işleyen o küçük vapurlardan birine binip tek uskurunun sularda çıkardığı sese kendimi bırakarak ve her akşam, orada, fakir mahallesinde, bakımsız sokağında, yoğurtçu sesleri içinde kalan evime dönme saatlerimde içim sızlayarak geçirdim.

İlk günler böyle geçtikten sonra, ilerleyen zamanla, İstanbul'un belki de yerinde olmadığı, ben içinde bulunmadığıma, onu beş hissimle idrak edemediğime göre, onun da mevcut olmamasının mümkün olabileceği sık sık aklıma gelmeye başladı. Fakat ya bu trenler!.. Her akşam böyle dolu vagonların pencerelerinde sevinçli yolcularla her akşam aynı dakikada kalkan bu trenler nereye gidiyorlar?.. Sonra, İstanbul'dan gelen yolcular; üzerlerindeki palto veya pardösüden, elbiselerinden, İstanbul'dan ayrıldıkları günün havasını sezdiğim yolcular... İstanbul yerli yerinde, bildiğim, duyduğum gibi yaşıyor.

Fakat İstanbul'un hep var olduğuna beni en ziyade İstanbul gazeteleri inandırıyor. Onlar buraya, çıktıklarından bir gün sonra geliyor. Bu İstanbul bitkileri tütüncü dükkânlarında, topraklarından sökülmüş, dallarından koparılmış, vazolarda solan demetler gibi duruyor. Onlardan satın alıyorum. Nerede taze mürekkep kokuları! Bağlı durmaktan buruşmuşlar, ne de çabuk sararmışlar! İade gazetelere benziyorlar. Fakat onları seviyorum. Onlardaki çalgılı bahçe ilanlarından, İstanbul'da yazın başlamak üzere olduğunu anlıyorum. Pendik vapurunun Bebek önlerinde bir kaza geçirdiğini onlar yazıyorlar, onlardan anlıyorum ki, Denizyolları vapurları Boğaz'a da işlemeye başlamışlar. Göremediğimi görür gibi oluyorum. Zaten, yurdun her tarafına bol bol yayılan İstanbul gazeteleri, İstanbul'un gurbetteki İstanbullulara yolladığı birer mektup değil midir? Kenarları yapışık Cumhuriyet'i, bir mektup açmaktaki o zevki duyarak, tırtıllarını yırtıp açmıyor muyuz? Akşam, beni dostum Şevket Rado'nun neler düşünmekte olduğundan haberdar etmiyor mu? Bu gazetelerin sinema ilanlarını okumak, Beyoğlu caddesinde bir dolaşma, bir gün evvelinin İstanbul akşamı değil midir? Onların bir İstanbul sabahı içinde, Kadıköy iskelesinde başka, Köprübaşı'nda

başka seslerle satılmalarına kulak veriyorum. Akşam gazetelerini, Son Dakika'ları koltuklarının altlarına sıkıştırmış çocukların Babıâli'den aşağıya doğru, çığrışarak, bir okul paydosunda gibi, dağıldıklarını görüyorum. Her gece yatağımda onları okuyarak uyuduğumdan mı, nedir, İstanbul sık sık, semt semt rüyama giriyor.

İstanbul!.. İstanbul'u havası, suyu eğlencesi için mi istiyor, bunlar için mi seviyorum! İstanbul eğlenceli de, şimdi bulunduğum şehir sıkıntılı mı, İstanbul güzel de bulunduğum şehir çirkin mi? Hayır, burası da güzel. Tertemiz asfaltta yürümek zevkini tadarken, bazen o kadar özenilmiş bir bahçe ortasındaki öyle güzel bir evin önünde duruyorum ki; içimden, şöyle bir ev sahibi olsam değil, sadece, şöyle bir evde birkaç ay oturabilsem, diyorum. Karım, şu çamın gölgesinde dikişini dikerken, çocuğum şu betonlanmış bahçe yolunda üç tekerlekli bisikletiyle ne güzel dolaşırdı! Fakat birden aklıma bu evin ne kadar emek mahsulü olduğu geliyor. Böyle bir ev sahibi olabilmek için ne kadar akıllı yaratılmış, ne kadar çalışmış olmak icap eder. Zilini bile çalmak hakkım olmayan bu yabancı ev gibi, benim için neler hazırlamakta olduğunu bilmediğim istikbali de karşımda açamadığım kapısıyla yükselmiş buluyorum. Halbuki İstanbul'da, doğup büyüdüğüm İstanbul'da böyle miydi? Orada her şey mazi, benim de iyi kötü yaşayabildiğim hayatım, benim ömrüm, ömrüme karışmış insanların hayatıydı. Biraz hüzünle karışık bile olsa, orada rahat rahat hatırlayabiliyor; evet, yaşadım diyebiliyordum. Orada, okuduğum mektep, askerliğimi yaptığım kışla, nikâhımın kıyıldığı belediye dairesi vardı. Orada daha öyle aşina binalar, öyle sokaklar vardı ki, oralardan geçerken, ne kadar canım sıkılmış olsa, kendi kendime gülümser, ne kadar yaşlı olsam çocuklaşır, orada geçmiş, sonra unutulmuş bir küçük hatırayı birden hatırlayıvermenin sevinci içinde, gözpınarları-

mın yaşardığını duyar, içimden, "evet, evet!" dediğim olurdu. Orada en tenha yerler bile hakikatte tenha değildi. Çamlıca'da dolaşırken, bir bahçe kapısının önünde durmam, Çamlıca'daki Enişte miz'den bir parçayı hatırladığım içindi. Çamlıca parkının daha doğrusu ilk ismiyle Çamlıca Belediye Bahçesi'nin önünde, Araba Sevdası'nın Bihruz Bey'ini, Musavver Serveti Fünun'daki resminde olduğu gibi, yine bastonuna dayanmış durur bulurdum. Orada her yere böyle her türlüsünden kat kat hatıralar birikmişti. Oralarda şöyle bir dolaşmak, tekrar hayata dönmek isteyen onların hemencecik belirmeleri, dile gelmeleri, eskisi gibi ağlamaları gülmeleri için kâfiydi. Oranın hiçbir sahili yoktu ki, sularında eskiden atılmış çocuk kahkahalarıma yine kendim kulak vermeden denize gireyim; oranın hiçbir kırı yoktu ki, gezmeye yapayalnız çıkmış bile olsam bir sevgili vücudu yanı başımda duymayayım!..

Babam, Yenimahalle iskelesine çıkıp, Fırıldak bahçesinin –o bahçenin isminin Fırıldak bahçesi olduğunu ilk önce bana babam söylemişti– önünden geçen yoldan Rumeli Kavağı'na doğru yürümeyi çok severdi. Ben de büyüdükten sonra orasını sever olmuştum. Oraya sık sık giderdim. Her seferinde de babam beni yalnız bırakmak istemezdi. Boyum, yine onun beline kadar gelir, çizgili pantolonu içindeki bacaklarının hareketlerini takip eder, küçücük elimle, elini tutamayacağım için olacak, bana uzattığı iki parmağından sıkı sıkı tutar, yine eskisi gibi yürürdüm. Babam o yolda keyiflenir, içinden alaturka şarkılar mırıldanırdı. O şarkıları bile duyardım, yahut gayri ihtiyari o şarkıları ben de içimden mırıldandığım için bana duyuyorum gibi gelirdi. Orada, yolumuzun üstündeki tahlisiyenin ne olduğunu merak edip babama sorduğumu, babamın verdiği cevabı hatırladım. Orada içimi öyle hatırlamanın, hatırlayabilmenin tesellisiyle dolduran ne çok yerler vardı!

Cerrahpaşa hastanesine çıkan o iki kenarı ağaçlı yolda yürümeyi, o yolda yürüyüp giderken uzaktan bir tablo gibi beliren bir sokağa dalıvermeyi, o sokakta da yürümeyi severdim. O yollarda hiçbir hatıram yoktu. O tarafları belki bir Pierre Loti merakıyla dolaşırdım, fakat o gezintiler beni ne kadar iyi ederdi! Ne kadar değişik ruh hallerinin birinden öbürüne beni götürürdü! O yollarda yürürken bazen bir küçük caminin küçük mezarlığındaki öyle güzel bir çitlembiğin, çitlembiğin altında o kadar asude bir mezarın karşısında kalırdım ki, hemen ölüp oracığa gömülüvermek isterdim.

Bazen, yolumun üzerindeki sıra sıra ahşap evlerden birinin kapısı aralanır, aralıktan, yeni yıkanmış, malta döşeli taşlık görünür, çıplak ayaklarında takunyalar, esmer bir kız, elindeki ıslak süpürge ile eşiğin tahtalarını da çabucak temizledikten sonra kapıyı örtüverirdi. Hemen arkasından kapıyı çalmak, o kızın çok iyi kalpli olduğundan emin olduğum annesinin elini, "Benim de annem olur musunuz?" diye öpmek, o kızla evlenmek, o evde mesut olup yaşamak, yaşamak isterdim. İstanbul sokaklarında böyle kâh hatırlayarak, kâh hüzünlenerek, kâh ümitlenerek dolaşmak ne güzeldi! Allahım, bahtsızlar için mesut olmak İstanbul'da ne kolaydı!..

Şimdi bulunduğum şehrin öyle sokakları, çeşmeleri, İstanbul'dakilere benzer camileri, daha hiçbir mezarlığını görmediğim halde –burada ölüler şehrin dışında yatıyor olacak– tahmin ediyorum ki, öyle mezarlıkları da yok. Ondan, İstanbullu bir şeyi burada da bulunca sevindim: Her sene Galatasaray'da açılan Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi burada da açılmıştı. Herhalde mektebimde açıldığından olacak, hemen hemen ilkinden beri muntazaman ziyaret ettiğim bir sergiyi bu suretle, İstanbul'da bulunmamama rağmen bu sene de kaçırmamış olacaktım.

Tablolar, asri bir sergievinin tepeden ışık alan her-

halde çok mükemmel salonunda teşhir ediliyordu. Fakat onları birden yadırgadım. Bunlar mektebimin, benim için o kadar aşina resim dershanesini ve yanındaki iki sınıfı işgal eden o tablolar mıydı? Burada yüksek, bembeyaz badanalı duvar üstünde, tepeden inen ışık hücumu altında ne kadar başka duruyorlardı! Hani ayaklarımın altında resim sınıfımızın gıcırdayan tahtaları?.. O zaman duydum ki, orada, karşımdaki duvarda, geçen sene ölen Şevket Dağ'ın (onu tanırdım, ne iyi adamdı o!), Sami Yetik'in tablolarının altındaki isimlerinin siyah ile yazılmasının anlattığı cinsten, bu bembeyaz duvarlar üzerindeki, bu sene resim sınıfımızın duvarları üzerinde seyredemediğim bu tabloların da söylemek istedikleri bir şey, bir yerden, bir sevgiliden ayrılmanın da ölüm nevinden, ölüm kadar mukadder olduğunu anlatmak isteyen bir şey var. O sergiyi dolanıp çıktıktan sonra anladım ki, bir ananeye uyarcasına, mektepte iken her yaz ve mezun olduktan sonra da yine her yaz gezdiğim bu sergide tablo seyretmekten fazla bir şey, mektebimi gizlice ziyaret etmek ihtiyacı, o resim sergisine varmak için, kızgın temmuz güneşinin altında yürüdükten sonra çok loş gelen daima serin medhale girmek, yemekhanelere sinmiş yemek kokusunu duymak, yemekhaneleri geçtikten sonra iki yanda uzanan bomboş koridorlarda yine mubassır seslerinin –kim bilir kaçı çoktan toprak olmuş– mektep numaramı çağırdığını işitmek, kaç kere inilmiş çıkılmış merdivenlerden, mermer basamakları benimseyerek, bütün o binayı benimseyerek, oradan mezun olmaktan adeta gurur duyarak çıkmak, sınıflara şöyle bir göz atmak, sıralarının biraz daha eskidiğini, yer yer oyulmuş döşeme tahtalarında mor mürekkep lekelerinin arttığını fark etmek varmış.

Arkadaşım Ferruhzat, mezun olduktan sonra yine mektebine öğretmen olmuş, üstelik bir de idari vazife almıştı. Onun için mektebini bu ziyaretimde onu sık sık

mektepte bulurdum. Beni bırakmazdı; orada ön bahçede havuzun başındaki sıralardan birine oturur, konuşurduk. Saçlarıma bakar: "Ziya, saçların ne çok ağarmış!" derdi, sonra ilave ederdi: "Ama senin saçlarının böyle erken ağaracağı daha çocukluğundan belliydi, daha çocukken senin ensende beyaz saçlar vardı." derdi. Bu, aynada göremediğim için bilmediğim hususiyeti onun bilebilmesi, beni adeta sarsardı. Elbette onu böyle eski, böyle bir çocukluk arkadaşım bilebilecekti; onu, mektebe başladığımız gün sadakor elbiseleri içindeki halini görür gibi olduğum 552 Ferruhzat hatırlayacaktı.

— Ferruhzat, sen de sadakor elbiseli bir çocuktun, derdim.

Ve orada öylece, havuzda yıkanan güvercinlere dalmış, kulaklarımda bütün mektep hayatımızca o kadar alıştığımız o Beyoğlu gürültüsü, susardık. Mektepten ayrıldığımdan beri, bu yaşa gelinceye kadar kaç cins insan tanıdıktan, elbiselerinin örttüğü vücutlarını göremediğim gibi, yüzlerinin altında da nasıl bir yüz taşıdıklarını bir türlü bilemediğim insanlarla karşılaştıktan sonra, bir yatakhanede yan yana yattığımız bir arkadaşın bize nasıl yakın olduğunu daha iyi anlar, bir arkadaş yanının, bir ana kucağı kadar emin olduğunu duyardım.

Ne diyeyim, İstanbul; neler yazayım? Şimdi anlıyorum ki, bu yaşıma gelinceye kadar sıla hasreti nedir bilmiyormuşum, onu sen bana öğrettin. Ondan; zaman oluyor ki, orada, Vaniköy'ün o çok defa tenha vapur iskelesinde, bütün Vaniköylülerin ahbabı emektar iskele memurunun müsaadekârlığı ile iskele babalarından birinin üzerine oturmuş, bir ılık öğle güneşiyle gittikçe daha fazla aydınlanmaya, küçük balıkların geçiştiği, bir aynada gibi görülmeye başlayan denize dalmış, Boğaz'ın Anadolu kıyısı iskelelerine uğraya uğraya nihayet Kandilli burnunu, burundaki işaretçinin açıp kapayaca-

ğı bayrakla dönüvermesi lazım gelirken; oraya vapur saatinden çok evvel gittiğimden mi, yoksa vapurun herhangi bir sebeple yolda geç kalmasından mı, uzun müddet gelemeyecek vapuru orada saatlerce, öyle beklemek istiyorum.

Onun için; zaman oluyor, radyoda dinlediğim bir şarkı ile kendimi mehtaplı bir yaz gecesinde, Kalamış koyundaki, denize o kadar yakın o salaş gazinolardan birinde sanıyorum. Bütün koy, hayal edilebilecek en güzel bir havuz gibi genişliyor, sahile muvazi bir tek dalga kırışığı mehtap akislerinin kesildiği hizadan başlayıp bir büklüm halinde, düzele düzele nihayet kumlarda bitiyor; kumlar bu dalganın köpüklerini emerken, bir yenisi yine mehtap hizasından ayrılmış, yola çıkmış bulunuyor, bu hep böyle devam ediyor, bütün koy bu kadar içten, böyle hafif hafif çalkalanırken, öbür uçtaki gazinoların birinde çalman gramofonda bir şarkı, kim bilir ne zaman, hangi kadına karşı duyulmuş bir aşkın şarkısı bütün koya yayılıyor. Uzaktan duyulan ses daha tatlı, daha sihirli geliyor, yavaş yavaş o şarkı bizim de aşkımızın şarkısı oluyor. Saatler ilerledikçe, önümüzdeki incecik sandal iskelesine, ağır küreklerle yaklaşıp saatine kiraladıkları sandalları, iskelenin ucundaki feneri yakmış bekleyen sandalcıya iade eden çiftler çoğalıyor. Daha demin bütün koyda, mehtap pırıltıları içinde kıpırdayan birer leke halinde ancak birkaç sandal görebilmek mümkün olduğuna göre, bu kadar sandal, bu kadar çift nerelere dağılmışlardı, diye düşünüyorum. O zaman bana öyle geliyor, yahut öyle düşünmek istiyorum ki, orada, karşımdaki Hayırsız Adalar'ın hemen arkasında, o adaların bir perde gibi gizlediği, başka, küçük, yalnız sevişenlerin çıkabildikleri küçük adacıklardan o sandallar öyle haz içinde, öyle yavaş yavaş dönüyor. Her sandaldan çıkan çift, ince iskeleyi geçtikten sonra, henüz tamamıyla ayılamamış gibi, birbirlerine

dayanarak ilerliyor, büyük çınarlar altında karanlık yola sapıyorlar. Saatler ilerledikçe ay yükseliyor, bu, koyun uzaklarına, kuytu köşelerine dağılmış sandalların hepsi geri dönmüş mü oluyor, yoksa fener içindeki mum mu bitiyor, nihayet sandal iskelesinin ışığı sönmüş, öbür uçtaki gazino da son aşk şarkısını çalmış bulunuyor.

Onun için; yolda susayıp henüz dükkânlarını öğrenemediğim sokaklarda bir sucu arayacak olsam, İstanbul'un o anda çıngırağının bile çalışını duyar gibi olduğum eski zamandan kalma bir sucu dükkânında, ıslak kestane yapraklarıyla sarılı mermer haznenin ucu hep beyaz bir tülbentle bağlı musluğundan pırıltılarla süzülerek yeni yıkanmış bir bardağı yavaş yavaş dolduracak suyu, önümde, ağızları birer limonla kapatılmış duran limonata, şıra şişelerine, şıra kabarcıklarının bir noktadan kopuverip şişenin boynuna doğru çıkmalarına, orada birikmelerine dalarak içemeyeceğimi bildiğim için susuzluğum daha artıyor. O zaman İstanbul'un o eğrelti otlarıyla döşeli karpuz sergileri gözümün önüne geliyor; o sergilerin birinde otların üzerine bağdaş kurup oturabilsem, içimden bir şey gidecek, içim rahatlayacak sanıyorum.

Onun için; bir akşam saati oluyor ki, orada, İstanbul'dakiler için o kadar basit bir şeyi, eski Tozkoparan Refiksaydam Caddesi olurken, yol kenarına, Haliç'e karşı konulan sıralardan birine oturmuş, Kasımpaşa evlerinde birer birer ışıklar yandığını seyretmek istiyorum. Onun için yine tramvayların çanını duymak, Tünel'in kapısında durup o katran kokusunu doya doya koklamak istiyorum.

İstanbul! Senin o gazetelerde gece elbisesiyle gidileceği ilan edilen yeni eğlence yerlerini, yeni gazinolarını, lidolarını istediğim yok; ben, orada bir hukuk talebesi iken kitabımı alıp çalışmaya gittiğim Gülhane Parkı'na yine gidip o eski sıraya oturmak istiyorum. Ben, senin

Ada vapuruna değil, sevdiklerimin mezarlarını ziyaret etmek üzere o mütevazi Eyüp vapuruna binmek istiyorum. İstediğim, o kalabalığı ile beraber ruhu da değişmiş Beyoğlu'nda eğlenmek değil, ben ruhuma denk fakir İstanbul'un sokaklarında, serin bir sonbahar gününü bir harmani gibi sarınarak sadece yürümek istiyorum.

Hangi menfaat, hangi para hırsı beni bu şehirde tutuyor! Orada belki daha fakir yaşardım, belki orada, buradaki gibi asfalt üzerinde yeni kunduralarım gıcırdamaz, fakat eski kunduralarım ayağıma daha hafif, daha rahat gelir, incelmiş tabanlardan İstanbul kaldırımlarını daha iyi hissederdim.

Köprüden sabah akşam yine geçebilirdim. Orada en küçük vazife benim neme yetmezdi! Orada, Köprü'nün altında, Boğaz vapurlarının uğrayacakları iskeleleri haber veren memur olabilirdim. Orada "Üsküdar, Kuzguncuk, Beylerbeyi..." diye bağırır, artık ihtiyarlamış Boğaz hanımlarının yanlış vapura binmelerini önledikten sonra, her vapurun arkasından birden köpüklenen sulara bir an dalardım.

Orada, Köprü'nün üstünde olduktan sonra, bir amele, bir temizlik amelesi olabilirdim. Şehrin kalbi sayılabilecek bu yerde, bu en merkez noktasında, bu iki sahil arasındaki balkondan, mevsim mevsim, saat saat İstanbul'u, minarelerin kâh masmavi bir göğe çıktıklarını, kâh ağır bulutları delmek ister gibi yükseldiklerini, kâh yağmurla ıslanan kurşun kubbeleri, kâh nereden vurduğu anlaşılamayan bir güneşle parlayıveren bir alemi seyreder, içim sevinç dolar, oradan Beşiktaş taraflarına her bakışımda çocukluğumu hatırlar, Eyüp sırtlarına bakarak annemi düşünür ve bir yandan vazifemi yapar, Köprü'nün İstanbul'un bu en işlek caddesinin kaldırımlarını en titiz bir itina ile temizler, o kaldırımları kirletenler, o taşlara tükürenler olursa, yanlarına yavaşça yaklaşır, kendime deli dedirtmeyi bile göze alarak:

— Nerede olduğunuzu uinutuyor musunuz, derdim; şu göğe, şu kubbelere baksanıza; İstanbul'dasınız çoluğunuzun çocuğunuzun yanında, hiç kimseniz bile yoksa, ölmüşlerinizin yakınındasınız. Bu, basabilmek saadetine erdiğiniz kaldırımlara hiç tükürülür mü?

YAZ GEZİNTİLERİ

"Evet, o yılların İstanbulluları için,
plajlar yoktu, deniz hamamları vardı
ve biz, sanki denize girmeye değil,
o yazların yazlık hamamlarında
yıkanmaya giderdik.

Ozamanlar kadınla erkek, karı koca olsalar bile, birlikte sokağa çıkmaktan çekindiklerinden mi, yoksa annem o kadar erken öldüğünden mi, çocukluğumun İstanbul'unun uzak, yakın, türlü semtlerine ilk gezintilerimi yanımda hep babamla hatırlıyor, hep öyle düşünüyor, öyle görüyorum. Yalnız bir defasında, işte annem de çarşaflanıp aramıza katılmış, peçesi açık, başı, o eski resmindeki gibi, biraz yana eğik, biraz da utangaç; belki, ayaklarımızın altında serili Boğaz'a; belki, göz göze geldikçe, askerlikten izinli gelmiş kocasına; belki, yaramazlık etmediğim için bana gülümsüyor. Bulunduğumuz seddin aşağılarından, bir bostan dolabının gıcırtısına; ne kadar da muntazam fasılalarla, sanki maşrapa maşrapa boşaltılan bir suyun şırıltısı; gözleri bağlı, başı göğsünde bir atın basa basa un ufak ettiği topraktaki ayak sesi karışıyor. Boğaz sırtlarının birinde, o zamanlar bir Rum bahçıvanının işlettiği, şimdi yerindeki beton, köşklerde aileler yaşayan bir bostana gitmişiz. Gene o zamanlar, Müslüman kadınıyla erkeği, karı koca olsalar bile, birlikte

umumi bir yerde, bir gazinoda oturamadıklarından olacak...

Daha sonraları, annem ölmüş, Eyüp sırtlarına götürülmüş, zaten içgüveyi olan babam, evimizden ayrılmış ki; o yaz gezintileri artık, evden görülmemek için, ön kapıya gelmek istemeyen babamın, artık o kapının zilini çalmak değil de, yan bahçemize açılan yan kapının tokmağını vurmasıyla başlıyor. İlki, hafif, ikincisi daha sert, o hemen tanıdığım, sevinçle koşup kapıyı açmamla bana artık sivil elbiseli, başı fesli, eli bastonlu, yeni bitmiş harbin biricik yadigârı henüz Vilhelmkâri bıyıklarının örtmeye çalıştığı kalın dudaklarıyla gülümseyen bir babayı, bir tiyatro perdesi aralanmışçasına gösteren bir çift tokmak sesini ben de üzerimde, şimdi çocukluğumun bir üniforması gibi hatırladığım, hep de bahriyeli –ama alınırken, hanımların Beyoğlu mağazalarındaki satıcılara, sanki, orada konuşulan dili de bildiklerini göstermek istercesine, Fransızca bir kelime kullanarak "marin", mesela "çocuğa göre marin elbise istiyoruz" dedikleri– elbisem, bahçeye bir cumbayla çıkan küçük odanın açık penceresi önünde bekliyorum. Belki bir, belki iki saattir, böyle giyinmiş, böyle haphazır, sevinçle karışık bir heyecan içindeyim. Bütün tanıdık kuş sesleri, beni, ağaçlarının dallarında oynaştıkları, oradan oraya uçuştukları bahçeye ağız birliğiyle çağırırcasına odaya doluyor. Ama ben onları dinleyecek, işitecek durumda değilim. Benim kulaklarım, bütün o cıvıltılar arasından neredeyse duyulacak, İstanbul'un bugün de, kim bilir hangi, misafirlikler dolayısıyla gittiklerimizden daha uzak, daha başka bir yanını benim edecek o tokmak sesinde...

Birden, merdivenleri hızla iniyorum, bahçe yolunu bir koşuda geçiyorum, kapının iyice yağlanmış kilit demirine ayaklarımın ucunda yükselip parmağımın ucuyla dokunmamla: babam!

Şimdi, kapı komşumuz Hamit Bey'in, sonra Hikmet Bey'in, Rıza Beylerin yalılarının kâh kapalı kafesleri, kâh yarı açık pancurları önünden, bir başka zamanın güya tozpembe aydınlığında, yürüyerek değil, sevinçten adeta uçarak geçtiğimi sanıyorum... Ama yanımda, siyah çizgili pantolonlu, yarısı rugan, yarısı podösüed, yandan düğmeli fotinli, başımı kaldıracak olsam, kolalı gömlekli, bu, şarkıdaki kâtip kılıklı babayla nereye gidiyoruz?.. Üsküdar'a mı?.. Şimdi, hemen şuracıktaki Beşiktaş vapur iskelesinden 47 numaralı "Tarzınevin"e mi bineceğiz, yoksa 48 "Dilnişin"e mi?.. Yolda, bizi de mi bir yağmur alacak?.. Yok, hayır?.. Doktor Cemal Bey'in evini de geçtikten sonra, tramvay caddesine çıkmak üzere, sola sapıyoruz. Anlaşılan, gene tramvayla Bebek'e gideceğiz. O zamanlarki, şimdi Kadıköy tarafında işleyenlere benzer; üstü, vapurların güverteleri gibi tenteli, açık bir tramvay arabasına bineceğiz... Çırağan Sarayı'nın köprüsü altından gene geçeceğiz elbette. Ortaköy'de durduğumuz zaman, bir küçük kilise, gene bugünkü gibi, daha çok bir çıngırak sesiyle çan çalmaya koyulacak. Daha sonra, cadde, bugün genişlediği yerden, gittikçe daralmaya başlayacak. Bir müddet, eski, büyük yalıların bahçe duvarları arasında, kendimize zorlukla yol açar gibi ilerleyeceğiz... Kuruçeşme korusunun eteklerinde tramvay hattı da tekleşiverince, artık çaresiz, durup karşılık bekleyeceğiz. O kadarcık zaman ne geçmez olacak! Dört gözle beklenilen tramvayın önce gürültüsünü işitir gibi olacağız, arkasından onu, birden kırmızı kırmızı, karşımızda bulacağız. Vatmanlar çanlarıyla birbirlerini selamlayacaklar. Bize bırakılan, artık serbest hatta gönül rahatlığıyla sapıp yeniden yola koyulacağız. Her an çırpıntılı denizi, sert rüzgârlarıyla Akıntı Burnu, o günkü Boğaz'ın müjdesini verecek, Hidivin yalısını, arka sırtlardaki koruya bağlayan –biri kafesli– köprülerin de altından geçtikten sonra, Bebek

bahçesinin etrafını, raylarda, her defasında da aynı gıcırtıyı çıkararak dolanacağız. Bebek bizi bu sesle karşılayacak, biz Bebek'e ancak bu sesi duyduktan sonra kavuşabileceğiz.

O zamanki Bebek'e, ya bahçesinde oturmaya, ya denizine girmeye giderdik. Gene o zamanların Ayastefanos'undan sonra, bir Kâğıthane safasına çıkılır gibi uzun uzadıya arabayla varılan Florya, geniş kumsalıyla –plaj kelimesini bilmezdik henüz, elbette ki vardı ama oraya, ilk görüşümde, çocuk gözlerime bir çöl tesiri bırakmış kızgın kumlara uzanarak güneşte yanmaya değil, bilakis, tren yolunun beri tarafındaki yüksek ağaçların gölgesinde oturup serinlemeye, "kuş dinlemeye" gidilir, adı da, o kuşun adıyla "Fülurya" telaffuz edilirdi. O zamanların, Arap harfleriyle Fulurya'sının berisinde uzanan, bugünün, Latin harfleriyle Florya'sı ise, "başınıza güneş geçer" tehdidiyle gitmemiz, ilerlememiz men edilen, merak veya cesaret edip birkaç adım atacak olsak, süslü iskarpinlerimizin içine, kabahatimizi ne de çabuk meydana çıkaracak, bizi hemen de ele verecek müzevir kum tanelerinin doluverdiği, zaten bir iki adımdan sonra ilerleyemez olduğumuz, gözlerimiz kamaşmış, tabanlarımız kızışmış, kendimizi hemen çayırların "sahil-i selamet"ine attığımız, yasak, yalnız yasak mı, yasak olduğu kadar da korkunç bir bölgeydi.

Evet, o yılların İstanbulluları için, plajlar yoktu, deniz hamamları vardı ve biz, sanki denize girmeye değil, o yazların yazlık hamamlarında yıkanmaya giderdik. Bebek deniz hamamı, camiyi, küçük çarşıyı geçtikten sonra, şimdiki bodur apartmanların, yalıların beton perdesi ardında kalan küçük koydaydı. Deniz hamamına varmak için geçtiğimiz kısa iskeleyi, şimdi, japon vazolarının üzerlerindekine benzer, zarif bir tahta köprü halinde düşünüyor, o tahta köprünün öbür ucunda bizi karşılayıp verdiğimiz parayı teşekkürle alarak içeriye

buyur eden adamı –deniz hamamının sahibi miydi? Herhalde sahibiydi ki o kadar memnun olurdu– hep o, misafir kabul eden ev sahibi telaşı içinde hatırlıyor, sonra içeride, deniz hamamının, koynuna aldığı suyu, kucağında hafif hafif sallayarak uyutup uyuşturup adeta uslandırdığı deniz parçasını duru bir zümrüt yeşilinde görüyorum. Sonra, elbette diyorum, o su elbette o kadar yeşil olacaktı, çünkü, deniz hamamının birkaç basamaklı bir merdivenle indiğimiz, dört köşe bir havuz şeklindeki kısmının altı, yemyeşil yosun tutmuş tahtalarla örtülüydü. O tahtalara basarken, sağa sola yatan yosunları da yumuşak, kaygan; deniz içinde hafiflemiş bulduğumuz vücudumuzla artık parmaklarımızın ucunda yürüyerek, adeta ezmekten, incitmekten çekindiğimiz canlı bir okşayış halinde duymaz mıydık!.. Babam, her yaz, "bu yaz, sana yüzmeyi öğreteceğim" derdi. Bense, ayaklarımın yerden kesildiğini hisseder etmez, onun beyaz, geniş, ıslak göğsüne atılır, boynuna sımsıkı sarılırdım. Babam, çaresiz bıyıklarından sular damlatarak güler, havuzun kenarında, kimi oturmuş, kimi ayakta durmuş bizi seyreden, babamınki kadar beyaz vücutlu, belleri peştemallı, ayakları takunyalı başka yüzücüler gülerdi.

Deniz banyosundan sonra, uzun yaz günleri, kalan vaktimizi, Bebek bahçesinde, denizin verdiği gevşeklik içinde geçirdiğimiz olurdu. O zamanki Bebek bahçesinin önünde şimdiki eğlenceli vapur iskelesi yoktu, ama bahçenin kendine mahsus başka bir eğlence yeri, bir patinaj sahası vardı. O gazinoda çiftler, bugünkü gibi dans etmezler, dans etmeyi bilmezlerdi, ama belki daha büyük bir marifet göstererek, patinaj yaparlardı. Elinize eski modellerin, oraya buraya sıkışıp gizlenerek bugüne kadar gelebilmiş model dergilerinin geçtiği oluyor mu bilmem?.. İşte, o çimento üstünde, uzun, geniş etekleri, ince belleri, şişkin göğüsleri, büyük ve tüllü şapkalarıy-

la oradan oraya kayan, kâh tek, kâh kavalyeleriyle uçan, uçuşan madam veya matmazellerin hepsi bugün artık yalnız o model dergilerindedir. Arkamdan, paten tekerlekçiklerin vızıltısı işitilir, önümden denizin şıpırtılı sesi gelirdi. Yanık yüzlü, ak saçlı, ağarmış bıyıklı, muhakkak iyi kalpli sandalcılar, tenteli, tentesiz sandalları içinde hafif hafif sallanarak müşteri beklerlerdi. Garson, mermer masanın üstüne bir şişe bira ve farncalasıyla birlikte iki ayrı tabakta, iki dilim kaşar peyniri bırakırdı. O zamanki Bomonti –yalnız Bomonti mi ya? Yanında bir de Nektar kelimesi yok muydu?– biralarının ağzı, şimdiki biralarda olduğu gibi kapsülle kapatılmadığından, kendinden kapaklı şişeyi mutlaka garsonun açmasına hacet kalmazdı. O biralar başka, kaşar peynirleri bile başkaydı. Denizden, başka vapurlar geçer, kimi Karadeniz'e çıkar, kimi limana ulaşırdı. Türk, yabancı, babam bütün o vapurları tanır, adlarını bilir, bana da bildirirdi.

Boğaz'ın, Bebek'ten ötesi için, artık doğrudan doğruya vapura, Köprü'den kalktığından beri yolda sanki kızmış, kızışmış; uğradığı daha doğrusu, zorla uğratıldığı, işte, kaçmaması için de halatlarla sımsıkı bağlı tutulduğu şu Beşiktaş iskelesinden bizi bir an evvel alıp tekrar yoluna, koşusuna devam etmek isteyen bir Şirket vapuruna binerdik. Bacasındaki numarayı, dönüşte, evdekilere –onlar bu numaranın şu veya bu olmasına pek önem vermez, sözüme pek kulak asmaz görünseler de– ısrarla söylemek, sonra da artık o vapurun yalımızın önünden her geçişinde "işte, bindiğim vapur" diye kendi kendime övünmek üzere, aklımda tutardım. "Bindiğim vapur!.." Boğaz'ın ta sonuna kadar gideceği için muhakkak en büyüklerinden, en yollularından biri olan o vapura adeta bir çeşit saygı ve korkuyla girerdim. Daha ilk adımımı atar atmaz, kazan, makine dairelerinden gelen kızgın hava, yüzüme çarpar, koca vapur, gene mi

hiddetinden, durduğu yerde bile zangır zangır titrer, merdivenleri çıkıp hemen oracıkta, baca yakınlarında boş bulduğumuz sıraya tam oturmuşken beri yerimden sıçratarak, birden, o sert, azarlayıcı sesiyle ötüverir, bütün korktuğum başıma gelirdi.

Çırağan Sarayı, o zamanlar da; gene o zamanlar, adının evveline getirilmesi ihmal edilmeyen bir kelimeyle hep "muhterik", hep yanıktı, ama Ortaköy Camisi de, Rumelihisarı, karşısındaki Anadoluhisarı da, evde kaç kere devrettiğim İstanbul albümündeki gibiydi. Görünmeyen Göksu'da, o albümdeki, kalıpsız fesli, bol gömlekli sandalcı, herhalde gene kürek çekiyordu. Kimi iskelenin gönlünü alıyor, hatırını hoş ediyor, kimi iskeleyi arkamızda mahzun, artık başka vapuru gözler bırakarak ilerliyorduk. Rüzgâr artıyor, gittikçe sertleşiyor; babam, cebinden çıkardığı bir gazeteyi –kim bilir, hangi günün, hangi havadisleri veren hangi gazetesi?.. Belki de bir Fransızca "Stamboul"– elbisemin altından, göğsüme yerleştiriyordu. O canım Boğaz rüzgârına böylece zırhlanmış, daha doğrusu kâğıtlanmış olarak göğüs gerebiliyordum. Bir yandan da, ikide bir, Boğaz'ı bitti sanıyordum. Hele Beykoz'a doğru, bu kadar da gittikten sonra, artık yüzde yüz bitiyor, çıkılacak, vapurumuzun ilerleyebileceği bir geçit görünmediğine göre, kapanıyordu. Sonradan, birçok arkadaşımın, çocukluklarında bu hisse kapıldıklarını, Servi Burnu'nun, arkasından Sütlüce'nin Büyükdere koyuna doğru uzanmasıyla göremedikleri deniz yüzünden Boğaz'ı da bitti sandıklarını kendilerinden öğrendim. Bu zanlarıyla bilmem onlar da babalarını güldürmüşler miydi? Benimki, ısrarım, hatta inadım –artık gözlerime de inanmayacak mıydım– karşısında kahkahayı basıyordu. Ama o zamanlar, hep babaların dediği çıkıyor, vapurun bir dönüşüyle, sanki üçüncü bir Boğaz da, üstümüzdeki kalın yelken bezinden tenteyi, tahtasına, birden, şiddetle çarptıran daha da sertleşmiş rüz-

gârı, hırçınlaşmış deniziyle meydana çıkıyordu. Karaya, nihayet Yenimahalle iskelesinde ayak basıyorduk. Ama benim ayaklarım birbirine karışıyordu. Bıraktığımız vapurun bütün seyrettirdikleriyle sersemlemiş, belki sarhoş olmuş, ancak, babama, bana doğru uzattığı eline tutunarak adım atabiliyordum. Şimdi, Yenimahalle'den Fırıldak bahçesine doğru yürürken, Beşiktaş'taki yalının, üstlerine kapıyı vurup çıktığım kuşlarla dolu yan bahçesi, onların sesleri ne kadar uzakta, uzaklarda kalıyordu. Fırıldak bahçesiyle, bizi bir fırıldak sesiyle karşılıyordu. O fırıldaklar, bir kısmı, oldukları gibi, bir kısmı, tahtadan oyuncak tayyarelerin pervaneleri halinde, ağaçlara, direklerin tepesine çivilenmiş, Boğaz'ın dinmeyen rüzgârına karşı, durmadan dönerler, fırıldarlardı. Bahçede oturacağımız kadar oturduktan sonra, fırıldak seslerini de gerimizde, peşimizde bırakarak Rumelikavağı'na doğru yürürdük. Bir yanı yamaç halinde tepelere çıkan, bir yanı yar halinde denize inen, o Büyükada tur yoluna benzer yolda babam keyiflenir, aşka gelir, nihayet bir şarkı, yaşadığı şehirde, tek başına veya o günkü gibi, yanı başında oğluyla yaptığı bütün gezintilerden sonra zaten edindiği ve bu son gezintimizle içinde daha kuvvetlenmiş bulup bana da bir an önce bildirmek istediği kanaati ilk kelimelerinde hülasa ediveren bir şarkı, dudaklarından dökülürdü:

Var başka hayat...

Bu satır, galiba, "toprağında, taşında" gibi bir açıklamayla tamamlanır, fakat mırıldanış arasında ben bu sonuncu kelimeleri bir türlü iyice duyamamıştım ki, şimdi yazabileyim.

Göğüslerimize yaşama sevinçleri doldurarak esen rüzgârı, önümüzde göz alabildiğine uzanan açık deniziyle şimdi bir ucunu böyle bir "başka hayat" içinde bulduğumuz Boğaz'ın, o su yolunun, bu sefer Köp-

rü'den, ilerlemek bilmez, gayretsiz, isteksiz bir vapura binerek vardığımız öteki ucunun, artık sahiden, sonunun, toprağı da, taşı da, çoktan ölüyle dolmuştu!.. Rüzgârın bile sanki rüzgârlaşamadığı iki kıyı arasındaki kül rengi su üzerinde, o bambaşka vapurlarla yavaş yavaş, üzüle üzüle eriştiğimiz Eyüp'e bir kere de babamla gittiğimizi hatırlıyorum ama oraya asıl, anneannemle kaç kere gitmiştik!.. Babam, annemin ölümünden sonra evlendiğine göre, oraya gidişi de bir çeşit "formalite"nin yerine getirilişi değil miydi?.. Oysa ki anneannem, unutmadığı kocasına, kızına, geniş bir evde sere serpe ömür sürüp şimdi şurada o evin ne kadar da küçülmüşü ve basiti dört parmaklık arasında, üzerlerinde birtakım yazılı taşlarla gene bir araya gelmişlere; bir gün katılacağını bildiği, Eyüp'teki bu ikinci ailemize içinden kopan bir istekle sık sık gidiyor, yanma da beni alıyordu. Uzak misafirliklere gidişlerimizdeki gibi giyiniyor, bir eline şemsiyesini alıyor, öteki eliyle, uzak yollara çıkışlarımızdaki gibi, o yolların bir türlü kaza ve belasına karşı beni güya daha emniyette bulundurmak, bir tramvayın altına kaçırmamak, bir otomobile kaptırmamak için elimden daha sıkı sıkı tutuyordu. Bu ziyaretler de ölülere –onlar iade edemeyecek olsalar bile– bir misafirlik değil miydi? Ondan, bu misafirlikleri –hem de anneannemle birlikte gidildikten sonra– öbür misafirlikler arasında, şimdiye kadar anmış bulunmam lazım gelmez miydi?.. Yazık ki, ölüleri ne kadar unutmak istemesek gene de az ve geç hatırlıyoruz!.. Kulaklarımda, anneannemin galiba taftadan çarşafının hışırtısı, gözlerim, o çarşafın uzun eteği altından, kâh sağ, kâh sol bir an görünüp kaybolan siyah iskarpin uçlarına ikide bir takılarak, Eyüp çarşısından, camisinin avlusundan geçer, Kırkmerdivenler'i tırmanırdık. Orada yalnız bizim yakınlarımız mı vardı? İstanbul uğrunda şehit düşmüş Eyüp Sultan'dan başlayıp bir zamanlar, berrak mavi gözleri, süt beyaz sakalıyla,

biz görmeden, yanı başımızda, sarayında yaşamışken, demin iskeleye çıkar çıkmaz türbesi de karşımıza çıkıvermiş Sultan Reşat'a varıncaya kadar, erkek, kadın, büyük, küçük, zengin, fakir, oraya ne çok insan, ölüp getirilip gömülüp bırakılmıştı! Orada onlarla da, şimdi renkleri solmuş veya büsbütün uçmuş olsa bile kalıpları hiç bozulmamış fesli, türlü kavuklu erkekler; süslü, çiçek oymalı mezar taşlarıyla sanki yaşmaklı, feraceli hanımlar; minik fesli küçük taşları sanki ben yaşta, benim gibi çocuk olmuşlar; benden önce, kuşak kuşak, böyle çeşitli kıyafetlere bürünüp yaşamışlarla da tanışıyorum. Onlar bize yol veriyorlar ve biz aralarından geçiyorduk. Ben, şaşkın, adımlarımı kaza ile bir yerlerine basmaktan korka korka, ancak atabiliyordum. Anneannemin, Sultan Reşat'ın türbesinden beri, dudakları kıpırdıyor, belli, Eyüp Sultan'ınkine en uzun süren dualarını ediyordu. Onu, bildiğim kadarıyla ben de taklide uğraşıyordum. Evet, burada, Boğaz'ın bir "başka hayat"la dolu ilerlerindeki gibi türküler mırıldanılamıyor, insanın boğazına bir şey tıkanıyordu.

Aile mezarlığımızın parmaklık kapısından girip bu kadar insan arasında nihayet bizimkileri bulunca, hemen orada, sağdan birinci mezar, ölümünden sonra dünyaya gelmemle adı da bana verilen, annemin amcasınındı. Anneannem, onun, doktorlar hastalığını anlayamadan –bunda, o zamanın bütün doktorları hesabına bir anlayışsızlık payı da çıkararak– genç yaşta ölümünü bana kaç kere anlatmıştı. Uzun, üstüvani, mermer taşı da, fotoğraflarındaki, gene eski kadınların "sülün gibi" diyecekleri boyunu düşündürüyordu. Onun yanında; başucunda büyük babamın, ayakucunda annemin taşı olmak üzere, baba kız, daha küçük, gösterişsiz taşlarla, koyun koyunaydılar. Anneannem, kızının mezar taşının başına usulca elini koymakla, onun, daha küçücük bir kızken, boyu ancak şu mezar taşı kadar var yokken kaç

kere yaptığı gibi, gene saçlarını mı okşamak istiyordu? Oracığa, bir kenara ilişiyorduk. Daha doğrusu, ben kendi hesabıma, bir köşeye büzülüyordum. Anneannem, yol boyunca çarşafının pelerininin altında tuttuğu, öyle ki, o ana kadar, taşıdığının bile farkında olmadığım küçük bir paketten bir şeftali çıkararak bana uzatıyordu. Bahçemizdeki şeftali ağacının, yolda susayınca, sucuların bardaklarıyla su içilemeyeceğinden, bizimle birlikte ta buralara gelmiş iri yemişini hem tanıyor, hem, böyle bir yerde, yadırgıyordum. Artık, bir şey yemek, dilim damağıma yapışsa da, topraktaki bunca insan arasında susuzluğumu gidermek mümkün müydü? Ne yapacağımı şaşırmış, çevremdeki mezar taşlarına bakıyordum. Neden sonra, misafirlikte, ikram edileni geri çevirmenin ayıp olacağı endişesiyle elim, ister istemez, şeftaliye uzanıyordu. Sahiden de, o şeftali herhalde içlerinden birinin dikip yetiştirdiği ağacın bu kim bilir kaç yıl sonraki yemişi gene onların bir ikramı olmuyor muydu?..

İstanbul çocukluğumun bir başka türlü korkunç yeri de Askeri Müze'ydi. Oraya varmak için, bir hafta önceki gibi, gene Gülhane Parkı'nın yanındaki yokuşu çıkardık. Ama bu sefer sola sapmaz, Eski Eserler Müzesi'nin önünde, bana, "büyüklerine karşı gelirsen, sonra taş olursun!" tehdidini düşündüren heykelleri gene oldukları yerde, oldukları gibi, hiç olmazsa o devrin çocuklarına ibret olmak üzere hep taş halinde bırakarak, yolumuza devam ederdik. O zamanın "Müze-i Askerî"si, yokuş bittikten sonra, bugünkü ve asıl adıyla Aya İrini Kilisesi'ndeydi. Bugün o kilise bomboş olsa da, o zamanlarki içini ben gene bir rüya, kâbuslu bir çocukluk rüyası gibi görebiliyorum. Daha kapıdan, başları miğferli, göğüsleri, kolları, bacakları, her yerleri zırhlı, elleri palalı iki asker, sanki savaştan yeni dönmüş, bütün öldürdüklerinden sonra, "daha da var mı?" diyen

bir bakışla bizi karşılarlardı. Evet, onlar, bir hafta önce gezdiğimiz "Âsâr-i Atika" müzesinin heykelleri gibi kör değildiler. Siyah pala bıyıklarını iyice burmuş, pembe yüzlerindeki bir çift iri gözü bir noktaya dikmiş, hatta biraz gülümseyerek, belki benimle alay ederek bakıyorlardı. "Sen de erkek misin?" demeye getiriyorlardı. Yanlarından, kapıdan girinceki meylin de artırdığı, deniz tutmalarındakine benzer, bir iç çekilmesi duyarak geçiyor, –geçmek mi?..– büyük bir dalga üstündeki sandal gibi öteye kayıyordum. Duvarlar boyunca sıra sıra dizili çeşit çeşit tüfek, süngü, kılıç, mızrak... öldürmüş, yaralamış, kan akıtmış, can yakmış, saldırmış, namus korumuş, şimdi hepsi buraya toplanmış şeylerdi. Hepsinden, etrafa bir koku, kapıdan girer girmez, ciğerlerime işlemiş, rutubetle karışık bir pas kokusu yayılıyordu. Elbiseliler arasında, güzel, adeta mahzun yüzlüler, ter bıyıklılar, sanki, askerliğe o gün başlamış, ucu süngülü tüfeğini kucaklamış, ilk nöbetlerini tutanlar vardı. Köydeki yavuklusunu düşünür gibi duranlar vardı. Balmumundan heykellere değil de birkaç parça tahtadan yapılma mankenlere giydirilmiş elbiseler, baş yerlerindeki, yüzü örtmüş gibi duran çarpık bir kalpakla sanki asılmış adamlardı. Mahmut Şevket Paşa'nın, içinde şehit edildiği otomobili babam bana gösteriyordu. Kaç yüzyıl ayakta kalmış kilisenin yüksek pencerelerinin birinden giren güneş ışığı, bir başka şehidin vücudundan alınarak şimdi şu camekân içine yatırılmış üniformanın üstüne düşüyor, göğsündeki kurşun deliğini aydınlatıyordu. Saatlerdir göregeldiğim bunca kılıçtaki, süngüdeki, kasaturadaki pas lekeleri artık kan lekelerine dönüyor, zeminden kubbesine kadar bütün bina artık, küf değil, kan kokuyordu. Eyüp'ten sonra şimdi de burada, bir kere aralarına katıldığım insanların, er geç öldükleri gibi, yaşadıkları müddetçe de boğuştuklarını, boğuşagelmiş, boğuşagidecekleri haberini almış oluyordum.

Oh!.. Dışarda dünya, mavi gökyüzü altında masmavi uzanan deniziyle sanki maviden bir dünya vardı. Denizde bir vapur –kim bilir hangi? Belki bir yandan çarklı– arkasında beyaz, uzun bir iz bırakarak, Kadıköy önlerinden Adalar'a açılıyordu. Adalar'a, ben de ilk defa hangi vapurla, nasıl gittiğimi hatırlamıyorum. Yalnız, Boğaziçi'nden ayrı bir iklimdeki bu "dört tarafı suyla çevrili kara parçaları"nın birer yanma bir bir yanaşmayı bitirip nihayet en büyüğüne yaklaşırken, o sahillerden, "Ada sahillerinde bekliyorum" diyen hüzünlü bir ses, çocukluğumda da pek meşhurken, sonra uzun müddet unutulup son zamanlarda eski şöhretine yeniden kavuşan bir şarkı –sakın bugünkü gibi hoparlörlü radyolardan sanmayın!– sanki kendiliğinden yükseliyordu. Bu şarkıyı, o zamanlar yalnız kadınlardan dinlediğim için olacak, gene bir kadın ağzından duyar gibi oluyor, o kadını, iskeleye çıkar çıkmaz, etekleri rüzgârla uçuşan çarşafının içinde, zayıf, genç, ince, nemli bakışlarıyla yolları gözler, hep bekler bulacağımı sanıyordum. Beklediği, bizim vapurdan da çıkmayacak, o zaten zayıf taze, bekleye bekleye verem illetine uğrayacak, meskeni topraklar oluncaya kadar, o sahillerde, gelmeyen sevgiliyi bekleyecekti. Büyükada, çocukluğum için henüz uzaktan fark eder gibi olduğum, sisleri tamamıyla dağılmamış bir alem, bu alemdeki, nefsimde denemediğimden manalarını da iyice kavrayamadığım, ancak böyle şarkılarla söylenilen, aşk, hicran, sevmek, sevilmemek gibi hisler, benden büyüklerin duyduğu, tattığı, kâh tatlı, kâh acı bulduğu lezzetlerdi. Büyükada'ya, gece de kalmak üzere, götürüldüğüm bu zamanlar, gençlik çağma ermeme, o adanın benim adam da olmasına daha ne kadar zaman vardı!.. Ada, o zamanlarki ben için, daha bir çocukluk saflığı ve hayranlığı. Nizam Caddesi'ndeki, Şam işi oda takımlarının azmanı, sanki o takımlardan yapılma, fakat bana, "dünyanın en güzel

köşkü" diye takdim olunan köşk; kaldığımız otelde ilk defa ne kadar hayretle seyrettiğim, erkeğin kadını kolları arasına almak suretiyle edilen dans; hanımların yan bindikleri küçük eşekler; peşlerindeki işte Boğaz'ın sandalları yerine burada eşeklere bindiren, o sandalcılar gibi iyi yüzlü ama onlar gibi susmayıp ikide bir "hopleş! hopleş!.." diye bağrışan heyecanlı eşekçiler; geçtiğimiz yolları bir kastanyet şıkırtısı içinde bırakan nal sesleri; Yorgoli'de, duyulan aşklar gibi yakılan ateşler; yerlere dökülüp kurumuş iğneleri ayaklarımın altında kayarak beni hem şaşırtır, hem ilerlemekten alıkorken, gençlik çağıyla beraber bir büyük sırra da ermişlerin koyup uçup altlarında sır oluverdikleri bambaşka kokulu çamlardı!

Çocukluğumun gezintileri, yalnız arabalarla uzun uzun çıkılabilen Çamlıca, Feneryolu istasyonundan, bugün de eski yerindeki tek hatta sapıp vagon pencerelerinden taşan umumi sevince katılmak isteyen "lokomotifçi"mizin hemen hemen arasız öttürdüğü düdüklerle, düdük öttüre öttüre sevine sevine varılan Fenerbahçe "mesire"leriydi.

O gezintiler, nihayet ulaştığımız Çamlıca tepesinde, arabacımız, atlarının terini, onları bir yandan da okşar gibi kurularken; bizlerin, arabadan inmiş, kır çiçekleri arasındaki kısa bir koşuşma sonunda, bu uzun yolculuğun, daha doğrusu, (eski bir kelime kullanmama izin verirse) urûcun mükâfatı olarak hepimize birden ayân oluveren manzara; uzaktan, meğer nasıl, altın tozundan bir sis içinde uzanıp giden İstanbul; bir altın şehir, başımızı sağa döndürünce hep mavi bir nehir, üzerinde oyuncak bir şilep, kıyılarının birinde bir hisar minyatürü, küçülmüşlüğüne bakmadan, karşıdan karşıya, bir karınca sabrıyla, gene de geçmeye uğraşan minik bir Şirket vapuruydu.

O gezintiler, tek hattın, şimdiki Fenerbahçe plajına

bakan sette sona ermesiyle ne de çabuk bitiveren o sevinçli, çığlıklı tren yolculuğundan sonra, vagonların yüksekte kalan basamaklarından pat pat atlayarak ayak bastığımız, arkamızdan; elleri kolları sepet, seccade, şu bu dolu kadınların hareket kabiliyetsizliği içinde ancak savurabildikleri "koşmayın, düşersiniz!" tehditlerine, diz kapaklarımızı bulan otların aralarına gizlenmiş, bacaklarımızı iğneleyen dikenlerin bütün karşı koymalarına rağmen kısa zamanda, günümüzden bir örnek istenirse, mesela çıkartma yapan bir komandos birliği halinde, süratle istilaya muvaffak olduğumuz Fenerbahçe yarımadası, o "bahçe"nin ucundaki, kartpostallarını, tablolarını o kadar gördükten sonra nihayet kendini seyretmek nasip olan "fener"di.

Bu fenerin bir eşi, şükür artık karşımızdakinin o kadar benzeri, aynı boy, aynı endamda, belki de ikiz kardeşi, Yeşilköy'de, daha da küçükken, orada kaldığımız zamanlar, "haydi, fenere kadar yürüyelim" teşvikiyle hemen her akşamüstü gittiğimiz yeşil yalılar kenarında değil miydi?

Yeşil Çamlıca'da da, bütün bir mevsim, o zamanlar oraların bütün o yeşillikleri arasında aşı boyalı –bir gelincik gibi– bembeyaz, yeni boyalı –bir zambak gibi, yahut hiç boyanmamış veya sonradan boyası dökülmüş, doğrudan doğruya tahta köşklerin birinde kalmıştık. Bizim oturduğumuz, bu üçüncü çeşittendi ve bu tahta rengiyle güya, eski ağaç halinden de bir şey saklamıştı. Bazı ağaçlardan, çocukken o kadar tuhafıma giden, küçük parmaklarımla kaç kere yokladığım zamklar sızdığı gibi, bu evin de, boyasız kaplamalarında yer yer zamklar beliriyordu. Hele öğle güneşiyle kiremitler mi tahtalar mı kızışıyor, o zamklar mı eriyor, etrafa bir koku, en kısacası ve doğrusu, evin öz ağaç kokusu yayılıyordu. Zaten, bütün günü, ağaçların ya altında, ya içlerinden birinin dalında geçirdikten sonra, gece, o ev bizleri ar-

tık yatırmak üzere odalarına taksim edip kendisi gün doğuncaya kadar çıtır çıtır o tahta çıtırtıyla çıtırdamıyor muydu? Ağaçlarla mı konuşuyordu? Bütün gün güneşten yanmış, şimdi ay ışığında serinliyor, bir rahat nefes mi alıyordu? O gizliden gizliye çıtırtılar, mahrem fısıltılar, geveze ve sabırsız kuşların birden, erken erken, hep bir ağızdan, bütün gece susmalarının acısını çıkarmak, birbirlerine haber yetiştirmek istercesine ötüşmeye, biri susmadan ötekinin konuşmaya başlaması, derken, bir başkasının da lafa karışmasıyla kendiliğinden sona eriyor, bu şamata içinde elbette ki duyulmaz oluyordu. İçinde, bahardan da günler alarak bütün bir yaz geçirmem kısmet olmuş ev, geniş bol ağaçlı bir bahçe içinde olduğu yetmiyormuş gibi, uzun bir bahçeye daha, o zamanki dilimizle "Çamlıca Belediye Bahçesi'ne nazır"dı. Biz, o bahçeyi de bizim sayar, çamlarının gölgesinde, yollarında, havuzunun kenarında, çoğu zaman yalnız bizler olur, biz bize oturur, koşuşurduk. Mehtaplı gecelerse, o bahçe daha başka bir anlam ve önem kazanır, bir de bakardım ki, evde, genç hizmetçiler, birden, garip bir arzu göstererek ve biz küçükleri de yanlarına almak teklifini ekleyerek, büyüklerden "Belediye bahçesinin bülbüllerini dinlemek" izni isterler, esasen kendi aralarında, birbirlerine dert anlatmak veya birbirlerinin gizli dertlerini anlamak için o kadar sık kullandıklarına göre, pek iyi bildikleri "kuş dili"nin muhakkak üstadlarından sayılan, öyle ki, ötmek değil de şakıyan bülbüllerden gene de dil dersi mi almaya, yoksa aşk mı meşk etmeye giderlerdi!.. O yılların Çamlıca Belediye Bahçesi, "kuş dili" kadar cahili olduğum bir dille anlayıp sevişen bülbüllerin yurduydu.

Başka belediye bahçelerinde ise, mesela, ufak bir giriş ücreti ödenerek girilen o zamanki Taksim bahçesinde, benim gibi, ben yaşta çocuklar; başlarında başlık, ellerinde çember, terbiyeli kızlar; bir kenarından uzun

kurdelesi sarkan hasır şapkalı, elbette biraz haşarı oğlanlar; dadılarının mı, mürebbiyelerinin mi, nezaret ve himayesinde oynamaya koşuşmaya çalışırlardı. Hemen hep Fransızca konuşulan, hemen her şeyin, herkesin yabancı bir adı da bulunduğunu duymakla şaşırıp yadırgadığım ve ne olur ne olmaz, hiç olmazsa daha terbiyeli görünmek lüzumunu hissettiğim bu bahçeye, Dolmabahçe'den sonra, –şimdi genişletilmiş, etrafı açılmış– dar ve dik merdivenli yokuştan çıkarak Gümüşsuyu yoluyla varırdık. Elbette, benim gibi hatırlayanlar veya eski bir mezarlığa bakan Alman sefaret binasının damının dört köşesinden, boyunlarını tehditle uzatmış, kanatlarını olanca genişliğiyle açmış dört kartal; her geçişimizde de aynı vaziyette, yalnız kendilerinin gördüğü avı yakalamak veya düşmanın bir an önce hakkından gelmek için; sanki, o koskoca binada oturanların bir işaretini bekleyerek, hep uyanık, heykel bu, hep havalanmaya, pençelerini o dam kenarından kurtarmaya beyhude uğraşırlardı. Sonra Mütareke yıllarında, o kartallara, artık kendilerinden hiçbir vazife beklenmediği anlatılmak istenircesine, kılıf geçirildi, ama onlar laf anlarlar mı, o yelken bezlerini yırttılar, paramparça uçuşan bezler arasından boyunlarını gene uzattılar. Nihayet, görüldü ki, olacak gibi değil, yerlerinden büsbütün kaldırıldılar ve ancak ben yaştakilerin belki bir çocukluk hatırası olarak kaldılar. Eski Gümüşsuyu mezarlığı taşlarının yerini ne de çabuk alıveren apartmanlarda henüz ölmemişler, belki yerin yedi kat dibindeki cedlerinin üstünde kat kat ömür sürmeye koyuldu. Alman sefarethanesinden sonra, Tevfik Paşa konağının, o zamanlar sımsıkı kapalıyken, Park Otel oluvermesiyle ardına kadar açılan bahçe kapısından –aman, önünden geçerken artık dikkatli davranın!– otomobillerin biri girer biri çıkar oldu.

Taksim bahçesinden dönüşte, bu geldiğimiz yoldan değil de, bahçenin hemen yanı başındaki yokuştan, Gaz-

hane'nin önünden, sonra eski Istabl-i Âmire'nin duvarları dibinden, bir gün gelip yıkılmalarıyla ardlarından binlerce kişilik, çığlık çığlığa bir stadın çıkıvereceğinden öylesine habersiz yürüyerek, Dolmabahçe caddesine inerdik.

Taksim bahçesinin sanki kardeşi o zamanki Tepebaşı bahçesi ise, bugünkü gibi her yanı açık olmak şöyle dursun, üstelik sarmaşıkların sarıldığı yüksek parmaklıklarla kapalı ve kapılı bir gazinoydu. Şimdi çocukların oynaştığı kum havuzunun yerinde ve etrafında, sık ve sıkışık masalarda oturulup Bebek bahçesinin aksine, burada koca dublelerle köpük köpük, sanki o köpüklerin büsbütün artmasından, biranın taşıp gitmesinden korkularak, yerdeki çakılları daha sık ve daha çok seslendiren telaşlı adımlarla, acele acele, başlar üzerinden ulaştırılan biraların hafif bir Viyana valsinin mağmeleri arasında içildiği o zamanki Tepebaşı bahçesi için ben ne yazayım?.. Halit Ziya'nın Mai ve Siyah'ı bugün çocukların olmuş o bahçede başlamaz mı?.. Babam da, bakardım, orada; ağzına dikerken bıyıklarını da ıslatmış, biradan mı? Ahengine ayak uydurmuşçasına başını da döndürmüş vals havasından mı? Yoksa –o gazinoda oturabilmiş olmamızın da alameti– cüzdanının her zamankinden dolu oluşundan mı? En doğrusu hepsinden birden, gözleri hemen mahmur, kendi de hayatından daha memnun görünürdü.

O yazların gezintileri, kim bilir böyle kaç yaz, annemin ölümünden sonra olanlarla artık evimizin ancak yan kapısını çalabilen babamın çekingen tokmak vuruşuyla başlamış, İstanbul'un çeşitli semtlerine doğru uzamış, uzanmış, fakat daha o zamandan dikkat etmiştim, Boğaz'ın Anadolu yakasına geçmemişti. Babam, ders verdiği ve geceleri de kaldığını söylediği Kuleli Askeri Lisesi'ni bana gezdirmeyi vaat etmiş, fakat fırsat mı, vapur mu ne ise onu bulup mektebini bir türlü gezdireme-

mişti. O, bana söylediğine ve benim de kabul etmem gerektiğine göre, Kuleli Lisesi'nde bir nevi daimi nöbetçi olarak kalıyordu, ama evde, uzaktan gelmiş bir misafirle, uzakça bir ahbapla konuşma sırasında içeri girmemle kesilen, sonra da birbirine eklediğim sözlerden, babamın, Anadolu kıyısının Beykoz adlı, hiç ayak atmadığım bir yerinde, artık benim annem olmayan "yeni bir haremi" ile ve herhalde doğrudan doğruya ön kapısını çalabildiği bir evde oturduğu, yeteri kadar anlaşılıyordu. Sonra, kimi misafirin "başka çocuğu?" tarzında suallerini de işitiyor, fakat verilen cevap, benim kapıyı açmamla bir kaş göz işareti oluveriyor, sonra o misafir bana sanki biraz da acıyarak bakıyor, babamın yeni evi, barındırdıklarını, duvarları arasındaki, babamın benden gizli tutulan bensiz hayatını daha da muammalaştırarak, karşı yakada, varılmaz kıyılarda, adı bilinmez sokakların kim bilir hangi numarasında, sislere gömülüyordu.

Babamı yalancı çıkarmamak, bildiklerimi bilmez görünmek için ona, Çengelköyü'nde kaldığı mektep, yattığı oda hakkında sualler sormaya devam ediyor, ondan da, bu zannımı kuvvetlendirmek istercesine, "bir gün gideceğiz, hepsini göreceksin" tarzında cevaplar alıyordum. Bu "Beykoz" kelimesi, babamın, benden ayrı olmasına rağmen, vaktiyle benimle ve annemle geçirdiği hayatın benzeri bir hayat yaşayabildiği korkunç yerin adı, ilk hecesinin noksanıyla, fakat içimde gene de cız ederek, evde, iskambil oyunlarında ne de sık geçiyor; babamın cüzdanı her zaman Bebek veya Tepebaşı bahçelerinde bira içmeye elverecek kadar dolu olmadığı için, ekseri ay sonları ancak gidebildiğimiz Beşiktaş iskelesinin üstündeki gazinoya çıkmadan önce, o aşağıda asılı tarifeye bakarken, gözlerim, Çengelköyü kelimesinden çok Beykoz kelimesini bularak duruyor; gazinoda otururken, iskelemize yaklaşan vapurların uğraya-

cakları başka iskeleleri sayan memurun –o kelimeyi ağzına almamasını Allahtan dilediğim halde– en son daha da yükselen sesi, sanki babamın, biraz sonra beni bırakıp gideceğini, başka bir kapıyı çalıp başkalarını bulacağını, onlara belki de kavuşacağını, bütün bu gerçekleri, birden kafama vurmak istercesine, bir "yangın var!" kadar acı bir "Beykoz!" haykırışıyla bitiyordu.

Gazinonun, oturduğumuz balkonundan, evimiz, önünde küçük ön bahçesi, yanında ayrı kapılı yan bahçesi; babam, annem ve ben, üçümüzü, bir zamanlar bir aile halinde bir araya getirip barındırdığını unutmamış gibi duran yan yana iki üçgen şeklindeki çatısıyla ne güzel, ne güler yüzlü görünüyordu. Yan bahçenin, etraf az daha sessiz olsa, ötüşmelerini duyabileceğim kuşları, benim, vapurlara binip uzaklara gidemediğimi, hemen yanı başlarında, Boğaz'ın daha ilk iskelesinde kalakaldığımı biliyorlar mıydı?.. Bu iskele gazinosunda, babama köpüklenen bir duble bira yerine, bir fincan, köpüklü kahve getiriyorlar; benim önüme de, herhalde fincanı kırılmış küçük bir tabak içinde kürdan batırılmış bir lokum, ama öyle evde yediklerim gibi, bol pudra şekerli, bembeyaz, tombul cinsinden değil, cılız, küçük, üzerindeki toz şekeri döküle döküle pembe derisi yer yer meydana çıkmış, cılk bir lokum tanesi bırakıyorlardı. O zavallı lokumu ağzıma atmamla, bir baba oğulun, bir gezinti günü en yakın iskele gazinosundan öteye gitmesine izin vermeyen parasızlığı da tadıyor, bir ay başıyla ay sonunun farkını anlıyor, maaş denilen; kim veya kimler veriyorsa, verildiği halde yetmeyen, işte bitiveren nesneyi; insanı ölmeyecek kadar yaşatıp fazlasına müsaade etmeden, yalnız o maaşı alabileceği müddetçe ve alabilmek üzere sağ tutan korkunç kuvveti, gözlerimde, benim de babam dolayısıyla bu yaştan esiri olduğum zalim bir hükümdar halinde canlandırıyordum. Babam, gazinonun gazetelerinden birini daha açıp yüzüne kapa-

mış, sütunlarında, belki her devir olduğu gibi, gene, maaşlara, zam veya çoktandır yapılamayan terfiler hakkında gönüllere su serpici bir haber, bir müjde, bir ümit, hiç değilse bir yalan araştırıyordu. Gazinonun kapalı kısmından, bir tavla partisinin zar ve pul şakırtıları, bilardo bilyalarının birbirlerine vurdukça çıkardıkları sesler duyuluyordu. Ben, etrafıma bakınmaktan bıkmış, iskemlede oturmaktan yorulmuş, sıkılıyordum. Babamın yumuşak deriden, evrak çantası, aramızdaki masanın üstünde, ikiye katlanmış olarak duruyordu. Bu çantayı karıştırmaktan hoşlanırdım zaten. Bu sefer de açarak, içinde gördüğüm küçük bir paketi babama sormuştum. Babam, yüzünü örten gazetesinin arkasından, "Bir şey değil, diş macunu" diye cevap vermişti. Sahiden, yuvarlak, iple bağlanmamış, yalnız kâğıda sarılı bir şeydi. Can sıkıntısından, o kâğıdı açmak, içinden çıkacak diş macunuyla olsun oyalanmak istemiştim. Fakat, kâğıdı aralamamla gördüğüm şeyden şaşırarak, hatta korkarak kapamam bir olmuştu; küçük bir bebek, pembe yüzündeki manasız, çiğ mavi gözlerle, "benden korkacak ne var!" demek ister gibi gülümsemeye çalışıyordu. Ama yalnız gülümsüyor mu? Laf da ediyor; evde, babam hakkında bütün söylenenlere kulak kabartmamı artık lüzumsuz kılacak derecede veciz bir dille; babamın, sahiden, benden başka bir çocuğu bulunduğunu, bu çocuğun bir kız olduğunu –hiç olmazsa, benim gibi erkek değil!– o kızın, oyuncaktan anlayacak çağa bile geldiğini, birbiri arkasına ve hep birden haber veriyordu. Bizi, Beşiktaş iskelesinden öteye geçirtmeyen ay sonu durumuma rağmen satın alınmış, veya, satın alınması şimdi gazinoda oturup kalmamıza sebep olmuş o bebeğin, iskele memurunun ikide bir bağırdığı yere neredeyse götürüleceğini; benim, parmaklarımı yakmışçasına hemen örttüğüm kâğıdı, babamın öteki çocuğunun sevinçle açacağını, belki de bu ilk

oyuncağını, günlerce, haftalarca, elinden düşürmeyeceğini düşünüyordum. Babam, yüzüne gazetesini kapamış, asıl olan bitenden habersiz, başka havadisleri okumaya devam ediyordu. Demin yediğim lokumun ağzıma bir kere sıvaşmış tadı, su da içtiğim halde, dilimden, damağımdan bir türlü gitmiyor; "Beykoz" heceleri kulaklarımda çınlamakta devam ediyor; bu, saadetini, başka bir kıyıda, başka bir evde aramış adam, elindeki gazeteyi, sanki okumak için değil, yüzünü benden gizlemek için açık tutuyordu. Parasızlığımızla birlikte, öksüzlüğümün acısı da içime çöküyordu.

Tavla partisi bitmiş olacak ki, içeriden, şimdi yalnız bilardo masasının sesleri tek tek geliyordu. Kahve ocağındaki kahveci, bu yeşil çuha üzerinde yuvarlanıp eşlerinden birine kâh vuran, kâh vurmayacağı tutan iri bilyelerle ilgilenmiş, hareketsiz, masadan gözlerini ayırmıyor, ben ona daldıkça, o da, gitgide, Bebek'teki deniz hamamcıyı andırmaya başlıyor, deniz hamamında biletimizi vermiş adam, güya kıyafet değiştirip kahveci rolüne çıkmış gibi oluyor; Bebek'te, birlikte denize girdiklerimizse, onlar da bizim gibi. Bebek'e gidememişler, sanki aynı adamlar, şimdi burada bilardo oynuyorlardı. İçlerinden biri, ıstakasının ucunu; tırpanını bilemek üzere işine ara vermiş bir ölüm timsali; tüfeğine, kim bilir kimin canına kıyacak yeni kurşunu süren bir asker gibi; yüzünde bir ciddiyet ifadesiyle tebeşirlerken; öteki, bilyesini yuvarlamış, kader ve talihin kararını bekliyordu. Ben de onunla birlikte bekliyor, kulak kesiliyordum. Önünde serili çimen yeşilinde yuvarlanan bilye, eşlerinden birine tak diye çarptıktan sonra, –nefesimi tutmuş, hep bekliyordum– ikinci, daha hafif bir ses, ilkinin yankısı gibi duyuluyordu: Tık...

KIŞ GEZİNTİLERİ

"Beyoğlu'na her çıkışımızda,
onlara, mutlaka ayakkabılarımızı mı
boyatacaktık?
Ayakkabılarımız boyasız olursa bizi
Beyoğlu'na almayacaklar mıydı?"

O Beyoğlu'nun, değil bugünkü; bir başında, hiç olmazsa, şöyle bir Elhamra Sineması'yla başlayıp sonunda, Taksim'de gene bir sinemayla biten Beyoğlu olmasına bile yıllar vardı, ama kibarlığını göstermek istercesine, kendi kendine, daha o zamandan bir soyadı takınmış bu sert, çocukluğumda da, her şeyinden önce bir sinemalar ülkesiydi ve bir kış gezintisi demek Beyoğlu demekti. Oraya gidilmez; dört yanından, Gümüşsuyu, Tophane, Şişhane yokuşlarından, daha berisindeki Kasımpaşa'dan ağır ağır tırmanılır; Yüksekkaldırım'dan basamak basamak yükselinilir; –en iyisi, kestirmesi, hele bir çocuk için en mucizelisi– tünelle, masalların sihirli seccadelerindeki gibi, oturulunan yerde, vagon kapıları bir kere kapandı mı, sanki bir gizli kuvvet tarafından çekilinir, Beyoğlu'na, hep çıkılırdı. Yalnız Tünel bile, benim için, henüz, mesela bayram yerlerindeki kayık salıncak veya atlıkarınca nev'inden, başlı başına bir eğlence, bir bayram değil miydi?.. Ya Tünel'in Galata tarafındaki giriş kapısına varmak için bindiğimiz tramvay!.. Beşiktaş'tan, yaz gazetilerinde olduğu

gibi, Bebek tarafına değil de, bu sefer aksi istikamete gitmek üzere bindiğimiz o tramvay, belki peşine vagon takmadığından öyle hızlı gidiyor, belki de vatmanı, benim hoşuma gitsin diye, onu, daha, gittikçe daha hızlı götürüyordu. Etrafı iyice görmek, o tramvayın da tadını, çıkarmak için mi, ön sahanlığında duruyorduk? Vatman, beni, makinenin hemen yanındaki, küçük, dolap gibi yerin üstüne çıkarıyor; babam ihtiyaten arkamdan tutuyor, yolculuğumuz başlıyordu. Şimdi, bir zamanların tramvaylarındaki hususi mevkiimişçesine hatırladığım o yere ne cesaretle çıkarıldığıma, gördüğüm bu hususi muameleye doğru dürüst, akıl erdiremiyorum. Sadece, çocuk olduğum için miydi? Bir zamanlar bütün çocuklar sevilir miydi ki, Necati Cumalı da;

Beni herkes severdi çocukluğumda,
Arabacı yanına oturtur,
Kırbacı bana verirdi.

diyor. Benim vatmanımınsa, elbette ki, bana da verilebilecek kırbacı yoktu. O, iki yanlı ağaçların gölgesinde dümdüz uzanan Dolmabahçe caddesine doğrulur doğrulmaz, sol eliyle kullandığı demir kolu, kadranı üzerinde, ölçülü hareketlerle beş, yedi derken, nihayet dokuz rakamının üzerine getiriyor, arabamız, sanki sevinçle, sanki – şahlanarak ileri atılıyordu. Ben hep o anı, dokuz rakamının içimde yaratacağı heyecanı bekliyor; o an, tramvayın en keyifli yolcusu muhakkak ben oluyordum. Arkamda, kadınlara mahsus kanapeleri erkeklerinkinden ayıran perde, kim bilir nasıl sallanıyor; o vişne çürüğü dokuma, açık cam da varsa, artık kanatlanmaya uğraşıyor; ampullerin fanusları zıngırdıyor; biletçi bile, belki bir kanapeye tutunuyor; belki, korkmuş, besmele çeken bir ihtiyar hanım da bulunuyordu. Ne yazık ki, hızımız ancak Camlıköşk'e kadar sürebiliyordu. Orada, dönülecek bir kavis vardı. Orada her yavaşlayışımızda,

bütün bir sarayın, korkunç yükseklikteki duvarlarından sonra, sütunlara abanarak caddeye uzanmış, gelenin geçenin görülebileceği, sımsıkı kapalılığına bakılırsa, daha doğrusu gözetlenebileceği bu kısmının örtük pancurları, inik perdeleri ardında, benim onları merak ettiğim gibi; onlardan da, kim bilir belki beni merak ederek, bir perdeyi hiç olmazsa azıcık aralamış bir genç şehzade veya küçük sultan görmeyi umuyor, süslü camlara her seferinde de aynı ümitle bakıyordum. Şehzade veya sultan... Camlıköşk'ten sonra önünden geçtiğimiz sarayın büyük kapısının üstünde de, elbette, şimdiki T.C. arması yerine, "tuğra-yi hümayun" bulunuyor; iki yanında, kırmızı pantolonlu, beyaz ceketli, gene beyaz kalpakları üstelik sorguçlu, uzaktan bakınca, kurşun askerlerimin büyüklüğünde, sanki onların canlıları veya canlanmışları iki nöbetçi duruyor; en güzeli, tramvayımız geçerken, selama da duruyorlardı. Bu durup dururken selam verişin sebebini babama soruyordum. O, bundan, belki kendine bir övünme payı çıkararak ve bana da bir dolayısıyla gururlanma vesilesi vererek açıklıyordu: "Tramvayda belki zabit vardır diye." Süslü askerler, görünmez zabitler de taşıyabilecek tramvayımız geçtikten sonra, herhalde kendiliklerinden "rahat" ediyorlar; ulaştığımız Dolmabahçe saat kulesinin tepesindeki, görünürde, çaprazlama iki demir çubuğun uçlarında dört kepçeden ibaret, şimdi durmuş veya durdurulmuş bir rüzgâr ölçer kâh nazlı nazlı, kâh hızlı hızlı dönerek, bir devrin, meğer her şeyi bir yana savurmuş, nerelere, nasıl esip gitmiş rüzgârını daha ölçmeye uğraşıyordu.

Dolmabahçe, sonra Kabataş, arkasından Fındıklı, toplarını aradığım Tophane, hep kelime manaları üzerinde durup kendi kendime türlü tefsirler yapmama sebep olan, benim için henüz adlaşamamış adlar taşıyan semtlerdi. Sonra, kara bir köye varıyorduk. Tramvayımız, orada, Tünel Caddesi'ne paralel Tersane Cadde-

si'ne girip kalıyordu. Zaten üzerlerinde kayıp geldiğimiz raylar da orada bitiyordu. Biz indikten sonra, bakıyordum, vatmanımız yerinden çıkardığı demir kolu, bu sefer arabanın öbür ucundaki makineyi takmaya götürürken; biletçimiz de, harem-selamlık perdesine, tavanın iki yanındaki oyuk yolda tekerlekçikleri vasıtasıyla kaydırarak kolaylıkla yer değiştirtiyor; çünkü bu anlattığım zamanlar, yalnız Karaköy-Beşiktaş seferleri yapılıyordu. Saptığımız caddede, Tünel'in giriş kapısı, gene bugünkü gibi, hep yerini yadırgamış İsviçre şalesi haliyle kendini belli ediyor, daha uzaktan karşılayıp sevindiriyordu. O yeraltı geçidi, ulaşacağımız bir mabedin karanlıklar içinde uzanan bir ilk dehliziydi sanki. Tadacağımız daha büyük zevklerden önce, burada, o zevklere sanki alıştırılıyor, o Tünel'in kapısından girip turnikesinden geçmekle, yukarıda kurulmuş bizi bekleyen, yediğin içtiğin senin olsun, yalnız gördüklerini anlat denilecek cinsten ziyafet sofralarına, payen ayinleri misali eğlencelere kabul edildiğimizin müjdesini bir ilk heyecan halinde duyuyorduk. O Tünel, sanki bir nakil vasıtası değildi, basit bir nakil vasıtası olmamıştı henüz! Daha kapısından girer girmez, bambaşka bir serinlik, geleni karşılıyor; bir katran kokusu, görünmez bir buhurdandan yayılırcasına, hep o mabet çağrışımını devam ettirerek, ciğerlere, oh, mis gibi doluyordu. Katran kokulu sessiz serinlik içinde uzayan turnike akisleri, yukarıya, güya cennete kabul olunanları, bir yandan da bir bir sayarak ilan ediyor; ben, çocuk, demek günahsız olduğum için, o turnikenin altından bir kere daha geçiyor; aletin başına oturmuş babacan memur, deminki vatmanımız gibi, işte şimdi o da bu hususi muameleyi yaparken beni gide gele artık yeteri kadar tanımış, benimle ahbap olmuş, "gene mi Beyoğlu?" gene hangi sinemaya?" der gibilerden gülümsüyor; biz, hep en öndeki vagonda (çocuklar, hep o ön vagonu isterler), baba

oğul yan yana hareket dakikasını beklerken, eskilerinden daha hızlı bir turnike dönüşü son, telaşlı yolcuyu bildiriyor, o yolcu da bir yere oturup bir rahat nefes aldıktan sonra, bir memur gelip kapıları üzerimize kapıyor, kapalı vagonlar bir düdük öttürülmesiyle nihayet kalkıyor; hayır, bir kayışla, benim, oyuncaklarımı sicim bağlayıp çekişim gibi, yukarı çekiliyordu. Önce, hafif hafif sarsılıyorduk. Sonra, artan hızımızla sarsıntılar da gitgide artıyor, sarsıntılara camların zıngırtısı karışıyor, zıngırtılı camlarda,, babamla çocukluğumun çifte hayalleri titreşiyor; o akisler, babamın "bak! karşılığı geliyor" demesine kalmadan, görünmeleriyle yanımızdan geçmeleri bir olan vagonların göz kamaştırıcı parıltıları arasında, camlarımız da nihayet şangır şangır kırılmışlarcasına, birden paramparça oluveriyordu. Böylece, güya birtakım tehlikeler atlatıldıktan sonra, çok şükür yatışmış bir denizde nazlı nazlı yükselen bir güneş gibi, öbür uçtan, artık Beyoğlu görünmeye, doğmaya başlıyor; az sonra, gece bizler için, sanki bir kere daha bitmiş oluyordu: Kumlarda eriyen son bir dalga hışıltısıyla duran vagonlarımızın kapılarını bir memurun bu sefer açıp hepimizi salıvermesiyle, kendimizi, sinemalar, eğlenceler diyarında, daha tazeleşmiş, daha sevinçli bir sabah aydınlığında buluyorduk.

Çıktığımız meydan, gene bugünkü genişliğindeydi. Bir yanda, Tünel'in kazan dairesinin, bir fabrikanınki gibi yükselen, kırmızı tuğladan bacası, o meydana ara sıra ak bir sis savuruyor; yaya kaldırımında, üstüne basmaktan çekindiğimiz bir ızgaradan sıcak hava geliyordu. Öbür yanda, Yüksekkaldırım'ın köşesinde, yanılmıyorsam, hep bir kitapçı vardı, ama elbette ki, Foto Süreyya ile Hachette Kitabevi henüz yoktu. Baker, bugünkü yerinde, küçük bir mağaza halinde değil; sol kolda, gene o zamanki Bazar Almanı'dan sonra, beş, altı katlı, üstelik, bütün bu katlarına mermer merdivenle-

rinden değil de, o merdivenlerin ortasındaki asansörle çıkılan, evet, tahmin ettiniz, Tünel mucizesini tamamlayan bir binadaydı. Artık kavuştuğumuz, yürüdüğümüz "Cadde-i Kebir" de, bugün de yerli yerlerinde ve daha da duracak gibi duran eski, büyük sefaret binalarından başka, sağlı sollu daha neler vardı?.. Orada, asıl şimdi anmak istediğim; bugün, ben yaştakilerin bile hatırlayamayacakları, akılda o kadar kalmayacak cinsten, bir de küçük bir boyacı dükkânı vardı. Sol kolda, şimdi bir köşesinde İş Bankası'nın bulunduğu dar sokağın bir duvarı içine sokulmuş bir açık hava dükkâncığıydı. Ya üç, ya da sadece iki boyacı. Beyoğlu'na her çıkışımızda, onlara, mutlaka ayakkabılarımızı mı boyatacaktık? Ayakkabılarımız boyasız olursa bizi Beyoğlu'na almayacaklar mıydı? Önce ayaklarımıza bakacaklar; mağazalara, sinemalara, ona göre mi sokacaklardı? Camilere ayakkabıyla girilmediği gibi, Beyoğlu'nda da boyasız ayakkabılarla dolaşılmıyordu anlaşılan. Bu ayakkabı boyatma işini de, Beyoğlu'na çıkış merasiminin artık son bir safhası gibi görüyor; iskarpinlerimi, hep büyükler düşünülerek yapılmış pirinç desteğe yerleştirerek, orada, pırıl pırıl olmaları için sımsıkı tutmaya uğraşıyordum. Babam, zaten gayretli ve işlerinin ehli boyacılara ara sıra talimat vermekten kendini alamıyor, yeni alınmış bir ayakkabıysa "ilk boyasıdır" diye haber veriyor, veya "önce bir temizle" diyordu. Bu söz üzerine, boyacı, köpüklü bir süngerle, iskarpinimin "önce" kirini alırken ben de caddeyi seyre dalıyordum. Az yukarı bakınca, gözlerim, karşı tarafta, bir kapının üstünde, o kadar aşinası oldukları bir resmin, sanki büyütülüp oraya konmuşuna ilişiyordu: Şaha kalkmış dört atın çektiği bir başka çeşit araba içinde, bizler gibi giyinmemiş biri, sonradan anladığıma göre öğrendiğim bir kelimeyle, bir ilah, bulutlar üzerinde göğe yükseliyor; tam arkasında bir büyük güneş doğuyordu. Atlarıysa, uzun geceliklere

benzer entariler giymiş kadınlar ayrıca zaptediyor; onlar da, ayakları yere değmediğine göre, demek uçuyorlar, hepsi, hep birden akıl almayacak bir işi başarıyorlardı. O zamanlar, fotoğraflar, kalın, sert kartonlara yapıştırılır; her büyük fotoğrafhanenin, böyle biz çocuklar için üzerlerine yapıştırılmış fotoğraftan çok, arkalarındaki resimleri ilgi çekici, hayret uyandırıcı, hususi kartonları olurdu. O kartonlardan bazısının arkasında kuş kanatlarıyla uçan yavru melekler çıplak görünürler, o meleklerden kimi top top pamuk bulutlara yaslanmış, dinlenir; kimi, gözlerini yukarı kaldırmış, Tanrıyı görmüş gibi, öylesine masum ve hayran gülümserdi. O kartonun yüz tarafında da, tesadüf bu ya, belki, melek gibi bir çocuk resmi bulunur; hemen bütün kartonların bir köşesindeyse, fotoğrafhanenin kazandığı madalyalar, öbür yüzde, mesela bir paşanın göğsündeki nişanlarla yarışmak istercesine, asılı ve dizili dururdu. Hususi karton yaptırtamayacak kadar, küçük, mütevazi, madalyasız, fotoğrafhanelerin çektiği fotoğrafların, onların kartonlarının arkasında da, hepsinden doğrusu ve dokunaklısı, bir tek Fransızca kelime okunurdu; Souvenir: Hatıra!

Şimdi, karşı kapının üstünde, gözlerimin takıldığı resmi, işte, böyle bir fotoğraf kartonundan, nice eski zaman insanının "Beyoğlu'nda, Doğru Yolda"ki Febüs fotoğrafhanesinde çektirmiş oldukları resimlerden tanıyordum. Halbuki, o fotoğrafhaneye ben de kaç kere getirilmiş, bu kapıdan, demek her seferinde de, üstündeki resmi görmeden girmiştim. Uzatılmış saçlı, artistçe bağlanmış papyon kravatlı, eski zaman şairi kılıklı bir fotoğrafçı bizi, bir fotoğraf atölyesinden çok, bugünün, mesela sinema stüdyolarına benzeyebilecek, o kadar bol dekorlu, aksesuarlı; tavanında dürülü duran perdelerden, bir dokunuşla, en beklenmedik manzaralar kat kat iniveren, camekânlı, apaydınlık salonda kaç kere karşı-

lamış, iltifatlarda bulunmuş, sonra, hep o bahriyeli elbisemin verdiği ilhamla olacak, coşkun bir heyecan içinde, beni kucakladığı gibi, bir gemi direğinin dingildek çanaklığına çıkarıp üstelik üstelik başımı da direğe dayattırarak; o, fırtına bulutlarını yaklaşır gösteren perde önünde, sımsıkı sarıldığım direkle, kelimenin iki manasıyla da başbaşa bırakmıştı. Neyse, fırtınayı savuşturmuş ben, her şeye rağmen, kıpırdamadan durmuş, objektifin açık tutulduğu tılsımlı saniyeleri iyi geçirmiş olurdum ki, artık teslim edildiğim anam, babam tarafından, sahiden bir tehlike atlatmışçasına sevilir, veya rolümü başarmışçasına tebrik edilirdim. Bir başka seferindeyse, kadife elbiselerim sayesinde, köşkünün merdivenlerinden yeni inmiş, arkamda görünen havuzlu, korulu parkta güya bir sabah gezintisi yapmaya hazırlanan bir küçük lord olmamış mıydım! Fotoğrafımı çekebilmek için, gezintiye çıkmamı belki saatlerdir beklemiş fotoğrafçıya, mermer basamaklar önünde durup bir elim cebimde lütfen poz verirken, bir küçük tebessüm de lütfedivermiştim.

İskarpinlerim boyanırken, aklımdan da bütün bu yazdıklarım mı geçerdi?.. Muhakkak olan, Febüs fotoğrafhanesine adamakıllı daldığım; o kadar ki, hele boyanma işinin bitmesine yakın, boyacının sert fırça vuruşlarıyla ayağımın destekten ikide bir kaydığıydı. Boyacı, eserinin son fırça vuruşlarını, iskarpinimi bir eliyle de sıkıca tutmak suretiyle tamamlayabiliyor, en son, üzerinde bir kırmızı kadife geçiyordu. Üzerlerinden kadife geçmiş iskarpinlerimle ben şimdi, kaldırımlara basmaktan çekinir oluyordum. Allahtan ki, o boyacı dükkânından, Bonmarşe'ye kadar, atılacak birkaç adımcık vardı! Sonraları Karlman Pasajı adını almakla, bir geçit olabileceği, içinden geçilebileceği de anlatılmak istenilmiş olan o büyük mağazanın adı yalnız Bonmarşe'ydi o zamanlar. O zamanlar, kapısından, herhangi bir büyük

mağazaya girer gibi girdiğimiz bu uzun mağazada, elbette ki yalnız oyuncak satılmazdı ama, ben yaştakilerin gözleri, orada, yalnız, sıra sıra dizilmiş oyuncakları fark ederdi ki, şimdi, Bonmarşe'yi büyük bir oyuncak pazarı imişçesine hatırlıyor; kendimi, hemen karşıda, Febüs fotoğrafhanesinde çekilmiş resimlerimdeki elbiselerimle, boyumla, yaşımla ve başımla oradan geçer görüyorum. Evde, misafirlikte, kız çocuklarına "uslu durursan, sana Bonmarşe'den bebek alırım" diye kaç kere vaat edildiğini duyduğum bebekler, orada, o zaten doğuştan uslu kız çocuklarına artık usluluğun en yüksek derecesinin örneğini vermek istercesine, süslü elbiselerini işte buruşturmamış, cici patiklerini kirletmemiş, terbiyeli terbiyeli, bir gün gelip onlara layık olabilmeleri için, kız çocuklarının da kendileri gibi uslu oturmalarını uslu uslu bekliyorlardı. Ben, onlarla ilgilenmiyordum elbet. Öbür duvara asılı bir kartonun köşesindeki resimden, haşarı bir oğlan, oyuncak tüfeğiyle, muhakkak, bana nişan alıyordu. Kartonun kenarına da bir tüfek; bende, evdeki eşi, ağzında bir sicimle bağlı duran mantarı, ancak sicimin izin verdiği kadar, şöyle bir yarım metre öteye fırlatabilen ve bu işi başarırken çıkardığı, bir şişe açılır gibi sesle, ancak hizmetçileri, o da hizmetçileri icabı yalandan korkutabilen bir "silah" iliştirilmişti. Orada, irili ufaklı toplar da vardı herhalde. Bahçedeki havuzda ne güzel yüzdürülebilecek yelkenli gemiler, kurgulu vapurlar; evde, odada, dağ, bayır aşırtılacak trenler vardı. Hepsinden çok göz alan ve istek uyandıranlarsa, yaş yaş ama zengin çocuklar için olduklarından benim istemeye cesaret edemeyeceğim boy boy bisikletlerdi. En küçük üç tekerleklisinden başlayarak öyle yan yana, pencerelerden anladığıma göre, artık mağazanın sonlarında bir yere dizilmişlerdi. Onları da gördükten sonra, artık geri dönmemiz, her mağazada nasılsa, burada da girdiğimiz kapıdan çıkıp geldiğimiz

gibi gitmemiz gerekirken, işte tam o bisikletlerin önünde, şaşırtıcı bir şey oluyor, ben geri dönmeye hazırlanırken, babam, önümüzdeki birkaç basamaklık bir merdivenden beni aşağı indiriyordu. Ve "nereye gidiyoruz?" dememe kalmadan, Beyoğlu'nun bir mucizesine daha şahit oluyor, kendimi, a!.. gene tramvayların geçtiği daha ferah, daha aydınlık bir caddede buluyordum. Bir ucunda, cadde üstündeki kapısından girildiği halde, insanı öbür ucunda bir başka caddeye çıkaran, marifetli Bonmarşe ise, içindeki çeşit çeşit oyuncaklardan başka, kendisi de, başlı başına bir büyük oyuncak, ne bileyim, bir muazzam hokkabaz kutusuydu sanki...

Babam, beni şaşırtmış; güya bir oyun etmiş olmaktan memnun, yüzüme, gözlerimin içine bakarak gülümsüyor; Tepebaşı'nda ilerleyen tramvayların vatmanları, her halleriyle, "ya, işte, biz böyle umulmadık yerde insanın karşısına çıkarız" demeye getiriyor; çanlarını, gördüklerimin rüya olmadığını anlatmak istercesine, keyifli keyifli çalıyorlardı. Hoş, ben de, daha önce, yaz gezintilerinde, bahçesinde bira içmeye geldiğimiz, Tepebaşı'nı tanımakta gecikmiyordum. Bonmarşe'nin arka kapısından çıkınca, bahçe tarafına değil de, sağa dönüyor, az yürüyor, uzun zaman Şehir Tiyatrosu'na komedi kısımlığı eden ahşap binanın önüne geliyorduk. Babam, oraya "Amfi" diyordu. Ben, bu kısaltılmış kelimeyi bir ad sanıyordum. Fransızca "amphithéatre" kelimesi "amphi" şeklinde kısaltılmış olarak söyleniliyordu, ama sinema kelimesi, değil "sine", daha "sinema" bile olamamıştı ve biz, baba oğul, dinlediğimiz fonograf gibi, daha, sinematograf seyrediyorduk.

Bu yazıya başlarken, "kış gezintileri" dedimse de; şimdi, o amfitiyatronun, yerlerimize yerleştikten sonra, solumuza düşen tarafındaki, vasistas denilen pencerelere benzer, fakat onlardan büyük ve ortalarından tutan, şüphesiz camsız, cam yerine, teneke veya kontrplak gibi

bir şey geçirilmiş büyük pencerelerinin, bir yaz, hiç olmazsa bir ilk veya sonbahar gününe kapanışlarını anlatabileceğim. Zira, uçlarındaki ip aşağı çekilerek açılan ve koyverilerek kapatılan o pencerelerin, sinema başlayıncaya kadar açık tutuldukları müddetçe ben, dışarıdaki bahçenin yalnız tepeleri görünen ağaçlarının hafifçe sallanışlarını seyreder, kuşlarını dinlerdim. O pencerelerin açık kalmaları demek, sinemanın başlamasına daha vakit var demekti. Ta aşağıda, sahnenin iki yanındaki kapıların birinden, hayır birinden değil, yarı oyuncak barometrelerdeki, havanın iyi olacağını göstermek için, kapısından kır kıyafetiyle çıkan kadın gibi, hep sağ kapıdan; uzaktan küçücük görünen piyanoyu çalmak üzere küçücük çıkan piyanist madam, daha o pencereler açıkken mi geçerdi piyanosu başına; yoksa, ziller çaldıktan, bir memur, pencerelerin iplerini çözüp onları, kapanırlarken çıkardıkları o tok sesi salonda akislendirerek bir bir kapattıktan, karartma yapıldıktan, gün aydınlığı yerine, tavanda, duvarlarda elektrikler yandıktan sonra mı?.. Elinde hep çantası bulunan piyanist madam, o küçük çantayı hep de piyanonun üstüne koyup kapağını açtıktan sonra, ellerini, tuşlarda önce şöyle bir okşarcasına gezdirmesiyle çıkan sesler kuş cıvıltılarına mı karışırdı; yoksa, elleri tuşlara bir konar bir kalkarken, piyanosunu, bizler için, kuşlar gibi dile mi getirir, artık duyulmayan, kuşlar yerine bize ezberindeki besteleri mi dinletirdi?.. İşte, bahçenin, artık göremez olduğum ağaçları yerine de, deminden beri ak, ablak, meğer ne içinden pazarlıklı perdede başka ağaçlar, korular, ormanlar belirir, dağlar yükselir, derken, nehirler, köprüler geçilir, şehirler gezilir, anıtlar ziyaret edilir, asıl filmden önce, bir perdelik "manzara" gösterilirdi. Piyanist madamımız da, elbette sessiz o manzaralara ses katmaya çalışır; mesela, perdede Tuna Nehri akıyorsa, o da, elbette ki, "Güzel Mavi Tuna"sını çalardı. Şimdi, onun

çalışının ara sıra yavaşladığı olurdu gibime geliyor. O anlar, o da herhalde başını kaldırmış, gidemediği, gidemeyeceği yerleri, yakından, büyümüş, genişlemiş, değişmiş, kim bilir ne güçlükle seyretmeye, hayır, bizler gibi seyretmeye bile değil, fark etmeye uğraşırdı sanıyorum. Biraz yavaşlamış sesler, eski canlılıklarını yeniden bulur, sinemanın makine dairesindeki, ışığı, işte bir küçücük delikten fışkıran projektörün aydınlatıverdiği diyardan gayrı sanki bütün dünya kaybolur, karanlıklara boğulur; evimiz, kendi hayatımız, dışarıdaki şehir, dışariki gün, her şey unutulurdu. Şimdi aydınlanan yerlerdeyse, insanlar daha mesut görünür, şehirler daha bakımlı görünür, yaşamak daha güzel görünürdü. Yalnız, o devirlerin film çekilişindeki, yoksa gösterilişindeki bir hatadan mı, bilmem hangi sebepten, biz o manzaralarda türlü taşıtı, gidebildiklerinden çok daha süratle gider; insanları hızlı hızlı birtakım hareketler yapar görürdük. Dümdüz caddelerde, kalabalık kaldırımlarda, cin çarpmış gibi, bir türlü yerlerinde duramayan o şehirler halkı, erkekler, kadınlar, çocuklar, gidip gelmek ne demek, hepsi de bir acele iş peşinde, oradan oraya koşuşurlar; bir bisiklek bir tramvay hızıyla köşeden çıkar, karşıdan bir tramvay bir tren kadar hızla yaklaşır, birbirleriyle çarpıştı çarpışacaklar, neredeyse bir kaza olacakken, tramvay, bu sefer raydan çıkacakmışçasına sert bir dönüş yapar ve bir kaza çıkarmadan, delişmen ama usta vatmanının sayesinde, rayları üstünde uçardı. Derken, kenardan, başında hasır şapka, sekiz, on yaşlarında bir çocuk üstümüze doğru gelir; niyeti, besbelli, perdeden salona atlamakken, perdeye sığmayacak kadar büyümüşken, birden ve bir an hepimize gülümsedikten sonra, yana kaçarak kayboluverirdi. "Manzara"lardaki bu süratli yaşama temposu, içimde, başka dünyaların, sahiden, insanları bile bambaşka oldukları hissini, bir kat daha kuvvetlendirmiş olurdu. Ancak, caddesiz, sokak-

sız manzaralar, mesela bir "İsviçre gölleri" baş dönmesiz geçerdi. Günümüz sinemalarında gösterilmeyen, artık o gözden düşmüş manzaralar, hafızamda o kadar yer etmiş ki, şimdi güzel bir manzara karşısında, acı dünyayı unutup, kendimden ne zaman geçecek olsam, sanıyorum ki, yanımda hep babam, bir manzara filmi seyretmekteyim.

"Manzara"nın bitmesiyle elektriklerin yanması, "Manzara"dan sonra gösterilen asıl filmin, bize kısımlarını da bildirmiş olan perde araları, hatta, yanılmıyorsam, bir ara verilen uzunca antraktta salonu havalandırmak için açılan deminki pencerelerden gene gördüğümüz sahici gökyüzü bile, beni bir kere gitmiş bulunduğum alemlerden, evde dinlediğim masallardaki gibi hep birbirine benzer, çocukça vak'alar değil, meğer neler neler, ne büyük işler dönen ve döndüren dünyadan kurtaramazdı. Öyle ki, "Pathé Frères" şirketinin filmi bitip bu firmanın alameti olan güzel horoz da, perdede "horoz öttü dava bitti" kabilinden göründükten sonra, dışarıda, sanki o horoz sayesinde kavuştuğumuz gün aydınlığında ben, gözlerim kamaşmış, dışarıki hayatın devam edegelişine adeta şaşmış, sağımı solumu şaşırmış olurdum. Evlerinin birinde, bütün olup bitenlerden olduğu kadar, olabilecek bitebileceklerden de habersiz, yavaş yavaş büyürken; karanlık bir salonunda, çocuk aklımın alamayacağı şeyler gösterip beni birden bir yaşıma daha bastırtıvermiş bu dünyada artık ömrümün sonuna kadar yalnız yürüyemeyecekmişim gibi, babamın elinden, güya onu kaçırmamak için tutardım. O, benim şimdiki yaşımdan, kim bilir ne kadar daha genç, bir gün gelip öleceğini hatırına getirmeden, dipdinçti. Ben, onun yanında, büyümeyecekmişçesine küçüktüm. Önümüzden geçen tramvaylar, yeşilse yeşili, kırmızıysa kırmızısı, elbette, daha taze boyalıydı. Onların vatmanları, içerde bilet kesen biletçileri, durmalarını bekleme-

den basamaklarına sıçrayıveren çevik kontrolörler, pencerelerinden bakan yolcular bile, daha hayattalarsa, ve gençlik resimleri varsa, o resimlerdeki güler yüzleriyle sevinçli, şevkli; o Tepebaşı Caddesi'ne bugün de bakabilen binalar, şüphesiz, daha yeni, daha temiz cepheli; çevremizde, herkes, her şey, acıklı sonunu bilmediğimiz, kestiremediğimiz bir filmin başlangıcında gibiydi.

ORHAN KEMAL
1914-1970

YANDAN ÇARKLI

"Bizim Kadıköy'deki tanıdıkların sıva, badana işleri var, seni arıyordum. Gider misin?"

İstanbul'un çok büyük, çok süslü yapılarla ünlü semtlerinden birinin kıyısındaydı gittiğim ev. Eski İstanbul ahşap evleri biçiminde, şahnisli cumbalı, kiremitli, saçakları dantela gibi oymalı. Kim bilir, belki de yaşamak, ferace devrinden kalmış, hâlâ çevresine o devir hanımefendileri kadar azametli bakıyordu. Bakıyordu ya, benim anlatacağım "ev"in bu alımlı çalımlı konakla ilgisi, bu çok eski devirlerden kalma konağın alt katında oluşundan.

Kim bilir hangi padişah, hangi bendesi için, ne biçim bir ubudiyetine karşılık yaptırıp hediye etmiş!

Tahtaları kurt yenikleriyle yer yer delik deşik olsa bile, gene de özene bezene yapılmışlığı ilk bakışta belli kocaman kapının üç beş metre alt başında, ufacık, pek gelişigüzel, son derece yalınkat bir başka kapıdan aldılar bizi içeriye. Kurt yenikleriyle delik deşik kocaman kapı, konağın asıl kapısı. Bizim buyur edildiğimizse, zamanında, yani konağın güm güm gümlediği mutlu günlerde uşakların işlediği kapı olacak.

Bu kapıdan girdik işte.

Daracık bir dehliz. Loş, dört beş metre uzunluğunda. Sonda, sağlı sollu ufacık ufacık iki oda. Herhalde o mutlu uşaklar oturdu bu odalarda.

Şimdi, rahmet-i rahmana kavuşmuş ilk karısından dokuz, ikincisinden de dört olmak üzere on üç çocuğuyla karısı, kendisi, güveysi on altı kişilik ufak tefek bir sıvacı barınıyor. Bana bu sıvacıyla başındakilerinden söz açtıkları zaman şaşıp kalmış, pek de inanmamıştım. Hiç vakit geçirmeden gittim, gördüm. "Hani insan görmezse de ezbere düşünse ilk akla gelen, bu ufacık aile babasının bu kadar boğazı beslemek zorunda kalmaktan gelen korkunç sıkıntı içinde belki de zaman zaman kendine kıymayı düşünebileceğini sanır.

Hayır. Adam ufak tefek, bir muşmula kadar da kuru, kötü yaşamaya dayanmakta sıfırı tüketmiş ya, neşesine diyecek yok. Hani şu eskilerin "mihneti kendine zevk etmedir ahemde hüner," sözü var ya, o hesap. Mihneti kendine zevk ediyor:

"Bizde gramofon yok, radyo hiç yok. Yok diye bir kenarda küsüp kararacak değiliz ya! Aptal çalar, Çingene oynar hesabı, ben tepsiyi alıyorum, askerlerin yeni gelen büyük oğlan dayanıyor şarkının, türkünün en oynağına, en kahpesine, kızlar da şıkıdık şıkıdık başladılar mı göbek atmaya, ooooh! Kaç para eder senin Hilton'un, Taksim'in, Tepebaşı'n, Kazablanka'n!"

Beşinci çocuğuna gebe karısı söze karışıyor:

"Üstümüzdekiler rahat bıraksa..."

Soruyorum, "Kim oturuyor üstte?"

"Kiracı."

Sözü kocası alıyor:

"Kiracı ya, ev sahibinden ileri. Kendileri çalıp çağırıp hora teper, tahtalarını yıkayıp silerken yataklarımızı sel sele verirler, laf yok. Biz burada gam dağıtalım dedik mi, tavan güm güm vurulur. Ne o? Kesin bakalım, sizi mi dinleyeceğiz? Biz sizi dinliyoruz ya... Radyonuz var, içkiniz, misafirleriniz, dansınız mansınız tamam. Haftada en azından dört beş gün mahalleyi inletirsiniz.

Dinleyen kim? Beğenmiyorsan çık. Bir tutuluyorum ki heriflerin mal sahibi gibi cart curt etmelerine!"

Bunları, yılbaşını nasıl geçirdiklerini anlatırken, rutubetten nemli, karmakarışık yataklarının hâlâ serili durduğu odalarında söylemişti.

Bir buçuk metre eninde, bir buçuk metre boyunda, basık tavanlı, içeri içeri kamburlaşmış, sıvaları dökük duvarlarıyla kutuyu hatırlatan bir oda. Sokağa açılan yanyana iki pencerenin dörderden sekiz camından yedisi kartonlarla kapatılmış. Yama yama üstüne yorganlar, yatak, yastıklar. Yatak sıra sıra serili. İncecik incecik.

"Kaç kişi yatıyorsunuz burada?"

Kucağında bir, bir buçuk yaşlarındaki kızından başka karnı burnunda karısına bakıyor gülerek, "Kaç kişi yatıyoruz?" diye soruyor.

Kadın da gülüyor. "Bilmem ki... Ben, sen iki, Ayşe, Fatma, Zeliha, Meryem, Erdal, Can, Neşe, Aynur da sekiz mi?"

"Sekiz."

"Etti on. On kişi yatıyoruz galiba..."

Ufak tefek adam, odanın rutubetli loşluğunda gülüyor.

"Ürkütmeden sayılmaz ki!"

Soruyorum, "Öbür odada kaç kişi yatıyor?"

Gene hemen karşılığını veremiyor. Düşüyor önümüze, geçiyoruz öbür odaya. Burası daha aydınlık, ama daha da küçük. Sedirde, yerde serili yataklar.

"Sedirde kızımla güvey yatıyorlar. Şu yerdekinde büyük oğlum, bunda benim yamak..."

Hayretle soruyorum: "Nasıl! Sizin yamak mı?"

"Yamak, ama yadırgı değil. O da oğlum!"

"İyi ama oğlunuz bile olsa, kızınızla güveyinizin yattığı odada yatmaları..."

Dertli dertli içini çekiyor:

"Elhayâ minel iyman değil mi? Doğru. Ben de bilirim hayanın imandan geldiğini, ama yoktan ne çıkar. Aslına

bakarsanız, ev benim üstüme. Güveyle kızımın başlarının çaresine bakmaları lazım. Ev kiralarıysa, biliyorsunuz, ateş pahası. Nereye gidecekler? Nerde ev bulacaklar? Buldular diyelim, avuç dolusu parayı nasıl verecekler? Avuç dolusu harcamak için avuç dolusu kazanmak lazım. Bize malum, serbest meslek erbabı, üç gün iş, on üç gün o kahve senin bu kahve benim. Keyfimizden değil ha. Hele mevsim de kışa döndü döneli beri, bırak!"

"Buraya ne kira veriyorsun?"

Gülerek başını salladı.

"On yıl önceki mukaveleye göre doksan."

"Mukavele dışı?"

"İki yüz elli!.."

"Yani yüz altmış lira açıktan? Her ay mı?"

"Tabi."

"Niçin?"

"Niçin var mı? Çıkaramasa bile tedirgin eder. Etti de. Doksanken, yüz yirmi yap dedi. Yapmadım başladı hır güre. Yaptım. Bir zaman rahat. İki yıl sonra tutturdu elli lira daha koy. Koymadık, yukardan su döktürdü, camlarımı kırdırdı. Çaresiz elli daha ekledik. Etti mi yüz yetmiş? Aradan geçti gene birkaç yıl, haydi bakalım elli daha. Hık, mık. Veremem, edemem, kazançlar kesik filan fıstık... başladı hır gür, gene. Ulan aman yapmayın, etmeyin... Kim dinler? Çaresiz kabul. Etti iki yüz yirmi. Bu yakınlarda gene tutturmuş, otuzla razı ettik güç bela. Şimdi iki yüz elliden oturuyor, doksandan mukavele imzalatıyoruz. Anlayacağın, yüz altmış lira haraç veriyoruz her ay!"

O halim selim, o yumuşacık, o mihneti kendisine zevk eden adam öfkeden şahlanarak, "Şu Kıbrıs dalgasından bir harp de patlamıyor ki" dedi. "Cenab-ı Allah hakkımızda hayırlısını versin!"

Karısı bir ana kartal gibi dikildi.

"Başlama gene deli deli!"

Adam soluyordu, ama karısından çekinmişti besbelli, yere bakıyordu.

Kadın bana döndü.

"Ev, kira, ev sahibi lafı oldu mu gözü dünyayı görmez. Harp olsunmuş. Unuttun mu harp şâyiaları çıktığı günleri" Gene bana döndü. "Geceleri uyku tutmaz olduydu. Vay yavrularım, vay evlatlarım..."

Adam gözlerini yerden bana kaldırdı.

"Doğru söylüyor, doğru söylüyor ya, ne yapacağımı da şaşırdım kardeş. Gözünü toprak doyurasıcanın koca bir apartmanı var Şişli'de; Heybeli'de köşkü var. Dükkânlar, konaklar da caba. Ulan, Allah vermiş. Bizi de şu kör haneye tıkmış. Görüyorsun dirliğimizi! Devletin kanununa, kontratına razı olsan da insana dünyayı zehir zıkkım etmesen olmaz mı? Firavun'un adı çıkmış. Firavun bunlar kadar zalim miydi? Hiç sanmıyorum! Doksan liralık kiraya, tut her ay açıktan yüz altmış lira avanta al!"

İrili ufaklı çocukları birer ikişer geliyor, yanları patlak ayakkapları, yamalı, kirli üst başlarıyla bize meraklı meraklı bakıyorlardı. İnsan canından beziyor da zaman zaman... Yoksa kapıya konacak şey mi?"

Karnı burnunda hanımını işaret ederek, "Hâlâ yeni yeni canlar peşindesiniz" dedim.

Baktı, gördü, güldü.

"Ne yapayım?"

"Bilmem, ama tedbirli davranamaz mısınız?"

Gene adeta şahlandı:

"Düşürmek gibi, hamile bırakmamak gibi..."

"Allah'ın binasını yıkamam!" dedi.

Arka cebinden kırış kırış sigara paketini çıkarıp uzattı. Bir tane aldım. O da aldı. Çaktığı kibritten yaktık. Kaldığı yerden ardını getirdi.

"Yıkamam. Çünkü, isterse milyonların olsun, vermediğine vermiyor. İşte, nah şu karşı sokaktaki apartmanın genç sahibi. Herifte böyle dört apartman daha

var. Parası sayısız. Çocuk diye mermere saplanıyorlar, hava. Kurban olduğumun Zât-ı kibriya'sı. Beni layık görüp vermiş de ben ona isyan edip düşürecek miyim?"

En küçüklerden yırtık pantolonlu bir toramanı kucağına aldı. "Yavrum benim, yavrularım" dedi. "Evimin, viran yuvamın bülbülleri! Ben onlardan bir tekinin bile tırnağının taşa değmesini istemem. Benim derdim ev, üst baş, yeme içme... İş versinler efendi, bana hiç bitip tükenmeyecek iş versinler. Kana kana, terleye terleye, çalışırım. Yeter ki çalıştıktan sonra hakkımı alayım, evime, çoluk çocuğuma koynum koltuğum dolu geleyim, onları kurt gibi yerlerken seyredeyim!" Karısına döndü: "Yahu bir saattir dikiliyoruz, insan misafirine kahveden geçtim, bir bardak çay ikram etmez mi? O kadar mı öldük?"

"Hiç zahmet etmeyin, ben hemen gideceğim..." dedim.

"Olmaaaz" dedi. "Yahut dur. Haydi kahveye çıkalım!"

Evlerinin bulunduğu sokağın iki yanındaki kocaman apartmanların arasından ağır ağır yürürken boyuna anlatıyordu:

"Yavrularımı okutmak, adam etmek istemem mi? Ellerinde çantalarıyla okullarına temiz pak gidip gelen halli vakitli çocukları gördükçe kendimden utanıyorum şerefsizim. Ben de babayım ha? Niye başkaları gibi yavrularımı okutamıyorum? Neden giydirip kuşatamıyorum? Benim evimde de niye başkaları gibi radyom yok, buzdolabım yok, elektrik süpürgem yok? Ben böyle dedikçe kahvede arkadaşlar basıyorlar kahkahayı. Eşşekler diyorum, gülün bakalım. İstemesini bilmezseniz Allah ne diye versin? Öyle değil mi ama? Kul istemezse Cenab-ı Allah verir mi?"

Güldüm. "Sen istemesini biliyor, istiyorsun. Veriyor mu?"

Şöyle bir duruyor, sonra yüzüme bakıyor.

"Doğru."

"Doğru ya."

"Öyle ya, onlar istemesini bilmiyorlar vermiyor, ben biliyorum, bana da vermiyor. Neden? Siz biliyor musunuz?" Hemen ekliyor, "Yoksa az mı çalışıyorum?"

Gene şahlanıyor, "Değil bu memleket, bütün bu kürre-i arz'da benden daha çalışkan varsa yuh ervahıma!"

"Peki?"

"Valla galiba işin içinde bir bit yeniği var, benim aklım ermiyor. Haşa haşa, Allah-ü taalâ vermemezlik etmez. Çalış kulum vereyim demiş. E... kul çalışmıyor mu? Kim demiş çalışmıyor diye? Tarlalar dolusu, fabrikalar dolusu hem de, işyerleri dolusu..." Kendini hatırladı: "Ben mesela... İş oldu mu sabahın seherinde kalkarım şerefsizim. Badana fırçamı, sıva malamı filan alır, düşerim yollara. Kış, yaz. Hiç farketmez. Yeter ki iş olsun!"

"Başka işler denemedin mi?"

"Ne gibi yani?"

"Ticaret gibi falan. Üç alıp beşe, on beşe satmak gibi..."

Güldü.

"Çocuklarımın kuru ekmeğine katık katabilmek için ne işlere girip çıkmadım ki? Sıvacılıktan bir tarihte birkaç yüz lira geçtiydi elime, toplu bir para. Kış birden bastırıp da işler durunca, hadi dedim, şu birkaç yüzle iki kötü bir ticaret yapayım. Vurdum işi sebzeciliğe. Ama hemen anladım ki, ticaret bana göre değil!"

"Niçin?"

"Niçin olacak? Kazanmak için müşteriye kazık atmak, malı satın alırken de madik oynamak lazım. Böyle şeylerse oldu bitti elimden gelmez. Bizim birkaç yüz, deve oluverdi!"

Kırış kırış Birinci sigara paketini çıkarıp uzatıyor. Birer tane yakıyoruz.

"Deve oluverdi evet. Lakin öyle bir pis zaman ki. Elde on para yok. Yer demir, gök bakır. Kar dersen diz boyu. Sobamız oldu bitti yok. Kömürü kömürcüden kiloyla alırız. Sermayeyi kediye yükleyince onu da alamaz olduk. Vay anam vay! Açlık bir yandan, soğuk bir yandan. Çocuklar sızlanırlar. Karı, fıkara karı öteye döner ağlar... Baktım olacak gibi değil, ben de boynumu büküp ağlayacak değilim ya! Fırladım sokağa. Bir tipi, bir tipi. Sulusepken. İçim kararmış kış havası gibi. Hırsızlık edemem, para için her kalıba girip, adam boğazlayamam. Peki ne yapacağım bu havada? Kös kös giderken, sokağın nihayetinde, şoo apartuman yok mu? Krem renk boyalı? Ermeniler oturur orda. Bizim bir madam var, sizden iyi olmasın, çok iyi insandır. Allah son nefesinde hak dinine getirsin, o sulusepkende beni aramaya çıkmış meğer. Tesadüf işte. Aman usta dedi, yolumu satın aldın, var ol, yaşa. Hayrola madam dedim. Dedi hayır. Bizim Kadıköy'deki tanıdıkların sıva, badana işleri var, seni arıyordum. Gider misin? Gider misin ne demek madamcığım? Sen işten haber ver. Cehenneme bile giderim, dedim. Adres verdi, aldım, ver elini Kadıköy... Buldum adresi. Bastım zile. Açtılar. Girdim, beni salona aldılar. Çini soba gürül gürül yanıyor. İnsanın gâvuru, Müslümanı olmuyor arkadaş. İnsanın insanı, insan oluyor! Evlerinin duvarları sıva, badana yapılacakmış. Ne istersin dediler. Ben istedim üç, onlar verdiler dört, beş. Bir ellilik avansı alınca, evden nasıl çıkıyorum, yani topun ağzından fırlamış mermi gibi! Karmış, sulusepkenmiş... Haydi bir vapur, doğru bizim semte. Ulan kömürcü tart on kilo kömür. Bakkal, ver ordan pastırma, sucuk, ekmek. Kasap tart bir kilo et. Bir şişe de şarap uydurdum mu? O gece görmeliydin bizim evi. Mangalda ateş nar mı nar, duvarlar gülüyor mu gülüyor, çocukların yüzüne kan mı geldi kan! Ver kız şu tepsiyi, alamadın, veremedin gece yarısına kadar!"

Sokağı tam dönüp ana caddeye çıkacaktık, hemen sağda durdu. "İşte bizim kahve!" dedi.

Girdik. Kendisi gibi, üstleri başları harç, kireç, bulaşıkları içinde insanlar. Onu görünce sanki kahvede bayram havası esmeye başladı.

"Vaay Yandan Çarklı geldi!"

"Nerelerdesin ulan Yandan Çarklı?"

"Yandan Çarklı be, radyoların televizyonlusu çıkacakmış yakında, duydun mu?"

Bir iskemle kapıp bana ikram ediyor, sonra da kendi altına bir başkasını. Beni arkadaşlarına tanıtıyor, selamlaşıyoruz.

Daha sonra garsona sesleniyor:

"Hey... Fidanâkiii!!!"

Garson ta gerilerden karşılık veriyor: "Hooop!"

"Gel buraya!"

"Emret!"

"Biza çay getir..."

"Kaç tane?"

"Kaç kişiyiz ulan, saysana!"

Garson gözleri üzerinde dolaştırıveriyor:

"Bir, iki, üç, dört, beş, sekiz... Yaşa!"

HALDUN TANER
1915-1987

SEBATİ BEY'İN İSTANBUL SEFERİ

"Vagonlar tıklım tıklım dolduğundan ve orada vapurdaki gibi bir hayır sahibi de çıkmadığından ihtiyarcık naçar ayakta kaldı.

Az çok her insanın bir şeye karşı iptilası oluyor. Karantina kâtipliğinden emekli Sebati Bey'in de varsa çiçekleri yoksa çiçekleri...

Onunkisi merak değil de illet artık. Bir mecliste İngiliz Kralı'ndan mı bahis geçti, onun ilk aklına gelen çağrışım Kraliçe Viktorya ve dolayısıyla Viktorya gülleridir. Bir yerde gözüne oyma bir yazı takımı mı ilişti, hemen yaklaşıp tahtasını muayene edecek, ıhlamurdan mı imiş yoksa gül ağacından mı? Hatta insanları bile ikiye ayırıyor: Çiçek sevenler, çiçekten anlamayanlar. Birinciler taife-i zevki selim, ikinciler ise, yine kendi tabiriyle, bî behre ve ham ervah imişler.

Çoluk yok çocuk yok. Adamcağız Maltepe'nin dağında bir başına deli mi çıksın? O da buna merak saldırmış. Maltepe'nin havası malum... Öğleden sonra bir deli rüzgâr dört tarafı tamtakır kurutup bırakır. Fakat siz Sebati Bey'deki azme bakın ki böyle namüsait iklimde dahi çiçek yetiştiriyor.

Süt hemşiresinin zevci geçenlerde dostlarından birinden Japon gülü tohumu bulmuş. Sebati Bey'in huyunu

bildiklerinden bir miktar da ona ayırmışlar... İhtiyarın kaç gündür içi vık vık ediyor. Gidip tohumları alacak. Ama gözü, yolu pek yemiyor. Maltepe neresi Saraçhanebaşı neresi?.. Yarın giderim, öbür gün giderim, diye savsaklayıp duruyor.

İşte bu sabah bir eşref saatine rastladı, kararını verdi. Onların getirmesini beklemeyecek, tohumları bizzat kendi alıp gelecek...

İstasyon memuru onun şehre seyrek indiğini bildiğinden her seferinde takılır:

— Ne o beyefendi yine hovardalığa mı?

Sebati Bey de bembeyaz sakalının ortasından kıpkırmızı dudakları ile gülümseyerek:

— Affetmişsin sen onu, der. Ben güllerimin üstüne gül koklamam.

Bu sözlerini pek beğendiğinden, her yerde, "İstasyon memuru bana böyle dedi, ben de ona böyle cevap verdim" diye anlatır durur. O gün trene tıpatıp yetiştiği için istasyoncu ile mülatafa edemediler.

Öğle treni adeta boş... Sebati Bey başını koltuğa dayadı. Altında kayıp giden sarı tarlalara, bir alçalıp bir yükselen telgraf tellerine baka baka, hafiften biraz kestirdi. Haydarpaşa'ya gelip de trenden inince, etrafı bayraklarla donanmış görerek afalladı... Eyyami adiyeden sandığı o gün, meğer İstanbul'un kurtuluş bayramı değil mi imiş? Yağmurdan kaçayım derken doluya tutulmak buna derler işte. Akşamüstü vesait kim bilir ne kalabalık olacak... Acaba geri dönsem mi diye düşündü. Vapur Kadıköyü'nden kalkmış, denizi yara yara geliyor. Olan olmuş bir kere... Vapur yanaşınca güverteye baktı. Adeta bomboş... Sevindi. Herkes Taksim'e merasime gitmiş, kalabalık orada birikmiştir diye avundu. Talihine köprüden de tenha bir tramvay arabası bulmasın mı? Ver elini Saraçhanebaşı...

Hararetli karşılanma. Sarılışıp koklaşma. Sonra hoş-

beş. Bir miktar Nasrettin Hoca, Bekri Mustafa, Bektaşi fıkrası... Bir de baktı ki akşam oluvermiş. Günler de ne kısaldı? Sebati Bey kucağında Japon gülü tohumlarının paketi, alelacele veda edip süt eniştesinin evinden ayrıldı. Son duraktan rahat binerim diye Fatih'e kadar yürüdü. Ön tarafta bir yer bulup oturunca kurnazlığına pek sevindi. İkide bir elini kesekâğıdına daldırıp uçları sivri pembecik parmakları ile tohumları elleyip küllüyor. Ne sevinç ne sevinç... "Yarın bunlara portakal menekşelerinin yanında yer hazırlarım. Efendime söyleyeyim şöyle besmele ile birer birer ekerim. Recep Usta'dan ince dere kumu buldurmalı. İmamın oğlu da güvercin gübresi getirecekti... Langa'da ikâmet ederken, liman kâtibi Nusret Bey'in bahçesinde görür de imrenirdim. Bak şu feleğin işine... Seneler sonra bana da müyesser olacakmış."

Köprüye ne çabuk geldik diye şaştı. İçinde bir üzüntü var, ama sebebini unutmuş. Şimdi tekrar hatırladı: Vapura nasıl binecek? İskeleye geldi ki hafazanallah mahşer... Kalabalığın içinde yürümek mümkünse yürü. Vapur tıka basa dolmuş. Haddi istiabisini çoktan aşmış. Baksana sulara gömülmüş. İhtiyarın canı da pek tatlı. "Gitmem, geri dönerim" diyor. Fakat işin kötüsü geri de dönülmüyor. Kalabalık azgın bir sel halinde vapura doğru akmakta. Sebati Bey nahif vücuduyla bu insan akıntısına nasıl karşı gelecek? Böyle bocalarken kendini vapurun içinde buldu. Bir polis ona acıdı. Kolundan tutup salona soktu:

— Beybaba sen yürü bir... Herhalde yerini sana verecek bir hayır sahibi bulunur... Gerçekten de siyah bıyıklı bir genç karşısındaki boyalı kadına yaranmak için, kalktı yerini Sebati Bey'e verdi. Hay Allah razı olsun. Sebati Bey bastonunu yanma koydu. Şöyle rahat bir nefes aldı... Yanında şişman bir kadın oturuyor. Karşısında da bacak bacak üstüne atmış çiklet çiğneyen bir Rum kızı... Modistra olmalı herhalde. Geviş getirir gibi

çiklet çiğneyenlere de bir kızar ki... Yanındaki şişman kadın lastikle karışık ekşi bir ter kokusu neşrediyor. Bunlarda nezafet, teharet ne arar? Sebati Bey döndü bu sefer de salona bir göz attı: Yorgun, çatık, somurtuk, gerilmiş, kasılmış bir sürü yüz... Üzgün, bezgin, hain, gazup, hayvani, şeytani bir alay bakış... Birbirinin üstüne abanmış itişip kakışan bir cemmu gafir...

Dünya bu mu, hayat bu mu? diye Sebati Bey düşündü. Bunlar da akılları sıra yaşıyorlar mı? Bu adamlar ne yaparlar? Sabah giderler akşam gelirler. Öğleyin ayaküstü bir şeyler atıştırırlar. Koş bre koş... Koş bre koş... Niye? Beş-on kuruş fazla kazanmak için. Kazanıp da ne yapacaklar. Sinemaya, kumara verecekler... Hay aklınıza şaşayım sizin... Yirminci asır medeniyeti dedikleri bu mu? Vah zavallı beni Âdem... Vah zavallı nev-i beşer... Sen bugünlere de mi düşecektin?

Kalabalıktan dışarısı görünmediğinden Sebati Bey mendireğe girip Haydarpaşa'ya yanaşmakta olduklarını anlayamadı. Ancak vapur iskeleye tos edip yanındaki uzun boylu adam üstüne yığılır gibi olunca bir yere yanaştıklarını sezdi. Kalktı. Kalabalığın arasına katılıp adım adım yürümeye başladı. Yine arkadan itenler, önden kakanlar, yandan toslayanlar... Sebati Bey paketini ezdirmemek için kol kanat germiş, eğiliyor, büzülüyor, dirsek uzatıyor. Sahanlığa çıktıklarını, terli alnını okşayan serin rüzgârdan anladı. "Hamal var hamal" diye kalabalığın içine dalan çocuklar. Bunlarda ufaklık da olur, zinhar sürtünmemeli...

Nihayet güçbela bilet mahallini aşıp merdivenlere doğru boşandılar. Aksi gibi Adapazarı furgonundan çıkan bir bölüm asker de garın içini doldurmamış mı? Nefercikler kalabalıktan ne yana kaçacaklarını bilemiyor; gelip gelip ayak altında yol ağzında duruyorlar... Sebati Bey bunlardan birine çarpmamak için şöyle yana sapacak oldu. İşte o zaman trende nişanlısına yer kap-

mak için var kuvvetiyle koşan bir delikanlı ile çarpışıp yere kapaklandı. Bu arada elindeki paket de "prrraf" diye patlamış ve tohumlar, o uğruna koca bir İstanbul seferini göze aldığı güzelim tohumlar yerlere saçılmıştı. Sebati Bey canının acısını unutmuş, düştüğü yerden dökülen tohumlarını toplamaya çalışıyor... Fakat trene koşanların insafsız adımları ve neferlerin nalçalı kunduraları onları çiğneyip çiğneyip geçiyor.

Sebati Bey çaresizlik içinde melül, mahzun, etrafına bakındı. Kendini yerden kaldırıp bastonunu eline veren bir askere teşekkür ettikten sonra, üzgün ve dargın trene doğru yürüdü.

Vagonlar tıklım tıklım dolduğundan ve orada vapurdaki gibi bir hayır sahibi de çıkmadığından ihtiyarcık naçar ayakta kaldı. Üzerine düştüğü sol eli ve sağ bacağının dizkapağı fena halde sızlıyordu. Etrafında yine o arsız ve manasız yüzler... Bir sürü soluyan, yer buldukları için muzafferane sırıtan insan...

Sebati Bey gözlerini kapadı. O canım tohumlarını yere saçan, sonra da üstünden geçip çiğneyen bu hışır, bu anlayışsız, bu merhametsiz insanları görmemek için, başını hafifçe önüne eğdi.

DÜRBÜN

"Uzun mesafe dürbününü
Fenerbahçe açıklarında süzülen
bir kotraya yöneltip ayarlayarak
'Fesüphanallah' diye mırıldanır."

Çoğu hayvanların kulağı insanınkinden delik. İnsanoğlunun işitme gücü saniyede üç bin titreşimden ötesine eremez. Kaldı ki, işine gelmeyince başucunda top atılsa duymuyor. Tazının burnu iki kilometre ötedeki bıldırcının kokusunu duyabilir. İnsanoğlunun koku alma duyusu, oldum olasıya güdüktü ya, hele şimdi para kokusundan gayrısını alamıyor.

Bir kedi açısından havanın elektriğine, bir fare görüşünden, ultraviole ışınlarına karşı vurdumduymaz yaratıklarız.

Şahinler miyopluğumuza acısa yeri. Dört yanımızda bütün ayrıntıları ile net olarak görebildiğimiz şeylerin sınırı elli metre kuturlu bir çevreyi aşmaz.

Duyularımızın bu züğürtlüğüne karşılık kafamız imdada yetişmese hapı yuttuğumuzun resmidir. Bereket, telefondu, mikrofondu, radyoydu gibi buluşlarla uzaktaki sesleri avlayıp sağır kulağımıza duyuyarak, hayal meyal duyduğumuz ya da varlıklarından büsbütün habersiz kaldığımız kokuları laboratuvarda büyültüp nezleli burnumuza sokarak pek zavallı olan duyular skalamızı zenginleştirmişiz de, bu konuda bizlerden üstün

dört ayaklı kardeşlerimizin içinde az buçuk başı yukarıda gezebiliyoruz.

Ben öyle sanıyorum ki, insanoğlunun bu alanda en büyük buluşu, kısa dalgadan da önce büyüteçtir.

Büyüteç teleskoba girdi, bize küçüklüğümüzü; mikroskoba girdi büyüklüğümüzü öğretti.

Bu iki aşırıyı bırakıp ikisinin ortasını alalım. Dürbün olmasa Kristof Kolomb Amerika'yı, Amiral Byrd Güney Kutbu'nu keşfedebilir miydi? Dürbün olmasa Napolyon bütün Avrupa'yı titretebilir miydi? Napolyon savaşları insanlığa bir şey kazandırmadı diyeceksiniz. Doğru. Ona bakarsanız başka biri de Amerika'nın keşfini bir kazanç saymayabilir. O da başka. Diyeceğim, "dürbün olmasaydı" ile başlayan tiradı alabildiğine uzatmak kolay. Dürbün olmasaydı, şu olmazdı, bu olmazdı ya, her şeyden önemlisi, Hicabı Bey'in emeklilik yılları bu rütbe renkli, bu derece canlı ve manalı geçmezdi.

Hazret konuyu bu açıdan hiç ele almamış, dürbünün insanlık tarihi bakımından üzerinde hiç durmamış olsa bile şaşmam. Hangimiz radyo dinlerken kısa dalga mucizesi üzerinde felsefe yürütürüz. Ona bu merak, nereden, nasıl, niçin, ne zaman illet olmuştur diye az kafa yormadım. Sonunda şuna vardım ki, soydan... Laf arasında atalarından birinin *İlm-i nücum* ile uğraştığını söylemişti. Büyükbabası ise, deniz harita subayı imiş. Babasında bu çeşitten bir meraka pek rastlanmıyor. Rahmetlinin ömrü boyunca görüp gördüğü optik araç, iki buçuk numaralı miyop gözlüğü ile kadastroda iken vazife icabı, gözünü dayadığı taksometre vizörü olmuş.

Hazret ne büyük ceddi gibi gökleri, ne büyükbabası gibi denizin enginliğini, ne de babası gibi yol nivelmanının nirengi noktalarını araştırıyor. Onun merakı sadece karasuları, biraz da karalar.

Üç dürbünü, kendi deyimi ile, *sahai rüyetlerine* göre sıralamıştı:

1) Rahmetli deniz harita subayı dedesinden kalma; tek gözlü boru gibi uzun korsan dürbünü ki, en uzak mesafeler için. Yani:

Kuzeydoğuda: Büyük ve Küçük Çamlıca ile Acıbadem dolayları.

Güneydoğuda: Kınalı, Burgaz, Sivri ve Yassı adalar, bilcümle, ada vapurları ve bu menzilde seyir eden yat, kotra, şarpi, yelkenli, motor, kayık nevinden irili ufaklı her çeşit *sefaini bahriye*.

2) 8/30 objektif Carl Zeiss marka asker dürbünü ki, orta mesafeler için.

Bunun da görüş alanı:

Güneydoğuda: Kalamış koyu, tramvay köprüsünden menfeze kadar Yoğurtçu deresi.

Kuzeydoğuda: Fenerbahçe, Mendirek, Yelken kulübü, Belvü ve müştemilatı.

Kuzeyde: Moda iskelesi, Deniz kulübü, Yüzen evler, Alman kampı bahçesi.

Kuzeybatıda: Deniz kulübü raftı.

3) Bir artırmada, Ermeni bir madamın terekesinden ucuza kapattığı 1890 modeli bir opera dürbünü ki, bunun görüş alanına da bir sahil gazinosu, komşu evlerin bahçe, balkon ve pencereleri ile bir arsa ve çıkmaz sokak girmekte.

Sarp bir kale burcunu andıran dört yana nazır yukarı kat odasından uzun boru dürbünü ile ufukları gözlerken Hicabi Bey, Andrea Dorya zamanından kalma ihtiyar bir korsandır. Tek kollu, topal. Preveze Savaşı'nda kaybettiği kolu ve bacağı hürmetine gemiye alınmış, yahut belki de kendisine: "Sen artık kocadın reis, karada kal" denildiği halde, gizlice bordaya atlayıp her zamanki tarassut yerine geçmiş inatçı bir deniz kurdu.

Carl Zeiss orta mesafe dürbünü ile askeri manevralar için çağrılmış, harekâtı takip eden, birazdan yabancı

ataşemiliterler önünde toy komutanlara hatalarını dobra dobra söyleyecek, mert bir emekli generaldir.

Opera dürbününü eline alınca, Metropolitain'de Tosca seyreden güç beğenir bir Baron eskisine benzer. Scarpian'ın ikinci perdedeki aryasına burun kıvırmış, son perdede Cavaradossi'nin, Tosca ile düetini eh lütfen biraz dinlenir bulmuştur.

Her meslek insanı sonradan değiştiriyor. Marangoz dünyanın her yerinde pazulu bir adamdır. Siz hiç ayağına sağlam olmayan postacı gördünüz mü? Politikacıların cırtlak, saat tamircilerinin çipil, bahçıvanların kambur oluşu tesadüf değil.

Hicabı Bey'in de insana ilk bakışta, sırf bir çift masmavi göz görünüşü bundan. Sanki bütün öbür azaları o iki patlak gözün lehine söz birliği edip kavruk kalmaya katlanmışlar. Hazret yalnız seyretse iyi. Hayır. Önce dürbünün, sonra da o iki iri mavi objektifin süzgecinden geçen manzaralar, eski model körüklü bir fotoğraf makinesi büyüklüğündeki o kavun biçimi kafada cama geçer, evrilip çevrilip banyo edilir, sonra da laf olarak ağız çekmecesinden dışarı çıkar.

Uzun mesafe dürbününü Fenerbahçe açıklarında süzülen bir kotraya yöneltip ayarlayarak: "Fesüphanallah" diye mırıldanır. "Bu tekneyi siftah görüyorum. Herhalde Adalı olmalı. A, baş tarafta dertop olmuş oturan Sitare değil mi? Boyamışlar da tanıyamadım. İlahi, Nedim Bey'in kotrası imiş. Şu elini desti kulpu gibi beline dayamış azman karı çocukların Alman dadısı olacak. Mayosu da dar. Bütün kaba etleri pırtlamış kenardan."

Onu bırakır, orta mesafe dürbününü alıp koyu şöyle bir taradıktan sonra deniz kulübünün raftında karar kılar: "Şu Memduha'nın kızını da bir türlü everemediler gitti. Atla kızım atla, ister kırlangıç atla, ister çömlekleme, koca şimdi nerede. Profesörün karısı sarı

mayo giymiş. Bugün yanında yine o tazı gibi oğlan. Dün sırtını kremliyordu. Bugün el falına bakıyor, avucunu öptü karının. Hem de kapsaanik... Kulakların çınlasın Vakkas Bey. Bizde de üçlü aileler alıp yürüyeceğe benzer."

O sırada ekrana, raftın önünden seke seke uçan bir kristkraft girdiğinden dürbün film kamerası gibi bu sefer de onu kovalar. "Eveli gün kabotaj bayramında bahriyenin filikasına çarpıp deviren deli oğlan değil mi bu? Bak ceza filan görmemiş. Babası kâhya olanın kimden pervası olur."

Uzaktan yorulan gözleri biraz da yakınlarda dinlendirmeli. Carl Zeiss'i bırakıp opera dürbününü alır, sağ ve sol elinin serçe parmakları kibar kibar havada, komşu bahçeleri gözlemeye başlar: "Rezan yine pokere oturmuş. Hani yemin etti idi Hidayet'e... Tavuk götü tövbe tutmaz, derler. Rasih Bey söz dinletecek adam değil zaten. Sapı siliğin biri. Oğlan desen bir göyna. Bir enişteleri var akıllı, gerisini şalgam diye bostana ek."

Dürbün biraz daha yakma, kapı komşu Niyazi Bey'in bahçesine ayarlanır. "Dur bakalım. Niyazi'lerde sofra düzülmüş: Kuşbaşı etten beğendi, zeytinyağlı biber dolması, domates salatası, cacık. Dürdane perhiz ya, dünden kalma kabak kaliyesini de koymuşlar. Büyükhanım dolmaya elleriyle girişti. Afiyet olsun. Erdem dişlerini karıştırıyor. Buzlu biralar da geldi. Oh millet can besliyor."

"Niyazi Beyler" dedim de aklıma geldi.

Bir ay önce bu bahçede bir nişan oldu. Niyazi Bey'in oğlu Erdem, avukat yanında staj yapan uslu, akıllı, efendiden, eski terbiye almış bir oğlan. Nişanlısı Güliz, onuncuya kadar Üsküdar Koleji'nde okumuş, babası ölünce bırakmış, kumral üzerine, alımlı, cin gibi bir kız. Anası ile Kızıltoprak'ta oturuyorlar. Aracı olan yakınları "Şimdiki yırtık kızlardan değil, tam

aradığınız gibi el dokunulmamış taze" diye salık vermiş. Pekâlâ.

Nişana Hicabi Bey de davetli idi. Dürbünsüz olarak geldi, ona rağmen yine de eğlendi. Erdem elinde büyümüş, evladı gibi sever.

Nişanlılığın ilk tozpembe günleri geçince, Erdem bir akşam Güliz'i sıkıştırıyor:

— Sen dün nereden denize girdin?

— Kayıktaaaan.

— Kim vardı yanında?

— Amcamın kızı Yonca.

— Başka?

— Başkası ne?

— Kayığınıza tırmanan o sırıtık herif kimdi, diye soruyorum?

— A, a, a. O da nereden çıktı. Kimse tırmanmadı bizim kayığa.

— El şakası yapmışsınız hatta.

— Yalan. Vallahi iftira. Kim uyduruyor bunları kuzum?

— Peki niye kızardın?

— Ben mi kızardım? Kim demiş. Kızardın deyince kızarır elbet insan.

— Demek hatırlamıyorsun. Uzun boylu, esmer, zayıf.

— Ay, sakın Şakir olmasın?

— Şakir kim?

— Yonca'nın ağabeysinin arkadaşı. Bankada. Ama el şakası filan yapmadı benimle. Haddine mi düşmüş? Açıkta koluna kramp girmiş. Yalvardı. Müsaade ettik. Çıktı. Bu kadar. Ne olmuş yani.

— Hani kayığa kimse çıkmamıştı?

— Öf, ne bileyim ben. Unuttum bile. Onu mu düşünüyorum. Nedir bu istintak kuzum. Avukatlık stajını bende mi deniyorsun?

— Bir ay hadisesiz geçti. Bir cuma akşamı Bomonti bahçesinde otururlarken Erdem damdan düşer gibi:

— Güliz, diyor. Sen Moda kulübünde üye misin?

— Yooo. Niye sordun?

— Hiç. Dün akşam orada beyaz elbiseli bir adamla çay içiyormuşsun da?

— Vallahi yalan. Bırak şu manasız kuruntuları kuzum. Bak ne iyi idik kaç gündür. Bizim aramızı bozmak isteyen biri var, kim? Ölümü öp söylemezsen.

— Orası mühim değil. Laf karıştırma sen şimdi.

— Yalan diyorum, ayol. İftira. Anlamıyor musun?

— Yemin et.

— Ederim.

— Benim başıma.

— Senin başına.

— Annenin başına.

— Ne diye edeyim canım. Deli misin sen? Ben de aptal gibi ne dersen yapıyorum.

— Anlaşıldı.

— Nedir anlaşılan?

— Garson hesabı getir!

— Gidiyor musun? Deli olma. Hay Allah iyiliğini versin, şimdi hatırladım. Deli Orhan olacak.

— Moda vapurundan beraber çıkmışsınız.

— Doğru. Vapurda rastladım. Kulüpte bir çay içelim, dedi. Ayıp olmasın diye hayır demedim. Ne mahzur var bunda. Senin bana itimadın yok mu?

— Var ama, sen böyle su içer gibi yalan söylersen pek kalmaz.

— Vallahi aptal bir şey Erdemciğim. Hep matrak geçerdik. İsmi üstünde işte. Deli Orhan. Ötesi var mı?

— Nerede matrak geçerdiniz?

— Belediye Turizm bürosunun rehberlik kursunda.

— Ay sen rehberlik kursuna da mı gittin?

— Gittim, ne olacak?

— Niye bana söylemedin?

— Ne bileyim ben unuttum. Belki lüzum da görmedim. Affedersin ama çok huysuzsun. Surat edecek ne var bunda. Gülümse bari mahsustan. Bak, herkes bize bakıyor. Medeni bir insan kafa tutmaz böyle nişanlısına.

Erdem, Güliz'i gerçekten seviyordu. Seven insan neye katlanmaz. On-on beş gün medeni olup kıza saygı göstermeyi denedi. Becerdi de. On beşinci gün bir temyiz işi için Ankara'ya giderken Güliz ona evde yaptığı pastadan getirdi. Öpüşüp ayrıldılar. Skandal, işte bundan tam iki gün sonra patlak verdi. Hicabi Bey, elinde uzak mesafe dürbünü, şimşek gibi Niyazi Beylerin bahçesine girdiğinde tesadüfen orada idim:

— Rabbena hakkı için, bu nişan bozulacak, diye gürledi. Duhter'i Pakize sandığımız bu aşiftenin yaptıkları aştı taştı, nisabı geçti. Ne vakittir kolluyordum kaltağı. Bugün rafttaki o pisbıyık müteahhidin kotrası ile bir başına açıldılar. Allah bilir, açıkta halvet oldular. Herif bir ara denize dalıp çıktı. Belli bir şey ki gusül aptesi adı.

Güliz'in kotra kamarasında başına gelen bu kaza belki de yeni değildi. Belki de iyi niyetine, Erdem'i sevmesine rağmen başka türlü edemiyordu. Namus, iffet, ahlak dediğimiz sınırlar, aşırı özellikte bünyeler için geçerli olmasa gerek.

Erdem, Ankara dönüşü işi duyup da üzerine yürüyünce Güliz inkâr etti. Ağladı, sızladı, uludu, inledi. Bunlar da para etmeyince daha şirretlenip, oğlanın yüzünü hart diye dişledi. Bunun üzerine Erdem de, o sakin o sabırlı çocuk da, çileden çıktı. Kızı bu olayın geçtiği Koço'da herkesin önünde bir güzel ıslattı.

Hicabi Bey'in bir elini bırakıp öbürünü öpüyor, "İyi ki beni vaktinde uyandırdınız. Evlenmiş olsam evelallah elimi kana bile bulardım" diyor.

El dokunulmamışından canı yandığından artık az kullanılmışına fit oldu. Bir bankada çalışan üstelik de denize Florya'dan girdiği için Hicabi Bey'in görüş açısı dışında oturan bir kız aldı, oturdu.

Bu olaydan sonra Kalamış koyunda lüfere çıkanlar biraz azaldı. Mahallenin evlenme çağındaki kızları şimdi daha çok tarassut kulesinin topografik durumu gereği, Hicabi Beyin göz kordonu dışında kalan suları, bu arada Mühürdar'ı ya da Fenerbahçe koyunun arka tarafındaki Dalyan bölgesini tercih ediyorlar. Koyda denize girmek zorunda kalırlarsa daha bir tedbirli davranıyorlar.

Geçen sabah balığa çıkmıştım. Bizim oranın bomba kızları Duygu, Eser, Ayla, Armağan, Eserlerin rıhtımından denize giriyorlar. Yanlarına bir erkek arkadaşları yanaştı. Armağan'la Duygu içeri seğirttiler. Eser'le Ayla'da bir telaş. Üzerlerine bornoz almalar, mahrem yerlerini havlu ile kapatmalar. Bir kaç-göç, bir harem-selamlıktır gidiyor.

Hadi dürbünü her yere erip ulaşıp, onları kovalıyor anladık, sanki hazretin bir gizli hoparlörü varmış da, uzakları da dinlermiş gibi, korka korka bir yapmacık konuşmalar:

— Hava da bugün ne kadar sıcak değil mi Ayla Hanım?

— Evet, lodos galiba... Yaprak kımıldamıyor.

— Ankara'ya dönüş ne zaman Teoman Bey?

— Kısmet olursa haftaya Eser Hanım. Peder beyefendi kongreden ne zaman dönüyorlar?

— Ay başına zannederim.

— Çok yazık. Göremezsem pek çok hürmetler. Biz sizi fazla rahatsız etmeyelim.

Oysa, her zaman el şakası, dil şakası, daha fazlası gırla...

Akşamüstü Teoman'a sordum:

— Neydi bu sabahki komedi?

Çaresizlikle ellerini açtı:

— Hicabi Bey, sade lüfere çıkan çiftleri, kamarada halvet olanları, kaçamak yapan evli kadınları değil, her şeyi, her şeyi görüyor. Nizamettin Bey, avukatının karşı tarafla anlaştığını, Fahrünnisa Hanım, kocasının ilk karısı ile arada sırada Riviyera'da buluştuğunu hep Hicabi Bey'in dürbününden öğrendi.

Modalılar, Kalamışlılar, Kadıköylüler! Ayağınızı denk alın. Bilmiyor, biliniyor; görmüyor, görülüyorsunuz. Kendinize bakıldığını bildiğiniz zaman kasılıp numara yapıyor, bunu belki herkese de yutturuyorsunuz, ama tek kaldıkta, kendinizi görülmedik sandıkta, içyüzünüzü bir tek kişiden saklayamıyorsunuz.

CİHAT BURAK
1915-1994

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ
1946

"Ne oldu diyorum bu şehre
bu Beyoğlu'na böyle,
ben ki son yıllarına yetiştim...

Bugünkü İstanbul benim çocukluğumda ne kadar değişikse hiç şüphesiz Ahmet Rasim'in yaşlılık İstanbul'u da onun çocukluk İstanbul'undan o kadar değişikti; İstanbul'u çok iyi tanımış yazarların anlattığı büyük şehrin; bu eşsiz yıldızın parladığı daha doğrusu parlamadan sönmeye geçtiği zamanları bile göremedi bizim kuşaklar... Benim çocukluk anılarım, işgal yılları, fırınların önünde hayal meyal hatırladığım kalabalıklar, Aksaray'da doğduğum mahalle, Sinekli Bakkal'daki küçük ev, tam karşıda kapısı yokuşun başındaki çeşmeye karşı açılan Gıyaseddin Bey'in güzelliğiyle ünlü bahçesi, Langa Cadde'sinden geçen işgal ordusu askerlerinin önlerinde mızıkaları geçişlerini tuhaf bir iç ezikliği içinde seyredişim gibi *endişeli* bir bekleyiş içinde geçti diyebilirim...

1927 yılında Gazi'nin İstanbul'a ilk gelişini kutlamak için Firuzağa'daki büyük ahşap evin limana bakan odalarından birinin penceresine vapur görünür görünmez çekilmek üzere bir *bayrak tertibatı* bile yapmıştım; benim bayrağın çekilişini Gazi'nin (o zaman daha Atatürk değildi) muhakkak göreceğinden emindim... Baştanbaşa Rum, Ermeni taş yapıları, konaklarıyla dolu

semtlerde apartman pek yoktu; daha çok bahçeli ahşap evler, konaklar vardı; ama bu ahşap evler, konaklar da artık eski yaşamlarını yitirmişler, oda oda kiraya verilenler bir zamanların görkemli yaşantısını unutup adeta *bitkisel* bir hayata girmişlerdi... Ama mahalleler bekçileri, delileri, fıkaraları, *fukara babası* zenginleri, haylazlarıyla daha *sosyal* birer toplum olmaktan çıkmamışlardı; aşağı yukarı herkes birbirlerini tanır, birbirini yardıma koşmaktan çekinmezdi; bizim evin bahçesindeki havuzun temizlenmesi, suyunun değiştirilmesi, kıpkırmızı balıkların leğenlere aktarılmasında bütün mahallenin çocuklarının, gençlerinin elbirliğiyle çalıştıklarını hatırlarım... İnsanların üst üste itişe kakışa yaşadıkları bir yer olmamıştı İstanbul daha o sıralar; sokaklarda sakallı bıyıklı koskoca dana gibi herifler gelenin geçenin kafasını gözünü düşünmeden ilerinin büyük *futbol yıldızı* olmak için böğüre böğüre plastik topa tekme sallamazlardı... Çocukların oyun alanları da kendiliğinden çocuk bahçeleri şeklinde oluşmuş bitmez tükenmez yangın yerleriydi... İstiklal Savaşı bitmiş, babam İstanbul'a dönmüştü; bir gün bir arkadaşıyla elimden tutup, okula yazdırmaya götürdüler beni, Beyoğlu'yla sürekli ilişkim böyle başladı.

İlk günü tamburun gümbürtüleri içinde hangi sınıfa gireceğimi şaşırıp okulun üst katında kaybolup aklım başımdan gittiydi, meğer kimselerin olmadığı yatakhane katına çıkmışım; gözyaşları içinde bitmez tükenmez koridorları dolaşıp bir merdivenden aşağı ininceye kadar sanki bir yüzyıl geçmişti benim için... Zilli Tevfik'e*

* Galatasaray'ın en otoriter ve unutulmaz müdürlerinden Behçet Bey'in ayrılmasından epeyce sonra Tevfik Ararat Bey müdür oldu bir süre, yapmak istediği ıslahat arasında tamburu kaldırmak da vardı, herhalde pek ilkel bulduğu tanburun yerine zille derse girip çıkma usulü koydurduydu, ondan sonra adı Zilli Tevfik kaldı. Tambursuz bir Ahmet Ağa'yı görmek hepimizi üzerdi.

kadar biz Galatasaray'da derslere tamburla girer, tamburla çıkardık, Ahmet Ağa köşesinde uyuklar, zamanı gelince gözlerini açar, yeleğinde asılı koskocaman köstekli saatine bakmaya bile lüzum görmeden saniyesi saniyesine o herkesin bildiği tadına doyulmaz temposuyla tamburunu çalardı... Kış günleri *akşam paydosunda* çıktığımızda lambalar yanmış olurdu. Çantalarımız koltuğumuzda evin yolunu tutmadan evvel şöyle bir iki tur atar, Sainte Pulchérie, Notre-Dame-de-Sionlu kızlarla gözgöze gelmeye çalışırdık... Kibar aile hanımlarının alışverişe çıktıkları günler Beyoğlu daha bir güzelleşirdi, o sıralar kadınlar yalnız başlarına sokağa çıkabiliyorlardı, caddeleri, sokakları *süfelayı layuflihun* sürüleri istila etmemişti, oysa bugün Çiçek Pasajı'ndan geçmek için bir erkeğin bile bir buzkıran çabası sarfetmesi gerekiyor... 1946 yılları Türkiye'nin *yeni bir döneme* geçme çabalarını getirdi; artık bir MUHALEFET partisi vardı ortada, Türkler artık bundan sonra yaşamak için kazanmak yerine kazanmak için yaşamayı prensip edinmiş *tüketim toplumu* kervanına doğru yönelmeye başlamışlardı. Osmanlı'nın son çağlarında mertebani tabakta sunulan kokuşmuşluk bu kere Amerika hayranlığı, üsler, kalkınma sloganlarıyla süslenerek plastik tabakta sunulacaktı millete... Kısa zamanda yüzyıllarca süren bir yaşam düzeninin meydana koyduğu güzel ne varsa ortadan silinecek. Boğaziçi, insana huzur veren ahşap mahalleler ortadan kalkacak, *her mahallede* bir milyoner yaratma özlemi tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'nun AĞALAR SALTANATI'nda olduğu gibi bu sefer teneke kuşaklı pehlivanlarını *kıyı yağması*, arsa spekülasyonu gibi talanlara saldırtacak, karaborsa milyonerleri türeyecek, evlatları lüks spor arabalarında bütün bahçeli köşkleri ortadan yok eden Bağdat Caddesi'nde bir Amerikan homoseksüel klübünün lanse ettiği James Jaean'ın izi ölüm yarışlarına girişeceklerdi...

O sıralarda ekmek hâlâ vesikaylamıydı hatırlamıyorum, ama arkadaşlarla oturup içtiğimiz o yıllarda ekmek sıkıntısı çektiğimizi, hatta o kadar yolu tepip bir kaç dilim ekmek için eve kadar gidip Balıkpazarı'na döndüğümü biliyorum... Bir gün Sirkeci'den geçerken, işkembecide burnuma mis gibi ekmek kokusu geldi. Oradaki lokantada masalardan birine çöktüm, garson ekmek vermedi bana, karşıda oturan denizci, karnesinden bir parça koparıp verdiydi, o erin cömertliğini hâlâ unutamam.

1946 yılı belki de yıldızın parladığı son anlardı; İstanbul yavaş yavaş rahat yaşayan bir yer olmaktan çıkıyordu, şehre bir taşralı, köylü akını başlamıştı, hem de bu gelenler Cumhuriyet'in onuncu yılında köyle kenti yaklaştırmak için getirilerek gelen cinsten değildi!.. Yalovalı bir karı kocayı anımsıyorum, kadının en hoşuna giden, kibrit çakılınca yanıveren havagazı ocağı olmuştu, gazın havagazı saatinden geldiğini öğrenince bir tane alıp köyüne götürmek istemişti... Şehre yeni başlayan bu taşralı akını Anadolu'dan işsizlik, fakirlik, harbin getirdiği sıkıntılardan kopup gelmiş bir kalabalıktı; bugünkü gibi istila ve işgal eder gibi değil, ayaklarının ucuna basa basa havayı koklayarak giriyordu bu kalabalık, hiçbir zaman burjuvazisi olmayan, olmamış olan bu toplumda bu olay kırk yaşında kızamık çıkarmaya benziyordu, ilerinin burjuvazisi olacak bu toplum tabana yerleşmeye başlıyor, köprü başlarını tutuyordu... Seçimlerin yaklaştığı yıldı, Halk Partisi'nin sinirlerinin adamakıllı gergin olduğu sıralardı; Çiçek Pasajı'nda Haçik'in birasını yudumlarken Orhan Veli, Sait Faik ve daha başka yazar çizerlerle tanışmıştım, bazen pasajda bazen de Cumhuriyet'te buluşurduk; ara sıra *paysage* dönüşü resim takımlarım elimde gittiğim oluyordu; Sait Faik palete *tablet* diyordu. Bir akşam Haçik'te Orhan Veli bana Galata köprüsü adlı şiirini *ithaf* etmek istediğini söylemişti, bu pek

büyük şerefi hak edecek birisi olmadığımı söyleyip kabul etmedimdi, Orhan Veli her zamanki nezaketiyle bir şey söylemedi, belki de içinden kırıldı, insanın sevgiye her zaman gönlü açık olmalı, şimdi pişmanım doğrusu... Bir gün Sait Faik bana hikâyelerini, kitaplarını okuyup okumadığımı sormuştu, bir iki hikâyesinden başka bir şey okumadığımı söyleyince katıla katıla güldü, ha işte demişti, doğru dürüst dost olunacak bir adam bulduk nihayet!.. Çok büyüğümüz olduğundan yanında ben oldukça çekingendim, ayrıca ne yapacağı da belli olmuyordu bazen, bir akşam Orhan Veli, ben, Sait Faik daha bir kaç kişi Opera Sineması'nın girişindeki Paskal dediğimiz yerde içiyorduk, tezgâhta yüksek iskemlelerine tünemiş bir kaç kişi vardı, elektrikler sönmüş masalara mumlar dikilmişti; koskoca bira fıçısı geldi o sıra, garsonlar oflaya oflaya döşemede açılan kapaktan indirdiler fıçıyı güçlükle, o sıra Sait Faik yerinden kalkıp tezgâhta yemeğini yiyen birisine bir *tos* vurmasıyla adamcağız teker meker iskemlesinden deliğe yuvarlandı kayboldu; ne yapacağımızı şaşırmıştık, adam meğerse aşağıda uğraşan garsonların arasına düşmüş, ötesi berisi morarmış çizilmiş; güç halle çıktı geldi, güç halle yatıştırıldı; barıştılar... Sonra sorduk Sait Faik'e, adamı tanımıyormuş bile, makarna yiyişi sinirine dokunmuş:

— Ulan insan öyle mi makarna yer, çatalına dolar da yer, yemesini bilmiyorsan yeme bari!.. deyip çıktıydı işin içinden gözleri çakmak çakmak...

1947 yılının kışı da çok şiddetli olduydu, o yıl Cemal Nadir malta hummasından gitti. Annemi de o yılın on beş ağustosu bir perşembe günü sabaha karşı kaybettim kanserden... Her akşam aşağı yukarı buluşuyorduk, bir gün Sait Faik nedense merak etmiş benim de bir şeyler yazıp yazmadığımı sordu, yazdığımı söyledim:

— Getir de okuyalım dedi, yarın Cumhuriyet'te...

Yarın Cumhuriyet'te Sait Faik, Orhan Veli, Suavi Ko-

çer, Sait'in *Saffet* dediği (safiyet anlamında) Sarsak Orhan, ben, soyadını bilmediğim Kel Fehmi dedikleri arkadaş, benim Galatasaray'dan sınıf arkadaşım Hüseyin oturduk; yenilip içilirken Sait bana yazıyı getirip getirmediğimi sordu; çıkarıp okumaya başladım; *Makam Otomobili* adında epeyce tatsız tuzsuz acemice bir şeydi hatırımda kaldığına göre; büyük yazarın karşısında heyecandan dudaklarım titreye titreye okuyordum, gözleri yarı kapalı dinleyen Orhan Veli yazıda geçen *sinameki* sözcüğünün hemen belki otuz kırk kadarının benzerini sıralayıvermişti arka arkaya; gürültü arasında sesimi duyurabilmek için epey yüksek okuyordum; birden fötr şapkalı, pardüsülü üç kişi peyda oldu, doğru bizim masaya geldiler, *hüviyet* soruyorlardı, askerlik yoklamam filan tamam değildi o sıra, belki de askerliğini yapmayan bir bendim içlerinde; dudağım uçukladı korkudan. Adeta askerlik işi başımın üstünde sallanan Demokles'in kılıcıydı benim için!.. İşin kötüsü Sait Faik adamakıllı kızmıştı bu *hüviyet aramasına*, çıkıştı adamlara.

— Ne yapacaksınız hüviyetimizi?..

— Orası bize ait, siz çıkarın hüviyetinizi!..

— Mecbur muyuz?

— Hüviyet soruyorsanız benim adım Sait Faik, bu da Orhan Veli, bunlar da arkadaşlar... — Biz tanımayız sizi, dedi adamlar, bize hüviyetiniz lazım, gösterin hüviyetlerinizi!.. Sait Faik patladı bu sefer: — Siz Sait Faik'le Orhan Veli'yi tanımadıktan sonra biz de sizi tanımıyoruz, dedi kestirdi attı. Artık ok yaydan çıkmıştı: — Buyrun merkeze öyleyse, diye çıkıştı adamlardan biri, herhalde rütbece en yüksek olanıydı, ilave etti "oraya gidelim hele görürüz..." Bütün hiddetleri Sait'in üstünde toplanmıştı sanki... Polisin sinirlerinin üstelik de gergin olduğu şu sıralarda bu aksiliğe ne lüzum vardı diye düşünüyorum, kendimi de sorumlu görüyorum ay-

rıca, elimdeki kâğıttan bir şeyler okumam getirdi bu işleri başımıza diye düşünüyorum, herhalde birisi gitti ihbar etti belki de, bunlara da vatan kurtaran aslan rolü oynamak çıktı. Hep beraber kalktık, Orhan Veli yarı uyku halinde, Suavi Koçer ne olup bittiğini pek anlayamamış gibiydi, kafile halinde gidiyorduk; karakol balo sokağının karşısında bugün sıhhi banyonun bulunduğu Otel İmparator'un bulunduğu yerdeydi. Siz burada bekleyin, dedi Sait Faik; ben komiserle konuşmaya yalnız gideceğim... Aradan epeyce bir zaman geçti yukarda neler olup bittiğini merak etmeye başlamıştık, ama Sait bize gelmememizi sıkı sıkıya tembih etmişti, ne kadar bekledik bilmiyorum ama bana pek uzun geldiydi. Birden ilerdeki binanın kapısında Sait Faik, komiserle bizi oraya getirenlerden birini gördük, komiser epeyce yıldızlı, ayaklarında getirleri, belinde palaskası, tabancasıyla babacan bir adamdı; orada durmuşlar gülüşüyor şakalaşıyorlardı, sonra öpüşerek ayrıldılar, suçlu olarak girdiği yerden komiserin kapılara kadar inerek ağırladığı bir misafir olarak çıkan Sait'i ölümden dönen birisini karşılar gibi karşıladık; sonra anlattı bize, ismini söyleyince komiser yer gösterip oturtmuş, meğer Sait Faiğin meraklı bir okuyucusuymuş, ötekilere durumu anlattırmış, üstünde durmamış bile, kahveler çaylar içilmiş, edebiyat, şiir, hikâyeden konuşulmuş bir süre, sonra bizim gördüğümüz gibi dost olmuşlar, öpüşüp koklaşıp ayrılmışlar... Gidelim bir yere içelim diye tutturdu Sait Faik, ormana gidelim oturalım biraz diyor, herkes yorgunluktan bitkin durumda, Orhan Veli gözleri yarı kapalı hiç sesini çıkarmıyor, bir kaç kişi itiraz ettik. Orman bu saatte kapalıdır, evlerimize gidelim diyoruz ama Sait Faik'e dinletemiyorduk, ormanın sahibini, garsonlarını tanıdığını söylüyordu, balo sokağından çıkıp karşıya geçtik, ormanda siyah perdeler indirilmiş ama içerisi aydınlık, aradan bir kaç kişinin içtiği görü-

lüyordu. Sait anahtarlarını mı yoksa yüzüğünü mü sert sert cama vurdu, bir kaç kere perde kalktı; garson yok der gibi eliyle işaret edip kapattı: "Gördün mü, dedi Kel Fehmi, Sait'e; kapanmış işte almıyorlar!.." Ben açtırırım, dedi Sait yeniden, bu sefer hem eliyle hem de ayağıyla vurmaya başladı cama; perde yeniden kalktı ve bir cemmi gafir ellerini kaldırıp YOK işareti yapıp yerlerine döndüler, o zaman garip bir şey oldu Sait Faik zaten soğuktan kaldırdığı pardesüsünün yakalarını biraz daha kaldırdı, şapkasını başına şöyle bir bastırdı ve cama bir tos vurup duvar geçen gibi öte tarafa geçti büyük bir şangırtı içinde; arkasından bir turna katarı gibi geçip kendimizi dükkânın içinde şaşkınlıktan, hiddetten donmuş kalmış bir kalabalığın ortasında bulduk, bekçi birkaç şahit müşteri, BİZ yine o geldiğimiz yoldan ters yüzüne karakolun yolunu tuttuk, Sait Faik yine bize orada beklememizi söyledi, tıpkı birinci seferinde olduğu gibi epeyce sonra yine komiser, Sait, patron bekçi, şahitler kapıda belirdiler, tekrar komiserle öpüştüler, ötekilerle de el sıkışıp bizim tarafa yöneldi... Hikâye meraklısı olmasaydı komiser, bu sefer hepimiz herhalde o gece karakolda sabahlardık, komiserin hatırı için adam da zararı ziyanı sineye çekti muhakkak!.. 12 Mart'tan sonra polis hüviyet tesbiti yaparken deri ceketiyle Sabahattin Eyuboğlu'nu karşısında görünce: — Gel bakalım BABALIK demiş, senin adın ne?.. Sabahattin Eyuboğlu söylemiş adını, "mesleğin nedir? demiş!.. Şoför müsün?.." Sait Faik'i kapılara kadar indiren komiseri düşünüyorum, bir zamanlar asma katında piyano bile çalınan sabahlara kadar açık Nisuaz'ı, birer küçük Akademya olan Petrograd, Leningrad, Moskova kahvelerini, birkaç kuruşla oturulabilen Viyana'yı, yemekleri de birası kadar nefis Fişer'i, akşamları sinemaya gitmek için çıkmış, vitrinleri seyreden aileleri, insanın çekildiği köşesinde istediği kadar okuyup yazabildiği, kimsenin

kimseye karışmadığı o yerleri düşünüyorum... Geçenlerde her akşam gidip kitabımı dergimi okuduğum lokanta-meyhanede baktım hesaba ekmek elliydi, şimdi bin lira mı oldu diye sordum garsona... "Yeseydin HOCA dedi, elli kuruşa ekmek nerde var şimdi; zaten herkesi rahatsız ediyorsun!.." "Ne yapıyorum, dedim rahatsız edip!" "Kitap gazete filan okuyorsun herkes rahatsız oluyor, demin altı kişi gelmişti (masa dört kişilik halbuki) oturmadılar çıktılar senin yüzünden!.."

Eşşek herif, demek geçti içimden, zaman oldu buraya elli atmış kişi geldiği oldu benim yüzümden ne çabuk unuttun!.. İnsan değilsin sen dedim suratına karşı bağıra bağıra, Allah belam versin, adımımı atmam artık... Beyoğlu artık (bütün İstanbul başka türlü mü sanki) büyük bir şehrin ana caddesi olmaktan çıkmış, alçaklığın, adiliğin, yozluğun göbek attığı bir genelev sokağı olmuş sanki. Buraya ister kardeşi, ister karısı ya da sevgilisiyle çıkan her erkeğin başı belaya girer, her kadın orta malıdır sanki bir İT sürüsünün, hele hele aklına uyup da yalnız çıktıysa genelev kadınının ta kendisidir, saldırıya uğrasa şikayet edemez, çünkü gittiği yerde daha fena saldıracaklar belki de... Ne oldu diyorum bu şehre bu BEYOĞLU'na böyle, ben ki son yıllarına yetiştim, eski devrin şiirini anlatıla anlatıla bitirilemeyen güzelliğini görmedim ben oysa... Ne oldu?.. Fena kokulu bir rüzgâr mı esti, yoksa gün mü karardı birdenbire aydınlığın içinden!.. Ne oldu?..

SABAHATTİN KUDRET AKSAL
1920-1993

EV VE ÖLÜ

"Yığınla sokak gördümse de
en çok sokağımızı sevdim.
En küçük bir kuşkuya düşmeden
diyebilirim ki o sokağı bana sevduren
komşularımızın adları oldu.

1928 yılında Beşiktaş'ta bir akaret evinde oturuyorduk. Güzdü. Birkaç gün önce Cumhuriyet Bayramı büyük şenliklerle kutlanmıştı. Evimizin önünden sabahleyin asker, gece fener alayları geçmişti. Pencereden izlemiştim. Askerlerin, o zaman tramvay caddesi dediğimiz Dolmabahçe'yi Beşiktaş'tan geçerek Ortaköy'e bağlayan ana caddede yittiğini görmüştüm. Fener alayları, Vişnezade'ye doğru çıkmışlardı. Harf devrimi yaz sonunda uygulamaya konmuştu. İlkokulun üçüncü sınıfındaydı. Bir çocuk için sorundu bu, yazı değişmişti. Öğretmen de tatilden yararlanmak isteyerek ağır ödev yüklemişti. Bu nedenle caddelerdeki o coşkun akışa kitaplarımla defterlerimi yığdığım masayla pencere arasında mekik dokuyarak katılabilmiştim. Bayram geçince alaylar, geçit törenleri durulmuş, taklar sökülmüştü. Günlük yaşamımıza dönmüştük.

Evimizin odaları yüksek tavanlı, çok beyaz badanalıydı. Çıplak bir ampul bol ışık yağdırıyordu. O akşam, yine ödevlerime gömülmüştüm. Bizimkilerin bir bölümü, büyükannem, annem, küçük dayım oldukça geniş

sayılabilecek odanın benden uzak bir yerine oturmuşlar, küçük seslerle konuşuyorlardı. Biraz aklım erdiğinde onları ailenin çekirdeği gibi görecektim. Siyasal deyimlerle senli benli olduğum daha uzak bir zamanda da iç kabinesi ailenin diyecektim. Bir hayli de kalabalıktık. Üye sayısı küçümsenmeyecek bu topluluk büyükannemi, annemi, büyük dayımla küçük dayımı, yengelerimi, bir de Rumeli'den getirdikleri bir kızı, abla yerine koyduğum İffet'i ve beni içeriyordu. Büyük dayımın ailenin çekirdeğinin dışında tutulmasının nedeni geçirdiği ruhsal rahatsızlık olmalıydı, bu ruhsal rahatsızlığın da araya koyduğu yine ondan kaynaklanan şeker renk hava. Şimdi o bir suskunluk simgesi gibiydi. Oysa eskiden öyle değilmiş. O denli çok konuşurmuş ki, kardeşleri: "Yeter artık ağabey, kalbin yorulacak!" derlermiş. Yengeleriminse hep yüzeyde tutulmalarına özen gösterildi. Ne de olsa, onlar gelindi. İffet bile daha içtenlikle benimsendi. Rumeliliydi ailem, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce konukluğa gelmişler, dönememişler. O zamanın Rumeli göçmenlerinin gözlerinde mahzun fenerler yanar, sanki görünmeyen bir el akşamdan geceye sarktıkça o fenerlerin ışığını daha da kısardı. Tedirgin, söylesem mi söylemesem mi gibi bir edayla konuşurlardı. Şimdi de öyle konuşuyorlardı. Kulak kabartmıştım: Alacakları bir evden söz ediyorlardı, kaparo sözcüğü geçiyordu ikide bir, üç binden aşağı inmiyor; diyorlardı. Sokağın elektriği varmış, evin yokmuş. Annem: "Bağlatalım" diyordu, "Kolaylığı var, bir düğmeyi çevirmek olup olacağı, gerektiğince yakılacak." Duruyor, sonra ekliyordu: "Alıştık da burada." Küçük dayım: "Alacağız" diye yanıtlıyordu. Demek bir ev alacak, kiradan çıkacaktık. O gece yeni evimizin nerede olduğunu sormadım. Bu değişiklikten etkilenmedim de, ödevimi bitirince yatıp uyudum.

Ertesi gün öğrendim. Bu ev Ihlamur'a doğru giden

Şair Nedim Caddesi'ni kesen sokaklardan birindeymiş. Ortabahçe'ye yakınmış. Ortabahçe neresiydi; bilmiyordum ki! Üç buçuk katlıymış. Buçuğunu da söylüyorlardı. Üç buçuk katlı, diyorlardı. Harap olduğunu da duydum. Boyatacaklarmış, tahiniye. Odaları tavanı filiz rengi, kapılar maun öykünmesi olacakmış. Tulumba onarılacak, sarnıç tez elden temizlettirilecekmiş. Büyükannem; "Sıçan ölüleri olmasın sarnıçta?" diye tutturmuştu. Annemin kaygısıysa benim okula nasıl gidip geleceğimdi. Yerindeydi annemin tedirginliği, şimdiki okulum oturduğumuz evin karşısında, başka bir akaret yapısındaydı. Yolu da bozukmuş yeni evin, ne arnavut kaldırımı ne de parke, koca çukurların oluştuğu toprak bir yolmuş. Kısa süre sonra yolun o halini görecektim. Yine görecektim ki arabalar dolusu kum yığmışlar yer yer, kesme taşlar da birkaç bölümde dağlar gibi duruyor. Anlaşılıyordu ki, yol yapılacaktı. Nitekim, yapıldı da. Şimdi, İstanbul'un bir yolunun eski halini anımsamak ne güzel!

Sonra taşındık. Nasıl taşındık, anımsamıyorum. Eziyete bağlı işler hep benim uzağımda gerçekleşti. Bildiğim şudur: Boya kokan bir evde bir gece çok rahatsız uyudum. Ertesi sabah da bozuk kaldırımlarına kum serpilmiş başka bir yoldan gittim okula, huysuzlandım. Kedilerin en sevdiğim huyu, uygarlığın başlıca koşullarından biri olan yerleşme duygusunu benimsemeleridir. Bu hayvancıklar yeni bir eve taşındılar mı duramazlar, ne yapıp edip eski yerlerine kaçmanın bir yolunu bulurlar. Belki de bunun için, nerede bir kedi görsem durup bakmadan edemiyorum. Birkaç gün sonra da anneme: "Ne boya kokusu ne de uzak yolu okulun" diyordum, "Başka bir şey var bana dokunan bu evde." Annemse, "Alışacağız" diye yanıtlıyordu beni. Belki de büsbütün boşuna değildi dediği, zamanla yerleşiyorduk. Eşya, iyi kötü, yerini buldu. Koltuk, kanepe, masa, iskemle eksik

de olsa bir uyuşumda buluştu. Ama bir evin yerleşmesi eşyanın yerli yerine oturmasından çok ötede bir olaydır, unutmamalı! Hele bizimki gibi kalabalık bir aile için bu büsbütün böyleydi. Eşyanın başımıza açtığı sorundan sonra bu sorun da çözüldü. Büyük dayımla büyük yengemi yukarıdaki odaya kapattık. Biraz da şaka kokmalı bu sözüm, onların da kimsenin yüzünü görmek istemedikleri için bu yeğlemeyi yaptıkları, en azından, gerçeğin yarısıdır. Sadece beni istediler, sonsuz bağlı kaldılar hep. Küçük dayımla küçük yengeme karşı oda verildi. Ama söylemeye gerek yok, küçük dayım üçlü çekirdeğin bir üyesi olduğu için bahçeye bakan bizim odanın, büyükannemle annemin ve benim kaldığım odanın adamı oldu daha çok. Arada şunu da söyleyeceğim ki üçlü çekirdek deyimi bir hayli yanlış: Çekirdeğin bir dördüncü üyesi vardı ki teyzemdi o da, kocasıyla başka bir kentte oturduğu için, iki üç ayda bir, bir haftalığına konukluğa gelirdi. O süredeki oturumların tartışmasız başkanıysa oydu. Ama yerleşmek odaların insanlara ayrılmasıyla da bitmez. Son aşama, o evin insanlarının hava boşluğundaki yerlerini, kıyı köşelerini bulmalarıdır. Öyle ki, boş bir koltuk sürekli oturanını anımsattığı zaman yerleşme tümlenmiş olacaktır. Bu anlamda da yerleşmiştik, yine de eğreti bir yerleşmeydi bu, oturması için bir sallantıyı bekliyordu.

Coğrafyamı tanımak istedim, önce İffet'in yerleştiği çatı katından başladım işe, az basık tavanıyla iki küçük odayla kocaman bir sofayı, bir de iki terası içeren o saydam boşluk bugünkü çatı katlarıyla oranlansa tam kat yerine geçerdi. Evin alınacağı günlerde sözü geçen buçuk kat bu kat mıydı, yoksa aşağıda izbeyi, mutfağı, bir yemek odasını kapsayan kat mı? Bugün de bilmiyorum. Limonla ovulmuş duru sarı tahtalar yaz boyunca emdikleri güneşin kokusunu koktular. Sokağı tanıdım sonra, Ortabahçe'nin ara yollarını, çıkmazlarını, Da-

vut'un bostanının kıyılarını, biraz daha açılsam Ihlamur'un kokulu deresine varacaktım. Öbür yönde boğuk sokakları Şenlikdede'nin, sarhoşlar gibi dik duramayan evler, akmayan çeşmeler, bir semti, başka bir dünyayı ayırır gibi ayıran kış yaz sarmaşıkla kaplı çok dik, yüksek duvarı Valdeçeşme'sinin, bıçkınları, külhanları, yeni, bir değişik sınırdı. Yığınla sokak gördümse de en çok sokağımızı sevdim. En küçük bir kuşkuya düşmeden diyebilirim ki o sokağı bana sevdiren komşularımızın adları oldu. Şimdi adlarını sayacağım insanlarla sarılmıştı o ev ve o adlarla simgesel bir iletişim içinde olduğu su götürmez bir gerçekti. Bir üçgendi ki bu, usa sığmaz bir büyü yaratmasın, olanaksızdı. Sadece adlar mı, o adların ardına çekilmiş insanlar da öyleydi. Adlarla sahipleri arasında bunca koşutluk daha görmedim. Ortaöğretim kurumlarımızdan birinde saygın bir öğretmen olan o zarif Esrar Bey yaşamı boyunca gün kavuşmadan anası Elmas Hanım'ın gölgesine koştu hep, bir gün de bu kaba dünyaya dayanamayarak kendini yüklükte vurdu. Üçgeni öbür ucunda oturan Seyide Hanım'ın oğlu dik kolalı yakalı, Avrupa malı ipek kravatlı, rölöve şapkalı, hiç gülmeyen, melek yüzlü Şehsuvar Bey Cumhuriyet'in ilk bankalarının alçakgönüllü bir şubesinde küçük bir memurdu. Rugan iskarpinlerine toz düşürmemek için arnavut kaldırımlı sokağımızda taştan taşa basarak yürürdü. Kazara sokakta bir gün ona bir İngiliz rastlasa "Lordum!" diye selamlayıp o geçinceye dek kaldırımın bir ucunda duracağı kuşkusuzdu. Karşı komşumuz Pesend Hanım düş müydü gerçek mi, kestiremezdiniz!

Güz ortalığa bıraktığı ufak tefek kokularını da toplayıp gitti. Boğaz'dan Beşiktaş'ın içlerine doğru üfürdüğü tuz kokusu duyulmaz oldu. 1929 kışı bizim eve yerleştiğimizden daha kısa sürede haftalarca kalkmamak üzere İstanbul'a yerleşti. Karın sokak kapımızı eşikten

başlayarak üçte ikisine dek kapladığı günler oldu. Kâğıtlı camlarımız, kapılara astığımız cicimler kâr etmedi. Sobayı günde beş kez yakmaya başladık. Okullar aralıklı sürelerle tatile girdiler. Eve kapanmak zorunda kaldım. O günlerde bu yeni eve kendimi yabancı saydığımı bir kez daha gördüm. Bu bende başlayıp bende biten bir duygu değildi. Onların da yüzlerinde süregiden yadsımayı görüp ezikliğe düştüm. Belli etmemeye çalışıyordum. O günlerin çoğunu büyük dayımın odasında geçirdim. "Oku!" diyordu bana, "Romanını oku!" Cebimden, dürülmüş kâğıtlarımı çıkarıp saçma sapan yazılarımı okuyordum. "Bak" diyordu, "Çok düzenli senin yazıların. Şaşırtmıyor insanı. O adam var ya, arabaya en yakın kapıdan girmemeli, atların önünden dolaşıp öbür kapıdan girsin. Yazı dolambaçlı olmalı biraz." Susuyor, küçük dayımı kastederek: "Aşağıdaki bu kadarını da yazamaz" diye ekliyordu. Dakikalar geçiyordu, karşılıklı bakışıyorduk. Kapının iki yanındaki iki yüklüğün arası boşluktu. "Bir gün buraya perde gerip karagöz oynatacağım" diyordum. "Oynat ya!" diyordu, "Neden oynatmayasın?" Büyük yengem namazını kesip selam veriyor, bana gülümsüyordu. "Ah" diyordu büyük dayım sonra, "Sen on beş yaşma gelene dek ben ölmeyeyim, başka bir şey istemem. Sana öğreteceğim o denli çok şey var ki!" "Ne?" diye soruyordum. "Çok," diyordu, "Kelam, nücum, fıkıh!" Pek meraklı bir hattatın yine o denli özenli yazısıyla defterler doldurmuştu. Karşıdaki çekmecenin gözlerinde duran o defterleri biliyordum.

Kar üstüne kar yağıyordu. Korkunç sıkılıyordum. Anneme: "O evde olsaydık böyle sıkılmazdım" dedim. Annem benden birkaç yaş büyük bir akraba çocuğunu yatıya çağırdı. Ona bayılırdım. Martın biriydi. Sırtına binip odada tur attırdım. "Bugün ilkyaz, martın biri, kar kesilecek, yağmayacak artık!" diye bağırıp durdum.

Güneş göründü görünmedi, hemen buluta çekildi. Kar da bir kez daha olanca hızıyla bastırdı, martın onundan sonra tavsadı ancak; ayın sonuna doğru İstanbul tümüyle temizlendi. Arsalardan salınmış pek uzun ipli uçurtmalar göründü gökyüzünde, kalabalıklar sokakları doldurdu. İlkyaz biraz yaşlanınca çekilmez olur, ekşimiş peynir kokar, o yıl da öyle oldu. Dört gözle gerçek yazı bekledim. Gelmekte gecikmedi. Haziran başlarında havalar oturmuştu. Akşamları hava rüzgârlıysa, bir de lodos eserse, çarşıdan kopan satıcı sesleri Beşiktaş içlerine yansır, orada dağılırdı. Güzün olduğu gibi yine öyleydi. Nereden gelmişse gelmiş, karışımlı, ayırt edilmez, çiçek kokuları ara sokaklara dek sokulmuştu. Düşünün bir kez, o güneş görmez, ağaçsız, bitkisiz sokaklarda birkaç akşam ateşböceği gördüm. Kısa süre sonra teyzem eniştemle gelip beni aldı, evine götürdü. Yazı başka ilde geçirdim.

Eylül sonunda, okulların açılmasından bir gün önce döndük. Ev bana dayanılmaz kerte değişik, soğuk ve mahzun göründü. Sanki küçük güz yonuları her odanın ortasına bağdaş kurmuştu. Büyükannemin başında çatkı, annemin yüzü o, ama o değil, küçük dayım konuşmuyor. Bir göçmen suskunluğu vardı onlarda, bu suskunlukları onu da aşmıştı. Ampul o denli parlamıyor, filiz rengine boyanmış tavanın rengi biraz atmış mı ne, maun öykünmesi kapılar karanlık. Bir fiskostur gidiyor. Tadı tuzu kaçmış bir yemekten sonra önde büyükannem, arkasında teyzem, onun da arkasında küçük dayım yukarıya çıktılar. Çok şaşırdım. Annem benimle kalmıştı, yüzüne baktım. "Büyük dayın biraz rahatsız da," dedi. "Barıştılar mı? Konuşuluyor mu?" diye sordum. Gözleri nemli: "Evet" dedi. "Ben de gideceğim" diye davrandım. "Sen gitme!" dedi. Ne şaşırtıcı! Yalnız benim girebildiğim odaya şimdi ben sokulmuyordum. Çok kalmadılar; indiler aşağıya, yine aynı sırayla odaya girdiler.

Çekirdek üçgen, bu kez teyzemle birlikte dörtgen olarak toplandı. Küçük seslerle konuştular yine, bu kez huylarından da öte bir tutumla, kararlılıkla, bana duyurmamak amacıyla böyle konuştukları çok belliydi. Başkan teyzemdi kuşkusuz, büyük yetenekle oturumu yönetiyordu. Ünlü bir deyimini duydum: "Ben beğenmedim?" diyordu. Ne çok kullanırdı bu sözü, hangi hastayı görse, "Ben beğenmedim" derdi, çok geçmeden ölürdü o da. Teyzemin ağzından bu tümceyi bu akşam duymak beni çökertti. Başkası olsa neler yapmazdım. "Büyük bir doktor getirmek gerekiyor" diye sürdürdü konuşmasını, karar da öyle bağlandı. Ertesi günü okuldan döndüğümde isteğimi yineledim: "Ben yukarıya çıkacağım." Annem, yine "Hayır!" dedi. Ben de: "Hayır" dedim. "Çıkacağım." Teyzem: "Çıksın" dedi, "Ama girmesin, kapıdan baksın." Annem boynunu büktü, ben de bu anlaşmaya uydum. Birlikte çıktık. Annem kapıyı açtı, büyük yengem koşup beni öptü. Büyük bir yatak gördüm odanın ortasında, ondan da büyük bir yorgan, başka bir şey görmemiştim. Büyük dayım o denli küçülmüş müydü ki göze görünmez olmuştu? Şaşkın, onulmaz bir yıkımla aşağıya indim. O akşam büyük doktor da geldi. Küçük dayım bir taksiyle gidip almıştı onu, şimdi elinde çantasıyla kapıdan giriyordu. Hastayı gördükten sonra hasta sahibiyle kısa konuştu, azıcık umudu da birlikte götürdü. O geceyi izleyen günlerde birkaç akrabamız geldi, hastayı gördükten sonra bizimkilerle aralarında kısa konuşmalar oldu, annemle teyzem: "Umudumuzu tümden yitirdik" dediklerinde onlar gözlerini duvarlara saklayarak: "Nasıl söz o? Dağlara taşlara!" diye karşılık veriyorlardı. Bu son doktorun gelmesinden sonra umut yitince evin içinde daha doğal rüzgârlar esti, esebildiğince. En dayanıklı görüneni de büyükannem oldu. Yaşlıların bu türden yıkımlara gençlere göre bağışık olduklarını bilmiyordum o zamanlar, çok şaşırmıştım.

Birkaç hafta hızla geçti. Bir gün okuldan döndüğümde o gece benim bir akraba evinde kalmam gerektiği söylendi bana, bir sokak ötedeki dört erkek kardeşin de arkadaşım olduğu bir eve gönderildim. Onlardan biri de o karlı kışta sırtına binerek ilk yazı kutladığım çocuktu. Beni oyalamaya çalıştılar. Geç vakit yağmur yağdı, üşüdüğümü söyledim. Sac sobayı yaktılar, çok hoşuma gitti. Ertesi günü okul dönüşü yine o eve geldim. Birkaç saat sonra evden haber geldi, beni çağırıyorlardı. Gittim. Taşlıkta, aşağı katın merdivenlerini ayıran camlı kapının önünde teyzemi gördüm. "Öldü mü?" diye sordum. "Evet" dedi. Ölmüş, gömülmüştü bile. Kapıya tutunarak: "Niçin öldü? Ben onu çok seviyordum" diye ağladım. Bütün odalar taşarcasına kalabalıktı. Hiç kimsenin yüzüne bakmadım. Gözlerim tavana, duvarlara, kapılara takılı kaldı.

Evden ölü çıkınca ev biraz daha bizim olmuştu.

ZEYYAT SELİMOĞLU
1922-2000

DENİZLERİN, İSTANBUL!

"İlk ve son sahibi bir Robenson'un
barınamayıp bırakarak gittiği,
üst üste sıralanmış yassı, gri kayalardan
oluşmuş bir adaydı Neandros."

Şimdi gerilerde kalmış bir kış başlangıcında, aralık ayının üçüncü gününde hava kötü soğuk, sepken kötü sulu, kuzeyden esen rüzgâr altında Kilyos'talar, ikisi. Kilyos'un yukarlarından Kilyos'un denizine bakıyorlar. Hemen yanı başındaki kara saçlar rüzgârda savruluyor, zaman zaman yanağına değiyor uçları, okşayıp çekiliyor. Kendini bildi bileli İstanbul denizlerinden Kilyos'u balıklardan kolyosu sevemediğini düşünüyor. Bundan ötürü olsa gerek, Kilyos ile kolyos, özel sözlüğünde son sözcükler, olağan bir sözlüğün son sözcüğü olan "züyuf"tan bile sonra geliyor o ikisi ve sözlük sona eriyor, kapatılıyor. "Züyuf" ki ayarı düşük, kalp para demekti. Kilyos denizinin ayarı düşük deniz, kolyos balığının ayarı düşük balık olduğunu düşünüyor.

— Ne düşünüyorsun?

— Denizi... Kilyos'u...

— Sen yanımdasın.

Ünlü deniz ressamı Ayvazovski'nin bir deniz tablosu, aşağıdaki Kilyos denizinin dalgaları arasından yükselip yaklaşırken tepedeki gazinoya sığınıyorlar. Gazinonun camları ardından bakarken bile, geniş aralıklarla

kıyıya yürüyen, yuvarlana yuvarlana yaklaşarak kıyıya çarpan dalgaların arasına karışıp, o dalgalarla boğuşup, belki de boğuşamayıp, içinde kaynayıp giderlermiş gibi bir deniz!

Kilyos kışı denizinin, dırdırı, saldırganlığı manyaklık kertesine ulaşmış bir kadından ayrımı yok. Biliyor aslında, deniz ile kadın bayatlamış bir benzetme, ama şu denizi ille de kadına benzeteceksin deseler, şu sıradaki benzetmesi işte bu olacaktı, buydu. Tehdit ve şantaj, cinnet ve isteri karışımı psikonevrozlu bir ruhsal durum şu anda gözlerinin önünde sergileniyor. Artık uzaklarda kalmış bir kadının silueti Kilyos kış denizinin dalgaları arasından yükselerek yaklaşıyor, kasılmış yüzü, hiç durmadan açılıp kapanan ağzıyla yanından hızla geçip gidiyor.

Kışından da çok yazını sevememişti bu istanbul Kilyos denizinin. Kuru kavruk, taban yakar bir kumsal! Denizin, insanı salıncağa bindiren, bayramlık bir beşik salıncağında hafif hafif sallayan o güzel derinliğini tattırmayan bir denizdi Kilyos denizi, sığ bir deniz! Ama hoparlörlere sık sık "Kıyıdan fazla uzaklaşmayın, kaynar gidersiniz! anlamında ölüm tehditleri sıralattıran bir denizdi.

Denizin, sığ ise sığlığına, derin ise derinliğine güvenilmeliydi. İşte şu aşağıdaki Kilyos denizinde eksik olan buydu. Su içinde sığ kuma basarken, dip ayakların altından kayıp gidiyor, insanı havada bırakıyor, derindeyim işte derken, birden kumlu dibi buluyordu ayaklar, düş kırıklığı içe oturuyordu.

Tanımadığınız, savaş buyruğuyla ilk defa geçeceğiniz bir mayın tarlasında ilerliyordunuz. Ayağımı nereye basıyorum? Hava da bir rüzgârlıysa, hoparlörler bir Nazi toplama kampı görevlisinin sesini tekrarlayıp duruyordu: "Dikkat dikkat!" "Fazla açılmayın, tehlikelidir!" "Belirli sınırları aşmayın!"

Sınırları bir aşacak olsaydılar, artık köpekler mi salınacaktı üzerlerine, köpek balıkları mı? Karşıdan kopup kopup gelen dalgalar onlara kimleri getiriyordu? Jaws 1'i, Jaws 2'yi mi, yoksa bir günahsız deniz dostu yabancı turistin taze boğulmuş cansız vücudunu mu, korkulu bir hayret içindeki, açık kalmış gözlerini mi?

Şimdi gerilerde kalmış o rüzgârlı yaz gününü çok iyi anımsıyordu. Hoparlörden şu kalın, tehdit dolu ses yükseldikçe, kendini bir plajda değil de bir toplama kampı kıyısında, denize girmelerine birkaç dakikalığına izin verilmiş kamp tutsaklarından biriymiş gibi duymuştu. O madensi, tekdüze robot sesi, çevredeki, korku içindeymişçesine birbirine sokulmuş biçimsiz vücutların, çektikleri açlıktan sanki kafaları büyümüş, boyunları incelmiş çocukların oluşturduğu kümeler! Toplama kampı komutanı Major von Robbach'ın gelişigüzel dağıttırdığı zevksiz, vücutlara uymamış eski mayolar, gevşek, sarkık, paçaları genişlemiş mayolar! Major von Robbach, yüksekçe bir yerde duruyor, çizmeli bacaklarını ayırmış, beline dayadığı ellerinden birinin avucunda kamçısının sapı, hiç kıpırdamadan dimdik duruyor, donuk mavi gözleriyle aşağı ırkın örneklerini gözden geçiriyor.

Rüzgârın üfürdüğü kumların gözlere, kulaklara, burun deliklerine dolması! Savaşın artık kötü bir sona doğru gittikçe yaklaştığını düşünerek iyiden iyiye zalimleşmiş, manyaklaşmış kamp görevlileri, özel vantilatörlerle kumları havalandırıyor, tutsakların gözlerine, kirpik aralarına dolduruyorlardı Nazileşmiş kum tanelerini, salt canları acıtsın, gözleri köreltsin diye!

Nazileşmiş bir güneşin etkisiyle sımsıcak kesilmiş kumun dağlayıp kavurduğu tabanları serinletebilmek için deniz kıyısına, suya koşulup, dalgalı denizden hoşlanılmayınca yine geri dönülüyordu. Nasıl bir deniz eğlencesi, ne biçim bir deniz gezintisi? Savaş tutsakları

mıydılar, ırkı bozuk sayılan suçlular mı, yoksa biletler alarak, birtakım paralar ödeyerek bir Nazi toplama kampına yakayı kaptırmış safdiller mi? Nasıl olmuştu da kabinlerden çıkarken sarı, yeşil, kırmızı işaretler yapıştırılmamıştı göğüslerine? Ya duşlara girerlerse ne olacaktı? Bir daha dışarı çıkmak var mıydı duş kabinlerinden? Yoksa gazlanmak mı? Kurtulabilen olursa eğer, anılar yazılırdı...

Şimdi yukardan, şu küskün kış günü içinden geçmiş bir yazın toplama kampına bakıyordu. Kamp boşaltılmış, yalnız binalar yerli yerinde ve deniz, gerilerde kalmış bir acıyı anımsatmak istercesine dövüp duruyor kıyıyı, kamp kıyısından hesap soruyor, bembeyaz köpüklere bulanmış kocaman sorular halinde yükleniyor, neredeyse duyduğu hastalıklı bir öfkeden ağzı köpüren bir savcı kimliğiyle! İkinci Dünya Savaşı'nın bütün olan biten acımasızlıklarından, sapıklıklarından, insan düşmanlıklarından sorumlu olan, şu toplama kampının komutanıymış, şu kış denizi davayı yürüten savcıymış gibi. Nerede şimdi o tehditleri savuran hoparlör kuleleri? Suçsuz turistleri kamp sularında boğdurtan kamp komutanları nerede? Heinrich Böll'ün öykülerinde, Tadeusz Borovski'nin öykülerinde mi kaldı onlar? Birçoğu, öykü sayfalarının arasından dışarı fırlayarak Güney Amerika'ya kaçıp yabancı kimliklere bürünmüşler, daha bir gözü kara ve eyyamcı olanlar yeni Almanlar arasında yerler edinip yaptıklarını hiç bilmezmiş olmuşlar. Ne garip... Bir İstanbul kış denizinin bu konulara el atacağı aklına mı gelirdi? Ama şimdi, işte şu yukardan aşağıya bakarken bunları düşünüyordu ister istemez, aşağıdaki görüntü bunları akla getiriyordu. Dalga dalga köpükleri önüne katarak ilerleyen salgın deniz, aman vermez savcı kimliğinde bir deniz!

O geçmiş yazın, tabanları savaş sıcağıyla kavuran kumlarından, sığlıktaki ne zaman derinleşip ne zaman alçalacağı belli olmayan mayın tarlasından, o buyurgan sesi ikide birde hoparlörden yükselten tehditlerinden, umulmadık anda haberi gelen boğulmalarından, hiç istenmedik anda geçici bir hastalık gibi cilde bulaşan kumlarından, duştan sonra kabinlere girişin toplama kampı gaz odalarına girişi anımsatmasından mı ve bütün bunlardan ötürü mü Kilyos denizini hiç mi hiç sevmemişti?

Bu deniz ona barışı değil, savaşı, savaşın kulaklara doldurulmuş kötü sahnelerini yeniden yaşattığı için mi İstanbul'un sakin, duşsuz, kabinsiz, hoparlörsüz, yüzyıllar öncesine dayanmışçasına yalın ve kendiliğinden, yarım yamalak uydurma bir uygarlıktan uzaktaki kendi halinde, neredeyse ilk yaradılış gününden arda kalmış gri bir kayalığı ve onun hemen eteklerindeki barışçıl derin denizi arıyordu Kilyos'un tepesinden, bir gazinonun camı ardından ötelere bakarken?

— Dalgaların, rüzgârın uğultusundan başka bir şey yok ki burada, sıkıldım, gidelim artık!

Karaların görünümü çabuk değişiyordu, hiç umulmadık anda bir yerden apartmanlar yükseliyordu günün birinde, ötelerden bir gökkule! Yollar yön değiştiriyor, tepelere doğru gecekondu grupları yoğunlaşıyordu bir kentsel egzema gibi. Oysa deniz... Denizler hiç değişmez sanırdı, ama bir yanılma payı onda da kendini gösterir oldu zamanla. İstanbul'un şu dört adalı denizi bundan yirmi yıl önceki deniz değildi artık. Eskiden –çok pek eskiden de değil– bir sandalın başından eğilip baktığında dibi görünürdü denizin. Güneş ışınlarının dipteki kumlara dek ulaştığını, kumları apaçık bir sarı renge sarıp sarmaladığını, yosunu tam sağlıklı bir yeşi-

le, bir kaya parçasını unutulmaz bir kurşuniye, bir karagöz sürüsünü ışıltı ve pırıltıya boğduğunu görürdü. Deniz dibi ressamları, has boyalar, tertemiz fırçalarla işe koyulurdu bundan yirmi yıl öncesinin denizini boyarken...

Şimdi, bir yaz mevsiminin en az üçte ikisi, başka birçok deniz gibi ada denizleri de yoğun bir yolun ölüsü, çöp ve meduza saldırısı altında yaşıyordu; yaşamıyordu, can çekişiyordu. Tam ortalarındaki, her şeyi görebilen dört gözleri ve plastik vücutlarıyla meduzaları düşman bir kıtadan, belki de, battı sanılan Atlantis'ten gönderilmiş öcüler kimliğinde öncüler gibi görmek eğilimi onda günden güne ağır basıyordu. Sanki çok yakın bir gelecekte daha da büyüyüp gelişecekler, bacakları daha bir güçlenip uzayacak, vücutları daha bir güçlenip kemikleşecek, dünyayı ele geçirmek eylemine geçeceklermiş gibi. Baş edilmez ağır ve zehirli tanklar kimliğinde, adaların denizinden adaların tepelerine doğru tırmanmaları için geriye sayma başladı başlayacaktı. Onlar ilerlerken, çok yukardan bakıldı mı, altlarında kalan her şeyin, bağların, bahçelerin, ağaçların, çiçeklerin, insanların, yolların, yokuşların havasız kalıp can vermesi, devcil meduzaların buzlucam yarı saydamlığındaki, ama tank zırhı gücündeki vücutları altında görülecekmiş gibiydi.

Zaman oluyor, adayı geceleri düşlerinde en yüksek tepesine, Değirmen tepesine dek o kocaman, kayışlaşmış meduzalarla kaplı, plastik ve cansız bir ada olarak algılıyordu. Sanki yükseklerde dolanan herhangi bir kuştu, dolandığı yüksekliklerden aşağıya bakıyor, bütün bahçeleri kalın bir meduza plastiği altında boğulmuş görüyordu. Ele geçirdiği her şeyi havasız bırakan Atlantis'ten gönderilmiş devcil bir meduzanın altında kendisi de sıkışıp kalıyor, vücudu kasılıyor, kolları bükülüyor, -Gümrükçü Rousseau'nun, sevdiği "Savaş"

tablosundaki gibi– ağzı son bir defa soluk almak için açılıp kalıyor, boğularak ölüyordu.

Yaz tatili boyunca çoğu deniz seven insanı denizin durgunluğu çekiyordu kendine, durgun bir denizde yüzmek, o denizle özdeşleşmek, ilk ağızda elbette hoşa giden bir şeydi, ama işte yıllardır, durgun deniz bir kirlilik ve hastalık kaynağıydı. İstanbul'un ada denizlerinde yüzmek amacınızsa eğer, poyrazın çıkmasını beklemek yerinde olacaktı. Öğleden sonraları saat ikilerde, üçlerde çıkan poyraz, kötü ruhlu meduzaların başlıca düşmanıydı, onlara karşı koyan dost bir silah, bir savunma gücüydü, onları hiç değilse bir süreliğine denizin yüzünden yok eden bir gizli silah, bir lazer ışınıydı.

Küçük bir motorunuz ya da motorlu bir arkadaşınız yoksa, uzun yollar tepmek zorunda kalıyor, bir deniz dağcısı kimliğine bürünüyor, kayalardan iniyor, kayalara tırmanıyordunuz artık temizce bir ada denizinin ardında. Yoksa Heybeliada da mı aradığınız çevre ve deniz kirliliği denilen virüse yakalanmamış deniz? Öyleyse "Açılın yollar" deyin, yollar uzadıkça uzasın. İşte yürüyordunuz. Uzun bir süre asfalt, ardından, çamlıklar arasından engebeli bir yürüyüş, bir safari: "Hedefiniz cehennem kayasıdır, ileri!" Bir serüven filminde rol almış oyuncu musunuz siz? Temiz deniz avcılığı, bir serüven, yepyeni bir spor dalıydı artık. "Temiz Deniz Avcıları Spor Kulübü TDASK" üye kabulüne çoktandır başlamıştı, haydi siz de yazılın!

Cehennem kayası, boydan boya ve yukardan aşağı bıçak sırtı gibi çentiklerle dolu bir kaya. Tapusu martıların adına yazılıdır, martıların taşınmaz malı bir kayadır cehennem kayası. Siz onlara yaklaştıkça, bakın nasıl isteksiz, zorlanarak havalanıyorlar ardlarında uçuşan tüylerini bırakıp, durun ve görün!

Martı gübresiyle (taban fiyatı sıfır), martı tüyleriyle kaplı kocaman kaya! Aşağıdaki deniz temiz bir görü-

nümde, ama sizi ürküten bir derinliği var bu denizin, sizleri bekliyordu hanidir, "temiz deniz avcısı" üyeleri! Bir süre yüzdükten sonra, "Temizce bir denizden çıkıyorum" diyebilmek her babayiğidin kârı değildi artık İstanbullu denizde.

Ey İstanbul, denizin temizini "aslanın ağzında" tutuyordun artık çoktandır. "Martıların saldırısına uğrar mıyız acaba?" Hitchcock'un "Kuşlar"ından çıkagelmiş düşünceler geçiyordu kafanızın içinden, birbirine takılmış vagonlardan kurulu düşünce katarları, "Kuşlar" filminden kaynaklanan...

Büyükada'nın "Viranbağı"da size temizce bir deniz uzatmaya hazırdı. Hem de derin değil (seviyorsanız), kıyıdan girilecek sığ bir denizdi, sığ bir deniz ve temiz. Ne var ki önceden dağcılık yapmaya hazır olmalıydınız; hazır oldunuz! Küçük lokantasında ufak tefek şeyler de yenilen, çok yüksekten, ufku açık bir denize bakan bir düzlüktü Viranbağ. Lokantanın hemen yanından, dimdik bir yardan aşağıya indiniz, temizce denizin sizi aşağıda beklediğini gördünüz. Yabancı gözlerden gizlenmiş, çakıllarla kaplı küçücük bir koydu aşağı inip ulaştığınız kıyı. Atlantis'ten gönderilmiş dört gözlü meduzaların burayı henüz bulamamış olması şansınızın eseriydi. Sizin gruptan başka olsa olsa üç, dört kişi daha vardı "Temiz Deniz Avcıları" üyesi. O temizce denizle baş başa kalınacak bir yerdi, çabucak soyundunuz, girdiniz. Girdiniz ve sırtüstü yattınız suyun içine: Tatlı bir serinliğin getirdiği dirilik ve dinginlik! Ama düşünün, o dik yarı yeniden tırmanmak zorunda kalacağınız aklınızın bir köşesine yazılmıştı, silinmez. Deniz kirliliği denilen çağdaş ve bulaşıcı hastalık mikrobundan nasılsa uzak kalmış bir yerde sessizliğe kulak verdiniz.

Daha da pürüzsüz bir denizin ardına mı düşmekti amacınız? Ama oraya ancak bir motorla gidilirdi, bir

motor ille şarttı. Büyükada açığında Neandros Adası! İlk ve son sahibi bir Robenson'un barınamayıp bırakarak gittiği, üst üste sıralanmış yassı, gri kayalardan oluşmuş bir adaydı Neandros. Hiç kimsesiz! Onun çevresindeki deniz, İstanbul denizleri içinde belki en temiz kalmışıydı. Çeşitli akıntılara açık bir deniz parçası olduğundan deniz kirliliği barınamıyordu orada, deniz suyu yapış yapış olmuyor, yosun, saz ve meduza artıkları uzak duruyordu oradan. Şaşılası bir İstanbul deniziydi orası, teknenin kenarından bakılınca dibi görünen deniz, hayret, geçmişteki denizleri anımsatan bir deniz! Bulunmaz bir defineydi Neandros, –"bir efsaneydi, efsaneydi seninle beraber olmak"– onu buldunuz işte!

Rüzgârlı bir öğle sonrası saat dört sularında, temiz deniz örnekleriyle ilgili bir araştırma için av gereçlerini –mayosunu, deniz havlusunu– yanma alıp yola koyuldu, az gitmedi uz gitmedi, asfalt adındaki mıcır katran düz gitti, yerleşim bölgesinin beldesi evlerden oldukça uzaktaki deniz üstü mekâna ulaştığında bir de gördü ki, gemi azıya almış bir "eşek poyrazı"nın tekmeleri, çifteleri altında kalan deniz, kendini nereye atacağını bilemez olmuş hop oturup hop kalkıyor.

Heybeliada'nın bir burnundan öyle bakadurup dururken, eşek poyrazının önüne kattığı Burgaz Adası yandan ekrana girip kayarak gözlerinin önünde durdu. Heybeli ve Burgaz arasında bir acuze deniz ki, tekneleri daldırıp çıkarıyor, öfkesine sınır yok. Burgaz'ın sol başında (Heybeli'den bakıyordu)* şu anda en güvenilir en sakin bir sığınak; suları –görünüşte de olsa– temiz olsa gerekti. Yaptığı, Kaptan Cook'u kıskandıracak keşiften

* Burgaz'dan koparak ayrılmış gibi duran büyükçe bir kayaydı gördüğü! Küçük çapta bir dağın bir parçası. İşte o kayanın arkası.

hoşnut, semereli bir av başardığı inancında temiz, deniz avcısı üyelere haberiyle ilgili düşsel konuşmayı aklından geçirdi: "Kulaçlarınızı hazırlayın arkadaşlar, oldukça temiz kalmış bir İstanbul denizi ki o da kendisini sizin kulaçlarınıza hazırlamaktadır şu sırada, birazdan buluşacaksınız. Böylesini şu son yıllarda bulmak hiç de kolay değildir, ama görün ki bulduk işte. Güneş batıncaya kadar o kocaman kayanın ardında kalabilirsiniz artık. Güneş, batarken poyrazı keser, alıp beraberinde derinlere gömer kendisiyle birlikte. Güneş ile poyraz rüzgârı, ikisi birlikte intihar eden bir çift gibidirler yazları İstanbul denizinde. Bakın, akşam karanlığı çöküyor denizi kaplayarak, yavaş yavaş gözlerden silinen, bir İstanbul denizidir."

Rüzgâr'ın kesik olduğu bir gün yeniden ava çıktı, birkaç saat süren safarinin sonunda odasına dönüp, iki av gerecini, ıslak mayosuyla havlusunu balkonun kenarına astıktan sonra masa başına geçti, temiz denizle ilgili gözlem ve izlenimlerini, umduklarını, yine "temiz deniz avcısı" sevdiğine iletecek bir mektup yazdı:

"Heybeliada'nın Burgaz'a en yakın yerinde Ayrılık Köprüsü –bizi ayıramaz o köprü– denilen bir yer var ki orası da temizce bir denize öncülük edenlerden. Ayrılık Köprüsü'nden –"Duvaraki, Küçük Duvar"da deniliyor oraya– deniz kıyısındaki kayalıklara iniliyor. Oldukça dik bir keçi yolunu göze alıyorum alıyorsun alıyoruz; aşağıya doğru inerken zaman zaman sendeliyorum sendeliyorsun sendeliyoruz; diplerinde denizin şıpır şıpır ettiği o kayalıklara ulaşıyorum ulaşıyorsun ulaşıyoruz. Yaz güneşi kayaları ısıtmış sımsıcak etmiştir. Çıplak ayaklarımın ayaklarının ayaklarımızın altında tatlı bir sıcaklık. Burgaz'a doğru uzanan denizin ötelerinde gümüş pırıltılar. Gümüş balıkları rok ya da rap yapıyor olmasın? Çamların denize vurmuş, hemen yanı başım-

daki yanı başındaki yanı başımızdaki suya vurmuş nefti gölgeleri. Kayanın eteğindesin eteğimdeyim eteğindeyiz. Ayaklarına ayaklarıma ayaklarımıza değen suyun altındaki yosunların, en açık yeşilinden en koyu yeşiline dek, doğanın tüm yeşillerini sergilediği bir köşe! Çok sesli değil, çok renkli bir dünya! Orada işte, yaz göğünün ağdalı mavisi, üzerine üzerime üzerimize akmaya durmuştur.

Karşıdaki Burgaz'ın evlerinde kırmızı damlar. Gözlerin gözlerim gözlerimiz o kırmızı damlara mı takılıyor? Derken, mavi, kırmızı, yeşil arasından geçen iki beyaz martı! Biri gelip yakınına, yakınıma, yakınımıza konuyor. Gagası turuncu. Kurşuni bir balığın özlemi içinde turuncu bir gaga! Derin sessizlik, tam üzerinden üzerimden üzerimizden geçen bir başka martının kahkahası ya da havlamasıyla bozuluyor. Havada yaz sıcağına özgü o garip, derinden vızıltı. Bir arı gelip yanı başındaki yanı başımdaki yanı başımızdaki midye kalıntısının üzerine konuyor. Saydam kanatları inip kalkıyor sürekli. Öylesine bir saydamlık ki bu, kanadın ardında İstanbul denizinin mavisi görünüyor güneşin altında, o aldatan mavi! Ayağının ayağımın ayağımızın altındaki kaya parçasının dibinde, suyun altında kalan yerinde, kayaya dört elle sarılıp yapışmış midyelerin kabukları nasıl da parlak ve kapkara! Bu pırılışıl kapkaranın hemen yanında da açık yeşil yosunların güneşli güzelliği!

Sıcak artık aşırı bir sıcakta, henüz de denize girmeyeceksen girmeyeceksem girmeyeceksek, kayanın güneşten saklı yanına geçebilirsin geçebilirim geçebiliriz. Burası bir kuyu ağzı gibi serin. İki çıkıntı kayanın attığı gölge içinde deniz, deminki cana yakın, ışıklı halini yitiriyor. Karanlık! Dibi görünmeyen deniz, güneşten de yoksun kalmışsa, hep biraz ürkütücü değil midir? Burada ne zaman dursan dursam dursak, Alman yazar Gab-

riele Wohmann'ın ünlü bir öyküsünün yeni baştan yaşayabilirsin yaşayabilirim yaşayabiliriz.

"Murena Avı"
Murenalar, dişleri çok keskin, yırtıcı, vahşi balıklardır. Çok irilerinin bir insanı bile çekip yuvalarına götürdükleri söylenir. Adam ile çocuk, murena avındadırlar. Adam ağını, tıpkı şuradaki kayanın benzeri bir kayanın yakınına atmıştır. Balıkçı her zaman iki bacağını iki kayanın her iki yanına dayayıp ağını öyle toplar. Yine öyle yapacaktır. Çocuk bir aralık arkasına döndüğünde adamı göremez, bulamaz. Derin sessizlik –şimdiki gibi– sır vermeyen karanlık sular –şimdiki gibi– çocuk seslenir, adamı çağırır: Sessizlik! durduğu yerin az bir şey ötesinde, suyun üzerinde, başıboş, tek başına sallanıp duran kasketi görür çocuk; adamın, adamdan yoksun kasketini...

Sırtından sırtımdan sırtımızdan soğuk bir ürperti mi geçiyor, yoksa serinlik içinde kalmayı fazla mı uzattın uzattım uzattık? Kayanın öbür yanma, sıcak, ışıklı, dost elini uzatan yanına geçiyorsun geçiyorum geçiyoruz. Üzerinde sarının, turuncunun, toprak renginin, çok koyu grinin birbirine karıştığı kayanın, şimdi denize çok yakın bir yerinde, tam kenarındasın kenarındayım kenarındayız. Güneş ısıttıkça ısıtıyor, bir an geliyor, sırtında sırtımda sırtımızda güçlü ısıyı duyuyorsun duyuyorum duyuyoruz. Havadaki durgunluk bütün dünyanın üzerine inmişçesine yaygın, sıcakla özdeşleşmiş bir dünya!

"Haydi gelseni artık!" Temizce kalmış bir köşesinden seslenen İstanbul denizi! Dalmaya hazırlanıyorsun hazırlanıyorum hazırlanıyoruz. Ve... şıpırtılar! Yeniden su üzerine çıktığında çıktığımda çıktığımızda, az bir şey ötede Atlantis casusu o yaratıklardan bir ikisi ortaya çı-

kıyor yine. Cansız gibiler, ama bir gözetleme görevinde olduklarını görüyorsun görüyorum görüyoruz. Bu yeni filmin adı: "Meduzalar İstanbul'da."

İstanbul denizine can çekiştiren yerlerden biri de Kadıköy Moda'lardan Pendik'lere dek uzanan kuşak boyunca Anadolu kıyısıydı. Lodosun altüst edip, dibe çökmüş pisliği, batağı ve morg kaçkını o ceset yosunları ortaya koyduğu kıyılar! Poyraz için çekilen özlemin de fazla etkin bir yanı yoktu o kir, pislik eskicisi kıyıda. Çünkü poyraz, kıyıya hiç uğramadan atlayıp geçiyordu o kıyılar üzerinden, engel aşan bir at gibi! Ve o kıyı boylu boyunca, durgunlaşmış bir lağımın sonu gelmez sabrı içinde bekleyedurmaktaydı. Kimi? Dünyaca henüz tanınmamış, gökyüzünden uzanıp da gelecek ve tüm Anadolu kıyısını arıtacak yepyeni bir vidanjör türünü mü? Yoksa uygarlıkta çok ilerlere gitmiş iyi yürekli, çevreci bir gezegenden gelecek dünya temizlikçisi uzaylı gönüllüler ordusu bir gücü mü?

İstanbul denizin Anadolu kıyısında nasıl yozlaştığının en çarpıcı kanıtı yine o kıyıdaki seçkin bir kulübün tam da önündeki bir deniz parçasıydı. Orada türeyen ve üreyen koli basillerinin eşini hiçbir koli basili pazarında bulabilmek olanağı yoktur, boşuna aramayın! Son moda bikini ve tangaların, en çağdaş çantaların, havluların, bornozların, binbir çiçek kokusundan damıtılmış kremlerin, bronzlaşma çağının en etkin yağlarının hemen yanı başında deniz leşlerinden süzülerek gelmiş mafya baba mikroplar, kıyıdaki sulara ölümsüzlük aşısıyla yerleşmiş, formülü bulunmamış besili, şişko, zaharoflu basiller, çeşitli sokaklardan akıp gelmiş, özlemle birbirine kavuşmuş, birbirini kucaklamış lağımzade çirkef suları ve sığdaki dibe ayak değdikçe havalanan, bulanık yüzeye doğru yükselen kapkara bir deniz dibi du-

manı: Daha neleri de neleri içinde barındırdığı bilinmeyen bir kara su!

O kıyıdan, beton iskelenin basamaklarından suya inenler, aman, adımlar, yavaşçacık, suya duyurulmadan inilmeli buradan, ey bayanlar ve baylar, dikkat edin dikkat kesilin, suyu uyandırmayın! Bu sularda yüzüşen ve düzüşen, kulaç atan, sevinç çığlıklarıyla dalıp çıkan koli basillerinin arasından ustalıkla, onları tedirgin etmeksizin inilmeli basamaktan aşağı. Ve omuzlar suya değmeden önce başlarınız şöyle arkaya doğru atılmalı yavaşçacık, dudaklar sımsıkı kapalı olacaktır bu arada, çeneler kenetlenmiş: basilleri yutma korkusu yürekte çöreklenmiş! İster istemez suya değen ağızlar kapanıp açılıyor yerli yersiz zamanda, konuşmayı uygunsuz yerlerinden bölüyor: Şu – şu – yüzmek ne güzel – şey ferahlıyor ins – insanın için – doğ – doğrusu – si – sinirler de bir – bir güzel gev – şiyor – ki yüzmek – yüzmek cildi – di de – sıkış – sıkıştırmış hem... Ayy aman bu pisliğin içinde daha fazla kalamayacağım artık ben çıkıyorum yeter artık aman!

Basamaklardan telaşla yukarıya tırmanırken bacaklar, aşağıda deniz gibi dumanları yüksel ki yerin bu yer değildir. Ve lağım artıkları arasında kafa-kol kapılıp elense çekilerek bir güreştir şimdi başlayan!

Anadolu kıyısı denizindeki arsız meduzalardan, yosun ölülerinden hızla üreyen koli basilinden yaka silken Anadolu yakası halkı, Büyükada yakınındaki Sedef adasına koşuyordu Pürtelaş Hasan Efendi makamında. Bostancı iskelesinden kalkan vapur bir sürgünler kafilesini (burada Exodus'un kulakları çınlıyor) Sedef'e ulaştırmakta gecikmiyordu. Ama ne çare, bir damlacık temiz suda serinlemek pahasına göze alınmış cehennemlik bir yolculuk o hatır gönül saymaz temmuzun sıcağında! Bostancı ve Büyükada'dan akan bu kalabalık küçük Sedef adasını batırdı batıracak gibiydi. Bir itişip

kakışma, koşuşma koşturma, burunlardan damla damla gelen bir tatil! Ey Sedef'te derince ve temizce bir denizin tadını çıkarmak isteyenler, eylül ayını beklemeli, yaz ortası sıcak ve kalabalığından uzak durmalıydınız. Yaz ortası, nemli sıcak, küçük vapurdaki işkence, toplama kamplarına trenle götürülen tutukluların tattığından çok mu başkaydı?

Ama eylül ayı girip de artık denizden el etek çekildi mi, işte asıl deniz mevsimi o günlerde başlıyordu Sedef'te. Küçük plajının rıhtımı ılık bir güneşle baş başa. Ve denizler ki, çabuk soğumuyordu, bir sevgi derinliğiyle sizi bekliyordu rıhtımın kenarında. Issızlık sizi korkutmasın, ılımış betonun üzerinde yürüyerek rıhtımın kenarına geldiniz, atlamaya hazırlandınız işte, atlıyorsunuz, atladınız...

Hele şükür, temizce bir denizin sizi dirilttiğini duyar gibi oldunuz, ama aklınızın bir köşesine takılmış bir gerçek vardır: Geldiğiniz Anadolu kıyısında yıllar yılı yağmur kanallarına gizlice verilmiş çirkef sıvısı yine orada ömrünü sürdürüyor, durgun havada meduza, yosun, ve saz, aynı lağım sularının eşliğinde o garip bolero dansını sürdürüyordu yine. Oldukları yerde hafif hafif sallanıp, hafif hafif gidip gelerek! Meduzalar, sazlar ve yosunlar karnavalı, artık İstanbul denizlerinin önde gelen eğlencesi olmuştu. Her türden ve her tipten, yeşil, kahverengi, kara giysileriyle deniz çöpleri ve çöpün artıkları da bu karnavalın gediklileri artık, meduzalarla, yosunlarla, sazlarla sarmaş dolaş. Rüzgâr da bir çıkmazsa, bütün gün boyu karnavalı sürdürür, keyfine doyamazlar eğlence ve eğlenmenin. Hem çalkalar hem de çalkalanırlar ağır bir temponun eşliğinde; yorulmadıkları için de saatlerce sürer karnaval.

Su üzerindeki yeşil, yassı sazlar sazlarını çalarken, çöp artıkları da bahriye çiftetellisi ile çöpçatanlık eder birbiriyle tokuşan yosun kümelerine: İstanbul denizle-

rinden müzikal bir sahneydi sergilenen, alkışlar! Yarın bir rüzgârla turneye çıkmayacak olursak, aynı yerde gösterimiz sürecektir: Duyurun ve buyrun!

Her Tanrının günü Sedef'e güneşe giden kadın, güneşten dünyaya düşmüş de şimdi güneşsiz yaşayamayan bir yaradılış gibiydi. Güneş ona sudan daha gerekliydi görünüşte, neredeyse susuz bile yaşardı sanki kendini böyle güneşte kurutarak, ama güneşsiz, hayır! Hava pek çok sıcaksa beyaz bir şort geçiriyordu bacaklarına, tertemiz. Onun dışında ilginç desen ve renklerde ince pantolonlar giyiyordu. Saçları, sürekli güneş altında kalmaktan olsa gerek, beyaza çok yaklaşmış sapsarı (boya değildi) bir renkteydi. Koyu mavi gözlerinin bu çok açık sarı saçlar ve yüzünün gerçek bir tunç rengiyle bir arada yaşaması ilginç bir hava katıyordu kişiliğine, hemen göze çarpıyordu; "exhibitionisme – teşhircilik" açısından tam bir başarı! Çok genç değildi belki, ama vücudunun genç çizgisi, çeviklik, hızlı yürüme olduğundan daha genç gösteriyordu onu. Kulaktan kulağa söylenenler özetle şunu vurguluyordu: "Hep tek başınadır, ne kimseye sokulur, ne de fazla yaklaştırır yanına, güneşin altına uzanıp saatlerce öyle kalır, güneşin batmasına az kala evine döner. Denize de ancak serinlemek için şöyle bir dalıp çıkar, yeniden güneşe uzanıp öyle kalır. Vurgunu olduğu şey sadece güneş olsa gerektir, güneşten uzak kalamıyor. Hiç kimseyle konuşmaz, yüzüne bakıldı mı başını yana çevirir, iskeleden vapura bineceği zaman da arkasını döner vapura binecek olanlara, denizi gözden geçiriyormuş gibi, öyle, arkası dönük durur: Zararsız bir psikopat!"

Bir gün öğleden sonra, çamlara doğru yürüyüşe çıkmıştı, bir süre yürüdükten sonra ötelere doğru bir süre, karşıdan o gizemli kadının yaklaştığını gördü. Her zamanki gibi hızlı hızlı yürüyerek tam yanından geçip gideceği sırada, sırrını biraz olsun çözebilir miydi bu kadının diye düşündü.

— Affedersiniz...

Kulak vermek için durdu önünde, dinlemeye hazırdı.

— Güneşsiz yapamadığınız belli, sanki güneşte doğmuş da oradan dünyaya gönderilmiş gibisiniz. Bütün gün saatlerce güneşin altında yatıp kalmaya nasıl dayanıyorsunuz? Kusura bakmayın, merakımı hoş görün!

— Pek de kolay olmuyor, ilk günleri sık sık kusarım...

Yüzüne hafiften korkunçluk katan bir gülümsemeyle güldü, yeni bir soru karşısında kalmaktan korkuyormuş gibisinden, koşar adım gibisine, hızla yürüdü gitti.

Dedikleri gibi olduğuna inandı, zararsız bir psikopat, öyleydi, zararsız türündendi.

Bir sırttan bakıyor, İstanbul'u İstanbul eden boğazın bir bölümü aşağıda, derinlerde. Bir ırmak gibi akmaya koyulmuş boğazın sularında karşı kıyıdan bu yana doğru bir araba vapuru yaklaşıyor. İki koca kıtayı yaklaşık yirmi dakika içinde birbirine katan bir gemi bu arabalı! Süzüle süzüle geliyor. Avrupa'da yakını, işi, dostu, hısımı olan Asyalılar bu yakaya geçiyor, birazdan, Avrupalılar Asya yakasındaki işlerine, dostlarına doğru yola koyulacaklar. İki koca, kocamış kıtayı birbirine işte böylesine yakın eden bir İstanbul denizi, Boğaziçi, bir su yolu! Şu ısınmış havada boğazdan üfürülen serinlik buralara ulaşıyor. İşte Boğaziçi'nin bu sürekli serinliğidir ki, bu hava akımıdır ki, yazları denize girmek isteğini frenler: Boğaz'ın salt yanı başında durmak serinlemek için yeterli, doğal ve doğaçtan bir klima cihazı! Oysa öbür denizleri İstanbul'un, o isteği körükleyen denizlerdir, hemen de hiç serinlik yaymazlar sıcaklar bir indi mi! Boğaziçi, yaz sıcaklarına karşı yelpazeydi.

Merhaba Beşiktaş, merhabalar Hayrettin İskelesi! Solda koca Boğaz Köprüsü, sağda uzakta ünlü İstanbul siluetinden bir parça. İskele-i Hayrettin, hayrettir, sağlı

sollu çöple dolu, çöp dolu: Zift vurmuş plastik torbalar, plastik şişeler, zifte bulanmış küçük toplar, tahta parçaları, ıvırlar ve zıvırlar. Kendini yıllardır martı sanan bir karga gelip köşedeki bir kayanın üzerine kondu. Bu karga denize mi sevdalı... diyecekken, kaşla göz arasında gagaları arasına bir ekmek parçası sıkıştırıp havalandı yeniden, deniz sevdasından değil, ekmek kavgasından yola çıkan bir karga! Çöpler hep insan artığı nesnelerdi, görüyordu; kuşlar, balıklar, bulutlar değildi denizleri kirleten, insanoğlu kendisi kirletiyor, oturup kendisi sövüyordu.

Yolcuları alacak vapur geldi, merhaba! Boğazın sonuna dek onun yolcusu olacaksın ey yeşilin ve mavinin tutkunu doğmuş gezgin! Boğaz Köprüsü'ne yakın, ortasında boğazın, tek başına, yalnız başına kalmış bir şamandıra neyi simgelerdi denizde? Hüzünlere kapılmış, "hüzün ki en çok yakışanıdır" ona, şimdi, deniz üzre hüzünler sıralıyor.

Boğaz denizine bir göz atınca yine o meduzaları gördü; bir yığın yeni yetme meduza sulara kapılmış, vals yapmayı öğreniyordu "Mavi Tuna" parçası eşliğinde, ama Mavi Boğaz'da! Koca Köprü'nün tam altından geçiyorlar. Başını kaldırıp da yukarıya bakınca kalın bir beton şeridin altında buldu kendini. Köprü'nün gölgesi denize yuvarlanmış, iki kıyıyı birbirine bağlayan kapkara bir şerit gibi uzanıyor boğaz denizi üzerinden. Karşı kıyıların rüzgâr alan yerlerinde hafif hafif çiçeklenen bir deniz! O köpük çiçeklerinden bir tane koparıp, yollarına çıkacak ilk denizkızına uzatmalı, diye düşündü. "Nasıl reklam ama?"

Bebek'e de ulaşıldı, koyda şamandıra bolluğu, batırılmış bir teknenin direği görünüyor, yeni bir yaz mevsimine hazırlanmak üzere şişmeye bırakılmış. Küçük, ama lüks yatlar henüz yaz denizinin tadına varamamış, bekliyor. Karşı kıyılardan yukarı bir erguvan bolluğu ve yemyeşil ağaçlar. Şimdi konu İstanbul'un denizleri elbet-

te, ama ağaçları görmezden gelemezdi, çünkü ormanda bir denizdi, değil miydi? Bu mevsimin baskın bitkisi erguvanlar! Kırmızı başlıklı deniz fenerinin yanından geçtiler. Karşıda, tenhalarda menhalarda tek başına bir küçüksu kasrı, yıllardır hiç bıkmadan denize bakadurmuş, şimdi de denize çevrili pencere gözleri işte!

Eski, ahşap ve gün görmüş bir yalı boyanmayı bekliyordu özlemle. Anadoluhisarı'na doğru, dalgalanan boğaz suları. Yalnız onlar değildi yürüyen ilerleyen; deniz de yürüyor, ilerliyor Anadoluhisarı önlerinde! Hisar, hisar deyince, birden, Yesari Asım'ın bir şarkası kulağına seslendi eski günden: "Hisarlı kız, edalı kız sen neydin..." gibi sorduktan sonra, "Kollarımdaaa çır-pınırdı!" Olur şey değil, artık kızcağızı bu kadar zorlamanın tecavüzden, tuzaktan bir farkı mı vardı? Oltaya yakalanmış balığın çırpınması yaya kaldı denizin ortasında.

İskele tarafında Rumelihisarı mezarlığı belirdi, insanı dipdiri eden boğazın şu havası, ölüleri de diriltip ayağa kaldırmamalı mıydı gibi düşünceler gidip geliyordu kafasının sancak ile iskelesi arasında. Sancakta yavaş yavaş ilerleyen küçük, yeşil bir tanker. Yeşil: Bu renk Karadenizlinin çok sevdiği, sık sık kullandığı bir renk; yeşil tanker suları köpürtüyor, ama çaresiz, ne kadar köpürtse de suları, gerilerde kalıyor. Karşıya geçiliyor. Kanlıca'nın yalıları neredeyse bordalamış durumda, Boğaz denizinin kimi yerlerinde portakal kabukları, meyve artıkları, sebze döküntüleri karşılıyor vapuru.

Kanlıca iskelesi çiçek sevgisiyle donanmış, her renkten çiçeklere sahip iskele, içler açan görünüm. İskelenin sağındaki ağacın yeşili denize vurmuş, yemyeşil etmiş denizi, yeşil yosunlu taşlar da eşlik ediyor. Kanlıca deniz kapısı yeşilden yana zengin, bu köşede Boğaz bir yeşeriyor, iki, üç, beş yeşeriyor. Kanlıca iskelesinde uzun boylu kalınıyor, derken, işte bakınız... yoğurtlar kendini gösterdi bile, yoğurt geliyor, yoğurt! Yoksa vapur yo-

ğurdu mu bekliyordu. Kanlıca yoğurdu tafralanır, kendini bekletir işte böyle. Bir tahta tabla üzerinde sürüyle küçük, plastik kase uçar gibi geliyor. Kanlıca yoğurdu el üstünde taşınıyor, elden ele geçiyor, vapurun kamarotuna teslim ediliyor ardından. Yoğurttan başka ne binen var ne de inen Kanlıca'da, vapura sadece yoğurtların bindiği biricik dünya iskelesi olsa olsa Kanlıca iskelesidir böyle, al gözüm de seyreyle! Yoğurtlar sağ salim vapura attı kendini, vapur kalktı iskeleden. Karşıdan gelen bir Rus tankeri! Bu Rus tankerleri Boğaz'daki yalılara bindirmeye, rıhtımlara çıkmaya meraklıdır, denizden mi bıkmışlardır, karayı mı özlerler de baştankara yalılara girerler?

Beykoz deniz kapısına yakın, koya demirlemiş küçük tonajda gemiler! Yanlarında bir tabaka bembeyaz kâğıt geçiyor suların akışına kapılmış. Bir Boğazlı aşığın mektubu mu? Suyolları postasıyla karşı kıyıdaki sevgiliye ulaşacak bir mektup!

"Sevgilim,
Bir bilsen seni nasıl özledim, bu, sana suyollarıyla gönderdiğim üçüncü mektup olacak. Rüzgâr poyrazdan estiği süreyle hep ben sana mektup göndermek durumundayım, biliyorum. Ama hava elbette dönecektir ve lodos esmeye başlayacak yakında, suya bırakacağın mektup bana ulaşacak o zaman. Hiç kimsenin sevmediği lodosu ben nasıl seviyorum, nasıl dört gözle bekliyorum senden başka hiç kimse bilemez. Son lodosla gönderdiğin mektupta Haliç konusunda ne düşündüğümü sormuştun. Haliç'in temizlenmesi için harcanan çabayı küçümsemek aklımdan bile geçmez. Kıyılarının, yaz sıcaklarından bunalan o yöre halkına açılması, bir soluk olanağının yaratılması elbette övgüye değer. Ama Haliç gibi bir içdeniz, içdeniz

kı köşesinde oturup da kalmış bir yatalak demektir, ne dereceye kadar temizlenebilirdi? Haliç gerçi ferahlatılmış ama ne çare, arınamamıştır.
Ben bütün o kiri pasıyla yüzyıllarca yaşlanmış Haliç'in bir büyük kent ormanına dönüşmesini isterdim, sularının kurutulup ağaçlar dikilerek, çiçeklerle, çeşitli bitkilerle donatılıp, şu yeşil yoksulu kente bir Haliç Ormanı kimliğinde kazandırılmasını isterdim. Kentin ortasında o kentin büyüklüğüne yaraşacak bir orman, bir soluk alıp verme organı!
Sevgilim, işte düşlere kapıldım yeniden, gerçekleştirilmeyecek bir düş mü bu bilemem, ama gerçekleşen çoğu şey düşle başlamıyor mu? Dediğim bu ormanı zaman zaman düşümde görüyorum; ulu ağaçlarıyla, çiçek, bitki tarhlarıyla, yer yer temiz kafeteryaları, bira, çay bahçeleriyle gür bir yeşile yataklık eden o ormanı, gerçekleşemeyecek bir düş de olsa, görüyorum, düşümde yaşıyorum. Yıldız Parkı'nı alabildiğine büyült gözlerinin önünde, götürüp Haliç'e yay bütün genişliğiyle, çamları, çınarları, ıhlamur ve kavaklarıyla, çimleri, çimenleri, çiçekleriyle bütün Haliç yüzeyini donat, besle, pekiştir! Sevgilim, bana hak vermez misin?
Seni çok özledim hanidir. İki kıyıdan suya girip yüzerek, ortadaki bizim küçük çakar fenerde buluşacağımız günler de gelecektir; deniz elbette ısınacak, bir araya gelmemizin eli kulağındadır artık, özlemi vücudum da çok belirgin duyuyor sen aklıma geldikçe, vücudum uyarıyor. Dün gece Haliç Ormanı'nı yeniden gördüm düşümde, seninle bu sefer de ormanda buluştuğumuzu gördüm, güzel değil mi? Hem orman da bir denizdir aslında, değil midir?"

Bu mektuptan iki gün sonra poyraz kesildi, rüzgâr döndü, lodostan esmeye başladı sonra, Boğaz'ın lodos suları bu sefer karşı kıyıdan yola çıkan mektubu bu yana ulaştırdı.

"Sevgilim,
Geçen yaz buradan denize giren komşu çocuklarında ortakulak iltihabı, göz kenarlarında yanma ve enfeksiyon belirtileri görülmüştü. Bizimkiler bana denizi yasaklamak eğilimindeler sanırım bundan böyle. Diyorlar ki: 'Seni göz göre göre bu deniz kirliliği içinde atamayız, enfeksiyon belirtilerinin nedeni denizdeki koli basili, gün geçtikçe daha da artacaktır tehlike, kendini şimdiden denizden yoksun kalmaya hazırlansan iyi olacak.'
Ne ailem, ne de deniz kirliliği sen beni suyun içinde ve yanında istedikçe bana baskı yapamaz, sevgilim!
Seni artık denizde göremeyeceğimi düşünmek bile bana yabancı, seninle denizdeki ikimizin fenerinde buluşmak umudunu içimde yaşatmazsam o ne biçim bir yaşamak olurdu, benim için? Fenerin hemen yanındaki suyun içinde cinselliğini yükselterek sen, beni alırken ve ben vücudumu sana verdiğim an'ı tadarken yaşamanın gerçekten de sudan başladığını, her seferinde yeniden inanır, işte yaşıyorum derdim hep, yine de diyeceğim.
Ne yazık ki mektubu kısa kesmek zorundayım, onu birazdan lodos sularına bırakacağım, mektubumu sana ulaştıracak suların mikroplu olduğuna nasıl inanırım sevgilim, hoşça kal, fenerde görüşürüz."

İstanbul denizlerinin meduzalı, ceset yosunlu, çöp artıklı ve sanayi atıklı, koli basili sularından yakınmalar süregiderken, Boğaz'da, Rumelihisarı dolayında bir

gemi çatması oldu günün birinde. Filipin bandıralı bir gemiyle Lübnan bandıralı Rab-Union gemisi birbirine bindirdi. Rab-Union, tam yirmi bin koyun yüküyle otuz metre derinliğe doğru dikildi, dipte yatıp kaldı omurgası yukarda, güvertesi dibe dönük durumda. "Kuzuların Sessizliği" filminin etkileyici gücü henüz belleklerden silinmemişken, "Koyunların Suskunluğu" olayı gündeme geldi böyle. Gemi dibe doğru inerken, bölmeleri içindeki koyunlar birbirinin üzerine yığılarak, hayatlarında hiç yaşamamış oldukları korkulu bir şaşkınlık içinde, gözleri yerinden uğramış, ayaklarındaki tırnaklar birbirinin gözüne, kulağına girerek, sırtlarındaki postların upuzun tüyleri birbirinin boynuna dolanarak, gırtlağını sıkarak, devrildiler, baş aşağı oldular, ezildiler, soluksuz kaldılar. İçlerini kaplayan ölüm korkusunu haykırmak için ağızlarını açtılar, sesleri hiç duyulmadı, ama ağızları açık kaldı öylece, son soluğu verirken.

Bu yirmi bin koyundan bir tanesi ölümüne az kala, belki de ölüm korkusundan ötürü, birden düşünebildiğini algıladı sayılı saniyeler içinde ve korkulu bir hayretle: "Şimdi çevre korumacılar, bu gemiyi dipten çıkarabiliriz, bizim için iş değildir, diyerek öneriler sıralayacaklar çok geçmeden, Çevre Bakanlığı'ndan ilgililer, olan olmuştur, gemi çıkarılsa da bir yararı olmaz artık, ölen koyunlar kısa bir süre sonra çözülmeye başlar, diye fetva verecekler."

Ölüm korkusuyla bilgeleşen koyunun bütün bu düşündükleri gerçekleşti gerçekten ve gerçek olan şuydu ki, İstanbul'un denizleri çoktandır hükümlüydü kire, yağa, koli basile! Üzerinden çok geçmeden o gemi çatmasının, ölmüş koyunların leşleri geminin dibindeki yarıktan fırlayarak, bütün şişmişlikleriyle, bütün kokuşmuşlukları ve bütün mikroplarıyla, tüyleri yapış yapış, bacakları gerilmiş, dilleri dışarıda, gözleri görmez olmuş, kulakları hiç duymaz, Boğaz sularını korkudan

ürpertmek için yukarıya vurdular. Her bir koyun leşi vurdukça yukarıya, Boğaz tiksintisiyle öğürdü, öğürdü koyun leşleriyle yan yana, sarmaş dolaş; silkinerek kurtulmak istedikçe sularının ne kadar ağırlaşmış olduğunu, yağların, tortuların, yabancı maddelerin, sularında nasıl da yoğunlaşmış olduğunu dehşet içinde kalarak algıladı; içine düştüğü bataktan kurtulmak isteyip de silkindikçe, leşlerden yükselen koku daha bir yayılıyor, daha bir güçleniyordu dört bir yanında...

"Sevgilim, İstanbul denizinin sonu mu?"

Koro:

Dolmuştaki o adam
yanındaki çocuktan yana döndü:
— Biz çok kalkan, tekir, lüfer
yedik şu gördüğün denizden,
pırıl, saydam sularında çok yüzdük.
Ama sizler! İşte onu bilemem.

OKTAY AKBAL
1923

GÜNEŞLİ GÜNLERİ ÖZLEYEREK...

"Günlerdir Lodos Paşa yok ortalıkta!
Lodos bu, ne balıklar, ne insanlar dayanır,
ne de bir metreyi bulan kar yığınları!

Karlı günler. Pencereden bakıyorum, yollar boş. Ne otobüs, ne başka bir taşıt. Lapa lapa tanecikler düşüyor, hızlı hızlı... Yaşam durmuş. Kent ölmüş... Ağır ağır yürüyerek çarşıya inmeli. Dikkatle basarak adım attığın yere... İnsan düşse de bir yerini kırsa, kalır o düştüğü yerde!.. Ne hekim bulursun, ne hastane, ne de oralara seni götürecek bir yardımcı. Teletaksilerde kimseler yok, telefonlar bile yanıtsız kalıyor. Birkaç gün kar yağdı ya, ne su, ne elektrik, ne de ekmek! Bir savaş var sanki! Altı yedi milyonluk kentin bu semti böyleyse, ya öteki yerler ne durumda?

Karlara basarak yürüdüm. Parktan geçtim. Gazete almak gerek. Üç gündür dağıtıcı ortada yok! Alışmışız bir kez, gazete görmezsek o günü yaşamamış gibi oluyoruz. Beş dakikalık yolu on beş dakikada aştım. Büyükbabamın bastonu sağ elimde... Hep korkarım düşmekten, annem de büyükbabam da düşme sonucu kalça kemiklerini kırdılar, bir süre sonra da öldüler. İster istemez bu korku yerleşmiş içime... Büyükbabam bahçede dolaşırken düşmüştü; annemse evde, halının üstünde... Ama epey yaşlıydılar onlar. Yine de düşmemeye dikkat etmeli. Düşmek, her anlamda kötüdür.

Parktan geçerken, Orhon Arıburnu'nun düşmek üstüne yazdığı bir şiiri anımsamaya çalışıyorum:

Meyveler ballandıkça düşer
Yapraklar kuruyunca
Yavru kuş uçmayı şaşırınca düşer
Yıldızlar da düşer
İnsanlar da düşer

Bunun gibi düşmek konusundaki sözler, dizeler gidiyor:

Düşmez kalkmaz bir Allah
o
Düşenin dostu olmaz

gibi... Karşıdan bir çift geliyor, kol kola. Gülüyorlar, birbirlerine iyice sokulmuşlar. Gezmeye çıkmışlardır, bir mutluluk havasını duymaya... Ötede okulun bahçesinde çocuklar kartopu oynuyor.

Birden çocukluğuma gidiyorum, Gedikpaşa Yokuşu'ndan karlı fırtınalı günlerde nasıl inip çıktığımı... ne de sert eserdi o günlerde rüzgâr! Beyazıt Meydanı'nı aşmak bir yüreklilik işiydi. Gedikpaşa Yokuşu'nu ve Beyazıt Meydanı'nın tipili günlerdeki acımasızlığını yaşıyorum birden... Sırtımda okul çantam, başımdaki kasketi tuta tuta Kumkapı'dan Şehzadebaşı'na gelişim... Kâh bir iki arkadaşla, kâh tek başına... O yıllarda ne de çok kâr yağardı! Günlerce kalkmazdı ortalıktan. Sur dibindeki bahçemizde komşu çocuklarıyla kardan adam yapmaya çalıştığımız günler... Bir türlü doğru dürüst yapamamıştık kardan adamı; bitirirken bir yana çökerdi, vazgeçerdik sonunda. Alt kattaki odaya sığışırdık, kocaman bir dolabın içine, kız oğlan, evcilik oynamaya... İlkokulun ilk yıllarıydı. Şehzadebaşı apayrı bir dünyaydı. Dört sinemanın yan yana dizildiği bir sokak, eski Direklerarası...

Kar yüzünden okulların tatil edildiğini ise hiç anımsamıyorum. Kar da yağsa, yağmur da düşse, fırtına da çıksa okula gitmek zorundaydık. Hiç ekmek sıkıntısı, elektrik yokluğu, su kısıntısı çektiğimiz olmamış mıdır? Ama belleğimde hiçbirinin izi yok. Demek etkileyici biçimde yaşamamışız bunları... Küçükken sık sık hastalanırdım, okula gidemezdim, hele karlı havalarda büsbütün eve kapanmak zorunda kalırdım. Varsa yoksa köşe penceresi! Dergilerimle, kitaplarımla o pencere önündeki sedire kurulup, sokakta kar dövüşü yapan mahalle arkadaşlarımı seyretmek, çini sobada yanan ateşe bakmak, sobanın önüne yapıştırılan beyaz kâğıdın sıcağın etkisiyle yavaş yavaş sarardığını, derken kızardığını görmek...

Yıllardır böyle kar görmedik gerçekten de! Bir iki gün yağar geçer gider. İstanbul'un bir ünlü lodos rüzgârı vardır, o bir esti mi ne kar kalır, ne fırtına! Ne demiş Fuat Paşa, Üçüncü Napolyon'a, *"Siz karlı günlerde yollarınızı nasıl temizliyorsunuz?"* diye sorduğunda... *"Bizde bir Lodos Paşa vardır, o gelir yardımımıza, her işi o çözümler..."* Günlerdir Lodos Paşa yok ortalıkta! Lodos bu, ne balıklar, ne insanlar dayanır, ne de bir metreyi bulan kar yığınları!.. Ama lodosu ara da bul!

Bir haftadır evlere kapandık. Okullar kapalı. Devlet daireleri kapalı. Bankalar, işyerleri, her yer kapalı. Yaşam kapandı kendi içine!.. Yahya Kemal'in *"İstanbul'un böyledir baharı"* dizesini çeviriyorum: *"İstanbul'un böyledir kışı..."* Uygar ülkelerde kar yağınca insanlar sevinir, bambaşka bir mutluluk duyar; bizde ise kar bir canavardır, gözleri korkutur, üşütür, hasta eder, aç bırakır!.. İşte uygarlıkla aramızdaki ince ya da kalın ayrım bu!

1987

KÖPRÜ ÜSTÜ

"Küçük vapurlar altımızdan
gidip dönüyorlardı.
Fabrikaların düdükleri hep birden
ulumeye başladı."

İki değişik dünyayı birbirine bağlayan bu Köprü'nün her saatinde çeşitli insanlar vardır. Ben onun akşamüstlerini ve gece yarılarını biliyorum. Sabahlarını hiç görmedim, yalnız hayal ettim. Kim bilir bu kaldırımlar üzerinden her sabah kaç yüz kişi geçer, kaçı kadın, kaçı erkektir, neler düşünürler, nerelere giderler?

Bu Köprü'nün insanları her yerde görülenlerden değil, onları başka tarafta bulmak imkânsız. Her geçişimde yeni yeni yüzler tanırım. Yakınlarda birçok fabrika, bir de tersane bulunduğundan işçilerle denizciler sabah akşam bu Köprü'den geçerler. Kestirme yol olduğundan küçük memurlar da Köprü'nün kalabalığına karışır. Akşamüstleri bütün bu insanlarla karşı karşıya gelirim.

Bir yelpaze gibi açılan sokaklardan yığın yığın insan, yorgun argın Köprü'ye dökülür, kiminin elinde birtakım paketler, çantalar vardır; kimi elini kolunu sallayarak yürür. Kızlar saçlarını itinalı ve son modaya uygun taramışlardır. Gülüşerek, rüzgârda kısa etekleri açılıp kapanarak Köprü'ye koşuşurlar. Öteden deniz erleri çıkar, beyaz pantolonlarının ceplerine ellerini sokmuş, dudaklarına bir sigara yerleştirmişlerdir, yüzlerinde se-

vinç okunur. İzinli oldukları bellidir; birkaç saati nasıl geçireceklerini düşünür, hayaller kurarlar. Köprü üstüne doğru adımlarını atarken önlerinde, arkalarında yürüyen işçi kızlardan biriyle ahbap olup, bir iki tatlı saat geçirmek umudunu taşırlar.

Köprü'nün iki başlangıç yerinde işlerinden dönen bütün bu insanları bekleyenler dizilmiştir. Bunlar sucu, leblebici, fındık fıstık, karamela satan ufak çocuklarla ihtiyar kâğıt helvacısıdır. Hepsi de güneş, şehrin tepesinden çekilmeye yüz tuttuğu an ortaya çıkarlar. İhtiyar kozhelvacı ise günün her saatinde oradadır. Köprü'den her geçen onu bir gölge altında, ayakta ya da çömelmiş görür. Onsuz bu Köprü düşünülemez, sanki o Köprü'ye ait bir parça olmuştur.

Sağdan soldan dökülen insanlar Köprü'nün iki kaldırımından şehrin öte yanındaki fakir insanlar semtine doğru yola çıkarlar. Her kaldırımın kendine mahsus yolcuları vardır, denizciler daima sol kaldırımdan, esnaflar, küçük memurlar sağdan giderler. İşçi kızlar çok havaidir, onlar hiçbir zaman kesin bir karar veremezler, bir gün sağdakini, bir gün soldakini seçerler. Bense daima sol kaldırımda gider gelirim. Beni buraya alıştıran nedir, bilmem. Belki ayak alışkanlığı, belki de bu tarafta şehrin seyredilmeye değer birçok yeri görülüyor da ondan; mesela küçük vapur iskeleleri, balıkçı motorları, ufacık sandallar, sıra sıra mavnalar, geçip dönen bücür vapurlar, dolmuş kayıkları, şehrin en uzak semtlerine kadar birbiri ardında sıralanmış minareler dizisi, en uzakta beyaz mezar taşları...

Köprü üstünün akşamüstleri hali böyledir. Bir de gece yarıları var. O zaman Köprü'nün insanları başkalaşıyor. Günün öbür saatlerinde görülmeyenler buradan sallanarak, şarkı söyleyerek bağıra çağıra yürüyorlar. O saatlerde Köprü'nün sahipleri sarhoşlardır. Kaldırımlardan en az ikişer ikişer geçerler, tek başına bir sarhoş hiç

görülmemiştir. İki kişi kol kola, yan yana, bazen konuşarak, bazen parmaklığa dayanıp karanlık denizi seyrederek, sırasında şarkı söyleyip sırasında küfür savurarak bir semtten öteki semte geçerler. Sinemalardan geç vakit çıkanlar da hızlı adımlarla buraya koşarlar. Bazı çiftler karanlığın ağından sıyrılıp Köprü üstünün yer yer ışıkları altında belirir, kaybolurlar. En tenha, en karanlık yerlerden yavaş yavaş geçerler. İşim olmadığı zamanlar, avarelik olsun diye Köprü'ye doğru giderim. Ağır ağır hiç acele etmeden, denizi, insanları seyrederek bir iki tur yapar, alacakaranlıkta, upuzun minarelerden yükselen sesleri dinler, Köprü'nün öbür ucunda korkunç bir haşmetle yükselen büyük kuleyi, apartmanları seyre dalarım.

İşte o gün de öyle oldu. Yokuş aşağı iniyordum. Sıra sıra apartmanların pencerelerine, balkonlarına bakışlarım uzanıyordu. Kapılarının önünde sandalye atmış örgüleri ellerinde Rum kadınları, sokak köşelerinde gülüşerek konuşan kısa etekli kızları seyrederek yürüyordum. Adımlarım çok ağırdı, herkes beni geride bırakıyordu. Bir kadın yanımdan geçip gitti, ardından bir erkek. Köşeye varıp dönüverdiler. Ben de hızlı adımlarla köşeye vardım. Erkek kadına yetişmiş, kolundan tutmuş. Kadın silkindi, kolunu kurtardı. Erkek sakin bir sesle anlatmaya koyuldu. Beraberce yürümeye başladılar, Köprü'ye doğru ilerlediler. Erkek boyuna anlatıyor, kadın dinliyor, hiç konuşmuyordu. Yanlarına vardığımda erkek sustu, sadece kadının sözlerini rüzgâr bana kadar getirdi: "Artık her şey bitti, anlıyor musun, beyhude uğraşma." Başımı geri çevirmeye sıkılıyordum. Acaba ne olmuştu? Neden bahsediyorlardı? Bunu anlamayacak ne vardı sanki, bu da kadın ve erkek arasında geçen herhangi bir hayat ve insanlık olayıydı. Bir an bulutları seyrederek yürüdüm. Sonra durdum, başımı geri çevirip baktım. Erkek geliyordu. Yalnızdı, kadın da yoktu.

Sırtımı Köprü'nün parmaklığına dayadım. Geçen bir kamyonun rüzgârını savdıktan sonra paketimden kalan son sigarayı çıkardım, dudaklarıma yerleştirip bir kibritle yaktım. Dumanları havaya savrulurken o da bana yaklaştı. Parmaklarında bir sigara tutuyordu. Fakat yakmamıştı. Bana doğru geldi, sigarasını kaldırarak "Müsaade eder misiniz?" dedi. Sigaramı verdim, bir eliyle dudaklarındaki sigarayı tuttu, öbürüyle benimkini yaklaştırdı, bir türlü ikisini üst getiremedi, biraz uğraştı. Yüzünü seyrediyordum, gözleri adamakıllı çökmüştü, iri bir çizgi yanaklarından aşağı iniyordu. Ceketinin boyu kısa, pantolonu ütüsüzdü. "Eyvallah" deyip yürüdü.

Başka insanlar da geçiyordu. Akşamın ilk karanlığı gene basmıştı. Küçük vapurlar altımızdan gidip dönüyorlardı. Fabrikaların düdükleri hep birden inlemeye başladı. İki kaldırımın sahipleri çok geçmeden göründüler. İşçi kızlar tereddüt içinde bir o kaldırıma, bir bu kaldırıma geçip duruyorlardı. Ameleler ellerinde günlük kazançlarının mahsulü olan yiyeceklerini tutuyorlardı. Memurlar koltuklarında paketleri, başlarında soluk şapkalarıyla bitkin yürüyüşlerini tutturmuşlardı. İzinli denizciler gene ortalıktaydı. Sol kaldırım yalnız onlara aitti.

Yürümeye başladım, önümden bir deniz eri geçti. Hızlı hızlı gidiyordu, dudaklarında mırıldanmakta olduğu şarkıyı bana bırakıp ıslık çalmaya başladı. Adımlarına uymadığını fark edince vazgeçti, eski şarkısını yeniden mırıldanmaya başladı.

Uzakta, bambaşka bir ülkeye aitmiş gibi öteki Köprü görünüyordu. Tramvaylar, otomobiller, insanlar, oyuncaklar gibi gidip geliyorlardı. Denizde kayıklar, mavnalar, motorlar dolaşıyordu. Dört bir yandan, binlerce ses, bağrışma geliyordu. Yanım sıra yürüyen iki delikanlının konuştukları kelimelerden birkaçı bende kaldı:

— Kızı gördün mü?

— Gördüm, gelecek.

Köprü üstünden sel halinde insanlar bir kıyıdan ötekine akın ediyorlardı. Sanki bir semt, öteki semti istila ediyordu. Gülünüyordu, bağrışılıyordu; sanki herkes hayatından memnundu herkes mutluydu.

Karşı kaldırımdan saçları biçimli, ince belli, kısa etekli bir grup kız kahkaha savurarak yürüyordu. Bir an saçlarından bacaklarına, beline, kalçasına kadar hepsi, bende yaşadılar.

Yalnız Köprü üstünde rastlanan bir rüzgâr bütün yolcuların saçlarını karmakarışık ederek geçip gitti. Güneş bir bulutla kapanmıştı. Birazdan karanlık, sanki denizden yükselip Köprü üstünü örtüverecekti. Her taraf sessiz, boş ve tenha olacaktı. İşsiz güçsüzlerden, avarelerden, sevgililerden başka geçip dönen bulunmayacaktı.

Ta gece yarısına kadar...

SON VAPUR

"Son şarkı, bir Rumca tango,
kadının dudaklarından çıkarken,
son vapur da, son iskeleye,
Köprü'ye vardı.

Vapur kalkınca iskeleyi seyrettim. Bekleme odasının soluk ışığı, vapurdaki birisine elleriyle birtakım işaretler yapan iskele memurunun üzerine düşüyordu. İskele çok geçmeden bir kibrit ışığı kadar küçüldü. Hava sıcak. Arada bir, ılık bir esinti yüzümü okşayıp geçiyor. Güvertedeki yolcuları parmaklarımla sayabilirim. Oturduğum kanepede benden başkası yok, karşımda denize bakan orta yaşlı bir adam, iki kanepe önde uyuklayan bir ihtiyar, birkaç sıra arkamda cam bölmenin dibine sığınmış, yüzü gözü karanlıkta kaybolmuş bir çift, daha öndeki sıralarda iki genç kadın, onların önünde bir yüzbaşı, bir de yaşlı bir adam.

Gece yarısı vapurunun güverte yolcuları bunlardı. Olsa olsa ikincinin güvertesinde birkaç kişi daha... Kamaralar boştur, bu sıcakta nefes bile alınmaz.

Karanlığı deliyoruz. Koyu, kesif, baktıkça sanki artan bir renk. İki yanımızda uzanan kıyıda ara sıra yer yer ışıklar görülmekte, bazen son müşterilerinin keyifli hallerini görebilecek kadar yakından geçtiğimiz içkili gazinolar... Işıkları denizin üzerinde kırışıklıklar yapı-

yor. Tek tük çalınan plakların sesleri kırık dökük titreşimlerle bize kadar uzanıyor.

Vapur durup durup birden acı acı bağırıyor. Uyuklayan yolcuları ürkütüyor. Karşımdaki adam elini kanepenin kenarına dayayıp başını avuçlarının içine almış. Gözleri denizde, dakikalardan beri. Uyuyor mu? Bence uyumuyor, sadece keyfi istediği için öyle duruyor. Belki düşünüyordur, çünkü böyle daha iyi, daha rahat düşünebilir insan. Yüzünü bir türlü göremiyorum. Güvertenin ışıkları ölgün, üstelik bir kısmı da hiç yanmamış. İki kanepe ötede uyuklayan ihtiyar, pabuçlarını çıkarıp ayaklarını almış altına, kanepeye yarı yarıya uzanmış. Deliksiz bir uykuya dalacak neredeyse. Gerimde oturan kadınla erkeğin konuşmaları kulağıma kadar geliyor. Kendilerinin bile zor duyabileceği bir sesle konuşuyorlar. Ama sessizlik o kadar derin ki, sinek kanadının sesi bile duyulabilir. Gözlerimi arkaya döndürmeden birkaç sıra gerimde olup bitenleri, bir aynadan seyredermişçesine canlandırabiliyor, görebiliyorum. Kadın bir şeyler anlatıyor erkeğe. O da kadını ağzı açık dinliyor. Onun her hareketine, her kelimesine ilgi gösteriyor. Şimdi, gözleri karşılaştı. Elleri birbirini buldu. Bütün bunları arkamdan gelen mırıltıların kesildiği anlarda hayal ediyordum. Başımı çevirsem onları düşündüğüm gibi bulacaktım. Ama herkesi kendi alemlerinde bırakmak en doğrusudur. Ben de onları kendi dünyalarına terk ettim, düşüncelerimden uzaklaştırdım. Öteki iki genç kadından birinin elinde kâğıt bir külah var, bir şeyler çıkarıp atıştırıyor, galiba şamfıstığı. Çenesi durmadan oynuyor, kabukları denize fırlatıyor. Arkadaşının elinde bir kitap, hem fıstık yiyor, hem heyecanla okuyor. Nasıl bir kitap acaba elindeki? Aşk romanı olmalı diyorum. Mehtapta yaşanan yasak geceleri, çam altında sevişmeler, balolar, çaylar, şatafatlı bir nikâh töreni, hepsi hepsi vardır içinde. Kitaptan ayırmıyor gözlerini, arada bir durup arkadaşı-

na kitabı uzatıyor... Birlikte okuyor, hafifçe gülümsüyorlar. Biri kitabı okumaya koyulur, öteki bir fıstığı kabuğundan ayırırken romanda geçen o anı yaşamaya başlıyorlar. İki, üç dakikada bir aynı şeyleri tekrarlıyorlar. Ne fıstıklar bitiyor, ne romanın sayfaları. Subayla yaşlı adam da kendi alemlerindeler. Yaşlı olanı –ki emekli subay olduğunu tahmin ediyorum– durmadan anlatıyor, sesi yükseldiği anlarda bana kadar erişiyor. Heyecanlandığı sıralarda ayağa kalkıyor... Herhalde eski savaş hatıralarını anlatmaktadır. Öteki hep dinliyor. Yaşlı adama eliyle hareket yapıyor, havada daireler çiziyor, görünmeyen bir silahı patlatıp bilinmedik bir düşmanı yerlere seriyor. Elleri daha güzel konuşuyor kendisinden...

Vapur ise boyuna ilerlemekte. Bazen beni yerimden korkuyla sıçratacak kadar habersiz bir sesle düdüğünü öttürüyor. Hep dağılmayan, sona ermeyen, parçalanmayan bir siyahlığı deliyoruz. İki yanımızda ışıklı gazinoları, bulvarlarıyla kıvrıntılı bir kıyı... Gökyüzünde tek yıldız yok. Ay bile saklanmış. Vapur yavaşladı, galiba bir iskeleye geldik. Yanaşıyoruz. Yarı loş bir iskele bu. Halat atıldı, çımacı iskeleye çıktı. iskele memuru gözüktü: "Son vapur, doğru Köprü!" diye bağırdı. İçeriden iki delikanlı çıktı. Hafifçe sallanarak vapura bindiler. Sonra tekrar yola koyulduk. Bunlar olup biterken güvertedeki yolcular kendi alemlerinden biraz uzaklaşmışlardı. İhtiyar adam uyuşmuş bacaklarını kımıldatmış, iskeleye bir göz attıktan sonra, boylu boyunca kanepeye uzanıvermişti. Yaşlı adam subaya eliyle karanlık içinde bir yer tarif ediyordu. İki genç bayan bir iki dakika yanaştığımız küçük Boğaz köyünü, evlerin pencerelerinden sızan aydınlıkların altında beliren insan gölgelerini seyretmişlerdi. Hâlâ fıstık yemekteydiler. Karşımdaki adam başını bir aralık yukarı kaldırdı, yan tarafa dönüp kıyıyı seyretti. Vapur kalkınca kolunu kanepenin kenarına dayadı, başını avuçları içine aldı, öyle kalakaldı.

Her şey eskisi gibi. Gene arka taraftan sesler duyuyor, geçen anları, dakikaları sessizlik içinde hissediyordum. Kadın nasıldı, güzel mi; ya erkek, uzun mu kısa mı? Nece konuşuyorlar? Rüzgârın bana taşıdığı kelimeler hiçbir dile ait değil sanki. Bunlar o kadınla erkeğin kendi özel lügatlarına aitti, onlardan başkası anlayamazdı. Bir ara dayanamadım, başımı arkaya çeirdim. İki gölgenin derhal birbirini terk ettiğini gördüm. Bakışlarımı hemen denize doğru çevirdim.

Arkadan gene hafif sesle konuşmalar geliyordu. Çok geçmeden ince bir kadın sesi, neşeli bir şarkıya başladı. Erkek de ıslıkla aynı şarkıyı çalıyor, ayaklarıyla da tempo tutuyordu. İnce hafif bir ses gecenin içine yayıldıkça yayılıyor, her kelimesi, melodisi havada dağılıp binlerce parçaya bölünüyor, o ince sesin titreşimleri esen rüzgâra bir tatlılık veriyordu. Vapurun dalgaları yarmasından çıkan şırıltı, makinelerin kendilerine vergi gürültüsü, ince bir sesin söylediği Rumca şarkı, beni bir külüstür vapurdan alıp bambaşka bir ülkeye sürüklüyordu. Esen ılık rüzgâra karışan sözlere, bazen kulaklarım kapanıyor, onları o zaman ellerimle yakalamak istiyordum. Duyabildiğim Rumca kelimelerin her birine binlerce mana veriyordum. Her biri bende değişik şekillere bürünerek karşıma çıkıyorlardı. Adeta ben o kelimelere maddi bir kılık, bir insan hayatı veriyorum.

Kimse bu yeni olayın farkında değildi. Yeni binen iki delikanlı karşılıklı kanepelere uzanmışlar. Kim bilir şimdi hangi rüya alemlerindeler? Belki bir tanesi vapurun iskeleye vardığını, öteki fırtınanın koptuğunu, vapurun batmak üzere olduğunu görüyordur rüyasında. Sessiz sessiz uyuyorlar. Belki de heyecansız bir rüya içindedirler. Yanlarında sevdikleri insanlar vardır... Bir kadın, bir genç kız... Bir tanesi ayak ayak üstüne atmış, öyle uyukluyor, öteki pabuçlarını çıkarmış... İki genç kadın ellerindeki kitabı elden ele geçirmeden bıkmıyor-

lar. Karşımdaki adam düşünüyor mu, uyukluyor mu belli değil, subayla emekli arkadaşı daha heyecanlı bir konunun içindeler, bu sefer subay anlatıyor... Ama onun eh kolu konuşmuyor, başı sağa sola sallanıyor, bazen ayağa kalkıp oturuyor.

Ben bir sigara yaktım. Rüzgâr, dumanları ağzımdan alıp kaçırıyordu. Şarkılar birbirini kovaladı. Her biri ötekinden güzeldi. Ben de becerebildiğim kadar, gayet alçak sesle, adeta kendi içimden söyler gibi, o şarkılara iştirak ettim. Her şarkı bitince bir başkasının bir an önce başlaması için sabırsızlanıyordum. Yol böylece geçti. Son şarkı, bir Rumca tango, kadının dudaklarından çıkarken, son vapur da, son iskeleye, Köprü'ye vardı.

Işıl ışıl Köprü bana hiç bilmediğim, tanımadığım, bambaşka bir dünya gibi göründü. Sanki onu daha önce hiç görememiştim. İlk defa görüyordum. İçimde bir an önce ona kavuşmak, kaldırımlarına ayaklarımla basmak, o ışıkların altında dolaşmak arzusu uyandı. Bu muntazam aralıklarla dikili elektrik fenerlerinin yuvarlak aydınlıklarının düştüğü, bir sürü otomobil, tramvay, sayısız erkek kadın, bir yığın insanın geçip döndüğü bir masal köprüsü üzerinde sanki ilk defa yürüyecektim.

Şarkılar da bitti. Karşımdaki adam başını kaldırdı, Köprü'den güverteye düşen aydınlıkta yüzünü bir an gördüm. Derin bir üzüntü, yüzünde kaba çizgiler halinde duruyordu. Kalktı, şapkasını başına geçirdi, ceketini düzeltti. İki genç kadın da kalktılar.

Biri son fıstık tanesini ağzına attı, öteki kitapta kaldığı yerin sayfasını kıvırdı. Subay sözünü bitirememiş, vapurun Köprü'ye geldiğini görünce kalktı, ama iki adım atıp duruyop, sözüne devam ediyor... Uyuyan iki delikanlıdan biri gözlerini açınca Köprü'nün ışıkları altında yattığını gördü, hemen arkadaşını dürterek uyandırdı. Öteki de uyanır uyanmaz güzelce esnedi, kolları-

nı kaldırıp gerindi. Ayağa kalktılar, bir tarakla saçlarını, ufacık bir cep aynası karşısında nöbetleşe taradılar. İhtiyarı, Köprü'den geçen bir tramvayın sesi uyandırdı, derhal potinlerini ayağına geçirdi, yerden sepetini aldı. Arkamdaki kadınla erkek de kalktılar. Erkek hâlâ ıslık çalıyordu. Önümden geçerlerken gözucuyla seyrettim. Sarışın bir kadındı, erkekse esmer bir delikanlı. Güverte boşaldı, en son ben kalktım.

Sarışın kadının dudaklarından son çıkan şarkı bir ıslık halinde dudaklarımda yerleşmişti. Onların ardı sıra ben de Köprü'ye çıktım. Tanımadığım insanlar etrafımı almıştı. Kadınlar, erkekler, serseriler, polisler, herkes acele acele gidip geliyordu. Bizim güverte yolcuları görünürde yoktu. Her biri bir yana gitmişti. Şehrin kalabalığı onları yutmuştu. Ama ben onların, ayrı ayrı yollarda, kendi düşünce, hayal, üzüntü ve sevinçlerini içlerinde taşıyarak yürüdüklerini görüyordum.

HEY VAPURLAR, TRENLER

"İstanbullu garip bir yaratıktır.
Zaman zaman öfkeyi,
sinirlenmeyi unutmuş,
unutmak zorunda kalmış...

"Hey vapurlar, trenler beni buradan götürün" der, Baudelaire bir şiirinde... Dolmuş, otobüs, minibüs duraklarında taşıt beklerken hep bu dizeyi mırıldanırım. Upuzun kuyruklarda insanlar dururlar sessizce. Başkaldırma diye bir şey yoktur onlar için. Boyun eğmişler yazgılarına. Bir otobüs gelecek onları alıp götürecek eninde sonunda, ya da bir minibüs fırtına gibi yanaşıp bir bir toplayacak yolcuları, belki de iyiliksever bir dolmuş!..

İstanbul'lu garip bir yaratıktır. Zaman zaman öfkeyi, sinirlenmeyi unutmuş, unutmak zorunda kalmış... Sıcak basar tepeden, yağmur sırılsıklam yapar, kardan heykel kesilir de tutar dilinden dökülmeye kalkışan küfürleri. Kime küfür etsin? Kim var karşısında, Belediye mi, değil; hükümet mi değil; şoför mü, o da değil! Bozuk düzendir sorumlu. Herkes böyle der, bu düzeni düzeltmeli, değiştirmeli... Bu düzen değişecek diyen politikacılara oy verir. Liderleri meydanlarda alkışlar, koşuşur arkalarından "umudumuz" diye. Sonunda sıfıra sıfır elde var sıfır!

Önce trenlerden başlayacağım öyküme. Buna masal

da diyebiliriz. Trenler bugün için eskimiş taşıt araçları sayılır. Karayolculuğu, demiryolculuğunu önledi, hızını kesti. Dış ve iç, türlü oyunlar var bunun böyle olmasında. Ben kent içi ulaşımdan söz edeceğim, işin o yanını kurcalamayacağım. İstanbul'da trenler halkımızı Küçükçekmece'den Sirkeci'ye; Pendik'ten Haydarpaşa'ya götürüp getirir her gün akşamlara dek. Dolu dolu kalkarlar, dolu dolu giderler...

Benim çocukluğumda Haydarpaşa'dan Erenköy'e, Bostancı'ya, Göztepe'ye ancak trenle gidilirdi. Biz, Kurban ve Şeker Bayramlarında büyükbabamın elini öpmeye Erenköy"ün yolunu tutardık. Şehzadebaşı'ndan tramvaya biner, sonra Karaköy'den vapura, Haydarpaşa'dan da trene... Ne uzun bir yolculuktu, ne bitmez tükenmez bir geziydi! Bitmezdi o kadarla da... Erenköy istasyonundan da süslü bir at arabası... Kamçısı kurdelelerle süslü bir yağız delikanlı tıngır mıngır bizi götürürdü Taşlıtarla'ya dek...

Ne unutkan kişileriz, tramvayı hatırlamaz olduk! Bir de tramvay vardı İstanbul halkının sevgilisi, en yakını, en işine yarayanı... Onları da anlatmamalı mı? Yeşilli kırmızılı bu tramvaylar kalktı da İstanbul'un taşıt derdi bitti mi? Koca koca troleybüsler geldi de ne oldu sanki? Tramvayın hiç değilse yolu belliydi, rayların üstünden uçar giderdi, başka yana sapmazdı. Menderes döneminin bir kurbanı da tramvaylar oldu. Şimdi ancak müzede görebilirsiniz onları, ya da deniz kıyısında İETT kampında, belki... Benim gibi orta yaşlı kuşaktan olanlar tramvayları, tramvay anılarını, serüvenlerini, hatta sevilerini unutmazlar. Ama geçmiş, geçmiştir. Bugünün kuşakları tramvayı tanımıyor, bilmiyorlar.

Yaşantımızın neredeyse yarısı yollarda geçer, taşıtlarda, duraklarda... Bir koşuşmayla başlar güne, bir koşuşmayla bitiririz. Sabahtır... İstasyona doğru hızlı adımlarla yürürsünüz. Sirkeci'ye giden bir trende iki

adımlık yer bulmak hayaliyle! Oturmak, ayrı bir mutluluktur o. Sabah akşam trenlerinde bir piyango gibi çarpar o mutluluk... Bir istasyon. Merdivenlerden koşarcasına inersiniz. Ne o? Şimdiden her taraf dolu. Kızgın yüzler. Neden kızgın? Gün doğmuş, güneş açmış, her yer ışıl ışıl, ama insanlarımızın gözlerinde hiçbir aydınlık yok. Herkes bir işe, bir ekmeğe doğru gidecek. İtişe kakışa, bezgin, bitkin. Bu arada çocuklu bir anne, iki yaşlı hanım, bir torbalı dede... Gözler onlara döner hemen. Ne işleri var sabah sabah! Keyif saati mi bu! Çalışan insanların yerini almak, sırasını kapmak, oturacağı, ayakta duracağı yere sahip çıkmak, neden?

Gelir tren Küçükçekmece'den. Zaten doludur, oturacak yer yoktur. Ama burada inenler var. İnenler iner, binenler doluşur. Sessiz bir savaşımdır bu kapılardan giriş. Tek tük yerlere atlanır. İki kişilik yere üç kişi! Acımasızdır sabahın bu ilk trenlerinin insanları. Gencecik çocuklar kurulurlar kanepelere yaşlılara yer vermezler. Gözlerini de kaçırmazlar, inadına bakarlar size, "işte sana yer vermiyorum, ne işin var sabah sabah yollarda" dercesine... Hele üstünüz başınız düzenliyse, elinizde gazete, kitap, çanta varsa, yani toplumun alt düzeyinde değilseniz, o gençler düşmandırlar size. Sen daha sonraki trenlerde gelseydin beyim, ne işin var biz yoksullar arasında...

Satıcılar vardır yine de! Namaz hocası, Müslümanlığın şartları gibi kitapçıklar satarlar. Kuran kursuna gittiğini söyleyen bir kör çocuk dizinize pusulalar bırakır durumunu anlatan, sizden beş on lira isteyen... Bir de yaşlı satıcı vardır, o da kör. Her durakta vagon değiştirir durmadan, hayırsever yolcuların yardımıyla. Bir yeni caminin makbuzları elinde, yardım toplar. En yoksullar, en garipler verir bu yardım paralarını. Yaşlı kadınlar, erkekler arar tarar bir beş lira çıkarır verirler. Hiç kaçırmazlar böyle fırsatları.

Sabah treni Sirkeci'ye oluk oluk boşaltır yolcuları. Bir anda yollar kesilir garın önünde. Ne dolmuşlar, otobüsler bir yandan öteye geçebilir, ne de kaldırım da yürüyenler... Tren yolcuları sel gibi akar Babıali'ye, Eminönü'ne, Mahmutpaşa'ya... Bir de akşamı vardır. Gün çabuk biter işi güç olmayanlara göre, oysa çalışanlar dakikaları uzatır, uzatırlar; basımevlerinde, fabrikalarda, dükkânlarda, bankalarda, türlü türlü işyerlerinde alın teri dökerler. Akşam saatlerinde birbiri ardına kalkar trenler Sirkeci'den uzun uzun dizilerle. Yetersizdir, azdır, pistir, kirlidir, hepsi. Olsun, ayaklarını yerden keser kent insanlarımızın. Tıklım tıklım kalkar saat altı yedi banliyö trenleri. Yalnız Sirkeci'den değil, Haydarpaşa'dan da. En ucuz, en sağlam, en güvenilir taşıtlardır trenler. Bir aile gibidir yolcuları. Kırk yıllık tanışlar gibi. Başlar bir söyleşi oturanlar arasında. Daha beş dakika vardır kalkmaya. İşte dört kişi oturmuş karşılıklı. Kimse kimseyi tanımıyor, ama herkes birbiriyle konuşuyor. Emekli imişler, biri vergi dairesinden, biri ilkokul öğretmenliğinden, ötekiler kadın, birinin eşi manavmış, öbürü hiçbir şey demiyor, gelininden dönüyormuş. Öğretmen Ali bey, adını söyledi bir fırsatını bulup, bir süre de müdürlük yapmış Eyüp'te. Elinde bir akşam gazetesi, hani o "yarınki gazete" diye satılan adı sanı belirsiz uydurma gazetelerden. Az önce bir çocuk, "Ecevit'in sözlerini yazıyor. Yunanistan karıştı. İki banka soyuldu. Komünistler basıldı" diye gazetede bile bulunmayan haberleri bağırıp durdu... O gazete dağıtıcısı kapkara yüzlü çocuklar ayrı bir evrendir. Ezberlemişlerdir o sözleri. Yunanistan karıştı, komünistler basıldı, Ecevit konuştu gibilerden klişeleri vardır. Bakmazlar bile sattıkları, satmaya çalıştıkları gazeteye! Yanılıp da papeli verip o gazeteyi alacak birini ararlar. Az olsa da bulurlar!..

O beş dakikada neler konuşulmaz! Kravatı incecik bağlanmış eski okul müdürünün yakasında bir beyaz

mendil. Hep duracak yan cepte o mendil! Kirlense de, duracak. Belki de içten iğnelidir de öyle düzgün durur, bilinmez!

"Efendim, bu işleri düzeltmek gerek" diyor yanındakine. "Önüne gelen konuşuyor. Kimsin sen diye soran yok" Öbürü de sözü kendi alanına çekmek hevesinde: "Öyledir, öyledir, bizim dairede bir müdür vardı, tepeden inme getirmişler. Bakanın akrabası diye, ne hesaptan anlar ne kitaptan..."

"Ben müdürken, atanan öğretmenlerin siciline bakardım, yetmez bu, her okula getirdikleri gazeteleri incelerdim, kitaplar mı okuyor, ne gibi kitap, nasıl gazete!.. Okumak iyidir ya, okuduğun şeye bağlı efendim." İki kadın baş sallıyorlar bu derin sözlere. Tepelerine dikilmiş bir bıyıklı genç acır gibi bakıyor yaşlı adamlara. Hangi çağdan kalmışlar der gibi!.. Kafasında ne fırtınalar var genç adamın? Bakışlarını pencereden dışarıya çevirdi. Ben de bir yer bulup iliştim nasılsa. Biri birden vazgeçti gitmekten, koşa koşa dışarı fırladı. Bir şey mi hatırladı, bir yerde unuttuğu eşyasını mı?

Şimdi gidiyoruz. Pencereler sımsıkı kapalı bu ağustos akşamında. Sıcak bunaltıcı. Biri uğraşıyor camı indirmeye, inmez bir türlü! Kilitli imiş? İki delikanlı kapıyı açtı, kapat kapat, diye bağırdılar, bir sarsıntıda dışarı fırlayacak insanlar... Gideceğiz böyle. Terler boşanarak, soluk alamayarak... Bir yaşlı adama yer verdim yanımda az öteye çekilip, olduk üç kişi. Elinde üzüm paketi, sıkmış sıkmış, suyu çıkmış üzümün. Açıklamak istiyor. "Eminönü'nden aldım, yarı fiyata burada, bizim orada iki kat daha pahalı." Yolda eriyip akacak üzüm, su olacak... Bir de naylon torbası var. İçinde peynir, zeytin...

Birden durdu tren zınk diye. Kapılar açıldı, sesler yükseldi.

"Tam bu saatte olur mu?"

Kent cereyanı kesildi yine. Ne kadar sürer? Bir saat mi? Bir istasyonda olsaydık keşke, inerdik hiç değilse, diyor delikanlılar. Karşımda bir yaşlı – genç var, sapsarı yüzlü uzamış sakallı. Yüzünün bir tek çizgisi oynamıyor. Heykel gibi. Dursak da gitsek de hep böyle olacak. Heyecansız, duygusuz bir kişi. Beni de etkiliyor bu duygusuzluğu, susuyorum. Bekliyorum trenin yeniden yola çıkmasını. İnsanlar inmiş tren yoluna, sigara içiyor, dolaşıyorlar. Günün yorgunluğu üstüne bir de bu duraklama, bu bekleme! Benim oturduğum yerin çevresi dolu. Bekliyorlar biri kalksa da yerine otursak diye!.. Sıkılıyorum artık. Dakikalar geçmek bilmiyor. Bakıyorum, kimse oralı değil, alışmışlar eziyete, işkenceye, bir boyun eğme var herkeste. Yeniden başlıyorum beklemeye. Yarım saat geçti gitti, cereyan gelmedi.

Sonra yola çıktık, geldik ineceğimiz yere... İstasyonun merdivenlerinde bıyıklı, gürültücü delikanlılar bir dergiyi satıyorlar. Bir, iki, dört, beş genç. Bir tek kişi almıyor, bakmıyor, duymuyor bile. Oysa o gençler kendi heyecanlarını ulaştırmak çabasındalar halka. Boş çaba! Faşizm tırmanıyormuş, delikanlılar ölüyormuş, memleket bir batağa gidiyormuş, Rus ve Amerikan emperyalistleri el ele vermiş! Bağırsalar da çağırsalar da havaya uçuyor bu sözler. Yorgun argın, bitkin, sinirsiz gibi görünen insanlarımız evlerine dönüyorlar. Böyle şeyleri duymak bile istemiyorlar. Bir yana çekilip izliyorum, bir tek kişi alacak mı bu dergiden diye, alan yok.

Tren yolcuları bu kez yeni bir taşıta koşuyorlar. Yetmiyor tren onları evlerine ulaştırmaya! Bu kez minibüsler var, otobüsler var, yürümek var. Ben yürüyeceğim. Ama takılıp bir bölük yolcunun ardına gidiyorum bir sokak dönemecine. Minibüs kuyruğu uzamış uzamış. Şimdi burada bekleyecekler. Giriyorlar kuyruğa, adım adım ilerlenecek, amaca doğru. Nazlı nazlı duruyor minibüsçüler. Görmüyorlar sanki bu korkunç kuyruğu.

Sessiz, durgun, ama içleri öfkeden yanardağlar gibi köpüren halkımız, bekliyor. Ne zaman patlar bu yanardağ? Patlayınca ne olacak? Bu sessizlik bir şeylerin öncüsü olmalı diyorum içimden. Yürüyorum kendi yoluma...

Hey vapurlar trenler beni buradan götürün.
Ne var ki gözyaşlarından çamurlar yoğuracak.

İstediğin kadar dize oku içinden... Şiir yakışmıyor bu yorgun kalabalığa, bu sıkıntılı yaz akşamına... Baudelaire yolculukları severmiş, özlermiş, gerçekleştirirmiş de... Bizimkilerse kent içinde gezintiler, gidiş gelişler değil, kopmak bir kentten, kendini bambaşka bir kentin havasında duymak değil!.. Bizler çakılmışız bu kente, hepimiz, işten eve evden işe... Gözyaşından çamurlar yoğuruyor muyuz? O çamuru içimizde taşıyor muyuz? Böyle şeyler düşünüyor muyuz?

Yarın sabah yeniden istasyonda olacağız. Bizler, kentin gündelik yaşamının kişileri... ya da bir otobüs durağında, dolmuş, minibüs kuyruğunda, bir vapur iskelesinde... Ne demiş Apollinaire "Garlarda, istasyonlarda garip kişilere rastlanır." Her istasyonda, her taşıtta böyle insanlar var. Hepimiz bir garip kişiyiz bir başkasının gözünde! Kendimizi görmez başkasını "garip" buluruz. Oysa hep aynı çamurun içindeyiz. Oscar Wilde'in dediği gibi "Hepimiz çamurun içindeyiz, ama bazılarımız yıldızları seyreder."

Taşıtlarda İstanbul... İstanbul halkının, günden güne kalabalıklaşan İstanbul kenti insanlarının gidip gelirken çektiği acılar anlatmakla bitmez. Özel araç sahipleri bilir mi bunu? Bir zamanlar bilirlerdi belki, şimdi unutmuşlardır! Böyledir insanoğlu, unutkandır! Sonra da görmez gözleri önündekini. Ben "köşeyi döndüm" der, basar gaza geçer minibüs kuyruklarının önünden. İşte o zaman bir garip sızı duyar o kuyrukta elinde paketlerle, kucağında çocukla bekleyenler. Bu yüzden her-

kes özel araba almaya saldırdı birkaç yıl içinde. Boğazından kesti, yemedi içmedi, borç harç bir küçük araba edindi. Yollar dolup taştı arabalarla, park yeri yok, yol yok, benzin pahalılaşacak, bakımı, şusu busu... Düşünülmedi bunlar, ayağım yerden kesilsin, otobüslerde tıkış tıkış gidip gelmesin çoluk çocuğum dedi kentli kasabalı. Tüketim ekonomisinin bire on kazanma özleminin sonuçları...

Yine de yüz binlerle İstanbullu yollarda sabah akşam, taşıt ardında, vapurlarda, trenlerde, minibüslerde, otobüslerde, troleybüslerde, trenlerde, dolmuşlarda. Otobüsler başta gelen taşıt araçlarından... Ne yapardık otobüsler olmasaydı, o kelle götüren minibüsler olmasaydı, yağmur, kar yağınca yolcu almayıp, önünüzden alay eder gibi geçen dolmuşlar olmasaydı, ne yapardık söyleyin? Minnet duymalıyız o araçları kullananlara, işletenlere her şeye rağmen!..

İşte bir otobüs durağı. Bir kalabalık bekleşiyor güneş altında. Söyleniyorlar, otobüs birden bozuluvermiş! Neresi ise, bir yeri. İnmiş tüm yolcular, bekliyorlar başka bir otobüs gelsin onları alsın. Sabahın yedi buçuğu. Bekle bekle dur! Bir otobüs geldi, yüklü mü yüklü. Kapılara bir saldırı, ezilen ezilene. İşe yetişmek bir an önce gitmek savaşı bu. Üç dört kişi ancak bindi. Geri kalan bekliyor, ya da yürüyor ağır ağır yolda, az sonra bineriz diye.

Kentte bir meydan. Dolu dolu geçiyor otobüsler, troleybüsler. Biniyorum, boş bir sıraya oturuyorum. Birden sarsılıyor koca taşıt. Şoför iniyor, gidiyor arkaya, boynuzlarını yerleştiriyor taşıtın, çıkmış yerinden... Yollar kalabalık, koca taşıt geçemiyor. Tramvayları hatırlıyorum, buradan kıvrılır geçerdi rayların üstünden diyorum. Bu dar sokaklı kente böyle büyük taşıtlar ne kadar gereksiz diyorum. Doldukça doluyor taşıt. Derken yine duruyoruz, bu kez tüm troleybüsler durmuş,

dizi dizi arka arkaya. Kent cereyanı yok! İnmeli çaresiz. Sinirler öyle yıprandı ki, duyarsız oldu. Vız geliyor sıkıntılar, acılar, işkenceler!..

"Kahrolası çöpçüler – Aşkımı süpürmüşler" Bir minibüsteyim. İster istemez dinleyeceksin! Her şarkı bir roman, en acıklı, en açık saçık türden. Avaz avaz bağırıyor hoparlör. Teypteki şarkıların biri bitip biri başlıyor. Artık yeter demek kimin haddine! Şoförün tam arkasındayım, yanındakiyle konuşuyor.

"Bir film benim hayatım" diyor.

Birkaç kez filmlerde rol oynamış. Kavga sahnelerinde!.. En sevdiği rol gangster rolüymüş. Profilden çekilmiş bir resmi asılı tam karşısında. Bir filmden olmalı.

"İşte bu işi de yapıyoruz boş zamanımızda" diyor. Bir kişi iniyor, üç kişi biniyor. Aksaray'a geliyoruz. Yaşlı bir kadın "Oğlum ineceğim" diyor.

"Burada olmaz teyze, daha ileride"

Ama böyle der demez duruyor. Kısa etekli bir genç kadın elini kaldırmış!

"Buyur abla!.. Yer açsana arkadaş, sen de şuraya geç" diye emrediyor. Biraz daha sıkışıyoruz. Yaşlı kadın yine inemedi, durduğumuz halde, oysa genç kadın bindi!.. Minibüsler ayrı bir dünya. Yasasız, kuralsız ya da kendi yasası, kendi kuralı olan... Kendi müziği nasıl varsa öyle. Evet bu minibüslerde çalınan şarkıları hiçbir yerde duyamazsınız. Niye? Minibüs dünyası burası da ondan!

En iyisi yürümek... Beyazıt'a doğru yürüyorum. Güneş tepemizi yakıyor. Küllük kahvesinin önünden dikkatli geçmeli. Bilinmez ne olacağı! Ta çocukluğumdan beri tanıdığım, kaç kez yazdığım, anlattığım semtler: Laleli, Beyazıt, Çarşıkapı, Çemberlitaş... İçim kaldırmıyor Beyazıt Meydanı, yok yeni deyimle Özgürlük Alanı'nı görmeye. Burası nedir, alan mı, pislik yuvası mı, garibanların toplantı yeri mi? Benim bildiğim, tanıdığım

yerler değil buraları! Her şey değişik. Başta insanlar... Bizler, İstanbul doğumlu yurttaşlar bu kentin gerçek garipleri olduk. Bizler, İstanbul köylüleriyiz. Kent bizim elimizden çıktı gitti. Yepyeni insanlar var bu kente egemen olan. Ticaretine, sanayiine, sanatına, kültürüne, eğlencesine... Bir yozlaşma diyoruz buna. Anadolu, hem de en beğenisiz yanlarıyla çıkıp geldi İstanbul'a yerleşti. Bütün o minibüs şarkıları, bunun tanığı...

İstanbul'da oturduğum sentleri, sokakları düşünüyorum. Şehzadebaşı, Fatih, Erenköy, Levent, Göztepe, Yeniköy, daha başka yerler... Bütün bu yerlerden işime gidip gelmek güçlüklerini bir bir yaşatıyorum. Tramvaylardı en büyük dostumuz. Özellikle geceyarısı tramvayları... O zamanlar gazetelerde iş geceyarısından sonra saat ikilerde üçlerde biterdi. Koşa koşa tramvaya yetişirdik. Bizler, Babıâli gazetelerinin tüm gece işçileri. Bir bölüğümüz Fatih'e, Edirnekapı'ya, bir bölüğümüz de Beyoğlu tarafına doğru... Tramvaylar kalktı, tarihe karıştı. Yerlerini otobüsler aldı, sonra da troleybüsler. Hiçbiri tramvayın yerini tutamadı bende. Hiçbir zaman fazla boğucu sıcak olmazdı tramvaylar, kedini sahanlığa attın mı soluk alırdın, bütün pencereleri açılabilirdi, bu otobüslerdeki gibi üstte minicik aralıklardan birazcık hava girsin diye uğraşmazdım!..

Bir yanı tüm kapalı, ancak tepede bir aralık var, çoğunlukla onu da açmak olanaksız, çek çek açılmaz! Güneş vurdukça ter boşanıyor. Eski günleri anıyorum dalmış gitmişim. İnmeli mi yeniden? Önümüzde sürü sürü taşıt, tam bir çıkmaz. Otobüsün bıçkın bir biletçisi var. Bir tartışma başladı arkada. Yanlış binmiş bir genç adam, elinde büyük bir paket. Bileti geri vermek istiyor. Kesilmiş bilet geri alınmaz. Alınsa ne olur? Nasılsa birine verecek, daha yolun başındayız. Böyle diyor eli paketli adam. Biletçi almıyor, yasal açıdan haklı. Genç "ineyim öyleyse" diyor. Başka otobüse binecek. "İne-

ceksin, hele durağa gelelim" Durağı geçtik o tartışma arasında. Bir sonraki durak uzak mı uzak! Sinirleniyor yolcu, şimdi tam ters yönde yürüyecek bu güneş altında. Sert sözler geçiyor. Tam da durağa gelmişiz. "Cehenneme kadar – Senin yolun o – Benim – Senin" adam iniyor. Birden biletçi oturduğu yerden fırlıyor, yumruğu indiriyor adamın sırtına. Adam indi mi, düştü mü, ne oldu, bilmiyoruz. Ben bağırıyorum "Ne oluyor, ne hakkın var vurmaya, ayıp değil mi?" Biletçi bakıyor, bir şey demiyor, ama arka sıradaki iki hanım "Biletçi haklı, ben de olsam aynı şeyi yapardım" demezler mi? Sıcak, güneş, kalabalık, haksız bir davranışın içimizde kabaran öfkesi, üstelik göz göre göre yapılmış bir zorbalığın, hem de kadınlar tarafından savunulması!..

İstanbul'un gündelik taşıt yolculukları hep böyle geçer. Sabah akşam bir sinir gerginliği içinde. Herkes birbiriyle dalaşmaya hazır, gerekirse yumruklaşmaya. İtişme, kakışma, sürtüşme, sert sert bakma anlık olaylardır. Taş gibi sinirleriniz olsa da bir an gelir çatlar o taş, binbir parçaya ayrılır, çözülürsünüz, dağılırsınız. Umutsuz, bezgin, bitkin evden işe, işten eve gider gelirsiniz.

Hele o çağımızın zırhlı şövalyeleri!.. Bunlar araba sahipleri! Hepsi değil elbet. Ama birçoğu!.. Eskiden zırhlarına bürünmüş şövalyeler vardı, bunlar kendileri gibi zırhlara bürünmüş atlarına iner, mızrak, kalkan ellerinde, düşerlerdi yola. Kim karşılarına çıkarsa, hele yollarını keserse, kafa tutarsa, yamandı halleri. Zırhlı şövalye karınca ezer gibi dümdüz ederdi onları... Bugünün bencil, gururlu, dünyayı yalnız kendi buyruğunda sanan şövalyesi ise Anadol'una, Murat'ına, Renault'suna kurulmuş direksiyon başında her şeyi ayakları altında gören kentlisidir. Çoğunun cebinde belki evini barkını geçindirecek para da yoktur, altındaki arabanın borcu da bir yanda beklemektedir! Olsun, o çağdaş şövalyedir ya! Ne trafik kuralı, ne insanlık ilkesi, ne sevgi, ne saygı, ne an-

layış!.. Yollar benim, kaldırımlar benim, yasa benim, kafasıyla uçacak, geçecek ezecektir artık!..

Taksim'de bir dolmuş kuyruğundayım. Havaalanı on iki buçuk, oysa Bakırköy altı lira, Ama Yeşilköy, Bakırköy dolmuşları yok, Havaalanı'na var! Bu kuyrukta bekleşen ister istemez Havaalanı'na gitmeyecekler elbet, ne işleri var orada, git gitme, yine de vereceksin on iki buçuğu... Bir de "ekspres"ler var şimdilerde. Dolmuş durağının az gerisinde dururlar, sessiz, durgun. Bilen bilir o ekspresleri, beş liralık yere on lira ödediniz mi, tamamdır. Arayan, soran, nedenini, niçinini öğrenmeye kalkan yok... Bir de taksiler var elbet! Bindiniz mi, hele pazarlık etmeden bindiniz mi, inmeniz ayrı bir sorun olur. Yirmi liralık yere kırk, elli lira ister arkadaş. Taksi saatleri vardır ya, hepsi bozuktur. Gerçekten bozuktur hemen hepsi. Kullanılmayan araç bozulur nasıl olsa! Kim getirir, kim satar bu saatleri, kim kazanır paraları? Hem işe yaramaz, hem kullanılmaz. Bu saatleri toplayıp hurdacıya satmalı en iyisi!.. Ya da her taksinin içine, şoförün elinin yetişeceği bir yere takmalı. Batı kentlerindeki taksilerde gördüğümüz o küçük saatleri... Bir kez yazmıştım, "Niye taksi saatleri açılmaz" diye. Derneğin başkanı, hukuk danışmanı gelip açıkladılar. Belediyenin de, şu ya da bu bakanlığın da yetkisi yokmuş bu işlerde!.. Bir komisyon varmış, saat, ücret, bilmem ne, tüm işlere o karışırmış... Daha doğrusu karışmazmış!..

Böylesine özgürlük yeryüzünde yoktur. Özgürlük sözcüğünü başıboşluk olarak kullanmalı... Herkes her şeyi yapar. Ne iyi! Ama herkes her şeyi yapar demek de yanlış, herkes her şeyi nasıl yapacak, ancak zorbalar, yasadan korkmayanlar, şirretler, aşırı kurnazlar yapıyor "her şeyi" İyiler, dürüstler, "düz yol" insanları, yasa nedir bilenler, başkalarına saygı duyanlar "yaya" kalıyorlar her işte, her yerde...

Ahmet Muhip Dranas, Baudelaire'in o ünlü dizesini

"Götür beni vapur, kaçır beni tren" diye çevirmişti. Sait Maden ise, "Hey vapurlar trenler beni alıp götürün" demiş... Dranas'ınki Baudelaire'inkine daha yakın, ama Maden'in dizesi daha içten, daha etkili... Bir sesleniş var "Hey vapurlar, trenler" de... İnsanoğlu bir eylemci yaratıktır, hep bir şeyler yapacak, hep bir yerden bir yere gidecek, hep arayacak, hep yaratacak. Bakın hayvanlara, sürekli aynı yerde aynı yörede dururlar, dönüp dolaşırlar belirli bölgede. Başını alıp gitmek diye bir duygu yok hayvanlarda. Önce imge diye bir şey bilmiyorlar, görünenin ötesini, derinini göremiyorlar. Görseler, duysalar, bunu bize de kanıtlarlardı. "Hey vapurlar trenler beni alıp götürün" derken bir soluk alma, bir değişme, bir yenileşme duyarlığı var...

Otobüslerde, dolmuşlarda, trenlerde, minibüslerde, troleybüslerde gidip gelen İstanbul insanı "Hey otobüsler, dolmuşlar" diye olsa olsa küfüre çok yaklaşan sözler söyleyebilir! Öyle yılmış, öyle bezmiş, öyle yenik düşmüş ki, Baudelaire'in duygululuğunu yaşaması güç, anlaması bile olanaksız... Ama vapurlar... Vapurlar öyle değil... Sabahları binerdim bir Boğaz iskelesinden ufacık bir vapura. Saat daha sekizdir, güneş yeni doğmuş. İnsanların yüzlerine bakardım belli etmeden. İşe gidenler, okula koşanlar... Hiç avaresi yok bu sabah vapurlarının. Gazetelerini okuyanlar, birbirleriyle siyasal tartışmalara girişenler... Benim vapurumun kişileri üç aşağı beş yukarı aynıydı. Herkes birbirini tanırdı. Yaz günleri kenardaki sıralara otururdum. Anadolu kıyılarını seyrederdim. Soğuk havalarda her yer dolardı, ancak ikinci mevkide yer bulunurdu. En rahat yerdi burası. İçtenlik dolu bir hava. Birbiriyle konuşur, dertleşirdi insanlar. Kasketini yüzüne eğmiş bir kırmızı yüzlü ihtiyar vardı. Yüksek sesle konuşurdu, daha çok politika, Demirel, Erbakan üstüne. Öfkeyle, alayla... Biri duysa karakola götürecek! Öyle sözler işte!.. En sağcı gazeteleri okuyan-

lar bile dinler, bir şey diyemezdi ona. Bana Gorki'nin "Ayak Takımı Arasında" oyunundan ya da öykülerinden kaçmış bir kişi gibi gelirdi. Derken Köprü... Sabah insanlarının bir anda kente dağılıvermeleri, eriyivermeleri o gürültü patırtı arasında...

Çoktandır Adalar'a gitmemiştim. Bindim bir Ekspres'e. Tam bir saat alıyor yol. Eskiden boş zamanları da olurdu bu vapurların. Kişi kendisiyle başbaşa kalabilirdi. Şimdi her zaman dolu. Sürekli Adalar'da oturanlar küçük bir açılır kapanır iskemleyi yanlarında taşıyorlar. Hep Sait Faik'i hatırlarım bu vapurlarda. Vapurun önüne gider projektörün yanında dururum adaya yaklaşırken. O güzel öyküyü yaşarım her defasında yeniden. Sait Faik'in beyaz evi görünür zorlukla. Burgaz'a inmek, dolaşmak, o kilisenin önünden geçmek Sait'in evini bir daha gezmek. Açıksa tabii!.. Kapalıydı kapı. Ne olmuşsa!.. Bakıyorum yolculara, bunlar işlerinden erken çıkabilen kişiler. İlle de saat beşe, altıya dek yazıhanelerinde oturmaları gerekmez! Şöyle bir uğrarlar, sonra çıkar dönerler. Yaz mevsiminde de böyle çalışılır elbet. Beyaz elbiseli bir şişman kişi kendisine çok benzeyen başka bir beyaz elbiseliyle dalmış söyleşiye. Sıcaktan yakınıyor, kızını mı ne evlendirmiş, falan falan!.. Şimdi inecek, Büyükada'da denize bakan köşküne gidecek, açacak bir buzlu bira, ya da iki kadeh rakı, sıcağı unutacak. Böyleleri için kent insanlarının sıkıntısı falan bilinmeyen bir konudur. Ne görürler, ne duyarlar böyle şeyleri, ne de okurlar. Aldıkları gazeteler zaten yazmak böyle acı şeyler...

O gün Burgaz'da indim, dolaştım, bir gazinoda oturdum. Son gelişlerimi hatırladım. 1970 yazıydı, annemi getirmiştim, ölümünden birkaç ay önce... Şu gazinoda oturmuştuk, yemek yemiştik. Başka bir kez de bir vapurla geçip Yalova'ya gitmiştim. Vapurun en üst yerinde... Etekler uçuran bir rüzgâr vardı. Yepyeni bir evre-

nin eşiğindeydim o 1971 ağustosunda. Biliyorum, duyuyorum bunu... Şimdi kaç yıl geçti aradan... Yine o vapurlardan birinde gidiyorum. Kendi dünyamda, dalmış gitmiş yakın yılların anılarına... Ama bu, bir görev gezisi, taşıtlarda İstanbul insanlarının yaşamlarını, serüvenlerini görmek istiyorum. Ne var ki Adalar'a giden öğle sonu vapurunda ne acı var, ne sıkıntı, ne de o minibüslerin, otobüslerin, banliyö trenlerinin teri, kokusu, yoksulluğu...

Ben Boğaz vapurlarının tutkunuyum, o küçük, eski vapurların, Yeniköy, Kandilli, Beykoz gibi adlar taşıyanların... Boğaz'da oturduğum yıllarda hepsini tanırdım bir bir. Bir iskeleden bir iskeleye gidip gelirdim canım sıkıldıkça. Hele o dolmuş motorları... Beykoz'la Yeniköy arasında gidip gelenler... Bir kez yalnız başımaydım, gece olmuştu, ille de karşıya geçmem gerekliydi. Tüm parayı verdim, zor bela kaldırdım motoru. Deniz dalgalıydı, sisliydi, bir serüvendi o yolculuk...

Kavaklar'a gidiyoruz. 'Kavaklara Hiç Gittimiz mi?" sorusunu sormuştum bir öykümde. Kavaklar, Rumeli Kavağı'nın eski günleri, şöyle yirmi otuz yıl önceleri daha mı başkaydı, yoksa genç yaşta her şey çok değişik mi gelir insana? Gidip bir kıyı gazinosunda oturuyoruz arkadaşımla. Bir çingene palamutu, bir şişe beyaz şarap. Ama niye deniz pis, kirli, kavun karpuz kabuklarıyla dolu? Bakmamalı, ama nereye bakmalı? Havaya, uzağa, geçen vapurlara!.. Garson tabakta kalan artıkları denize döküyor hemen. Bir de hesap getiriyor yüklü mü yüklü! Balık bayat, şarap ekşi!.. Kavaklar da bozulmuş, eski tadı yok. Arkadaşlar gelecek, bekliyoruz, bir saat. Yok gelen. Daha çok kalamıyorum. Yürümeli, Sarıyer'e dek, oradan bir minibüs ya da otobüs. Yine o sıcak, terli, bezginlik getirici taşıtlar... Bir anda alıp götürecek Boğaz gezisinin tadını... Böyledir, böyledir işte! İstanbul insanı, 1977 yılının kentlisi, hele biz İstanbul köylüleri-

nin yaşamı, hep böyledir. Burnumuzdan gelir duymak istediğimiz tat, yaşama keyfi...

Yürümek... En iyisi bu. İstanbullunun en iyi, en sağlam dostları, bacaklarıdır. Yürüyeceksin, Şişli'den Taksim'e, Taksim'den Eminönü'ne, Cağaloğlu'ndan Karaköy'e, Beyazıt'tan Aksaray'a. Daha çabuk, daha huzurlu, daha güvenli aşarsın bu yolları. Görmesini, anlamasını bilen kentliler için yürümek bir "olağanüstülükler avı"dır. "Ey vapurlar, trenler beni alıp götürün"ü, "Ey bacaklar, ayaklar beni alıp götürün" diye çevirmeli... Ayağında rahat, sağlam pabuçlar, dudaklarında sigara, gölgeli bir yoldan yürümenin tadına doyum olmaz. İçinden filmler gibi geçer anılar. Türküler, şarkılar, şiirler. Bir de bakmışsın varmışsın gideceğin yere...

Günden güne daha çok dolacak yollar, caddeler, sokaklar. Her gün trafiğe çıkan taşıt sayısı geometrik oranda artmakta. Ehliyetli ehliyetsiz araba kullananlar çığ gibi çoğalmakta. Anarşi her yanı sarmış, başıbozukluk, yasalara aldırmazlık almış yürümüş. Gücü gücü yetene, altta kalanın canı çıksın... Herkes birbirini iterek üste çıkmak savaşımında... Budur anarşi işte! En başta trafikte görüyoruz bu anarşiyi, düzensizliği... Yetmiyor İstanbul halkına bu taşıtlar, bu trenler, otobüsler, minibüsler, dolmuşlar, vapurlar, yetmiyor! Bu yollar yetmiyor! Dar geliyor İstanbul'a hepsi. Boğuluyor İstanbullu. Kent sıkışmış, patlayacak. Anadolu akmış bu kente, dağı taşı dolmuş insanla. Kent üstüne kent, hepsi de yoksulluk yuvası... Belediye ne yapsın, hem de iç ve dış düşmanlarla çevrili bir Belediye!

Hızlı kararlar almak. Hızlı uygulamalara geçmek... İstanbul'un gidip gelme düzensizliği nasıl kalkar? Metro ile... Her yerde böyle olmuş, bizde de tek yolu bu. Metro. Yıllar önce başlasaydık bugün epey yol alırdık bu işte. Yok, bekledik, bir şey yapmadan, eli kolu bağlı! Sayısız yazı yazıldı, söylendi, anlatıldı. Yer altında olduğu

için, göze görünmediği için, o "eserlere eserler katan", ya da kattığı söylenen politikacılar, Metro'ya aldırış etmediler. Şimdi sıkışıp kaldık bir çıkmazda, bir dar geçitte. Her gün biraz daha, biraz daha... Milyonlara milyonlar eklenen bir kentte birbirimize giriyoruz bir yerden bir yere gidip gelmek için.

"Hey vapurlar, trenler beni alıp götürün" Gözüm görmesin bu acı görüntüleri, kulağım duymasın bu çığlıkları, ayağım basmasın bu çamurlara, "ben de bir araba alayım, köşeyi döneyim" mi diyorsunuz siz de!.. Haydi araba aldınız, nereye bırakacaksınız, nereden geçeceksiniz, hangi yoldan? Bir gün gelecek yollar taşıtla dolup tıkanacakmış, sonra birçok silindir geçirilecekmiş bu taşıtların üstünden, hepsi dümdüz edilecekmiş! Eninde sonunda bu iş böyle bitecekmiş. Böyle yazıyor uzmanlar!

O zamana dek, siz de yemeyin içmeyin alın bir araba kurulun direksiyona, ortaçağın zırhlı şövalyeleri gibi atılın meydana... Siz herkesten korkacağınıza herkes sizden korksun! Baudelaire'in çağı geçti, vapurların, trenlerin, otobüslerin sizi alıp götürmesini ne bekleyeceksiniz? Bastınız mı pedala çevirdiniz mi direksiyonu, bir de depoyu doldurdunuz mu benzinle, tüm yollar sizin!.. Şimdilik sizin! Yarın? Yarını da mı düşüneceğiz? Gün bugün saat bu saat!

Bir İstanbul köylüsü, yani ben, sizden biri, sabahları akşamları, bir yerden bir yere gidip gelmek için, vapur, tren, otobüs, minibüs, dolmuş, taksi, bu arada yaya, her türlü araçla yolculuklara, uzunlu kısalı gezilere çıkan kişi, böyle gördü, böyle yazdı işte taşıtlarda İstanbul konusunu...

Hey vapurlar, trenler beni buradan götürün
Ne var gözyaşlarından çamurlar yoğuracak.

diye söylene söylene!.. Sizin de bu gözyaşı, ter, çamurlarında düşe kalka yürümeye çalıştığınızı, bir yerden bir

yere gitmeye çalıştığınızı düşünerek, görerek. Bir şeylerin düzelmesine bir katkısı olursa ne mutlu bana... Size, bize, hepimize... Haydi, kaçırmayın sabah otobüsünü. Çok dalmayın okumaya!..

KAVAKLARA HİÇ GİTTİNİZ Mİ?

"Güneş batıyor karşıda,
an an iniyor her geceki yerine.
Ben Ceneviz kalelerine doğru
yürüyordum.

Bir cam titreşimi kalmış belleğimde. Ne zaman vapurda giderken cam titreşimi duysam çocukluğun o uzak gününde bulurum kendimi. Bitip tükenemez bir yolculuktu, çok çok uzaklara gidiyordum. Yıl 1929, ilkokula başlamamdan önceki yaz. Boğaziçi'ne ilk gidişim miydi? Belki. Ya da anımsadığım ilk Boğaz yolculuğu... Bellek tuhaftır, kimi anılar kazılır, kimisi silinir gider. En uzak anılar daha canlı oluyor; dünü, önceki günü unutuyor insan. Belki de değişik bir "şey" gerekli anının belleğin batağında boğulup gitmesini önlemeye... Bir koku, bir ses, bir söz, bir olay, ne bileyim yaşamla ilgili herhangi bir "şey"

O cam titreşimi o uzun İstinye yolculuğunu yaşatır bana. Birkaç ay kalacağımız o körfezdeki ahşap evin üst katı, komşu yalıdaki küçük kız arkadaşlar, İstinye çayırı, tepedeki ağaç çilekleri, futbol oyunları, denizde dolaşmalar... Bir de, iki kez denize girişim, biri zorla, biri de rıhtımdan ayağım kayarak... O cam titreşimi olmasaydı, 1929 yılının bir ilkyaz günü dirilemezdi içimde. Daha sonraki haftaların, günlerin anıları da...

İlkyazda vapur gezileri... Bineceksin Eminönü'nden

o geçmişin tüm izlerini taşıyan küçük vapurlardan birine. Oturacaksın ön güvertenin rüzgâr almaz bir köşesinde. Elinde kitabın, ağzında sigaran. Gündelik dertlerin, sıkıntıların, uğraşların baskısından zorla koparacaksın kendini. Özellikle yazarlar için gereklidir böyle geçici kopuşlar. Bir sürü sorun yığılmıştır önünüze, yaz yaz bitmez, oku oku sona ermez. Hatta daha da karışır, daha da çözülmez olur. Bir an gelir, kalem durur, vazgeçer yazmaktan. Ya da ne yazarsan beğenmez olursun! Değer mi dersin, bütün bunları yazmak, anlatmak, başkalarına iletmek pek mi gerekli? O zaman bir yıkılış başlar içinde, kurduğun bir beğeni, bir güven kalesi çöker gibi olur. O zaman al sevdiğin, değerine her zaman inandığın bir kitabı, atla bir vapura... Benim tutumum bu, siz başka yoldan gidebilirsiniz, bir kahve köşesine, bir karanlık sinema salonuna, bir dost söyleşisine, yani her günkü uğraşınızla ilgisiz bir konuya, bir evrene...

Boşuna yazmadım ben, yalnızlık bana yasak, diye. Ne yapsam, "yalnız" olamadım. Gerçek insanlarla değil soyut kişilerle, ama canlıdan daha canlı varlıklarla dostluk kurdum hep. Her zaman çevremde onlar oldu. Biri gitse, beşi geldi. Nereye kaçsam bırakmadılar, onları istemediğim zaman bile... Kitaplar, dergiler, gazeteler, filmler, yazdığım, yazmak için sıralarını bekleşen yaşamış yaşamamış kişiler... Bir küçük vapurun ön güvertesinde çevremde hiç kimseler yokken, onlar yine vardırlar. İç konuşma dedikleri nedir ki, kişinin kendisiyle, kendisi sandığı biriyle tartışması, sürüp giden çekişmesi... Yalnızlık duyan, düşünen, anlamak, tanımak isteyen insanoğlunun bilmeyeceği bir duygudur işte...

Kavaklara hiç gittiniz mi? Son kez Kavaklara belki yirmi yıl önce gitmiştim. Yine böyle kentin dağdagasından kaçmak istediğim bir gündü. Anadolu Kavağı o za-

man bir köydü, hem de yasak bölgelerle çevrili bir yer. Bir saat oturdum kıyıda bir kahvede, bir gazoz içerek. Hep öyküler yazar, öyküler düşünürdüm o günlerde. Ama öykü o gün ayağıma geliverdi. Yaşamın bir yaprağı, herhangi bir yerinden açılmış, işte öykü!.. Bir kalabalık toplandı kıyıda birden. Herkes koşuştu, ne olmuş diye bakarken, bir ceset çıkardılar denizden, şişmiş, korkunç bir şey. Balıkçılar bulmuşlar. Önceleri herkes o cesetten söz etti, çevresine birikti, itişe kakışa... Kimdi, neyin nesiydi? Vapurdan atılmış bir delikanlı, dedi bir keskin zekâlı, Rus vapurundanmış! Canına kıymış bir tutkun, dedi bir başkası. Derin derin düşünen bir balıkçı "Cinayettir bu" deyip kesti. Sonra dağıldılar. Sonunda ceset tek başına kalakaldı kumsalda önemsiz bir şeydi şimdi insanlar için...

Uzun yıllar sonra yeniden Kavaklar'dayım. Tepeye çıkan o güzel yokuş. Her adımda geriye bakarken... Güneş batıyor karşıda, an an iniyor her geceki yerine. Ben Ceneviz kalelerine doğru yürüyordum. Yıllar öncenin yeri mi burası, değil. Kişiler gibi yerler de değişir. Her kuşak "başka" yönleriyle tanır semtleri, köyleri, kentleri. Daha doğrusu bizde yarattığı, bıraktığı izlenimlerle anlam kazanır yerler. Kavaklarda aramak yıllar önceki "ben"i, ne denli boşsa, İstinye'de o 1929'un çocuğunu bulmak istemek de gereksiz. Her gereksiz, her boş uğraş, gülünçtür, bilirim. Ne var ki insanoğlu gülünç düştüğünü bilemez çoğu zaman. Proust gibi kokularla, renklerle, seslerle arar geçmiş zamanı. Bulduğu zaman, bulduğunu sandığı zaman, bir de bakar ki o büsbütün başka şeydir. Yedi, sekiz yaşındaki "ben"le, kırk, elli yaşındaki "ben" aynı kişi olabilir mi? O, ölüp gitti, şu andaki "ben" büsbütün başka biri...

"Soyut"un son sayısını okuyorum dönüşte... Önce dizeler... H. İ. Bahar, "toplasan hepsi bir tek söz" demiş

bir şiirinin sonunda... Tek bir dize yetti bugünü anlamlandırmaya: toplasan hepsi bir tek söz! Tüm yaşam, bir sözcük, tek bir söz. Bütün sorun, o söz nedir, onu bulmak. Hep aramalar bundan, bütün bu yazılar, romanlar, dizeler, öyküler, sanat, bilim hepsi o "tek bir söz"ü bulmak isteği... "Bir açılıp bir kapanan sislerle" gidiyoruz küçük bir boğaz vapurunda...

KÖPRÜNÜN ORTA YERİ

"Yanmış bir yalının boş arsası,
bir yanı kahve. Yaşamda bir durak.
Dikmişler yolumuzun önüne
koca bir kaya."

Bak, dedim kendi kendime, orasıydı işte. Neresi orası? Bir yol vardı eskiden. Nasıl yürünür el ele? Hiç denediniz mi? Geçtiğiniz yerleri görmezsiniz bile, ne evleri, ne insanları. Eller konuşur dudaklar yerine. Küçük parmaklar gizleri verir birbirine. Bir kaya düşmüştür yere, yeşermiştir... Şurada durmuş denize bakmıştık. Ağaca dönmüş o kaya! Taş nasıl yeşerir? Yıllar yılı aynı noktada çakılı kalmak önce yeşertir, sonra soldurur, en sonunda da kurutur, yok eder. Doğa öyledir, acımasız. İster insan olsun, ister nesne...

El eleydik o gün. Başkasını görsek, iğreniriz. Terler durmadan ellerimiz, yapışır parmaklar. Şiiri yok bunun. İnsanoğlunun şiiri yapıştırmadır sonradan, önce yaşarız şiir miir düşünmeden, sonra zaman geçer, o anları şiirleştiririz. Çoğunlukla basmakalıp bir duyarlığın şiiriyle. Durduk denize baktık oradan. O kayanın yanından. Daha yeşermemişti o günlerde. Nasıl olmuş, nasıl çıkmış denizden, gelmiş yol kenarına? Nice şey vardır anlaşılmaz, bu da onlardan...

Çengelköy'le Beylerbeyi arasında. Yanmış bir yalının boş arsası, bir yanı kahve. Yaşamda bir durak. Dikmiş-

ler yolumuzun önüne koca bir kaya. Orada duracaksın sen bir genç kadınla el ele, denize bakacaksın, ta ortasına, sonra karşı kıyılara, bulutlara, vapurlara, belki de geçen bir uçağa. Donup kalacak o an. Buzlaşacak, taşlaşacak. Geçip gideceksiniz, eller çözülecek bağlanacak, başka eller girecek, onların sıcaklığı, soğukluğu...

Oysa hiç kopmayacak gibidir o eller. İçtenlik var sanılır. Vardır da, o an için, o anın uzunluğunca... Seni sevmek. Neden, niçin, nereden? Rastlantıları sevi sanırız. O olmasa, bir başkasıydı sevgilin. Daha bir başkası, bu olmasa... Yirmi yaşların tutkusu böyledir. Bitmez, tükenmez, değişmez sanılır yaşam. Sen onu takmışsın koluna, avuç avuca, göz göze. Yürüyeceksin sonsuza dek. Oysa evler, ağaçlar kalır oldukları yerde, kayalar yeşerir, kişiler gider yerine başka kişiler gelir. Kendimiz çıkarız, kendimiz olmaktan. Her an başka biriyizdir. Birbirine yabancı. Kimi zaman düşman, iyiden iyiye. Dünkü ben tiksinir bugünkünden; bugünkü, dünkünden...

Evet, orasıydı dedim. Vapurla geçerdik altından. Bilmeyerek o noktanın uzun bir zaman parçası sonra büyük bir köprünün altı olacağını... Upuzun bir köprüden taşıtlar geçiyor. Tek tük insanlar da var. Kaç dakikada giderler Asya'dan Avrupa'ya. Biri de dayanmış, bakıyor aşağıdaki sulara. Geçip dönen Üsküdar motorlarına... Altından geçerdik, o küçük vapurların en arka sıralarında el ele oturarak. Ne kadar az konuşurduk? Gereksizdi sözcükler. Aklımıza hiç gelmedi bir köprünün buracıkta kurulacağı, iki yakayı birbirine bağlayacağı. Kopmaz gibi yapışmıştı o parmaklarım. Hep öyle kalacak gibiydi. Oysa kaç ay sürdü? Belki ay bile değil. Birkaç hafta ancak. Şimdi ne gözlerini hatırlıyorum, ne saçının rengini. Bir terli elin sıcaklığını duyar avucum arada. Boğazdan geçerken, Anadolu kıyısında yürürken...

Köprünün ortası neresi? Vapurların altından geçtikleri yer mi? Niye tam ortasından geçsin vapurlar? Az sağından solundan geçip dönemez mi? Almalı metreyi tek tek ölçmeli, ya da bir kişi o yandan bir kişi bu yandan adımlasalar, öyle bulsalar ortasını! Bir sigara yaktım, yeşermiş kayanın yanında durup. Ne olacak köprünün ortasını bulmakla? Göz kararlaması ölçüyorum. İşte bir araba oradan, bir arada buradan geliyor, eşit hızla, kavuştular, geçtiler. Orası, ortası. Bir karşılaşma daha. Bir daha. Bir bulut geçiyor orta yerin üstünden. Koca bir Rus şilebi de alttan... Birisi atlasa yukarıdan. Tam ortasını bulup, oradan. Nasıl açılır sular, nasıl yutar bağrına gömülen insanı? Birisi yapacak bu işi. O bulacak köprünün tam ortasını. Yaşamını bitirmek için en iyi yer bilerek, inanarak.

Yaşamın ortası neresi? Ya sevinin ortası... Bir orta nokta var her yerde. Önceden görmek anlamak olanaksız. Uzaktan da görünmez. Gözle kestirilmez, adımla ölçülmez. Çıkarsın yola, yürür yürürsün, ortaya daha gelmeden, daha çok var derken, derken kendini bulursun bitiş yerinde. Her şey bir köprüye benzer. Kimi bağlanmıştır, kimi açıkta... Hani Galata Köprüsü açılır ya sabahın en erken saatinde. Ortası boştur, gemiler geçer aradan. Orasıdır köprünün orta yeri. Bir de bulsam yaşamın ortasını, sevinin ortasını! Bütünüyle anlamış olacağım kendimi, insanoğlunu. Başlangıcı biliyoruz, bir de sonunu. Ya ortası?

Avuçların teri birleşir. Vücutların tuzu erir akar gider kimi zaman boşluğa yokluğa. Varmış, bir zamanlar varmış, bir masaldır hepsi. İstediğin kadar bak denize, havaya. Dün köprü yoktu o boşlukta. Vapurlarla, motorlarla geçerdin altından. Şimdi köprü var. Bakıyorsun, ölçmeye çalışıyorsun orta yerini. Ne olacak anlayacaksın da. Eline ne geçecek? Boş hepsi boş. Zamanın ortası yok. Yaşamın da. Sevinin de... Her şey

başlangıç. Bitişini düşünmediğin bir başlangıç. Kendi başına bir bütün hepsi. Her şey değişecek, geçecek. Hatta o koca kaya bile ne denli dayansa dayansa bir gün çatlayacak. Tam ortasından. Al o zaman ölç bul, tam orta yerini. Gerekliyse, bir anlamı varsa... Kalmışsa!..

Bilge Karasu
1930-1995

BEYOĞLU ÜZERİNE METİN

"Güneş Beyoğlu'nun
hemen hemen her sokağına sokulmanın
yolunu bulur ama girmediği,
süzülmediği, uğramadığı evler
belki çoğunluktadır."

Sınırları yönetim sorumlularının haritalarında, dosyalarında, kütüklerinde kalsın. Bize gerekli olan, ölçüleri değil, kendi. Milyonlarca insan ölçüsünde gür akan, çamurlu, pırıltılı seli.

Rastgele bir çukurundan, bir yanından, kaldırım ya da kapısından girebiliriz söze. Bu akıntının ortasında, bu sellenişte, hangi tek noktanın önemi olabilir? Adı olabilir?

Karlar eriyordu. Yağmur yağmıştı, bir saate yakın süre. Gökyüzü, az da olsa, açılıyordu şimdi. Yağmur dinmişti. Pencereyi açtım. Soğuk, yüzümü daladı. Karşıdaki çatıda pek az kar kalmıştı. İki yanındaki evler dimdik yükseliyordu. Karşımdaki çinko yüzey parlıyordu donuk, yaygın ışıkta. İki yandaki evler, sağırdı, karanlıktı. Başımı dışarı çıkardım, havayı kokladım. Yarım saati bulmadan gene koklanamaz olurdu hava. İçim kıprandı. İstanbul kokusuydu bu, İstanbul da değil, Beyoğlu kokusu. İçin için küflenen, gizli gizli çürü-

yen eski yapıların kokusu. Ukalaca genellemeler düğmesine bastım. "Eski şehirler böyle kokar" diye bir çamurlu sakız çıktı makineden. Sakızı karşı çatıya attım, çamuru kaldı. Ukalaca genellemelerde de bir doğruluk payı vardır. Bu cümleden belli.

Ondan sonra, aylarca İstanbul özlemi çekmedim. Paris'teki penceremi Beyoğlu'na açtım durdum. Sonradan başka eski şehirlerde bu kokuyu bulmadığıma göre genellememden vazgeçmem gerekti. Ama küf kokan taşlara, merdiven aralıklarına istediğim sayıda kediyi ancak Beyoğlu'nda yerleştirebilirim.

Tanrı bu taşların, avluların, merdiven boşluklarının, bodrumsu dükkânların önce kokusunu yaratmış olsa gerek. Kulları, ondan sonra taşları üstüste koydular, boşlukları ellerinden geldiğince azalttılar, daralttılar, sonra da kedileri saldılar ortalığa, diyesim geliyor. Kocamaktan yaşamaya vakit bulamayanın karşısında gençliğini, bir kişinin demek istiyorum, gençliğini, gençliği olmuş olabileceğini düşünmek, hangi babayiğidin harcı? Bu taşlar genç, bu kediler deli olmuş olamaz bir vakitler.

Rastgele bir çukurunu alıyorum. Çukurlar, dirimin de, ölümün de akıp biriktiği yerlerdir diye düşünülüyorsa, yanlış. Bu garip yerde, dirimin suları tersine akar; çukurlardan doruk çizgisine, ana damara doğru tırmanır. Ölüm de öyle... Çukurları akıp biriken, yorgun uykulardır yalnız.

Ölüm de öyle. Buralar, diyelim ki Ankara'nın genç, yeni sokakları gibi hiçbir kapısından ölü, cenaze çıkmamış, sokaklarında yalnız gençlerin yürüdüğü, kapı önlerinde, ağaç diplerinde yalnız çocukların çağrıştığı, bir

ucundan bir ucuna yaşlıların, ölümden korku duyuyor bile olsalar, onu akıllarına getirmemeye çalışarak, arabalara çok dikkat ederek, ölümün bu sokaklara daha uğramaması gibi çılgınca bir umuda kapılarak yürüdükleri sokaklar değil. Ölüm, bozulmuş bir kızlıktır bu sokaklarda. Bozulduktan sonra arkası gelir. Beyoğlu sokaklarının hangisinin hangi kapısından bir tabut girmemiş, hangi taşında bir cenaze sarsılmamıştır?

Rastgele bir çukurundan başlamak düşüncesi, tortulardan yola çıkmak değil. Bu çukurlardaki tortu değil demiştim zaten. Durmadan kıpraşan, oynayan, inip çıkan yorgunluklar, bir uykuluk devimsizlikler var ana damardan, omurgadan inip alçalarak, daralarak, dikleşerek, taşları dağılarak koyaklara, eski dere yataklarına karışan bu çukur sokaklarda.

İndikçe, radyoların, pikaplardaki plakların daha bağırgan, şarkıların daha yanık, oyun havalarının daha deli deli olup dışarı uğradığı pencereler, küf kokularını bastırmaya uğraşırcasına günde bir iki öğün kızartma kokuları, ızgara kokuları kusar yaz günlerinde. Acı çeken bağırır, sevinen bağırır, çekişenler bağırır. Herkes herkesin penceresinden içeri bakar oturduğu yerde. Bu yüzden de kimse kimseyi gerçekten kınayamaz, kınar görünse de.

Arnavut kaldırımlarından parke taşlarına, parkelerden asfaltlara yükselen devimi tersine doğru inen gecelerle susulmaz, durulmaz, uyunmaz.

Sokak adlarına bağlanmadan
kimi bir çiçeği, bir yemişi
Karanfil, Ahududu, Ayva
bir şehri
Bursa

bir kişiyi –tarih midir, değil midir kestirilemez artık
Tomton Kaptan, Halepli Bekir, Hasnun Galip
bir ağacı
Abanoz
bir işi, bir dükkânı
Karanlık Bakkal
gösterir, kimi çağrışımlarıyla anlamını yitirir
Pelesenk, Kalyoncukulluğu
kimi bir savutu özlemleştirir
Altıpatlar
kimi ise, eskimişliğinde güldürücüdür
Tarlabaşı
kimi daha kutsal bir özellik taşıdığı gibi
Çukurcuma camii
ne var ki, hepsi kendine göre bir özellik
yontmuştur adsızlık taşından
evler seçmeli derim, içindekilerle birlikte evleri seçmeli derim, birtakım şeyleri anlatabilmek için.

Sakızağacı'ndaki ev Plevne savunmasından önceki yıllardan kalma olsa gerek, bana anlatıldığına göre. Kaç kez gözümde canlandırmak istedimse, önce karanlığı geldi kapladığı ortalığı. Yüzü oldukça dardı. Birinci kat pencerelerinin ince uzun demirli düz parmaklığı altında bir bodrumsu onarımevinin gene parmaklıkla bezeli demir kapısı. Sokak kapısı pencerelerin solundaki sayvansı yerin karanlığında, dimdik yükselen yedi sekiz basamağın üstünde duruyordu. Pencerelerin sağında, biraz altlarında, bir posta kutusu.

Posta tutkum o zaman başlamış olamazdı. Okumam yazmam yoktu daha. Dış dünya ile en sağlam bağlantımın bu kutularda simgeleşeceğini bilemezdim. Gene de severdim o kutuyu, ellerdim, atılacak mektup geldiği zaman dişli dudakların kâğıdı nasıl emip yuttuğunu seyrederdim pencereden.

Kapıdan içeri girilince karanlık başlardı. Evi gezdiğimi anımsamıyorum. İçindeki eşyayı, üç kata bölünmüş eşyayı, çok sonraları, tek bir apartman dairesinin yayvanlığı üzerine sıralandığı zaman bir arada görebildim. O karanlığın içinden sivrilen bir tek dikdörtgen vardı, alt kat pencerelerinin aydınlığı dışında. Garip kılıklar içinde, tabanı damarlı geniş bir odada, birbirlerine bir şeyler anlattıkları kollarından, ellerinden belli üç kişiyi gösteren bir resim. Bakmıştım uzun uzun bir kez. Biri, kimdi bilmiyorum, Faust, Doktor Faust'un resmi bu demişti. Bir şeyler daha anlatmıştı, aklımın pek ermediğini kestirebildiğim şeyler... Şeytan vardı o resimde, sevmemiştim bu işi nedense. Ama o resim, aydınlık tek kata gitmedi. Sakızağacı'ndaki evin üç katı da karanlık mıydı, bilemeyeceğim. Aydınlık eve geçilmesini daha iyi anlayabilmek için sözünün edilmesi gerekeceğini düşündüm, o kadar. O karanlık evde insanlar büyümüş, ağlamış gülmüş, şarkı söylemiş, piyano çalmış. Lambaların yumuşacık, gölgeli ışığından, elektriğin ölü gözü ışığına, hem de ağır, koyu kırmızı kumaşlarla büsbütün öldürülen ışığına geçilmiş. Okul ödevleri nasıl yapılırmış o karanlıklarda, kitap gazete nasıl okunurmuş, hâlâ akıl erdiremiyorum. Avusturyalı subaylar, Alman subaylar nasıl çağrılıp eğlendirilmiş, gözümün önüne gelmiyor. Karanlık, kadınların süt aklığında kalmasını mı sağlıyordu, yoksa öyle görünmesini mi?

Bu evde insan önemliydi, yaşadığı ölçüde, yaşadığı biçimde. Kentsoylu Avrupa'nın yarattığı bu, gece gündüz ışığı boğmakla görevli eşyalar arasında, süt aklığındaki kadınların yazgısı evde kalmaktı galiba.

Önce babalarına bakmak zorunda kalmıştı kızlar. Kızların en büyüğü. Daha küçükleri okula gider, çeyiz düzer, evlendirilmek üzere çalışılırken ablaları prostat

olmuş babalarının başında beklemişti. Günün birinde, gerektiği için, sonda salıp babasını rahatlatmasını da öğrenmek zorunda kalmıştı. Evdeki tek erkekle, evin Tanrısıyla uğraşmak, ona kulluk etmek, yalnız onun hakkı olmuştu. Babasının ölümünden sonra da, anasının ölümüne dek, anasının bekçiliğini ederken, dağılmaya, satılmaya başlanan ev eşyasına, kiraya verilen en üst kata bağlı olarak dışarıda çalışmaya başlayan öteki kızlardan çok sonra, o da başlamıştı çalışmaya. Birkaç kez en küçüklerini evermek umuduna düşmüşler, vazgeçmek zorunda kalmışlardı. Kimi zengin kız istiyordu, kimi evin bütün haklarını, kimi şunu, kimi bunu. Oysa o, abla, büyük abla, en gizli yerini bildiği, can verdiğinde gözlerini kapattığı babasından kalan evin parçalanmasını istemiyordu, bu son dayanağından olmak istemiyordu, yaşlanıp

ondan sonrasını düşünmeye hiç yanaşmıyordu ya, belli belirsiz bir korku gitgide kök salıyordu içinde, yaşlanıp, diyerek duruyor, düşünmeyi bırakıyor, sırtındaki ürpertiyi getirip koyuyordu, o "yaşlanıp" diye başladığı, arkasını getirmediği düşüncenin yerine

yaşlanıp

yaşlanıp... atılmak, atılmış kalmak, gençliğini bildiği, her gün Beyoğlu'ndan geçerken gördüğü bunca yaşlı kadın gibi olmak istemiyordu.

O daha sonralarıydı gerçi. Ama korku içine kök salmıştı bir kez.

Üçü de evde kaldı sonra.

Öyküyü başka bir sokağa taşıyalım. Sakızağacı'ndaki evden yıllarca sonra yapılmış evlerin dizi dizi durup, birbirine benzerliği içli dışlı sürdürdüğü bir sokağa.

Beyoğlu'nun sayısız sokaklarının herbirinde görüldüğü, görülebileceği gibi, burada da kediler

aç, tok, yarı-aç, yarı-tok, her zaman uykuda, her zaman tetikte, her zaman horalaşıp uyuyarak, doğurup öldürerek ağaçlarda

incirlerde, akasyalarda

damların kiremitlerinde

kömürlük damları, bir aşağıki evin damı, sonsuz unutulmuş, eski dere yataklarına doğru inen dam denizinin dalga dorukları halinde

yaşayıp dolaştıkları halde, balıkçının, ciğercinin sesine iki sokak öteden geldiğinde kulak diken, yaklaştığında da sokağa inen

sokağa inerler, balıkçının ardından yürüyen kediler ordusuna katılırlar sessizce. Hiçbiri saldırgan değildir. Balıkçı bir kapının önünde durdu mu hepsi durur, kıçını yere kor, sıralandığı çembersel çizgiden balıkçının ellerine diker gözlerini. Balıklar temizlenir, balık fiyatına göre çok ya da az kedi doyurur o noktada karnını. Doyanlar geri kalır, mahallesine, sokağına döner. Doymayan, balıkçının ardından adımını uydurur ona, başka kapılara, başka sokaklara doğru. Ciğerci ardına takılan kediler ise ciğerciden çok hanımlarına yılışmak zorunda kalacakları için ciğerci ardından giden kedi çok daha azdır

ya da gün boyu güvercinleri esneyen ağızları, kısık gözleri titreyip titreyip duran kulaklarıyla izleyen kediler

evlerin, kapıların, pencerelerin önünde, ardında, çöp tenekelerinin içinde, merdiven boşluklarında, küf kokulu karanlıklarda, aralıklarla bahçelerde, kömürlük damla-

rında, ağaçlarda dolaşır, uyur, avlanır; sık sık bir sıçan ölüsü, bir fare ölüsü ya kaldırımın orta yerinde, ya bir çöp tenekesinin en üstünde görülür; kedilere sorulsa pek ilgilenmediklerini, aralarından birinin biraz beden eğitmek istemiş olabileceğini söyleyeceklerdir bana kalırsa. Şarkılar gene gelir pencerelerden, radyolar sonuna dek açılır. Ama birtakım pencerelerin ardında oturan yaşlı kadınların düşündükleri ya da bekledikleri kızları evde kalmış kızlardır. Kendileri evlenip kız doğurmuşlardır ama bu kızları evlendirmesini bilememişler, bu kızlara evlenmeleri olanağını verememiş, kazandıramamışlardır. Daha kötüsü de vardır gerçi: Kimi kız zar zor evlendirilebilmiştir de evlendiğinin daha farkına varmadan dul kalıvermiştir günün birinde. Dul kalmak bu sokaklarda boşanmış olmaktan, daha daha, evde kalmış olmaktan daha az kötü değildir. Dul kalan kızların yeniden koca bulduğu sık görülmez. Çalışır, gidip gelir, yaşlanır, kocarlar. Bir noktadan sonrası, dönülemez bir yola girdiklerini açık açık anladıkları günden sonrası bitmez tükenmez bir işkence halini alır çoğu için. Bütün umutları kuruyup gittiği zaman giysileri, başlık ya da örtüleri, renklenecek, çarpıcı oluverecek, her türlü dirim belirtisinin söndürülmeye, kırılmaya çalışıldığı yılların acısı çıkarılacaktır. Modalar değişecektir, renkler, kumaşlar değişecektir, ama her yeni dizge içinde, bunca yılın saygınlığını hiçe sayacak bir giyim bulunacaktır.

Pencerenin önünde koca bir duvar vardı. Ev duvarı, bahçe duvarı değil, toprak kaymasın diye koca koca taşlardan örülü kaba saba bir destek duvarı. Üstünde, üst katın pencerelerine uzanan bir yığın osurukotu, akasya bozuntusu çalılıklar kara yeşil aydınlıkta konsolun üzerindeki resim, aynı çerçeve içerisinde, yıllardır aynı kırık camın altında, aynı temizlik parıltısı içinde, onu ilk görüşümün üzerinden geçen 23 yılın öldürücü

aydınlığıyla biraz daha silikleşmiş, biraz daha sararmış, 1928'lerin rastıklı, sürmeli, sıkmabaşlı, bacak bacak üstüne atmış genç kadınını gösteriyordu. Resmin öyküsünü yıllardır bilirdim.

"Sizin evleriniz hep ışıklıydı, biliyor musun? Her zaman bir rüzgâr eserdi evlerinizin içinden. Çocukluğunda karanlıktan ürkerdin. Karanlıkça geçeneklere seni alıştırmak için az mı uğraştım. Halanın, teyzenin evlerinde nasıl sıkılırdın. Kedi buldun muydu yakalar pencerelerden birinin önünde severdin saatlerce, arkanı karanlığa, sözlere, yüzlere dönüp, kedi bulmadığın zamanlar dergilere, modellere saldırırdın. Tek seni pencere önünde, yüzün sokağa dönük tutacak bir şey olsun da..."

Resmine bakılırsa Nevzat Hanım pek güzelmiş o zamanlar. Leman Hanım'dan az dinlememiştim o öyküyü.

"Büyükada'ya gitmiştik, çamların altında yemek yemiştik..."

(Tahta masalarda, hasır iskemlelerde o zamanlar yenen yüzlerce yemekten biriydi bu...)

"Birden Münir Bey yepyeni bir oyun çıkardıydı ortaya: Almanya'dan gelmiş küçücük bir fotoğraf makinesi..."

(Münir Bey'in Nevzat Hanım'a iyi koca olamayacağı çoktan anlaşılmıştı. Gözü paradaydı, evdeydi; o karanlık Sakızağacı evinde...)

"Bu yeni evimiz de inadına karanlık ya... Baksana, güpegündüz oda loş, mukfaktaysa sabahtan akşama dek ışık yakıyoruz..."

(Resmini çekerken, Nevzat Hanım'ın filmlere en uygun bir oturuşunu yakalamıştı Münir Bey. Sonradan öğrenmiştim zaten, o günlerde kadınlar en çok Greto Garbo'yla Pola Negri'ye öykünürlermiş... Nevzat Ha-

nım'ın başparmağı çenesinde, ikinci parmağı şakağında, geri kalan üç parmağı ise bir gülün üzerine kapanmış gibi incecikten kıvrılmış; apak yüzünün üzerinde iki koca kara oyuk gibi duran gözleri süzgün; açık renk, yapma ipek çoraplarının parıltısı, enli, kaba...

Kalçadan sıkılmış kısa eteğin bir ucu yerde sürünüyordu, dizleri açıktaydı; pabuçları sivri uçlu, atkılıydı. Masaya dayalı dirsekte filmlerden öğrenilmiş bir meydan okuması havası; göbeğin biraz altında, göğe bakan avucuyla öteki elde ise, bir dalgınlık...)

Birkaç yıl sonra, umutlar Nevzat Hanım için de solmuş, kurumuş çiçeklerden ayrım taşımaz hale geldiği günlerde evi satıp bir daireye geçmeye karar vermişlerdi. Bu kararla birlikteydi sanki; öyle anlatıyordu Leman Hanım, evin tavan arasında, mutfak köşelerinde, kilerlerde, yüklüklerde, merdiven aralıklarında ufak ufak sıçanlar görülmeye başlamış. Başlarını uzatıp bakıyor, boncuk gözleri, bir an, ışıldayıp yitiyormuş, uzun kuyruklarını artlarında sürükleyerek. Sıçanlar artmış, boyları uzamış, irileşmiş; kuyruklar korkusuzlaşmış; ekmek, sebzeler, yumurtalar eksilmeye başlamış. Evi gezmek isteyen müşteriler ürküp vazgeçmesin diye kedilerin sayısı beşe çıkarılmış; birkaç sıçan yakalanmadıkça kedilere yemek verilmemesi denenecek olmuş. Kediler azmış, kovalamacalar her gün daha yırtıcı olmuş. Güzelim çeşmibülbüller, sırçalar, lamba karpuzları teker teker kırılmış, resim çerçeveleri camları zedelenmiş, çatlamış, un şeker keseleri yırtılmış, kömürler ortalığa saçılır olmuş. Leman Hanım'la Nevzat Hanım ellerinde süpürge faraş, kırılan döküleni toplamaya, evi gezmeye gelenlere bir şey belli etmemeye çalışıyor, müşteri bulunmaz korkusu içinde uykuları kaçıyormuş. Bir yandan da sağlam kalan eşyayı sandıklara kasalara dolduruyor, hazırlanıyorlarmış. Ev satıldıktan iki gün sonra, 700 m.

ötedeki kira evi ile baba evi arasında bir araba dört kez gidip gelmiş; lağım onarımı yeni biten sokakta sarsıla sarsıla giden kasaların içinde kırılan dökülenin hesabı ancak birkaç gün sonra meydana çıkmış, arabanın son gidişinde bir sepete tıkılabilen iki kedi yol boyunca miyavlayıp durmuş; yeni eve bir türlü ısınamayan hayvanlar ertesi gün kaçıp eski eve gitmiş. Evin yeni sakinleri, temizlik yaparken buldukları sıçan pisliklerine şaşmışlar, ama arka avluda dolaşan kedilere güvenmişler. Yeni gelen hanımın eski ev sahiplerinin pisliğinden pasaklılığından yakındığını Leman Hanım haftalarca sonra öğrenmiş, ama sıçanlardan yakınıldığını duymamış, epey şaşmış...

Öykü, yıllarca önce orada kesilmişti
"Güneş tepede de dursa..." ev karanlıktı. Evlerin karanlığı üzerinde duruyorduk hâlâ.
Oysa eşyanın öyküsünü öbür evde, tek katta, apartman dairesinde, gözlerimle, ellerimle, gerçekte, şimdiki anılarımla kurdum.

Bu eve girerken şaşırdım; bu eve, en yeni evlerine yani, tek kattan sonra, yıllar boyu çalışıp uğraşıp biriktirdikleri parayla bir katını satın aldıkları iki katlı, yıkılan bir yokuş üzerindeki evlerine girerken nasıl şaşırmayabilirdim? Kapının önündeyim daha, bir sıçan fırladı attı kendini ayaklarımın altından. Sıçan değil, keme. Lağımdan kaçmış, yolunu şaşırmış dedim kendi kendime, yoksa sokaktan benimle birlikte mi girmişti? Bakkal bodrumlarının semirttiği o kemelerden biriydi belki de. Leman Hanım ağır ağır iniyordu merdivenden, görmemiş olacaktı. Merdivenin dibinde koca bir tekir, gözlerini kısmış bana bakıyordu.
"Bu kaçıncı kedi" diyordu Leman Hanım.
"Elimize doğuyor, büyütüyoruz. Yenileri do-

ğuyor, yaşlananı ölüyor. Üzüntü. Ama nasıl başa çıkarız bu canavarlarla, bunlar olmasa..."

(Canavarlara alışmışa benziyor, diye geçiriyorum aklımdan)

"... İki kardeş birlikteyiz ya hep, sen ona bak. Evlenmedik de daha mı kötü olduk yani? Kazandığımızı gene kendimiz yedik. Bu evi de alabildik işte. Geçmiş, bitmiş her şey, tasa etmeye değmez artık. Burayı ucuz diye aldık ya, ne bilelim bu koca koca canavarların burada yerleşmiş olduğunu? Daha küçüklerine alışmıştık artık, sesimizi çıkarmıyorduk, bütün sıkıntımız mutfağı, yatak odalarını korumaktı. Gerçi bunlar ne mutfağa giriyor, ne odalara, bodrumda, merdivende boy gösteriyor, gerisini bize bırakıyorlar. Ne yapalım. Öyle yazılmış... İnsanın kendi çocuğu olmayınca, bütün ömrünü başkalarının çocuğuna bakıp onları benimseyerek geçirirse..."

Sesindeki, sözlerindeki burukluk birazdan geçerdi. Yatak odasındaydık. Yaşlandıkça yatak odasından başka yerde oturmaktan hoşlanmaz olmuştu, öyle diyordu. Nevzat Hanım yoktu evde. O yarı yatak yarı oturma odasında boş pudra allık kutularının,

(İçlerinde, biliyorum, akla gelmeyecek ıvır zıvır vardı...)

sararmış işlemeli örtülerin, ayna kenarlarına sıkıştırılmış sararıp duran resimlerin, incik boncuk kutusunun, saç maşalarının, zıvanalarının, solmuş yapma çiçeklerin, her gün silinen ama sinek pislikleriyle esmerleşmiş, kapağı köşelerinden diş diş yırtılmış, kopmuş kitapların saatleri hep aynı anda durmuştu. Dolaplar, yatak, konsol bambaşka bir çağın sağırlığında, yabancılıklarını haykırıyorlardı. Temizlik bile eskimişti o odada. Hâlâ boyanıyor-

lardı herhalde, ikisi de. Konsolun üzerinde yeni allık, pudra kutuları da vardı. Yatak eski yataktı, iki kişiye göre düşünülüp yaptırılmış. Divan eski geniş divandı.

"Korkmuyor değilim elbet. Ama merdivenlerden inince, koca bir sopa dayadım duvara, onu alıp yere vura vura gidiyorum sokak kapısına. Yanaştırmamaya çalışıyorum senin anlayacağın. Sopayı kapıya bırakıyorum, dönüşte aynı iş... Ne yapalım. Yani evimizi mi bırakacağız şimdi bunların yüzünden. Bana sorarsan hep bodrumda oturan, sürünen desem yeri, kocakarının yüzünden... Kocakarı dedim diye gülme. Su içinde doksan, doksan beş yaşında..."

İki evin arasına girmiş o apak apartman katının oturma odasını anımsıyorum. Duvarların çiğ aklığı, pencerelerden dolan bol aydınlık, Sakızağacı'ndaki evin karanlığına göre düşünülmüş eşyayı inanılmayacak ölçüde çıplak bırakıyordu. Mütareke yıllarından kalma gramofonun

(Yeniliği, ses borusunun dolaba sokulmuş olmasıydı galiba)

kapılarını açıp kaç kez sokmuştum başımı borusuna. Çalmazdı o zamanlar bile. Yıllardır bozukmuş, öyle derlerdi. Tozlu bir kokusu vardı, severdim. Piyanonun önündeki iskemlenin de vidası dönmezdi. Arap işi oyma, kakma sedirle yaldızlı aynası tavana dayanan konsol başka başka beğenilerin rastgeleliğiyle yan yana gelmişti. Bir zamanların kocaman bir ayaklı lambayı örten kırmızı ipekli abajuru öbür odada tavandan sarkıtılmıştı. Bunları sormayacağıma karar verdim. Çocukluğumda pek garip bulduğum ampulü ile yatağın başında hâlâ duran gece lambasına daldım.

"Zavallı ihtiyarcık... Torununun eline bakıyor. Ne torun ya o da..."

Bir başka sokakta, pencerenin önünde dalıp gitmiş bir yaşlı kadının, eve dönüşünü beklediği kızı gene yorgun gene bıkkın gelecek, gene en ufak terslik karşısında parlayacak. Ev işlerinden kendine ayırdıklarını yapacak. Yatma saati ikisini de bir gazetenin, derginin üzerinde iki büklüm uyuklar bulacak. Gecenin içinde yapayalnız iki kadının boğazlarından, genizlerinden çıkan ince sesler, horultular, kurulmuş ağızlarından gelen şapırtılar duyulabilecek. Duyacak biri olsa tabii... Ama olmayacak.

Gecenin içinde dövülen kadınlar, bıçaklanan kadınlar çığlık çığlığa bağıracak. Bu sokakta değil. Ana caddeye daha yakın yerlerde. Koynunu gece gündüz satanların artık biraz dinlenmeyi düşünecekleri saatte onlardan daha alımlı ama daha yorgun, onlardan daha az dayanabileceklerini bilen kadınlar tek başlarına olsun, yol göstericileriyle olsun sokağa dökülecek. Çekişmeler sert olacak. Her ardına takılana yüz vermeyecek, gerekirse kendini savunmasını bilecek. Bunları uzun süre başarabilirse, başkalarının yol göstericisi olabilecek denli yaşayabilecek. Ana sorun satışın nerede yapılacağı olacak. Yerler sayısız, alıcılar sayısızdır. Bir ulamdan ötekine geçiş güçtür, bunu başarabilmek için pek çok koşulun bir araya gelmesi gerekecektir. Bunları bir araya getirmeyi pek az kadın başarır.

Yaşayışlarının temeli katmerli bir oyunculuk gücüdür. Oynadıkları role kendileri de inanır hale geldiklerinde bir kerte ötede rol oynamaya başlarlar. Bunun da sonu gelmez. Bu katmerli kişilikler içinde boğulup giden, ne olduğunu, kim olduğunu unutanlar az değil.

Ancak, bu kadar yaygın, bu ana caddeyle yan sokaklarını böylesine güçle yöneten bir tecim biçimi üzerine daha başka bir şey söylemek, bir yerde, gereksiz. Açılacak bir ülke yok, etimizin içinde kapatılması gereken bir çılk çukur var.

Ama yalnız ana caddede değil, yan sokaklarda, yan sokakların açıldığı ikincil caddelerde, bunların yan sokaklarında, geniş bir ağ örgüsü halinde içenler var. Şişeler kadınlardan daha kolay yayılır. Ana caddenin iki yanında, gecenin bir saatinden sonra kusmuk çiçekleri açılır. Unutulmak istenen deniz enginliğindeki acılarla anılardan arta kalan bir çamurdur bu, asfalt kancıklığının, parke, arnavut kaldırımı sertliğinin yüzüne tükürülen. Beyoğlu, o zaman, bütün güçsüzlerin, enezlerin anası olur, vıcık vıcık koynunda arıtmaya çalışır onları. Yıkılanlar, sızanlar, taşlara, kapı eşiklerine, yerlere kapanırlar, enezliklerini, güçsüzlüklerini, gururlarının, öz sevgilerinin çok ötesinde unuturlar. O noktaya varmamış olanların gururu biraz daha direnir yaraları kanayarak, başkalarında yara açmaya kalkarlar, açarlar da. Kendilerini hiç bağışlamayacakları, bağışlayabileceklerini düşündükleri için olsa gerek, kimseyi bağışlamazlar. Ölümlerine dek.

Evlerde içilip evlerde kalan içki çok çok gülünçleşebilir. Oysa evlerde çekilip evlerde kalan uyuşturucular adamı kısa zamanda sokağa atar. Sokağa düşmenin de sonu yok. Hastanelerle morglar ne ölçüde son olabilirse... Bu kurumuş, gerilmiş, arıklaşmış yüzlerin, kolların, ellerin, kendilerini yakan tutku dışında her şeyden tiksindiklerini sanırsınız. Işıktan, gözlerden bile. Kendi sıcaklıklarının, kendi kokularının bir damlasını kaçırmak, yitirmek istemezler sanırsınız odalarında, inlerinde. Ama o odaların, o inlerin, o kuru kucakların içinde sık sık yarı aç yarı tok, gözü akıntılı, tüyü dökük bir hayvan yavrusu titrer durur, bir umutsuz arkadaşlığın karşılıklı karşılıksızlığında... Kimin daha önce öleceği bilinemediğinden. Ölmeden önce, unutmanın da unutulduğu yere gelindiğinden.

Sıçanlar, fareler, kemeler hiç hoş bırakmaz ortalığı. Geçen yüzyılın ağır demir kapıları; mermer döşeli giriş-

lere, merdivenlere açılır. Otuz yıldan bu yana kapıların demiri azalıp camı çoğalıyor. Mermere açılanı az. Beton mozaik görülüyor daha çok. Eski evlerin yıllanmış küf kokusu, barınan sülalelerce kedinin siyik, sidik kokusuna karışır. Tahta merdivenler azaldıkça kemirgenler çöp tenekeleriyle, aydınlık aralıklarıyla bodrumlar arasında gidip gelir. Bunların da sayısı, kedilerinki gibi, artsa gerek.

Güneş Beyoğlu'nun hemen hemen her sokağına sokulmanın yolunu bulur ama girmediği, süzülmediği, uğramadığı evler belki de çoğunluktadır. Bunlarda insanla hayvanın ilkel birliği bütün gücüyle egemen olur.

Ama insanların hayvan kardeşlerini en çok düşünmeleri, bu bakımı mahalle çapında, caddeler çapında büyütüp yaygınlaştırmaları burada gündelik olay sayılır.

○

Yatak odasında ışığın iyice azaldığı bu saatlerde Leman Hanım, benimle konuşmakta olduğunu, neredeyse unutacak gibi. Dalgınlık içinde söyleniyor sanki.

"Eskiden kapıcılığını yaparmış bu evin. Kocaymca bodrumundan çıkmaz olmuş. Atılacak değil ya kadıncağız. İnanmazsın, torunuyla arada bir kapının önünde karşılaşırız da ondan bilirim bunları. Yoksa kadını daha görmedim desem yeri. Göreceğe de benzemem bu gidişle. Ayıp bir bakıma. Aylardır oturuyoruz burada. Bir güncük olsun inip hatırını sormadım. Ama sorup da..."

Bu yaşta Leman Hanım kendi ölümünü düşünse gerek artık. Çok yaşlı, ölümü kendilerine çok yaklaştırmış insanlara yaklaşmanın artık korku verdiği yaşa gelmiş. "İnsan her zaman yardımına koşmalı insanın" diye diye bu yaşa gelen Leman Hanım, bundan böyle bodrumda-

ki kadının inim inim inlediğini işittikçe yerinden kımıldamayacaktır herhalde. Ne var ki, kadının inlemeden ölmesi de olası.

> "Yukarı katta oğlu ile birlikte oturan bir kadın var. Oğlu pek uğramaz... gibi. Anlayacağın onu pek görmem. Kadınsa biraz hasta... galiba... alkolik... galiba..."

Birtakım şeyler hâlâ güç çıkıyor ağzından. Bu kadının alkolik olması, hâlâ, "söylenecek şey değil."

DEMİR ÖZLÜ
1935

BEYOĞLU'NDA BİR ÖĞLE VAKTİ

"Vitrinlerinde bal kavanozlarının
sıralandığı, Polonezköy Mezecisi'nin
önünden sola döndüler,
geçidin demir kapısından, taş döşeli
daracık yola çıktılar."

Yaz gelecek. Güneşli bir gün. Sıcaklar bastıracak. Şimdi, inceden inceye, serin bir hava var. Sokağın binbir kokusu; kış boyunca ıslanmış duvarlara güneşin vurmasından yayılan rutubet kokusu, caddede, kapılarını ardına değin açmış birahanelerden yayılan talaş, bira ve kapalı hava kokusu. Bir yaz daha gelecek işte. Yaklaşıyor yaz.

Bomboş bir öğle vakti. İşe gitmese de olur. Kardeşine uğrayabilir. Beyoğlu'nda, İstiklal Caddesi'nde, yeni yapılmış yüksek bir yapının ikinci katında, geniş bir işyerinde çalışıyor o. Yapının çevresinde bir açıklık var. Yapı, bütün arsa üzerinde kurulmamış, arsanın bir bölümüne oturtulmuş. Bu yüzden, gündüzleri, üç yanından güneş ışığı alabiliyor. Karşıdaki apartmanlar, onun yüksekliğine erişemiyorlar. Beyoğlu'nun eski apartmanları... Gri renkli Rum, İtalyan tarzı yüzyıllık yapılar. O yapıları tanıyor. Birçoğunun, geriye doğru uzayan şaşılası bir derinliği var. Arka yanları yokuşa doğru sarkmış. Eski bahçeler var orada. Yapılar, bahçelerin üzerine uzanıyor. Aralarında dar sokaklar –Beyoğlu'nun daracık yokuşla-

rı– aşağılara doğru iniyorlar. Eski Ceneviz sokakları onlar. Yapıların arka pencerelerinden, küçük, işlemeli demir parmaklıklı balkonlardan deniz; bahçelerin üzerinden Boğaz'ın bir bölümü ile Marmara Denizi görünüyor.

Kardeşinin çalışma yerine vardığında öğleden biraz önceydi. Orada, geniş masalarda çalışan, düzenli genç kadınlar.

"Otursana."

İki masa arasında tahtadan bir koltuğa oturdu. Çantasında piposu var. Tütün içebilir.

"Yemeğe çıkarız, değil mi?" diye soruyor.

"Tabii. Hemen istediğin zaman."

"Biraz sonra çıkarız."

"Ben de geleceğim" dedi karşı masada oturan kız. Kumral, orta boyluydu. Otuz yaşını biraz aşkın. Onu da tanıyordu yıllardır. İstanbul'dan. Beyoğlu'ndan. Eski öğrenci festivalleri, sonra piknikler... Adalar'da geçen gölgeli, güneşli, rüzgârlı günler. Gemide ansıyor onu. Artta, güvertede. Sonraları Ankara'da rastladı. Pek bir şey konuşamıyorlardı, ama bir tanıdıktı işte. Bense kırk yaşını aşıyorum.

"Ama Anjeliki gelmesin" dedi kız.

"O görmeden çıkarız" dedi kardeşi. Masanın üzerindeki kâğıtları ivecenlikle düzeltiyordu. İnce, uzun bir yüzü vardı. Saçları düz. Çok da uzun değildiler.

"Biliyor musun, sabahleyin müdürle bir şeyler konuşuyordu. Besbelli beni şikâyet ediyor" dedi kız.

"Ah, biliyorum. Her işe karışıyor. Hiçbir şeyi beğenmiyor."

"Makyajımıza bile."

"Geçen gün, çeviriler için, 'Bunlar benim işim' dedi. 'Artık, benim işime de el atıyorsunuz.' Oysa, değil onun işi. Almanca ne kadar biliyor sanki?"

"Aman, ne çekilmez kadın" dedi kız. "Elli yaşına gelmiş, genç kız gibi davranıyor."

"İşi büyütmeyin" dedi. "Kim bilir ne dertleri var. Bilebilir misiniz?

Kız başını öne eğdi. Ardından,

"Biraz sonra çıkarız" dedi. "Şu yazıyı da bitirivereyim."

Yirmi yıl kadar önce gördüğü Anjeliki'yi düşündü. Kumral saçları vardı, beline madeni bir kemer takmıştı. Balıkpazarı'ndaki kiliseden çıkıyordu. Mumların yandığı loş kilise; cemaatin güzel kızlarından biri: Anjeliki. Madeni tasvirler, ikonlar, kara kutuların üzerine konulmuş, ucuza satılan mumlar. O dönemde varolan kalabalık bir Hıristiyan topluluğu doldurmuştu caddeyi, koyu renkli giysilerini giymişlerdi, kadınların yakalarında, yapma beyaz çiçekler vardı. Anjeliki, Tokatlıyan'ın camlarının önünden geçiyor. Stadt Hamburg Lokantası'nda –sokak arasında küçük, sevimli bir yerdi– akşam yemeklerinde rastladığı Anjeliki. Eski kiliselerde yakılan tütsülerin kokusu daha hafif şimdi.

Eski Beyoğlu'nda, bu işyeri gibi, yüksek yapılar yoktu. Şimdi öğlen güneşi yandaki yapının üzerinden vuruyor. Havalar, daha iyice ısınmadı. Galatasaray Lisesi'nin caddeye değin uzanan –orada, süslü, yüksek bir bahçe kapısı duruyor– duvarın ötesinde, beş katlı, İtalyan tarzı bir yapı vardı. Dükkânların cadde üzerinde dizildiği bir alt kat; onun üzerinde küçük, oval pencereleri görünen, dışarıdan asma kata benzeyen bir kat... onun da üstünde yüzeyi ileriye uzanan –bahçenin yanındaki dar sokağa da uzanıyordu– dikdörtgen pencereleriyle, tavanlarının yüksekliği dıştan da belli olan iki kat, yukarıda, küçücük pencereleriyle çatı vardı. Şimdi o yapının yerinde, kırmızı mermerlerle kaplanmış, sivri bir yapı yer alıyor. Bir bankanın genel merkezi.

İçerilerinden, dar, loş geçitlerle geçilen eski Beyoğlu'nun rahat, loş yapılarını düşündü. Büyük yapıların içindeki asansörleri, demir parmaklıklar içindeki aynalı asansörleri. Büyük, derin, karanlık, loş caddeyi. Belirsiz bir zamanda, imgelerle dolu, kaldırımlarında dolaşanları. Beyaz, güzel yüzlü Rum kadınları. Kiliselerden boşalan Hıristiyanları. Kim bilir nasıl bir gündü: Saint-Antoine Kilisesi'nin bahçesine, düzgün parkeler üzerine yağmur yağıyordu. Unutulmuş bir gökyüzünden düşen yağmur. Bin beş yüz yıl önce, kentin öte yanma, bahçeler içine kurulmuş beyaz bazilikalar, kırmızı kiremitlerle örülü, küçük kubbeler altında, bitimsiz bir tütsü kokusuyla yaşayıp duran, üzerlerinde mumların yandığı ermiş mezarlığı vardı. Sarnıçlar, birbirine birleşiyor, büyük bir yeraltı denizi oluşturuyordu. Bir an onları düşündü, ardından, yine denizi gören arka pencereleri ansıdı. Soluk alan, canlı bir varlık gibidir gece arka pencerelerde.

Üçü, güneşli sokağa çıktılar. Üzerlerine, karşıdan vuruyordu güneş, ileriden gelenler iyi seçilmiyordu.

"Buradan, pasajdan geçelim" dedi öteki kız.

Markiz Pastanesi'nin yanından girilen bir geçitti. Taş döşeliydi. İleriye, eskiden resim araçları satılan dükkânlara değin uzanıyordu. Vitrinlerinde bal kavanozlarının sıralandığı, Polonezköy Mezecisi'nin önünden sola döndüler, geçidin demir kapısından, taş döşeli daracık yola çıktılar. Biraz ötedeki sokaktaydı lokanta. Resim çerçeveleri satılan bir dükkânın biraz ötesinde, yüksekçe bir kaldırımdan girilen kapısı vardı. Biraz ötedeki ikinci kapısı da açıktı. Öğle vaktinin, işlerinden çıkmış insanları, lokantanın genişçe bölümünde, yuvarlak masaya oturdular. Birbirine eklenerek uzatılmış masada, çevredeki işyerlerinde çalı-

şanlar vardı. Güneşli sokak görünüyordu oturdukları yerden.

"Yaz öncesinde, herhangi bir öğle vakti işte" diye düşündü.

Öteki kız,

"Sebze mi yesem, et mi?" diye sordu.

Kardeşi,

"Sebze de ye, et de" dedi.

"Şişmanlıyorum ama."

"Ziyanı yok."

Garson yemekleri saydı:

"Kuzu kapama, orman kebabı, tas kebabı, biber dolması, terbiyeli kereviz, enginar..."

Garson, birayı getirdi. Barın bulunduğu bölümde, votka içenler de vardı. Votkalarına biraz limon suyu ile soda katıyorlardı. Biraz sonra, kapıdan girdi Anjeliki. Doğruca yanlarına geldi. Kızlar, ona doğru baktılar.

"Böyle oturabilir miyim?" dedi.

"Tabii" dedi adam.

Kızlar hiç ses çıkarmadılar. Her şeyi unutmuş gibiydiler.

"Nasılsın?" dedi Anjeliki adama.

"İyi. Şöyle böyle. Sen n'apıyorsun."

"Bildiğin gibi."

"Kulise uğruyor musun?"

"Bir haftadır uğrayamadım."

"Kimler geliyor?"

"Herkes. Bütün bildiklerin orada."

Aynalar içinde bir bar düşündü adam. Şimdi, lokantanın kapısı önüne, sandalye atıp oturmuş olan genç patron, bağırarak içeriye giriyordu:

"Necdet Bey'e baktınız mı?"

Sokağa güneş vuruyor, karşıdaki tütüncü dükkânının önüne asılmış gündelik gazeteleri de aydınlatıyordu.

Duyulması, her zaman kolay olmayan bir sesle, yine Anjeliki konuştu:

"Barmen çok suratsız. Yemekler de eskisi gibi değil orada."

"Haklısın. Beyoğlu da eski Beyoğlu değil."

"Her şey değişti" dedi Anjeliki. Kırmızımsı, kumral saçları omuzlarına kadar ulaşıyordu. Yirmi yıl önceki kadar sık değildi, seyrelmişti.

"Bu kereviz nefis bir şey" dedi öteki kız. Ardından birasını yudumladı.

"Ben de bir bardak kırmızı şarap içeyim bari" dedi adam.

"Ne biçim yemek yiyorsunuz siz?" dedi kız yine.

"Ne varmış?" dedi kız kardeşi.

"İkisi de et yemeği yediklerinizin."

"Olsun" dedi kız kardeş. "İlk yemekte ne kadar et vardı ki!"

"İster istemez biraz fazla yiyorum" dedi adam. "Elimde değil. Sıkılıyorum ve yemek yiyorum."

Anjeliki az yemişti. Sadece hafif bir yemek; bir etli bezelye ve bir salata. Bira ya da şarap da içmemişti. Sonra da hemen kalkmak istedi.

"Ben erken gideyim" dedi.

Yine üçüydü, lokantanın önündeki arnavutkaldırımı yola çıkın. Oradan sağa sapıp caddeye, Markiz Pastanesi'nin önüne çıktılar.

"Şurada, karşı köşede, eskiden Lebon Pastanesi vardı" dedi kız kardeş.

"İşte, şimdi madeni eşya satan bir dükkân."

Caddede öğle vaktinin kalabalığı vardı. Akşamüzerine doğru, gittikçe sayısı artacak bir kalabalık. Markiz Pastanesi'nin örtülü kapısından, içeride oturan insanlar görünüyordu. Şapkası başında bir kadın omlete benzeyen bir şeyler yiyordu.

Güneş, ceddeyi, kaldırımları kurutmuştu; rüzgârla

savrulmaya hazır, ince bir toz tabakası vardı şimdi kaldırımlarda. Bakımsız Beyoğlu'nun, Tünel'in yapılarının çatılarından sıvaları dökülen bölümlerden sızan, eski, yitip giden kentlere özgü bir toz. Altın sarısı bir toz.

"Aslında durumu seziyorum" dedi kızkardeş. "Anjeliki, bir iki yıl sonra emekli olacak. Ve sadece, yalnız, çok yalnız bir hayat bekliyor onu." Durdu, sonra: "Beyoğlu'nda yalnız bir hayat."

Adam, yıllarca öncesini, buradaki küçük geçitlerden birini düşündü. Olivo Geçidi'ni. Orada, sık sık misafir gittiği bir evi. Genç, kıvırcık saçlı bir ressamı. Birlikte yaşadıkları, sonradan yazar olan, uzunca boylu bir kadını. Evin sokağa dördüncü kattan bakan penceresini. Yandaki, ikinci kat pencerelerden birinin yakınına, evin salonuna yatırılmış bir Hıristiyan kadın ölüsünü. Bütün bu yörelerde, geçitlerde rastladığı, karalar –kara çorapları da vardı– giymiş Hıristiyan kadınlarını. Küçük basamaklarla çakılan sokak arası kiliselerini. Bütün bu ölen, yıpranan, can çekişen Beyoğlu'nu düşündü. Güneşli havalarda, sıkıntı içinde, apartmanının pencereleri önünde, boğucu yaz mevsimini geçirmek için, sedirlerde yatanları; ara sokaklarda pencerelerden yansıyan kadın yüzlerini; caddelerini gittikçe sefilleşen bir kalabalığın doldurduğu güzelim Beyoğlu'nu. Galatasaray'da, herhangi birine emanet edilerek terk edilip gidilmiş büyük, eski evleri düşündü. Onları bir bir gezdiğini hatırladı. Sonra, yine, daha da ağır bir imgeyi; eski Beyoğlu'nu düşündü. Düşünde, kırmızı bir tramvay Şişhane Yokuşundan aşağıya gıcırtıyla kıvrıldı. Küçük bir erkek çocuk, siyah saçlı annesinin elinden tutarak, kırmızı tramvaya bindi. Öte yakada, Şehzadebaşı'nın pencereleri oymalı demir sebilleri önünde sarı renkli bir tramvay durağı yazısı önünde bitecek sonsuz uzun bir yolculuğa, hiç bitmeyecek bir imge yolculuğa çıkmış gibi başını ileriye uzattı: Belirsiz zamana baktı.

"Çalışma saati geldi" dedi kız kardeş.

"Haydi, sonra görüşürüz yine."

Galatasaray'da, daracık Krepen Pasajı var. İki katlı, eski yapılarıyla bir 'adanmış toprak'. Gece yaklaştığında, elektrik lambaları, sergilerini aydınlatan Balıkpazarı'nda, rutubet kokusuyla, sıvaları dökülen alçak yapılarıyla, dürüst ve yalnız kalmış insanlarıyla sonsuza değin yaşayacak olan.

LENA'YI NİÇİN SEVİYORUM

"Yeni gelenler,
geceleri şişman kadınların hizmet ettiği
berbat birahaneler açtılar.
Bütün oteller değişti, genelev oldu.

–Necati Tosuner'e–

Esmer, eski bir kız arkadaşımdı kahveye getiren Lena'yı. Geceydi, ağustos gecesi. Duru aydınlık bir gece.

Lena, sarışın, topluca bir kızdı. Çok mu güzeldi, yoksa çok güzel değil miydi anlaşılamıyordu. Köylü kökenli bir kıza da benziyordu, ama büsbütün şık Amerikalılar gibi giyinmişti. Çok az rastlanan o şık Amerikalılardan biri gibi. Ayağında, hafif topuklu *loafer*'e benzeyen ayakkabılar vardı. Çok iyi giyinmişti ve günümüz züppelerine özgü bazı eğilimler taşıdığı hemen belli oluyordu. *"Nasıl da belirsiz eğilimler. Daha doğrusu, herkesin gözüne çarpmayan eğilimler."*

Tutkunun beslediği bütün bu züppece eğilimleri seziyordum. Her şeyi, kolay kolay beğenmeyeceğini, hemen belli etmekten çekiniyordu. Bakışlarında da, yüzünün anlamında da vardı bu. Kendini beğenmiş, hatta küstahça bir tavır... Yüzüne bakıyordum, beni içine çeken tutkun anaforlarına. Pek belirgin olan beğenmez tavrı, hemen bir sorun oluvermişti önümde. Burnunun üst yanında Diyarbakır çıbanına benzeyen, ama bir Diyarba-

kır çıbanından daha hafif bir iz vardı. Yaşını kestirmeyi zorlaştıran, yüzüne anlam katan bir iz.

Kahvenin dışında, kaldırımda oturuyorduk. Hüs vardı. Boş, özgür, kendi haline bırakılmış yaz gecelerinden biriydi. Başka bir kentten geldikleri için onları bir yerlere çağırmamız gerekiyordu.

"Para var mı cebinde?" dedim Hüs'e yavaşça.

"Yok, ya sende?"

"Bende de yok."

Bir süre sustuk. Sonra Hüs,

"Dur bakalım" dedi.

Kızlar geldikten sonra içilen içkilerin de yazılı olduğu hesap pusulasını aldım. –Lena içki içmemişti. Karnında bir ağrı olduğunu öne sürüyordu. Gezmek, dolaşmak istemediğini söylüyor, ama yine kesin bir tavır takınmıyordu.– Kahvenin içine doğru yürüdüm. Şef, Rita adlı bir kızdı. Yıllardır tanıdığım Musevi, halktan bir kız.

"Rita, bu hesabı yarın getireceğim" dedim.

"Peki" dedi Rita, pusulayı aldı.

"Sende dursun."

"Tamam" dedi.

Kahve ağır ağır tenhalaşıyordu. Hüs,

"Tayga'ya gidelim" dedi bana yavaşça. "Orada hesabı bırakabilirim."

Bu iş de çözülmüşe benziyordu. Karşı caddelerden birindeki, yarı bodrum, yarı zemin, yarı aydınlık, yerler tek renkte hah döşeli, duvarları tahta, antika kaplı kulübe doğru yürüdük. Güzelim bir damalı örtünün kapladığı küçük masaya oturduk. Kulübü yöneten genç şefe, iyi birer Orta Avrupa yemeği ile beyaz ve kırmızı şarap ısmarladık. Hüs neşeyle şişeleri açtırdı. Bir sürü ipe sapa gelmez söz dolaşıyordu ağzında. Ama hepsi güzeldi, sevinç verici akılda tutulamaz laflar... Şarap dağıttı, güldü.

"Neyin şerefine?" dedi kadehini kaldırıp. "Parası olmadan da içip herkesten çok sarhoş olanların." Sonra ardından; "Bu ayın içkilerini önceden ödedim" dedi. "Yok canım, bildiğin gibi değil, hesap gelince elbette ödeyeceğiz. Kızlar hariç tabii."

Şef, kulübün, küçük bir payla ortağıydı aynı zamanda. Ama bütün işleri çevirmek ona düşüyordu. Barı yöneten şişman, genç kadın âşıktı ona. Şef evliydi, ama barda, geniş bir aynanın önünde barmenlik yapan kadın ona karısından daha çok karışıyordu. Güçlü bir aşktı kadınınki. Başka bir kadına eğilim gösterse şefi vurabilirdi. Şef de Hüs'le beni iyice sevdiğini belli ederdi. Eskiden, kentin yüreği alanın öte yanında, buradan üç yüz metre ötede, çok uzun, geniş bir Amerikan barda barmendi. Orada, bara epeyce para bıraktığımızdan sanki yakın arkadaş olmuştuk. Barlar... çevresinde içki içilen barlar... Bir sinemanın girişi içinde, içerlek, penceleri sinema holüne bakan, perdelerle kapalı; ardı kristal aynalarla kaplı, küçük kalabalık barlar... İstiklâl Caddesi'nde, hemen oracıkta, bodrum katta, çok geniş bir bodrumda, upuzun bir bar. Tiyatrocular, aydınlar, saplantılı insanlar, evlerinden kaçmış kadınlar. Yeni bir sevgili arayan evli kadınlar. Hepsi, İsa'nın gökyüzünden inişini bekleyen inançlılar gibi bekleşirlerdi. Bütün gençlik yıllarını dolduran, çevresinde içki içilen barlar... Sıraselviler'de, o uzun bar, biraz ötede, birinci katta, rahat, güzel, ölçülü başka bir bar. Hiç para tutmadan, kazancımızın yarısını oralara verirdik. Biz de, Mesih'i bekleyen meleklerdendik. Örneğin Hüs koskocaman bir melekti. İnançtan, umuttan, zevk düşkünlüğünden havalara uçuverecek gibiydi. İşte şimdi de kızlarla şakalaşıyor, yemek yiyor ve şarap içiyordu.

Lena, yemek yiyor, ama çok az şarap içiyordu. Küçük masanın üzerine bir de mum yakıp dikmişti şef. Lena'yı konuşmaya katacak konu bulunamıyordu. Esmer kıza:

"Niye böyle bu kız?" dedim.

Lena'ya baktım.

"Biraz hasta bugün" dedi.

Lena'da oldukça ilkel, olgunlaşmamış bir yan var gibiydi. İnsanların giysilerine, biçimlerine, dış görünüşlerine dikkat ettiğini fark etmiştim. Bunu anlamaksa, beni, ona karşı daha çok kışkırtıyordu. Hüs, oldukça şişmandı. Ben de epeyce göbeklenmiştim. Lena da besiliydi oysa. Ama tam kıvamında bir besililik. Dolgunca bir vücut, dolgun bacaklar, açık renk, güzel bir ten, yüzünün kolay kolay bir şeyi beğenmez anlamı.

"Diskoteğe mi gitmek isterdi bu kız?"

"Diskoteğe gitmek için erken."

"İstenirse diskoteğe de gidilir. Ama Lena biraz rahatsız. Karnın ağrıyor değil mi Lena?"

"Biraz geçti" dedi Lena.

İyice kızmıştım. Ani bir öfke kaplamıştı her yanımı. O sırada, genç bir Ermeni dostum, ince ve güzel yüzlü, yanımıza gelmişti.

"O, iyi akşamlar."

"İşte, Lena, bak bu dostumla diskoteğe git hadi."

Şaşırarak baktı Lena.

"Diskoteğe gitmek istemiyorum" dedi.

Rafael:

"Bırak bu ayakları" dedi bana. "Sen şarabını iç. Konyak da içemiyorum diye öfkeye kapılma."

"İçiyorum Rafael, ama bu kız huysuz."

"Yarın dükkâna uğra da, sana konyak ikram edeyim" dedi, Rafael giderken. "İçeriye baktım, kimseler yok."

Lena'nın giysilere dikkat ettiğini anladığımdan tuvaletten dönerken, daha önceden sarkmış olan gömleğimin eteklerini pantolonumun içine sokmadım bile. Umduğum gibi, kılıksızlığıma beğenmeyerek baktı Lena, masaya döndüğümde.

Yemeğin de tadı tuzu kaçmış gibiydi. Biraz sonra da her şey sona erdi.

"Ben burada kalıyorum" dedim.

"Gelmezsen büsbütün darılırım sana" dedi esmer kız.

"Kımıldamayacağım yerimden."

Hüs:

"Ben döneceğim" dedi Lena'yla esmer kızı otomobiliyle evlerine bırakmaya gitti. Gerçekten de yarım saate kalmadan döndü.

Esmer kız da darılmadı bana. Ertesi gün de konuştu, kahvedeydik:

"Sen telefonda hemen kahveye gelin deyince, kuzeyli bir kız, çok ilgilendin sandım" dedi.

"Kızı görmemiştim daha, nasıl ilgilenebilirdim."

"Ama kuzeyli."

"Seninle *flört* ediyorduk. Birdenbire onunla nasıl *flört* edebilirdim."

Biraz sarsıcı bir gece olmuştu. Belirsiz, başarısız, yitip giden, yitip giderken içinde belirsiz, ama derin hevesleri de alıp götüren.

Aylar geçti. İstanbul'un o geç gelen kışlarından biri yaklaşıyordu. Karımla, Tünel'de, bir çatı katında oturuyorduk. Güneşin koyu sarı ışıklarının vurduğu, aydınlık, yüksek bir çatı katı; eski bir Beyoğlu sokağına bakıyor. Galata Kulesini de görüyordu. Lena'nın görevi İstanbul'a *naklolunmuştu*. Bir akşamüzeri bize uğradı. Daha canlı, daha sadeydi. Ertesi gün için, onu öğle yemeğine çağırdık.

Balıkpazarı'ndan mersinbalığı aldım, çok da eski bir peynir. Dilim dilim kesilmiş mersinbalıklarını unla yumurtaya buladıktan sonra yağda kızartıyordum. Mersinbalığının yanında, haşlanmış, tereyağında maydanozla çevrilmiş patates gerekiyordu. Lena, yemekten çok memnundu, pencereler arasındaki yuvarlak masaya otururken.

Onu yeniden yemeğe çağırdık. Bu defa akşam yemeğiydi. Dilbalığı kızarttım ona. Lena, yine çok beğendi yemekleri. Damalı masa örtüsünü de çok beğendi. Onu bir şey söylemeden evine doğru geçirdim. Onunla birlikte yürümek güzel oluyordu. Dışarıda ılık bir kış gecesi vardı. "Lena, benim üzerimde ne düşünüyor acaba?" diye bir soruyu aklıma getirmemeye çalışıyor, yanında yürümekle yetiniyordum. Tünel alanından onu bir taksiye bindirdim.

Birkaç gün sonra, bir cumartesi günü, Sıraselviler'de açılmış *snob* bir mağazanın, düzayak barında, geniş koltuklarda yan yana oturduk. Birer konyak içtik. Çok yeni bir müzik, bir İngiliz pop müziği çalıyordu. Lena'nın elini tuttum, ardından ağzıma götürüp uzun uzun öptüm.

"Sana âşık olacağım Lena" dedim.

Bir şey söylemedi. Elinin öpülmesinden mutluydu.

"Sevgilim şimdi kuzeyde, yolculukta" dedi. "Sarışın kızlarla yatıp kalkmıyor mu?" Sonra, yine kendisi karşılık verdi: "Mutlaka yatıp kalkıyor. Ben de yatabilirim, değil mi?"

"Elbette" dedim, kendimi öne sürmeden. İçim derin bir dengedeydi. Tutkulardan uzak kalmak istiyordu sanki. İçim, böyle yeni bir yerde Lena'nın elini tutmak ve müzik dinlemek istiyordu. Sanki çok yaşanmış, yaşamadan yorgun düşülmüştü. Sanki, iyice doyumlu olunmuştu artık. Yaşanmış ve bilge olunmuştu. Sanki müzik her şeyden iyiydi. Hayat sonsuz bir süreç, bir yan tutmama, derin tutkulara düşmeme süreciydi; yalınkat, biraz duygulu, biraz da sevinçli bir şeydi.

Sonra Lena bizi evine, yemeğe çağırdı. Kırmızıya çalar, kumral, şehla gözlü, ikinci kocasından yeni ayrılmış bir kız arkadaşımız da bizimle beraberdi. Lena'nın sev-

gilisi de, kuzeye yaptığı, üç ay süren yolculuktan dönmüş, eve yerleşmişti. Genç, düz saçlı, kendini göstermek isteyen bir çocuktu. Ablakça yüzünün, dünya nimetlerinden pay almaya çıkmış geriliminden başka bir anlamı yoktu. Büyük bir giyim eşyası mağazası adına mankenlik yapıyordu. Ama yolculuğu uzun sürdüğü için şu sırada işsizdi.

Lena'nın evinde, önce, uzunca bir süre terasta oturuldu. Gün batmamıştı. Güneş geç batıyordu. İlkbahara doğru giden günlerdi. Günün ışıkları, terasta bizi sarmalıyor, Lena'nın sevgilisinin doldurduğu içkileri içiyorduk. Çocukla, kız arkadaşımın ünlü bir romancı olan babasından söz ediyorduk.

Lena, sofraya, biraz gecikerek çağırdı bizi. Terasta bir iki kadeh içki içilmişti. İçki bardaklarını doldurmak görevi Lena'nın sevgilisine düşüyordu. Başka işler de yaptı çocuk. Belki Lena ona baktığı için, ev işlerinin bir bölümünü yapmak ona düşüyordu. Bu arada bir tartışma açmak ve kazanmak istedi. Sosyalist ülkelerde eğlence yeri olmadığı gibi bir sorun ortaya attı.

Karşılık vermekten kaçındım. Sonra da, bizim arkadaşımız, şehla gözlü dul, sertçe çıkıp payladı çocuğu. Anlamsızdı çocuğun söyledikleri. Bir göçmen ailesinden geldiğini söyledi. Sosyalizme düşmandı. Ama bir inanabilse, dürüstçe canını vermekten çekinmezdi bir düşünce uğruna. Doğru söylemiyordu. Yaşıtlarının durumuyla kendi durumunu karşılaştırıyor, eziliyordu bazı sorumluluk düşünceleri altında. Ailesi de herhalde varlıklı değildi. Onlara da sırt çevirdiğini düşünüyor olabilirdi. Çoktan aklına koymuştu Türkiye'yi terk etmeyi. Gizlice alçaklıkla suçluyordu kendini, besbelli. Parıltısına hayran olduğu, kapitalist toplumlardan birinde, kolayından yaşama olanağı bulmaktı amacı. Bunun da en kestirme yolu, kadın sırtından geçinmekti.

Yemek masası içeride, küçük salondaydı. Çevresinde

beş kişiydik. Çocuk bardaklara, düzenli olarak, beyaz şarap dolduruyordu. Sıkıcı bir yemekti. Lena'nın hatırı için katlanıyordum. Lena, solumda, yanımdaydı. Yemek olarak sadece pavurya, karides, salatayı seçmişti. İçki olarak da beyaz şarap. Türk sofralarında olduğu gibi et yemekleri, pilav ya da pilakiler yoktu. Yemek seçme biçimini biraz yadırgamakla beraber:

"Ne güzel şeyler!" dedim.

"Tabii ya" dedi. "Sen bana mersinbalığı yedirmemiş miydin?"

Tuvalete gittiğimde Lena'nın yatak odasını gördüm. Büyük bir yatak vardı odada. Darmadağınıktı. Yorgan da, yatak çarşafları da altüst olmuştu. Gündüz, sevgilisiyle seviştiklerini düşündüm. Yorganın bu denli düzensizliği başka bir şeyin belirtisi olamazdı. Kocaman, yumuşak bir yatak. Başka ülkeden getirilmiş yatak takımları ve darmadağınık işte. 'Hem de uzun bir süre, çok uzun bir süre sevişmişler' diye düşündüm. 'Bütün bir öğleden sonrası.' Doğru muydu bu? Mutfağa girerek biraz düşündüm. Yemekten sonra Lena'nın bacaklarına, teninin rengine bakıyordum. Ayakları da ne kadar güzeldiler, ponponlu terlikleri içinde.

Kapıdan çıkarken büsbütün içime kapanmış değildim ama. Sevgilisinin duymasından da çekinmeden:

"Yarın seni, konsolosluğun önünden alıp yemeğe götüreceğim" dedim. "En güzel yerine kentin. İşyerine çok yakın."

"Öğle tatili 12'de" dedi.

"Tam 12'yi iki geçe bahçe kapısının önüne çık. Seni oradan alacağım."

On on beş dakika önce gittim. Demir işlemeli bahçe kapısının karşısına düşen kaldırımda, çok uzaklaşmamaya çalışarak gezindim, durdum, bekledim onu. Le-

na'yı bekledim. Onu beklemek bile bana güzel geliyordu, onun varlığıyla dolu bir bekleyiş. Bahçenin duvarları alçaktı, üzerlerinde yüksek demir parmaklıklar vardı. Bahçenin içinde, elli metre kadar ötedeydi, konsolosluk binası. Eski, güzel, merdivenleri mermerden bir yapıydı. Düzenli, her yanı çiçeklerle dolu, bakımlı bir bahçe. Geçen yıllarla, kentin ortasında kalmış, temiz, güzelim bir yer. Lena'nın gelmemesi keder verici olurdu. Bahçeye bakakalacaktım. İçim, yapının üzerindeki gökyüzü gibi boşalacak, amaçsız ve kederli savrulacaktı havada.

On ikiyi beş geçe çıktı bahçe kapısından Lena. Bluzu, eteği ve çorapları vardı. Ayakkabıları, yüksekçe topuklu mokasendi. Çalışan kızlar gibi giyinmişti. Gencecik bir kız, güzelim bacakları, bu beyaza çalan çorabın altında daha da güzeldi.

Eski, barok, çok yüksek tavanlı, üzerleri kadın figürlü çinilerle süslü, dış ve iç bölümleri tahta işi, ünlü bir pastaneye gittik. Özel müşterilerine yemek veren, özel denebilecek bir pastane. Az, ama lezzetli yemekleriyle tanınmıştı. Beyaz şarap da iyice soğutulmuş olurdu. Lena, sırtı duvara dönük oturdu, böylece büyük pastaneyi ve karşısına düşen vitrayları görebiliyordu. Ben de karşısına oturdum.

Hassas bir durumdu: Hayranlıkla karışan bir ilgi duyuyordum ona. İşte, rahatça eleştirebileceğim türden genç bir kıza hayran olmuştum. Dengeli, ama oldukça derin bir tutkuydu duyduğum. Teni, beni kendisine sonsuzca çekiyor, aklımız, bir de karşılıklı konumumuz bu çekişi önlüyordu. İstediğim onunla yaşanmış kaçamak bir aşk değildi ki! Apaçık, sürekli, belki tüketilinceye kadar süren bir aşktı. Ama belki de tutkum, salt gururdan kaynaklanmış bir şeydi: Ona ani bir hayranlık duymuştum, tanıştığımız gün. Ondan, hemen bunun karşılığını görememiş olmanın ezilmişliği yerleşmişti içime. Bilmiyorum. Bildiğim şey, yüksek tavanlı, ince tahta işleriyle,

çinilerle, vitraylarla süslü barok bir pastanede, karşımda oturan kızın, o sırada, dünyanın güzel kızlarından biri olduğuydu. Siz de bu dünyanın bir üyesisiniz ve her insan gibi çoktan bir kenara da atılmış olsanız, yine de dünyanın en güzel şeyleri arada sırada çıkar karşınıza.

Yemekte önce ona yakınlık gösterdim, iyi bir arkadaşın sorabileceği soruların hepsini sordum. Çok uysaldı. Garson, pastanenin armalarını taşıyan tabaklarla, gümüş çatal ve bıçakları getirdi. Sonra buz kovasından, beyaz şarabımızı koydu bardaklara. Ardından, yemek yerken, Lena'ya artık bir şey sormadım. Kusursuz giyimine baktım. Bu işe önem veriyordu. "İçinde yaşadığımız burjuva dünyasından bir parça" diye düşündüm. "Ah, burjuva dünyası, o kadar çok şeyimize el atmışsın ki." Sonra da sessizce oturmayı seçtim.

Mevsime uygun, iyi dikilmiş bir giysim vardı, onu giymiştim. Gömleğimin eteklerini pantolonumun içine sokmadığım ilk günün karşılığını vermek istiyordum sanki. Kravatım da oldukça güzeldi, çekinmemiş, ceketimin yakasına da aynı renkte bir mendil koymuştum.

Ben sessizleşince, Lena, ceketimin yakalarına baktı. Eski, Levanten Beyoğlu'nun ustanın ustası terzileri! Bulunduğumuz yeri de, giysimi de, bütün bunlarla ilintili olarak davranışımı da beğendiğini sandım. Bana kalsaydı, onunla bu öğle yemeğini en süslü kiliselerden birinin içine yerleştirilmiş bir masada yerdim.

Karım, Lena'yı yemeğe götüreceğimi biliyordu. Yemekte olacağımız yeri de biliyordu. İsterse o da gelebilirdi yemeğe. Hüs de gelebilirdi. Telefonla haber verilmişti kendisine. Gelmediler.

Akşama doğru karımla, göl kıyısında bir dostun evine yemeğe gitmek için, elektrikli trene binmiştik. Florya'nın oralarda, güneşin son ışıkları trenin pence-

resinden vuruyor, karımın yüzünü aydınlatıyordu. Onun alnında, düşünceli zamanlarında beliren kırışıklıkları gördüm ve belki biraz üzülmüş olduğunu düşündüm. Karımı çok sevdiğimi de derinden duydum.

Sonraları Lena'yı yeniden gördüm mü? Geceler üst üste yığılır, uyurken, gittikçe seyrekleşen aralıklarla, bahçenin ötesinden geçen, elektrikli trenin gürültüsünü duyarsınız. Sabaha karşı da, demiryolunun öte yanındaki ormandan, avcıların ayak sesleri duyulur. Gün ağarırken, gölün üzerini bir buğu tabakası kaplamıştır. Ağaçların arasından, gündüz görünen, kıyıya bağlanmış, kullanılmayan, deniz motorunun görüntüsünü güçlükle seçersiniz. Avcılar, ormandan tavşan, tepelerden dolaşıp gölün karşısındaki buruna geçtikten sonra da yabanördeği avlamışlar mıdır? Yarı uyanık, ağaçların arasından gelen, hafif bir çan sesiyle irkilirsiniz. İçinizin çok derinliklerinden yükselen açının, kendini bugüne kadar öne sürmemiş bir simgesi midir bu ses? Karşıda, bataklıklar arasında boğulan, acı çeken bir can mı var? Yoksa ağaçları sallamaya başlayan hafif rüzgâr mı çıkarıyor bu sesi?

Gün doğuşuyla birlikte çıkan rüzgâr, gölün üzerindeki buğuyu açacak. Güneşin ilk ışıkları, ağaçların arasından odaya vuracak sonra.

Aylar geçti. Belki de bir yıl ya da iki yıla yakın bir zaman. Yine eski mahallede oturuyorum. Dar sokakları Ceneviz yapısı, büyük bir kuleye doğru inen, eski İtalyan, Fransız yapısı evler arasında, yüksek, eski, geniş bir evde. Eski bir Beyoğlu sokağına bakıyor, çalışma odamın penceresi. Geceleyin, otomobili, yukarıda-

ki, dar sokaklar arasındaki garaja bırakıp dönerken Lena'nın çalıştığı binanın bahçe kapısı önünden geçiyorum, büyük demir işlemeli kapının önünden. Otomobili bırakıp da, günden güne artan kalabalığın doldurduğu dar sokakları çıkınca, gizli, belirsiz bir çekim gücüne kapılmış gibi, oraya doğru çekildiğimi anlıyorum. Bahçeyi, demir kapıyla, parmaklıklar ardındaki bahçeyi, gecenin içinde koyu bir gölge olarak duran ışıksız yapıyı görünce, içimi Lena'yla ilgili, ondan gelen bir sıcaklık dolduruyor. 'Anıların sıcaklığı mı bunlar? Ama hiç de önemli görünmeyen anılar!' diye düşünüyorum. Lena'dan gelen, onun görüntüsünden arta kalmış bir sıcaklık. 'Onu ne kadar da çok sevmişim' diye düşünüyorum. Buralarda, gece olduğu için tenhalaşmış caddede, Tünel alanına doğru yürürken –ama ne de küçük bir alan!– Lena'yı sevmiş olduğumun, sonradan sonraya bilinç düzeyine ulaşan algısı, hüzünlü bir anı olarak yüreğimi kaplıyor. Bazen de gündüz, kentin sonsuz kalabalığı sokakları doldurmadan geçip gidiyorum. Işık altında gölgeli bahçeye bakıyorum. Lena'nın bahçesi! Onun çıktığı demir kapı. 'Acaba, Lena, birdenbire, yine oradan çıkabilir mi?' diye düşünüyorum.

Tünel alanından yukarılara, Galatasaray'a kadar bu mahalle, ara sokaklarında aydınlık Rum tavernalarının bulunduğu, rakıların su gibi içildiği, şarkıların söylendiği bir yöreydi eskiden. Sonra geçen yıllarla, Rumlar gittiler, cadde karanlıklaştı, sadece barlar kaldı. Kadınsız erkeklerin devam ettiği barlar.

Sonra bir gün, yaşlanmaya yüz tutmuş bir yazarla tanıştım. Gençlik yıllarında kuzey ülkelerine kaçmış, yaşlanınca yurduna dönmüştü. Saçları hâlâ karaydı. Yüzü, cilalı bir parlaklıkla kaplanmış gibiydi.

"Madenden" dedi bana. "Yirmi yıldan çok işçi olarak çalıştım."

Taş döşeli durgun sokakları, karşıdaki bahçe duvarına bakan bir meyhanenin tezgâhını anlatıyordu. Hava çoğunlukla kapalıydı. İleride, çiseleyen yağmur altındaki evler kurşun rengindeydiler. Karşı kaldırımlardan sağlıklı, sarışın, ama çalışan kuzeyli kadınlar geçerdi.

"Ben de birileriyle yaşadım, ben de" dedi.

İki kez evlenmiş, mutsuz olmuştu.

Düşünde, karanlık bir boğunç içinde, hep kuzey kentleri görüyor, kaldırımdan geçen düzgün gövdeli, sağlıklı, kendilerince neşeli, sarışın kadınları aklına getiriyor, ölümünü bekliyordu.

Tünel alanının yukarısına, Asmalımescit'e düşen sokakların hemen hepsi bozuldu. Yapılar tamir edilmedi. Aralarına yeni, biçimsiz birkaç yapı daha katıldı. Rumlar, Macarlar, Yahudiler, Almanlar göçtüler, gittiler. Yerine Van Gölü çevresinden ya da daha kuzeyden gelen insanlar yerleşti. 2. Dünya Savaşı'nda gelen Yahudilerden bir Robert kaldı. Gittikçe daha çok sıkılarak, gittikçe yalnız... Caddedeki bütün sinemalar, en kötüsünden cinsel filmler göstermeye başladılar. Yerli filmler de onları izledi. En güzel, genç oyuncular parayla sattılar kendilerini. Sokaktaki büyük çoğunluk, hepsi, ucuza satılmaya hazır bir insan yığınına dönüştü. Yeni gelenler, geceleri şişman kadınların hizmet ettiği berbat birahaneler açtılar. Bütün oteller değişti, genelev oldu. Geceleri hırçın, yılgın bir kalabalık sokakları dolduruyor şimdi. Sonsuz bir kızgın erkek kalabalığı. Yeni yapılan bir büyük otelin ardında, küçücük, rüzgârlı bir sokakla Pera Palas kaldı. Caddede, Lena'yla yemek yediğimiz barok pastane duruyor. Daha sessiz, daha içine

kapalı, daha belirsiz. Kalabalık gittikçe artıyor. Bütün bu sokaklar bozuldu. İlintisiz kalabalık içinde insan kendini daha da yalnız hissediyor. Hepsi silinip gidiyor Lena!.. Burası, bu evler, sokaklar, bütün bu çevre.

İSKELE PARKLARINDA

"Çocuk şaştı.
Her gelen vapurun ardındaki,
bu apak bitmez köpüklerin
gemicilerini düşündü."

Ağustos sonlarıydı, hava en koyu sıcağıyla dalga dalga titreşiyordu.

— Çok sıcak, dedi kadın. Ama İstanbul'un sıcağına güvenilmez, bir bakarsın kışlayıverir. Ne derler, ağustosun on beşi yazsa on beşi kış.

Kadının üstünde koyu şarap rengi bir etek ceket vardı. Geçmiş yılların modasına uygun dikilmişti. Giyiminin o zamanların modasına olan uygunluğu, kadını gülünçleştiriyordu. Otuz yaşlarındaydı. Elindeki küçük bir bavulu andıran çantasının rengi, derinin kirinden belirsizleşmişti. Çantanın kapanma yerinde küçük bir yılan kafası vardı. Bu kafa, çantanın eskiden, kemik rengi beyaz olduğunu açıklıyordu. Nasıl olmuşsa çantanın gerçek yılan derisi olduğuna tanıklık eden o yılan kafası, yapma boncuk gözleriyle, ilk rengini yitirmemişti, belki biraz sarıya dönmüştü ama...

— Bir de pastırma yazı olursa, taa kasım sonuna kadar... İstanbul bu, hiç belli olmaz...

İskelede akşamüstü satıcıları belirmeye başlamıştı. Simitçi, güneşten kurtulmak için girdiği akasya ağaçlarının dibinden, camlı tezgâhını sırtlayıp vapurun yolcu-

larını karşılamaya hazırlandı. Su satan adam, bardaklarını çabuk çabuk ince pirinç musluğun suyuna tuttu. Bardaklar ıslanınca ışıdı. Temiz bir görünüş aldı. Şekercinin cıvıl cıvıl renklerle boyalı ucuz şekerleri sıcaktan gevşemişlerdi. İki ayakkabı boyacısı, yan yana, boyama işlemlerine tutkuyla devam ediyorlardı. Biri bir deniz erinin ayakkabılarını parlatıp duruyordu. Yenmiş, eğrilmiş ayakkabıları o denli parlatmıştı ki, derinin üstündeki eğrilikler dalga dalga, inişli çıkışlı belirmişti. Deniz eri, yüzünde unuttuğu gülümsemesiyle, saygılı bekliyordu.

Bu ağustos cumartesisi de diğer yaz cumartesilerindendi. İskelenin kişileri hep aynıydı aşağı yukarı.

Kadın, "Hep aynı insanlar" diye düşündü. "İzinli askerler. İhtiyar kadınlar. Küçük çocuklar. İhtiyar erkekler. Erkeklerin ihtiyarı kadına benziyor tıpkı. Kadınlar gibi küçük adımlar atarak yürüyorlar, alçak sesle konuşuyorlar. Durmadan bir şeyler kemiriyorlar."

İhtiyarlar, torunlarının yemediği, oyuna dalıp gidince "sonra yeriz" diye bıraktıkları her şeyi yiyorlardı. Arada takma dişlerini yerinden oynatıp yiyecek kalıntılarını çıkarıyorlardı. Belki iskeleye gelenler her gün aynı değildi. Ama mutlu dalgınlıklarıyla, öylesine aynılaşmışlardı ki, onları sadece hava kararınca döndükleri yerlerinde ayırt edebilirlerdi. Daralmış omuzlarından artan, kayan giyimleri, kalınlaşmış derileri, bebeklerine yavaş yavaş mavi lekeler basmış gözleriyle, uyumlu bir kalabalıktılar.

Kadın, "Sabırlı oluyor ihtiyarlar" diye düşündü. "Şu sarı saçlı veledin deminden beri çekiştirdiğine bak, hiçbir şey yapmıyor. Gülümsüyor yalnız. Vursa tokadı suratına, görür kadıncağızın burnundan getirmeyi. Gelmiş şuraya, kemikleri ısınsın, diye. Gücü kalmamıştır ki, onunla didişecek. Çocuklar için her şeyimizi feda ediyoruz. Değse bari. Benimki usludur. Biraz inatçı, ama o da çocuk."

Yanında sessizce oturan küçük kıza baktı. Altı yedi yaşlarında çok zayıf bir kızdı. Ayağında lastik çizmeler vardı. Giysisi iyice kısa ve soluktu. Sıska bacaklarını örtmüyordu. Elleriyle dizlerini kapamıştı. Saçları kısa kesilmişti. Ensesindeki kemikleri belirgindi. Kocaman, koyu renkli gözlerini sucuya dikmişti. Sucunun yaptıklarını izliyordu. Olanlara karşı ilgili ve sevinçliydi. Dudakları aralıktı. Bu ona aptal bir anlam veriyordu. Çocuğun lastik çizmelerinden bir ter kokusu yayılıyordu. İkisi de alışmıştı bu ter kokusuna. Bu koku evlerinden çıkıp buralara gelirken yürüyerek geçtikleri caddeler boyunca vardı. Çocuk ona kendince bir isim takmıştı. "Otomobil kokusu" diyordu. Otomobilleri çok severdi. Hiç binmemişlerdi anne kız. Belki annesi eskiden, ama çocuk bunu bilmiyordu. Sıcaklarda buraya yürüyerek gelmek en büyük eğlenceydi. "Haydi hava alalım bugün" derdi kadın. Hemen devinme başlardı. Bir arka avluya bakan odalarından çıkarlardı. Annesi oda kapısını kilitlemeden aynaya bakardı. Bu aynayı, yemek yedikleri masaya dayamışlardı. Odayı kiralayan Ermeni kadın, "Hiçbir yana çivi çakmayasanız ha!.." demişti. Oda kapısını kilitleyip uzun demir anahtarı annesi yılan derisi çantasına yerleştirince, merdivenleri inerlerdi. Gün ortasında bile aydınlık olmazdı merdivenler. Ama onlar alışmışlardı. Bildik basamakları inip sokak kapısını açarlardı. Aydınlık, gürültü, insanlar, alıverirdi onları. Kadın, yürümeye hazır, şöyle her yanı gözden geçirirdi. Çocuk, annesinin eline elini verip lastik çizmelerinin tabanındaki rutubette kayan adımlarını, sevinçle atardı. Kadın için de, çocuk için de, yaşama başlardı. Yürürken arada çocuk, kadına bakardı. Onu çok beğenirdi. Kadın alışık bakışlarla dükkânları, araçları, insanları izlerdi. "Bak anne" derdi, "gördün mü şu subayı, minicik bir kılıcı vardı." Ama kadın çoğunlukla, çocuğun görmesi için uyardığı şeyleri görmemiş olurdu.

— Yürü haydi!.. Yürü. Geç kalacağız.

Nereye, niçin geç kalacaklarını bulup çıkaramamıştı. Onları kimse beklemezdi. Gidip otururlardı iskeledeki yerlerine. Belki orada yeteri kadar oturmaları gerekliydi. Annesi geç kalmamalarını istiyordu. Kış sonundan bu yana "hava almak, gezmek" iskeleye inmekti...

Vapur yanaşmıştı. Arka bölümden köpükler fırdolayı yayılıp duruyordu denize.

— Bu köpükler nereden çıkıyor anne?

Kadın, çocuğa bakışlarını çevirdi, gözlerinin çevresinde ilk çizgiler yer etmişti.

— Gemiciler çamaşır yıkayıp suyunu döküyorlar...

Çocuk şaştı. Her gelen vapurun ardındaki, bu apak bitmez köpüklerin gemicilerini düşündü. Ne kadar çok çamaşırları olmalıydı onların. Sevindi köpüklere.

Simitçi, dağılan yolculardan umudunu kesince, parkın kalabalığına yöneldi. Yanlarında oturan yaşlı kadın, "Oğlum" dedi, "gevrek mi bari?"

Simitçi, en beğendiği simiti özenle parmak uçlarında tutarak kadına verdi. Yaşlı kadın, kara çantasının dibinden bir bozuk para yığını avuçladı, arasından gerekeni seçti. Bütün bunlar kadını çok yormuştu. Derin bir soluk aldı. Ötede, kum havuzunda, kovasını durmadan doldurup boşaltan torununa seslendi.

— Sitare!.. Çocuğum, gel bak, simit aldım sana. Seversin...

Çocuk, ninesine şöyle bir baktı, gene işine koyuldu. Yaşlı kadın dönüp,

— Ne yaparsınız, dedi. Torun çok seviliyor. Söylerlerdi de inanmazdım.

— Yaa, haklısınız, dedi kadın.

Bu yanıtlama, yaşlı kadını sevindirdi. Kadının çantasına ilgiyle bakarak:

— Bir cumartesileri var onların da. Yani kızımla damadımın. Damadım bankada çalışır. Yani bankacı.

Üç yıl oldu kızımla evleneli. Küçük evlendirdik. Eh, bu zamanda kocanın iyisi az. Ben de onlarla oturuyorum. Cumartesileri, yıkanıp paklanıp şöyle hava almaya çıksınlar diye, Sitare'yi alıp gezdiriyorum. Bu da babasına bir düşkün ki, görseniz. Başta erkek istiyordu. Hayri, Hayri damadımdır. Derler ya, kız çocuk doğunca, beni kırk gün atmasınlar, sonrasını ben bilirim, dermiş. Şimdi babası bunu koyacak dallar bulamıyor. Bir cumartesileri var onların da. Yani genç ikisi de, gezsinler, yürüsünler.

Kadın, yılan derisi çantasını sıkıca kucağına bastırıp, başını denize çevirdi.

"Bir cumartesileri var ha?" diye düşündü. "Benim her günüm var. Yıkansınlar, üç yıllık evliler. Ama önce yıkanılmaz. Evde yaşlı kadının dolaşmaları, küçük kızın vızıldanmaları kesilmişken, utanç duymadan yatak odalarını açabilirler. Üç senede iyice öğrenilmiş tutmalar, sarılmalar. Sıcak basar insana. Yazları daha da artar sıcak. Yıkanmak için sobası yakılmıştır hamamın. Hiç iz kalmaz mı biraz öncesinden. Etler yumuşamıştır ne de olsa. Sonra toparlanır. Bol sabunla ovulmaktan kızarmış derinin yanması. Bir yıl var yıkanmadım. Bu şimdiki evde. Ev mi orası? Tek oda. Boynumun kirli görünmesinden korkuyorum. Silinmekle yetiniyorum. Saçlarımı eğip leğene şöylece yıkıyorum. Hem bulaşık sabunuyla. Kötü kokuyor. Kalın, ağır bir koku var. Arap sabunu belki de çok daha iyi olur. Denemeli. Çocuğu hiç yıkayamadım. Ne zadar zayıf! Sıska denir böylesine."

Kadın döndü. Yanında gene ilgiyle sucunun gidip gelmelerini izleyen çocuğa baktı. Yanak kemiklerindeki ince parlaklık, onu olduğundan daha küçük ve zayıf gösteriyordu. İskele yönündeki kalabalık artmıştı. Gezmek için bu yana geçmiş olanlar, dönüşün kargaşalığı içindeydiler. Kadınlar özenli, açık yazlık giyimleriyle,

kalabalığı renklendiriyorlardı. Bilet gişesinin orda, kolunun biri dal parçaları gibi kıvrılıp bükülmüş, gözünün akları kırmızı dilenci, tüm gayretine karşın, kimsenin ilgisini çekmiyordu. Arada, sandviç satan büfenin oraya dek gidip acındırma gayretini yineliyordu. Oysa adamın durumu olağandı. Dilenmesi için içler acısı sakatlıkları olmalı dilencilerin diye düşünüyordu ordakiler. Güneş denizin üstüne iniyordu. Çevreye yayılan kızıllık her şeyi güzelleştiriyordu. Denizde kayıp giden vapurlar, arkalarında dalgalanan bayraklarıyla, yazın son sıcaklarını neşeyle dolduruyordu.

Çocuk, sucuya duyduğu ilgisi hiç yitmeden annesine sordu:

— Bu sucunun çok parası vardır değil mi, anne?

— Nerden çıkardın bunu? Parası olsa suculuk yapmaz...

— Niçin, suculuk yapmak yoksulluk mudur? Hem onun su koyduğu şey, öyle sarı, öyle parlak ki...

Kadın çocuğuna karşı bir öfke duydu birden. Onun bu kadar şey dururken, her gelişlerinde sucuya gösterdiği bu aşırı tutum onca çok aptalcaydı.

"Bu olmasa" diye düşündü, "ağaca çıksam pabucum yerde kalmazdı. Bir boğazın derdi ne olur ki? Artık otuz yaşındayım. Yaşlandım sayılır. Hem yedi yaşında çocuklu bir kadınla kim evlenmek ister yeniden? Zayıfım da. Tahta gibi göğüslerim var. Belki biraz yiyip içsem, adam nerde koca. Zaten evlenmek istemiyorum aslında. Ama para yok, pul yok. Bazen şeytan diyor, at kendini denize, bitsin şu iş. Bak adama sen, öl git. Yapılacak iş mi bu? Hiç bizi düşünmedi. Bilmiyor mu? Kimimiz kimsemiz yok. Çalıştığı yerden tutuşturdular iki aylığını elime, sattım gelinlik takımlarımı. Bir dolap, bir karyola. Elimde kaldı üç beş kuruş daha. Gelinlik takımlarımı alırken Mahmutpaşa'dan ne demişti adam, 'Ablacığım bunlar eğrilmez, bükülmez takımlar. Bura-

nın suyuna rutubetine bana mısın dememiş. Bakma sen kapakların çatırdamasına.' Kocamla gülmüştük. Evin en pahalı eşyaları hep onlar oldu. Kocamı sevdim de kaçtım. Ne demişlerdi bana? Etme kızım, bak yazlık sinemanın büfesini işleten Şadi ağabey sana görücü gönderecek. Kalkma kendi başına işlere. Kalktım kendi başıma işlere. Kaçtım. Evlendim. Kocamı unuttum gibi. Düşündükçe pek bir şey çıkaramıyorum. İçimi bir kuruluk aldı. Geceleri yatağıma giren madamın sanki yüzü yoktu. Vardı canım olmasına. İçim kurudu, üzüldüm üzüldüm, bitti. Hep o Ermeni adamın oda kirasını, hep yiyecek parasını düşünüyorum. Ama bazen de her şeye boş veriyorum. 'At kendini denize' diyorum. Olsun batsın. Adama bak. Git sen kaptır makinalara kendini. Ölüsünü bile patronları kaldırdı. Aaa, doğrusu Tanrı razı olsun iyi adamlar. Yanında çalışan arkadaşı gelip, 'Başın sağ olsun abla' demişti. 'Kolunu kaptırdı enişte makineye. Aman ha!.. demeden etraftan, giriverdi makinenin içine. Bir insanda da ne çok kan olurmuş. Üzme kendini, üzme. Her şey öyle çabuk oldu bitti ki, acı duymadı. Al, bu da üstünden çıkanlar. Askerlikte çektirttiği Yozgatlı onbaşısıyla olan resmi, plastikten para cüzdanı, bir kâğıt beş lira, bozuk yetmiş beş kuruş, bir de yapış yapış mendil. Bu çocuk olmasa; dünyanın farkında değil; eğleniyor. Yoksulluk onca yok. Su satan adamı zengin sandıktan sonra. Ama bizden iyidir sucunun durumu. Gece olsun hiç istemiyorum. Bununla nereye sığınırım. Üstüm başım da yok. On yıl öncesinin nikâhlık elbisesi kaldı kala kala. Bir de bu çanta. Nikâhlık alışverişe çıktığımızda, çantacı nasıl da sattı bize. 'İyi maldır alın' demişti. 'Bir zamanlar bunu ancak büyük madamlar kullanabilirdi. Size bedavaya bırakıyorum, düğün hediyesi.' Çok severim bu çantayı. Kim görse diker gözünü bakar. Etek ceketimin kumaşı da yer yer açılıyor. O zamanlar, ipek muare diye ölürdük.

Bu yıl herkes, büyük çiçekli ipekliler giyiyor. Gece olsun hiç istemiyorum. Uyku yok, durak yok. Bunun da okul zamanı geliyor. Neler de gerek yazdırmak için okula."

Torunu Sitare'ye simit alan yaşlı kadın, onu uzun süre çağırdıktan sonra yorulmuş olacak ki, vazgeçti. Dönüp çevresinde olup biteni süzmeye koyuldu. Gözleri genç kadına ilişince bir iki konuşma davranışında bulundu.

— Hanım kızım, sizin küçük, simit yemez mi acaba?

— Yok, dedi genç kadın. O kadar iştahsız ki... Zaten evden gelirken doyurdum karnını.

— Ben yemesem diyorum, bu simit de elimde kaldı.

Yaşlı kadın, çocuğa, kadına iyice baktıktan sonra, giyimlerindeki yoksulluğu ve uygunsuzluğu gördü. Simit kırıntılarını silker gibi yapıp bir öteki boş yere geçti oturdu. Onların yönüne göz attı. Kalkmakta ne denli haklı olduğunu kestirince oturduğu yerde gevşedi. Simidi ufak ufak koparıp yemeye başladı. Çocuk gittikçe kararan akşamüstünde aynı kıpırtısızlığı sürdürüyordu. Çevreye akasyalardan dökülen kuru yapraklar dolmuştu. Yeni sulanmış aslanağızlarının renkleri, güneşin dönen renklerine karışıyordu.

Genç kadın bir iki kıpırdadı. Geldiklerinden bu yana ilk kez çocuk annesine baktı. Ama kadın yeniden eski durumu aldı.

— Biraz daha otururuz, bekleyenimiz yok ya, dedi. Hem hava çok güzel. Bu yıl bir de pastırma yazı olursa, taa kasıma kadar.

— Pastırma yazı ne demek anne?

— İşte sözgelimi. Pastırma yazı demek, kış az olacak, yaz çok olacak, demektir.

"Hiç büyümüyor bu çocuk. Büyümesi durdu bunun. Evin arkasındaki okula yazdırmalı. Bir önlük gerek. Gitmeli ablamlara, belki Mahinur'dan falan kalma bir önlük vardır. Onun kızları büyüdü. Kocamın ölümünde

gitmiştim, ne densizlik. Ama o öldüğü gün bana her yan öd ağacı kokuyordu. Bir tavırla karşıladılardı. Kalıcı mı sandılardı ne? Akşam yemeği hazırlığındaydılar. Mutfaktan geçerken bir tabak zeytinyağlı lahana dolması görmüştüm teldolapta. İncecik zar gibi, ak lahana yapraklarına sarılmış. Yemek hazırlığını durdurdular ben gidince. Kalktım. Yeminler antlar verdilerdi. Yemeğe kal diye. Kalmadım. Sanki artık, abla, kardeş değildik. Büfeci Şadi ağabeyle evlen dedi ya, ben de evlenmedim. Tamam, onlar haklı oldular. Kocası trenlerde biletçi. İki kızı da evlere dikişe gidiyor. Ama işte kalmadımdı. Giderken, kapı aralığından on lira sıkıştırdı elime ablam. 'Vah benim canım kardeşim' dedi. Keşke almasaydım parayı. O parayla, üzüntüsünü, ablalığını savdı. Yok gidemem onlara. Ama iş bulup çalışmak için bunu okula yazdırmalı. Nasıl? Büyümesi durdu bu çocuğun. Artık üzülmüyorum bir şeylere. Kocamı sevdiğimi bile unuttum. Peki, ben nasıl iş bulurum? Ne iş vardır ki bu şehirde? Kocam daha on ay oldu öleli."

— Hadi, dedi kızına. Çok karanlığa kalmayalım.

El ele tutuştular. Çiçek öbeklerinin kıyılarında, güz çimenleri göveriyordu. Yürümeye başladılar. Kadının genç ve düzgün sırtındaki giyiminin rengi gölgelerden karaya dönmüştü. Çocuk lastik çizmelerinin içine çöken akşam serinliğini duyarak adımlarını atıyordu. İhtiyarlar yavaş yavaş evlere dönüşün hazırlığına başlamışlardı. Gece uykuları azalmıştı artık, karanlık sokaklarda yürüme çevikliklerini yitirmişlerdi. Daha geç kalamazlardı. Sucu, akşam serinliğinde, işlerin kesatlaştığını bildiğinden çoktan gitmişti.

Hava, ne de olsa serinliyordu gün batarken. Genç kadının dediği gibi, ağustosun en beşi yazsa on beşi de kıştı.

ONAT KUTLAR
1936-1995

USTALARIN DÜŞÜŞÜ

Ahşap evlerin yerinde
bir avuç kül ve İstanbul,
kıyıları kazınan Haliç'in dibine gömülüyor.
Bir avuç altın ve suların gizlediği
bir balçık yığını."

Bunca yakın bir zamanın böylesine birden unutulması garip değil mi? Ne Hıristaki Pasajı'nın gülleri kaldı ne de cızırtılı plaklardaki tangolar. Tanrının ayaklarını boyamak için yapılmışa benzeyen, melek tasvirleriyle süslü büyük boya sandıkları akıntıya kapılıp gitti. Salacak meyhanelerinin mermer masalarına konan bembeyaz martılar bile şimdi sepya fotoğraf kâğıtları gibi uçları yanmış kanatlarıyla ağır ağır siliniyorlar gökyüzünden. Kovadaki sudan gülümseyen bulut yok. Ahşap evlerin yerinde bir avuç kül ve İstanbul, kıyıları kazınan Haliç'in dibine gömülüyor. Bir avuç altın ve suların gizlediği bir balçık yığını. Sonra onu da kazıyacaklar ve bu gizemli kent Ankara'ya benzeyecek.

Küçükçekmece yakınlarında, Marmara Denizi'nin yaladığı Arnavut Çiftliği'ndeki küçük, eski evlerinin birinin avlusunda Vecihi Usta'nın tek pervaneli uçak enkazına bakarak düşünüyorum. Sadık, Selahattin, Vecihi ve Mahmut Ustaları ben bile ne çabuk unuttum? Hava hafifçe bulutlu, denizde kayık görünmüyor. Gübre, biçilmiş ot ve olgun incir kokusu. Hafif bir esinti bin do-

kuz yüz kırk modeli uçağın parçalanmış brandalarını sallıyor. Lastikleri çıkarılmış, pervanesi kırık, kuyruk kanatçıklarından ikisi yok. Çevresinde tavuklar dolaşıyor ve arada sırada başlarını çevirip yıllardır uçamayan bu garip kuşa bakıyorlar. Uzanıp bana bir Bitlis sigarası veren doğulu yeni kiracı, "nedir bu tayyare anlamadık" diyor, "askeriye gelip alacak, müzeye koyacak dediler, biz de dokunmadık işte..." Gene de hoşuna gidiyor. Mahallede yalnızca onun evinin avlusunda dört kişilik bir uçak var.

Ustaların ve kentin çılgın yıllarında hiçbir şey bu kadar çabuk unutulmazdı. Hapishanelerde yalnızca bir iki şair ve romancı vardı, ama hem acılarını hem de yazdıklarını herkes bilirdi. Herkes tanırdı semtlerin güzellerini, kabadayılarını, yeni çıkan şarkıları herkes birden mırıldanırdı. Büyük aşk öyküleri dilden dile dolaşır, moda dergileri olmadığı halde terziler görünmez iplikle-rin ağıyla haberleşip pantolon paçalarını genişletir, daraltırlardı.

İkinci Dünya Savaşı sonrasıydı. Her birinin yaşamı şaşırtıcı bir İstanbul öyküsü olan ustaların altın yılları. Bu öyküler, elbette bir '*günlük düş*'ün satırlarına sığmaz. Belki bir gün bir çalışkan romancı çıkar, yazar onların da romanını. Oradaki şiiri yakalayabilir mi bilemem. Ben bu yazıyı, henüz doldurulmamış sayfalara derkenar olarak yazıyorum. Her usta için birkaç satır.

Bin dokuz yüz kırklarda hepsi de gençtiler. Vecihi Usta, Kurtuluş Savaşı'nda ölmüş bir albayın oğluydu. Üsküdarlı. Askerliği sırasında İngiltere'de bir uçak fabrikasında bir yıl eğitim görmüştü. Savaş yıllarında sınırlarımıza uğramış bir Romen avcı uçağını hurda olarak almış, bir yıl uğraşarak uçurmayı başarmıştı. Yakışıklı, mavi gözlü bir adamdı. Şişli güzellerinden birine âşıktı. Uçağıyla her gün sevgilisinin evinin üstünden geçer, ona

el sallardı. Sonraki yıllarda genç pilotların, sevgililerinin damları üstünden uçup fiyaka yapmaları modasını ilk başlatan odur. Şişli güzeli bir gün başkasıyla evlenip gitti.

Karayağız bir devdi Mahmut Usta. Bakırköylü. Oto tamirinde üstüne yoktu. O zamanki adıyla Miltiyadi'den bir Rum kızını sevdi. Şasisi Ford, motoru Cadillac, kaportası Mercedes bir araba ile dolaştırırdı sevgilisini. Aile kızı eve kapadı, o da intihar etti. Mahmut Usta çapkınlığı elden bırakmadı, ama hiç de evlenmedi.

Selahattin Usta ise neşeli bir adamdı. Aslında Mostarlı idi, ama Beşiktaş'ta doğmuştu. Usta bir sinema makinistiydi. Adapazarı'nda ilk sinemayı '*Selahattin Sabri Sineması*' adıyla açan odur. Anası onu, iki örgülü sarışın ve sessiz bir Çerkes kızıyla evlendirdi. Çocukları olmadı ve sinema rekabetten battı. Selahattin Usta yeniden İstanbul'a geldi. Yıldı bir iki gider görürdü sessiz karısını. Vecihi Usta'yla birlikte bitpazarında buldukları, savaş uçaklarında mermi izlerini kaybetmeye özgü, saniyede dört yüz kare çeken bir kamerayla arada sırada film çekerdi. Tek başına seyretmek için.

Sadık Usta, Karadenizli mazbut bir tekne ustasıydı. Ayvansaray'da, üstünden büyük gemilerin burunları geçen gölgeli bir sokakta, yıllarca kırlangıçlar, martılar, yelkovan kuşları gibi tekneler yaptı. Çocuğu yoktu, ama tombul sevimli bir karısı vardı. Balat'tan Fatih'e çıkan sokaklardan birinde, eski ahşap bir evde otururlardı. Bir kumruyla evlenmiş bir atmacaya benzerdi Sadık Usta. Geçenlerde uçup bilinmez bir yere gitti.

Yalnız adamlardı, ama keyifli ve kafa dengiydiler. Vecihi Usta tangoları severdi, iyi sirtaki yapardı Mahmut Usta. Selahattin Usta, Greta Garbo'ya tutkundu. Sadık Usta ise Hamiyet'e. Ama dördü de bahar dalı gibi açılmış salata tabaklarına, buzlu rakılara, koyu muhab-

betlere bayılırlardı. İyi söverler, bir çağlayan gibi güllerlerdi. Beyoğlu'nun anason kokulu Rum meyhanelerinden birinde tanıştılar. Sonra hiç ayrılmadılar.

Masanın üstünde, meze tabaklarının yanında nedense hep bir tutam politika olurdu. Elli öncesinde demokrattılar. Mitinglere, gösterilere, uçaklar, arabalar, teknelerle katılırlardı. Ülkede ve yeryüzünde olup biten hiçbir şey yabancı değildi onlara. Savaş taktiklerini bir kez de kendileri yaparlar, teknik buluşları bir de kendi atölyelerinde bulurlar, filmleri kendileri de bir kez daha çekerlerdi. Masalarından çiçek eksik olmazdı.

Sonra altı yedi eylül geldi. Beyoğlu'nun Rum meyhaneleri kapılarını, arabesk birahaneler türeyinceye kadar birer ikişer kapadılar. Onlar da bindiler uçaklara, arabalara, teknelere, başka yerler aradılar.

Mahmut Usta'nın altmışlı yıllarda delikanlı yüreği durunca, Vecihi Usta, bu olayı Salacak meyhanelerinde anmayı önerdi. Salacak'tan günbatımını izlediler birkaç yaz boyu. Sonra o güzelim kıyılara borular döşenince barınamadılar.

Onların, kafa dinleyecek, muhabbeti koyulaştıracak, bir tutam maydanoza iki güzel laf katacak bir köşe bulabilmek için verdikleri inanılmaz savaşımı iyi bilirim. Çünkü o yıllarda tanıdım hepsini. Neşeli yüzlerindeki hüzün, uzaktan ufacık görünen küçük bir yağmur bulutu gölgesiydi. Belki dikkat etsem, Vecihi Bey'in İngiliz yıllarından kalma prensdögal giysisindeki o umutsuz değişimi görebilirdim.

O da ölünce, uçağa doluşup uzak kasabalara gitme şansını yitirdiler. Selahattin Usta'yla Sadık Usta, Balat meyhanelerinde karar kıldılar. Ne de olsa şu İstanbul'da hâlâ gizli kalmış bir iki sokak, paylaşılacak bir iki dal dostluk vardı.

Selahattin Usta'nın, karanlık bir sinema salonunda birden ölümü de kırmadı Sadık Usta'yı. Kolay kırılma-

yacak kadar sertti. Ama bir gün Haliç'i de kazımaya başladılar. O da bindi bir kırlangıç tekneye, çekip bilinmez bir denize gitti.

Şimdi arada sırada, böyle kalkıp Küçükçekmece yakınlarında, bir adakağacına gider gibi, branda bezleri parçalanıp uçuşan eski uçağın yanına gidiyorum. Sonra dolaşıyorum saatlerce ıssız kıyılarda. Deniz, unutuşa başkaldıran her ateşe iyi gelir, biliyorum.

TEZER ÖZLÜ
1943-1986

"CAFÉ BOULEVARD"

"Sonra kimi pasaja,
kimi Boğaziçi lokantalarina gitti,
çoğunlukla Yeni Raki içildi.

Park Otel'in bitiminden bir yokuş aşağıya doğru kıvrılır. Burada kentimizin en büyük yapıları yanında küçük, gecekonduyu andıran bakkal ve manav dükkânları yan yana dizilir. Aralarında bir de tercüme bürosu vardır. Bu dükkânların karşısında Federal Almanya Cumhuriyeti konsolosluk yapısı dev gibi yükselir. Köşede, kısa yokuşun bitiminde pembe, Rum yapısı bir cami vardır. Bu İstanbul'un camiye en az benzeyen camilerindendir. Karşısında bir Ermeni marangozun dükkânı bulunur. Yokuşu çıkarken ya da inerken burada dinlenirim. Zayıf, romatizmalı bir adamdır. Yüzü hep traşsızdır, sakalları kırlaşmıştır. Güler yüzlüdür. Bir sonraki dükkânda odun, kömür ve gaz satan uzun burunlu, orta yaşlı, Orta Anadolu; marangozun tam aksine kimseyle konuşmayan, sürekli olarak karşı camide namaz kılan bir adamdır.

Yokuş, düz, asfalt bir yola açılır. Burada çok büyük otomobiller, apartmanlarda çalışan üniformalı garson ve aşçılar vardır. Evlerin sakinleri çoğunluk yabancılar ya da zenginlerdir. Hanımlar otomobillerinde, arka koltukta tek başlarına yerlerini almak istediklerinde, şoförler adeta bir atlet gibi sıçrayıp, acele bir beceriklilikle kapıyı

açarlar. Köşedeki yapının altında küçük bir dükkânda çalışan ütücü, hiç ara vermeden bu büyük apartman sahiplerinin perdelerini, masa örtülerini kolalar, gömleklerini ütüleyip vitrine dizer. Boş zamanı hemen hiç yoktur. İki yıldır onu bir kez boş kalmış, resimli miki okurken gördüm. Şarap düşkünü bir ayakkabı boyacısı da, her gün bu insanların ayakkabılarını boyar. Boyacı sandığının kenarına dizdiği büyük numara erkek ayakkabıları hep dikkatimi çeker. Bunlar yumuşacık derilerden yapılmış Amerikan ayakkabılarıdır. İçlerindeki yazıları (genellikle yere bakarak yürüdüğümden) okurum.

Café Boulevard'a İstanbul'un her yanından gidilir, ama ben bu mahalleden gelip geçerek giderim. Günün aynı saatlerinde ya da yılın ayrı aylarında bu yolların görüntüsü hiç değişmez. Boyacı gene oradadır. Şoförler gene hazır bekler, ütücü de durmadan kolalar. Yokuş bitip Taksim alanı geçilince, Cumhuriyet caddesi başında Café Boulevard'a varılır. Ama bu kahve, kışın kahve salonu, yazın dışa taşan masa ve sandalyelerin konulduğu alanda değil de, kırk elli metre öndeki postanenin de elli metre kadar öncesinden başlar ve aynı boyutlarda dört bir yöne ve yüksekliğe yayılır. Yani Café Boulevard müşterileri kahvenin öncesinde, ilerisinde, karşısında, hatta beş altı metre yükseklikteki park duvarlarında, kahvenin çatısına dikilir, oturur, yere serilir ya da beklerler.

Burada da ayakkabı boyacıları vardır. Bunların sandıklarının üzerinde satılık bir iki paket filtreli sigara da bulunur. İstanbul'un bu beş yüz metrekarelik köşesinde insanların görünüşü Türkiye'nin diğer köşelerindeki insanlara pek benzemez. Burada insanlar zorunlu olmadan, isteyerek yığın kitleler halinde bulunurlar. Bu kalabalıktan kimse yakınmaz. Bu liman, havaalanı, ya da istasyon kalabalığı değildir. Beklenen bir şey yoktur. Amaç eğlence, insan seyri, bakmak ve bakışları çek-

mektir. En boyalı kadın yüzleri, sırtı en açık kadın giysileri, en açık, en küçük, en büyük memeler, en bol paçalı pantolonlar, şakaklarına berberde kır saçlar attırmış, topuklu pabuçlu erkekler, ayakkabı yükseklikleri etek boylarını geçen kızlar hep burdadır. Kıvırcık uzun erkek saçlarının yarım metre kabarığını taşıyanlar, fotoroman oyuncusu olmuş ya da olmak isteyenler yerli hippiler, çeşitli semtlerden gelip, burada küçük oğlanlarla buluşan, büyük olmaya çalışan kızlar yaşamlarının ilk sigara ve biralarını belki de burada içerler.

Bir de bakarsınız, kalabalık arasından giysileri ve sakal bıyığı ile on dokuzuncu yüzyıl adamlarını andıran bir genç geçer. Erkekler en uzun paltolarını da Café Boulevard'a gelirken giymemişler miydi?

Café Boulevard açılır açılmaz, sabahtan dolar ve gece yarısından sonra bile boşalmaz. Kahve, lokanta ya da bar cinsi bir yerin iç süslemesinde kullanılacak her nesne burada yer almıştır. Kalorifer yanar, ama çini sobalar da kalabalık içinde, yersizlik içinde gene de yer alır. En büyük renkli lambalardan püsküller sarkar. Bakırlardan yapılmış her cins eşya, tavanlardan, taşıyıcı direklerden, gözünüzün takıldığı ya da takılmadığı her yerden sarkar ya da tavana yakın bir köşede sıra sıra dizilir. Taze çiçekler kahve önünü, kuruları içini renklendirir. Kahvenin önüne eski amforlar ve deniz süsleri de konmuştur. İçerideki masaların camları altında renkli, el işlemeli örtüler, yerlerde halılar, tahta sandalyeler, tahta bar vardır. Burada turistik eşya satan mağazalardan daha aşırı biçimde üst üste yığılmış, yorucu bir görünümde süslemeler durur. Telefon devamlı çalışır. Herkes dostlarını kahveye çağırır. Telefonun biraz ötesinde ayna önünde çoğunlukla erkekler saç tuvaletlerini düzeltir, aslında saçlarına daha aşırı bir karışıklık vererek uzun sayılacak bir süre kendilerini incelerler. Kadınlar tuvaletinde de sürekli olarak taranılıp boyanılır. Hopar-

lörler, günün moda şarkılarını durmadan bağırır. Kahvenin ve trafiğin gürültüsü müziği bastırır, ama müzik de hiç ara verilmeden çalınır. Garsonlar Osmanlı yeniçeri cepkenlerini andıran gömlekleriyle plastik taslarda çay, kahve taşırlar: Çaylar bayat, dondurmalar bile ekşimiş bir taddadır. Ama bu durumu müşteriler umursamaz. Bu karışıklık kimseyi tedirgin etmez. Aksine herkesi kahveye çeken budur sanırım. Yabancıları da. Yaz aylarında çok az turist dışarda asılı fiyat listesine bakıp, kahveye girmekten cayar.

Ben ve arkadaşlarım da kahveye iki yaz sürekli gitmekten kendimizi alamadık. Birçok kez, bir başka yerde oturma kararı aldıksa da, Café Boulevard'dan caymak adeta gücümüz dışında kaldı. Bin dokuz yüz yetmiş iki yazında hemen her akşamüstü burada oturduk. Bir, iki kişi ile başlayan masalarımızı gün oldu otuz kişi doldurdu. Diğer kentlerde oturan arkadaşlarımız da İstanbul'a gelince buraya uğramayı unutmuyordu. Geçen yaz kimse kahveye devamsızlık edemedi. Hapiste tutuklu bulunanlar bile, tahliye edildikten birkaç gün sonra, hemen kahveye geldi. İstanbul'dan, sıcaktan ve kalabalıktan hepimiz usanmıştık. Uzaklara, hiç değilse Akdeniz kıyılarına inebilmek, birkaç gün tatil yapmak istiyorduk. Ama hemen hiçbirimiz Akdeniz'e inmedi. Kimimiz pasaport alıp, yabancı ülkelere gitmek istedi. Ama onlar pasaport alamadı, almadı. Yabancı ülkeye gitmedi. Tam aksine yabancı ülkelerde bulunan birkaç öğrenci ya da ressam, İstanbul'a gelir gelmez, Café Boulevard'a düştü. Her gün bir öncekinin aynıydı. Çalışan arkadaşlar, işleri de yaz aylarında azaldığından, akşamüstünün erken saatinde kahvedeki yerini aldı. Çalışmayanlar zaten onlardan önce kahveye gelip oturdu. Kim Ankara'yı övdü. Çankaya'daki kahvelerin Paris bistrolarını andırdığını söyledi. Kimi Café Boulevard pahalı, dedi çevresinde dolaştı. Hemen herkes, artık bu

kahveden vazgeçmeli, dedi. Herkes birini, öteki öbürünü görmek için gene de geldi. Haziran ayı başında bin dokuz yüz yetmiş iki yazında bizim arkadaşlar yorgundu. Ama kimse bir köşede dinlenmedi, kahve ve çevresindeki lokantalarda büsbütün yoruldu ve o yaz akşamı yemeklerinde çoğunlukla beyaz kavak şarabı içildi.

Bin dokuz yüz yetmiş üç yazı yaklaşmak üzereydi. İçimizden biri:

— Bu yaz da çok kötü geçecek, aynı geçen yaz gibi, dedi.

Bin dokuz yüz yetmiş üç yazında da, aynı arkadaşlar, aynı yaz aylarında, aynı hafta günlerinin aynı akşamüstü saatlerinde Café Boulevard'da oturduk. İçimizde ekilen hemen hemen hiç yoktu. Birkaç arkadaş İstanbul'a yerleşmiş, artmıştık. Bürolarında çalışıp, müşteri bekleyenlerimiz gene boş, işsiz, müşterisiz günler geçiriyordu. Gene telefonları bile çalmıyordu. Kısa süren sıcaklar, bir önceki yazdan daha da korkunçtu. İçimizde tek bir gün bile deniz kıyısına gidemeyenler oldu. Gene herkes Akdeniz sahillerine inmek istedi, ama yalnız birkaçımız indi ve çabuk döndü ve Café Boulevard'a geldi.

Kimi günler saatlerce burada oturduk. Sonra kimi pasaja, kimi Boğaziçi lokantalarına gitti, çoğunlukla Yeni Rakı içildi. Bin dokuz yüz yetmiş üç yazında ayakkabılar daha yüksekti. Bunlara "Apartman" denildi. Ve Bin dokuz yüz yetmiş üç yılında Café Boulevard'a daha çok turist akın etti.

1973

MUSTAFA BALEL
1945

BİR AVUÇ İSTANBUL

"Günübirliğine geldiğim
şu İstanbul'un enikonu gezemeden
çekip gitmemi istercesine
fırıl fırıl dönüyor"

Kaderiyle başbaşa bırakılmış bu saray yavrusu evin uçsuz bucaksız salonunda kafese kapatılmış bir kuştan farksız görüyordum kendimi. Amcamdan ya da yengemden söz gelmesin diye durup durup başlayan, giderek adamakıllı dayanılmaz hale gelen kaşıntılarımı unutmak için neler çektiğimi bir ben biliyordum. Ellerimi dizlerimin arasına kıstırıp put gibi oturmalar... İçimden dualar mırıldanmalar... Öyle bir Allahın cezası koltuğa oturmuşum ki, en ufak bir kıpırdanışımda garç gurç ortalığı birbirine katıyor, bir anda tüm gözlerin üzerime çevrilmesine yol açıyordu. Bu yüzden göze batacak hareketlerden kaçınıyordum. Oturduğum hasır koltuktan, başımı şöyle biraz yana eğersem, cumbanın gerisinden kurşun kaplı bir kubbeyle, sonradan minare olduğunu öğrendiğim kulemsi bir yapının bir bölümü görünüyordu. Anneme, daha ne kadar oturacağımızı ve ne zaman kalkacağımızı sormaktan fırsat buldukça, bu kubbeye konmaya çalışan kuşları ve minarenin çatıyla birleştiği yerde yosun bağlamış taşların arasında nasılsa fışkırmış, küçük bir incir fidanıyla kadife kırmızısı çiçekler açmış hüsnüyusuf dışında ak bulutların renk kat-

tığı bir avuç gökyüzünü seyrediyordum. Bu bir avuç maviliğin ortasında görünüveren bir küçük buluta biniyor, dizginleri kaptığım gibi mahmuzluyordum onu. Çocuk beynimin İstanbul'unun düşsel sokaklarında koştur babam koştur... Anlata anlata bitirilemeyen Beyoğlu'nu, Galata Köprüsü'nü, Topkapı Sarayı'nı, altı narin minarenin bir başka büyü kattığı o nazlı gelin Sultanahmet Camisi'ni, dillere desten Kapalıçarşı'yı dolaşıyordum. Bu arada kalabalığı fırsat bilip şu ünlü yankesici ya da kapkaççıların hışmına uğrayıp uğramadığını denetlemek için sık sık dirseğimle paramın –eniştemin verdiği harçlıkları amcam gibi fanilama diktirdiğim gizli cebe saklamamıştım; yengemin ne hikmetse benimkini beğenmeyip kendi oğlunun eskileri arasından seçip giydirdiği kısa pantolonun cebine koymuş, çengelliğne ile de ağzını tutturmuştum– üstüne koymayı da ihmal etmiyordum.

Az sonra bir de bakıyordum ki yine o lanet konakta, o lanet koltukta sıkıntıdan kıvranıyordum. Kaçamak yollu, ilkokulu bitirdiğim yıl eniştemin armağan ettiği, aradan koskoca iki yıl geçmesine rağmen geceleri yatağa girdiğimde yorganın altına gizlenip yeşil yeşil parıldayan rakamlarını izlemekten usanmadığım fosforlu saatime bakıyordum. Ne olmuşsa, o hınzır da bana inat bir işgüzarlaşmış! Günübirliğine geldiğim şu İstanbul'u enikonu gezemeden çekip gitmemi istercesine fırıl fırıl ilerliyor. Baksana şimdiden ikiyi bilmem kaç geçiyordu...

Sıkıntıyla bir anneme, bir ablama bakıyordum. Onlar da adamakıllı bunalmış olmalı, habire, duvarları süsleyen ikonlara, eski konağın koca salonunu boydan boya kaplayan havi dökülmüş taban halısına, çevresinde eniştemin, amcamın, Manoli Amca ve baldızı Melina'nın büyük bir coşkuyla yılan hikâyesine dönen konkenlerini oynadıkları oymalı yuvarlak masaya bakıp burun kıvırıyorlardı. Böylece dudak büküşleri ya da omuz

silkişleriyle eşyaların gözümde değer kazanmasına ya da hiçleşmesine yardımcı oluyorlardı. Örneğin Matmazel Melina'nın dantel buluzu, sehpaların üzerini süsleyen örtüler, salonun bir köşesinde ağaç gibi dikilen baldırı bacağı ortada şu abanoz kadın heykeli; Manoli Amca'nın güzel sanatlarda okuyan kızı Rea'nın –ilk hoşbeşin ardından annesiyle birlikte, sular kesilmeden mutfağı bir haline yoluna koyma gerekçesiyle ortadan kaybolmasının üzerinden tam dört buçuk saat geçtikten sonra karabatak gibi yeniden ortaya çıkmıştı– sunduğu kahve de, fincanlar gibi hiçleşen şeyler arasındaydı. Mum lekesinden geçilmeyen şamdan, üzerinde çıtı pıtı bir balerinanın saat başlarını haber verdiği porselen saatin bulunduğu heyula salon radyosu... Bu arada kadife perdelerle balerinali saat, Rea'nın kendisi, sehpaların birinin üzerindeki gümüş şekerlik ile annemin ikide bir alıp uzun uzun inceledikten sonra halis fildişinden olduğuna karar verdiği sigaralıksa beğendikleri arasında giriyordu.

Çevre incelemesinden usanıp hohlayıp puflayarak ellerini ovuşturmaya koyuduklarında koskoca kadınken kendilerinin bile sıkıldığını, el kadar çocuk olan bizlerin kim bilir ne kadar bunaldığımızı söylüyor, Manoli Amca ile baldızı Melina'ya homurdanmaya başlıyorlardı. Bu ne kadar oyun merakıymış ki, daha bismillah adımını atar atmaz, mal bulmuş mağribi gibi saldırmış amcamla eniştemi masaya çekip kareyi kurmuşlardı. Peki onlar öyle yaptı, ya ötekiler? Hadi diyelim, enişteme de söyleyecek bir şey yok. Misafirdi, önünde büyüğü vardı, ayıp olmasın diye uymuştu. Ya öteki kıllıya ne buyurulurdu?.. Kazık kadar herif!.. Demiyor muydu ki, babam oyunun sırası mı, neye geldik ne yapıyoruz? Bu adamlar İstanbul'a el âlemin Manoli'si ile zilli baldızının konkenlerini seyretmeye gelmediler a!.. Götürüp gezdireyim şunları biraz... Saat öğlenin üçü olmuş, kılı bile kıpırdamıyordu herifçioğlunun...

İçimden geçenleri okurmuş gibi konuşmalarını duydukça biraz ferahlıyorsam da, elime bir şey geçmiyordu ki!.. Amcamın arkasından homurdanıp onun mıhsıçtının biri olduğunu söylemeleri önemli değildi ki benim için!.. Babamın yedi çocuğun rızkından kesip onlara teneke teneke yağlar, ballar, kavurmalar, kangal kangal sucuklar, oğulları evlenince elinde hazır para bulunsun diye her fırsatta reşat altınları göndermesine karşılık, sözüm ona bir jest yaparak günübirliğine de olsa bizi İstanbul'a diye, getirip bu küffarın evine kapattığını söylemekle ne değişecekti ki!.. Maksadının masraf yapmadan akşamı etmek ve tren saati geldiğinde bizleri önüne katıp yeni baştan Adapazarı'na götürmek olduğunu zaten biliyorduk. Asıl ağrıma giden, Adapazarı izlenimlerimi anlatırken –onu altı yıldır dinliyorlardı zaten– yeni şeyler katamayıp resim derslerinde gerçek bir İstanbul manzarası değil de, yine takvim arkalarından tanıdığım altı minareli camiyi ya da denizin köpüklü suları arasında yükselen bir minyatür şatoyu andıran Kızkulesi'ni çizmek zorunda kalacağım düşüncesiydi... Yoksa herkesin ayrı tabakta yediği bir sofra, tuvaletinde suyu bulunan bol güneşli bir ev... Sadrettin'in babasından aşırdığı kırmızı uçlu incecik belli hanımeli sigaralarını tüttürüşümüz, yeşil ceviz kabuklarıyla kendimize sonradan koyulaşıp kestane rengine dönecek olan bıyıklar yapışımız... Sapanca'nın berrak sularında efsaneleşmiş kasabanın hâlâ ayakta durduğu söylenen minarelerini arayışımız... Demiryolu işletmesinin Çark Suyu kıyısındaki çay bahçesinde, çekirdek çıtlatarak, ağızlarımız bir karış açık, ulusal güreşçi bilmem kimi seyredişimiz... Böğürtlen, döngel, çitlenbik, kızılcık toplayışımız... Banliyö trenlerine el sallayışımız... Yabancısı olduğu şeyler değildi ki Sivas'taki arkadaşlarımın. Sonra *çiğit, süzek, pörsük* ya da *dadandı* gibisinden sözler ettiklerinde, tıpkı amcamların bana yaptığı gibi *çekirdek*,

süzgeç, solmuş, alışkanlık edindi diye düzeltirken keyiften dört köşe olmak da öyle... Zaten tatilin bitimine birkaç gün kala bizimkilerin gelişi –hem çocuğu alır döneriz, hem de bir hava değişikliği olur, diye düşünmüşler– üzerine, amcamla yengemin kapalı kapılar ardında uzun tartışmalar sonucu bizi günübirliğine İstanbul'a götürmeye karar verdiklerini duyunca sevinçten uçuşum... İşte bu yeni şeyler arayışımdan kaynaklanıyordu. Bilinmeyen bir dünyayı keşfederek kendi merakımı gidermek; bu arada yeni öğrendiğim şeyleri ileterek arkadaşlarımın hayranlığını kazanmak...

Gelgelelim koskoca günün yarıdan fazlası geçip gitmiş; şu ana kadar arkadaşlarıma anlatacak bir şey yakalamış değildim henüz. Neyi anlatacaktım? Günlerce süren hazırlığı mı? Bavulları birer birer elden geçirip neyin giyilip neyin giyilmeyeceğine karar veren yengemin, ablamın saçını topuz yapışını; emprime elbisesinin eteğini sonradan açılacak biçimde bastırışını; annemin atkısını beğenmeyip başına siyah şifon örtüşünü mü?.. Amcamın bir köşesinde fildişi rengi tüy bulunan fötr şapkasının günler önceden buzdolabına konulup tüylerinin kabartılışını mı?.. Annemin deyimiyle hesaplı kitaplı amcamın, boyunlarında altın, kollarında bizeliklerle gelip bu lanetleri başına bela ettikleri için annemle ablamın ağızlarından girip burunlarından çıktığını, sonra da hepsini çıkarttırıp gramlarını, ayarlarını birer birer not edip Hamdabla diye bir yaşlı kadına emanet edişini mi?.. Yoksa biri çıkar gelir korkusuyla ışık yakmadan tüllerin gerisinde geçirilen korkulu bekleyiş saatlerini ya da yiyecek parası verilmesi düşüncesiyle hazırlanmış yiyeceklere sahip çıkmayıp banliyö treninde unuttu diye annemin amcamdan yediği zılgıtları mı?.. Herkesi kendime güldürmekten başka neye yarardı ki, o korkulu bekleyiş içerisinde, amcamın, sigarasını pencere yakınlarında değil de dip odalardan birinde içmesi

konusundaki uyarısı üzerine, eniştemin havalanışını anlatmak... *Haydi, toplayın bavulları, Sivas'a dönüyoruz. İçine n'ederim şu manyakların İstanbul'unun!..* diye tutturup ablamla annemi eline ayağına kapanmak zorunda bırakışını söylemek. Arifiye istasyonunda gecenin on ikisinden bilmem sabahın beşine altısına kadar süren sıkıntılı bekleyişten, demiryolunun karşı gecesindeki otların arasından fırlayıp üstüme geliyormuş izlenimi veren ateşböceklerine karşı kendimi yalnızca gözlerimi yumarak savunmaya kalkışırken dalıp gidişimden söz etmek... Haydarpaşa garının mahşeri kalabalığında amcamın ağzı açık ayran budalaları gibi sağa sola bakacağımıza, elele tutuşup yürümemiz, bir kaybolursak alimallah kendimizi hangi batakhanede bulacağımız konusundaki uyarıları... Telaş telaş kendimizi attığımız vapurun penceresinden gördüğümüz uçsuz bucaksız mavilik... Dört köşesinden kavradığı çivit rengi muşambayı yere yayarak irili ufaklı bir deste tarağı bilmem kaç kuruşa satan adamın, çoğunu çözemediğim laf cambazlıkları... Tıkış tıkış bir tramvayın makaslarda iyiden iyiye azıtan sarsıntısının insanın açlık duygusunu körüklemesi... Kaybolurum diye şöyle bir pencere önüne gidip dışarıyı izlememe bile izin vermeyen amcamın, kaçırırız korkusuyla önüne gelen, bir sonraki durağın Laleli olup olmadığını sorması. Bir başka yer söylendiğinde de *Ossurayım Gülhanesi'ne!* diye omuz silkmesi... Bunlar arkadaşlara anlatılacak şey miydi?

Bir, iki, üç... yüz, bin, bin bir, bin iki... üç bin bir... Sil yeni baştan!.. Biiir, kii, üüüç... Gel gelelim saymaların ya da duaların bir yararı olmuyordu ki!.. Masadakiler veryansın konkenin gözüne!.. Bir de bol bol sigara!.. Zaman zaman çektikleri bir kartla ışıldayan ya da patlamış balon gibi sönüveren yüzlerini izliyordum. Üzüldüklerini gördükçe yüreğim yağ bağlayarak... Ara sıra bizimkilerin, Manoli Amca'nın ilk karısı rahmetli Lütfi-

ye Hanım'ın annesi Mükerrem Hanım ile konuşmalarına kulak kabartıyordum. Gülmem mi, ağlamam mı gerektiğini kestiremeden. Sabahleyin tramvayın loşluğundan dışarının parlak güneşine çıkınca kamaşan gözlerimizi ovuşturayım, bir temizleyici dükkânının açık kapısından yayılan keskin gazyağı ve ilaç kokusundan tıkanan genizlerimizi temizleyelim derken kaşla göz arasında kendimizi bulduğumuz bu eski konağın gıcırtılı merdivenlerinde, yengemin kısa bir önbilgiyle Manoli Amca'yı tanıtırken sözü geçen ölmüş karısının anasının duymayan kulaklarıyla her şeyi yanlış anlaması... Durup durup anneme tek erkek çocuğu olup olmadığımı sorması. Defalarca söylendiği halde hâlâ Sadrettin ile yaşıt olduğumuzu kavrayamayıp benim ondan kaç yaş büyük olduğumu merak etmesi... Belki kıpır kıpır dudakları arasında başladığı cümleyi daha yarıya gelmeden unutup bir başka şeyden söz edişiyle kolay kolay insanı sıkacak biri değildi, ama benim amacım, burada bu yaşlı kadının başındaki fese, titrek ellerine, ara sıra takılıp kalan gözkapaklarından birini elinin yardımıyla aşağı yukarı indirip kaldırarak yeniden çalışmasını sağlayışına gülmek değil, İstanbul'u görmekti.

Yüzümü gözümü buruşturarak tam karşımda oturan Sadrettin'e hoşnutsuzluğumu sezdirmeye çalışıyorsam da boşuna çaba!.. Uyuyor mu, kısa pantolonunu giydiğim için bana mı küsmüş, yoksa herkesin 'Maşallah ne uslu çocuk yetiştirmişsin ayol!' diye annesini pohpohlamasını mı istiyor bilinmez, oturduğu koltukta abanoz heykelden farksız. Elini kolunu oynatmasından geçtik, gözkapaklarını bile kırpmıyor, mübarek!.. Bu durumda, sayıları yazan Matmazel Melina'nın konuşmalarından kendimce oyunun bitimine bir süre tanıyıp buna on on beş dakikalık veda hoşbeşini de ekleyerek, kararmaya yüz tutmuş oyma kafeslerin, vişneçürüğü kadife perdelerin, duvardaki aziz resimlerinin daha bir

ağırlaştığı bu uğursuz evden kurtulup kendimi İstanbul'un bal dök yala sokaklarına atacağım saati düşlemek... Kubbeyi, minare parçasını, güneşin kubbenin gerilerine doğru çekilmesiyle daha bir dirilip canlanma olanağı bulan incir fidanıyla hüsnüyusufu izlemek... Susuzluğumu bastırmak istercesine gökyüzünün maviliğine bakıp dururken, annemle ablamın homurtularını duyuyor, açlıktan, susuzluktan, helasızlıktan bitmiş bir halde onları destekleyici bir davranışta bulunamıyordum. Annem sinirinden işi gırgıra vurmuş olmalı, durup durup bir şeyler çıkarıyordu. Örneğin sabahın sekizinde mutfağa girip ikindi ezanları okunduğu halde yüzünü görenin hacı olduğu Eftalya Yenge'nin konuşurken ağzının yana kayışının taklidi... Kaş göz ederek ablama, yengemin daha sabahleyin merdiven başında gül gibi kocasını bırakarak gelip bu gariban Manoli'nin başına bela olduğunu söylediği ve arkasından olmadık laflar ettiği Matmazel Melina ile çabucacık kaynaşışını gösteriyordu. Bu arada Büyük Hanım, yani Manoli Amca'nın ilk karısının annesi Mükerrem Hanım da bu gırgırlardan payını alıyordu kuşkusuz. Bir hanımın ceket, üzerinden siyah bir şifonla sıkı sıkı tutturulmuş –kenarları çil çil altınlarla bezenmişse de düpedüz erkek fesiydi– fes giydiğini, hele de elinde kocaman bir kehribar tesbih, bilmem nere zamparaları gibi onu öyle şakırdata şakırdata çektiğini görmediğimizden gırgıra alınacak baş kişinin bu yaşlı kadın olması doğaldı. Ayrıca kulağının ağır işitmesi bunu iyice kolaylaştırıyordu. *Şişşt! Münevver! Hele şunun kuruluşuna bak Allahım seversen! Zaptiye nazırları gibi kasıldıkça...* diye fısıldadığında, kadıncağız dudaklarının kıpırdandığını görüp *Efendim evladım, bir şey mi dedin?* diye başını titreterek gözlerini dudaklarına dikince: *Fes, diyorum. Eskiden adetmiş, takıyormuş herkes demek ki! Bayağı da yakışıyor hani. Ne güzel hamam gibi sıcacık tutuyordur*

başınızı!.. demesi daha kolay oluyordu. *İstanbul, İstanbul!.. İstanbul dedikleri de bu muymuş? Dört duvarın arasında ibibik gibi bekle dur. Duvar sana baksın, sen duvara. İçine edeydim ben böyle İstanbul'un!.. Evimin suyu mu çıktıydı!..* da öyle olmuştu. Yaşlı kadın fesini süsleyen çil çil liraları şakırdatarak *Efendim evladım, bir şey mi buyurdun?* larından birini daha geveleyince: *Burada böyle kukuman kuşları gibi oturmaktan canı sıkılıyordur Büyük Hanım'ın* diyorum'a çevirmişti hemen. Beriki de güzel güzel yanıtlamıştı. Sıkılmıyordu. Cami şuracıkta, burnunun dibindeydi. Vakti gelince namazını kılıyor, ara sıra gaflet çöktüğünde de uzanıyordu. Yine gaflet çökmüş olmalı, daha sözünü bitirmeye kalmadan başı önüne düşüyordu. Neyse ki gaflet çöküyor da, annemin, sabahtan beri mutfakta tabak çanak sesleri çıkarmaktan, ortalığı soğan kokularına, yağ cazırtılarına boğmaktan başka bir şey bilmeyen "yamuk ağız"a aktardığı küfürleri duymuyordu. Böylece annem de, ablamla benden başka duyan olmayacağından emin bir şekilde homurdanmalarını gönül rahatlığıyla sürdürüyordu. Gerçi Sadrettin'in abanoz heykelliğinden eser kalmamıştı. Ama yine de dünyayı görecek halde değildi. Oflayıp puflamalar, ha bire kaşınmalar, bahriyeli elbisesinin metal düğmelerini büküp durmalar... Bu arada birkaçını da haklamıştı bile. Birinin bakışlarını üzerinde hissettiğinde düğme koparmayı bırakıp dolu dolu gözlerle benim, daha çok arkamdaki duvarda Manoli Amca'nın babasına ait olduğunu sandığım sararmış rahip resmiyle yaldız boyalı bir tahta haçın hemen altındaki lambalığa oturtulmuş çini vazodaki her dem tazeleri izlemeye koyuluyordu.

Bakın beyler, eğer bir programınız varsa, bir yere falan gidecekseniz, biz sizi tutmuş olmayalım. İlla oyunun bitmesine...

Manoli Amca'nın, annemin esnemesinden mi, Sad-

rettin'in fokur fokur fokur kaynamasından mı, nereden akıl ettiyse bulup söylediği bu küçük cümleyle birlikte içimde bir umut ışığı parıldar gibi oluyorsa da, amcamın *Ossurayım gezmesine!.. Otursunlar işte, bu sıcakta buradan serin yer mi bulacaklar...* diye elindeki kâğıdı hırsla masanın üzerine fırlatması, bu ölgün ışığın üzerine bir maşrapa su boca ediyor bir anda.

İşte Sadrettin ile göz göze gelmemiz tam bu ana dek gelecekti. Uzunca bir süre birbirimizi süzecek, aynı anda bakışlarımızı konkencilerin masasına doğru çevirecektik. Bir süre de kaygısızca oyunlarını sürdürmekten gözleri hiçbir şey görmeyen bu dörtlüyü ve daha oyunun başında sandalyesini masanın yanına çekip bir yandan dantelini örerken bir yandan da Matmazel Melina'ya laf yetiştirmeye çalışan yengeme bakacak, sonra yüzlerimizi avuçlarımızın arasına gömüp sinyali alır almaz sahneye fırlayıveren oyuncular gibi başlayacaktık ağlamaya. Hem de ne ağıt!.. Etimizden et kesiliyor sanki!.. Ve bu iki ağlaşma öylesine büyük olacaktı ki yaşlı kadının ne zaman uyandığını, kurşunu ne zaman erittiğini, o koca kalburu ve su dolu bakır tası nereden bulup topal bacağını sürükleyerek ne zaman karşımıza dikildiğini fark edemeyecektik. Bir foşurtuyla yumduğum gözlerimi keskin kurşun kokusu adamakıllı yatışınca açtığımda, yaşlı kadın, ikimizin de kurşunlarını dökmüş, üzerimizdeki kem gözleri dağıtmış, bu arada bizi ferahlatacağına inandığı dualar okuyor olacaktı. Ve başı Sadrettin ile benim çektiğimiz bu doğal tepkiye annem de destek olacaktı. Milleti sirk maymununa çevirerek İstanbul diye getirip şu Allahın cezası mum ve yanmış soğan kokan uğursuz eve tıkan "kıllı"ya: *Ağbi, kalkmayalım mı artık?* demenin zamanı geldiğini anlayacak... Arkasından da ablamın, kaş göz ettiğini gördüğü halde bir türlü oyunun başından kalkıp da yanına gelemeyen enişteme: *Fahrettin, saatten haberin var mı?* diye seslenişi eklene-

cekti. Her ne kadar *Ossurayım ulan saatinize de size de! Komadınız ki adam doğru dürüst şurada birkaç el oyun oynasın!..* diye kızsa da amcamın oyunu bıraktığını görünce sevinecektik.

Gel gelelim, canhıraş bir telaş içerisinde, kendimizi, Haydarpaşa Garı'nın bir kör hattında, altı saat sonra kalkacağı için daha temizliği, revizyonu yapılmamış bir kara trenin, iki üç metre ötesindeki bir yük vagonundan başka bir yeri görmeyen karanlık kompartımanında bulunca hevesimiz kursağımızda kalacaktı.

ERENDİZ ATASÜ
1947

TOZ

"İstanbul'u bunun için seviyorum işte.
Taşlar dile geliyor
bu kentte ve konuşuyor insanla.

–Ahmet Telli'ye–

Küçük kız İstiklal Caddesi boyunca yürüyordu, annesiyle babasının arasında. Annesi, üzerine sıkıca oturan vatkalı keten döpiyesler giyer, hava ne kadar sıcak olursa olsun beyaz eldivenlerini, dikiş çizgileri bacaklarının arka ortasında her zaman düzgün duran ipek çoraplarını çıkarmazdı. Beyaz süet ayakkabıları, hep yeni alınmış gibi tertemizdi. Dimdik yürürdü. Babası keten takım elbiseler giyerdi, hasır şapkası hep başındaydı. Belki, zaman zaman kravat takmadığı olurdu.

İstiklal Caddesi, yüksek tavanları dar bir koridor gibi uzardı. Küçük kızın yaşadığı kentte binalar daha alçak, gökyüzü daha yakındı. Oysa törensi bir yanı vardı buranın, ağırbaşlı, alışılmamış... Mağazalarda sergilenen, annesi ve babasının beğeniyle izledikleri giysiler ilgisini çekmiyordu. Bir an önce Baylan'a veya Hay Layf'a gidip çikolatalı pasta yeselerdi keşke. Ya da Tünel'e ulaşıp trene binselerdi... Tünel çok hoştu işte; İstanbul'a gelmelerin en hoş yanlarından biriydi. O "İstanbul'a gelmeler" ki başlı başına bir törendi. Beyoğlu'na çıkmak, İstanbul'a gelmelerin içinde olmazsa olmaz iki şeyden biriydi. İkincisi vapurla Büyük Ada'ya

gitmek ve kıyı lokantalarından birinde balık yemekti. Küçük kız farbelalı giysiler içinde, üstünü kirletmemeye özen göstererek; annesinin gözlükleri arkasındaki mavi şimşeklerin çakmasından ürkerek...

Beyoğlu'nda, Tünel'de Ada'da, anlamadığı sözcükler uçuşurdu küçük kızın çevresinde. Karalara bürünmüş ak saçlı madamlar vitrinlere bakarken yanında durur, Ada vapurunda karşısında otururlardı. ("Atatürk'ün sağlığında böyle miydi ya..." "Vatandaş Türkçe konuş diye ihtar etmeli..." "Hem memleketimizin en güzel yerlerinde yaşıyorlar...") Küçük kız köşeli tanımlamaların yanı başında, kendi dünyasında yaşardı, çikolatalı pasta hayali ve Tünel heyecanıyla...

Genç kız İstiklal Caddesi boyunca yürüyordu, arkadaşlarıyla birlikte. Törenselliği tüketilmiş, bilinen yanlarıyla yetinilen; bilinmeyenleri öğretilmek istenmeyen (caddeye açılan karanlık, rutubetli yokuşlar gizemli, ama itici)... Gözünü sinema afişlerinden ayıramıyor. Hangisine gitmeli... Sinemalar, sinemalar... Düşle gerçek, yalnız ve çoğulluk... Vitrinlere bakmalı... Param yeter mi acaba... Çiçek pasajı unutulmamalı... "Çiçek pasajında bira içmeden, kokoreç yemeden geçirilen bir İstanbul seyahati, kendini bilen hiçbir Ankaralı üniversite öğrencisine yakışmaz..." Yaşanan, gençliğin bencil coşkusudur. Mekân kimin umurunda... Baylan, Hay Layf kapanmış, ne gam, muhallebiciler var ya... Karalar giyen dul madamlar ölmüş... Vitrin camlarına çarpıp dökülen sözcükler, artık şive şive Türkçe... Kimin umrunda...

Karanlık çökmeden uzaklaşmalı adı kötüye çıkmış İstiklal Caddesi'nden... Geçmişin hortlağı... Makyajı bozulmuş, kirli çamaşırları ortaya dökülmüş yosma... Kapitalizmin, emperyalizmin artığı...

Kırkını geçkin kadın İstiklal Caddesi boyunca yürüyordu. Yirmi yıldır buraya gelmemişti... Her yıl İstanbul'a gelmiş ama İstiklal Caddesi'ne hiç uğramamıştı. Kadın ilk kez geçip giden kalabalıklara değil, durup yüksekten izleyen yapılara bakıyordu; gençliğin kör hayatiyeti yerini orta yaşın buruk duyarlıklarına bırakmıştı... Nasıl da hüzünlü bir güzelliği vardı yapıların... Soylu ve uzak... "İstanbul'u bunun için seviyorum işte... Taşlar dile geliyor bu kentte ve konuşuyor insanla... Yaşadım" diyor, "güzel günler de gördüm ve acı çektim."

Taşlara sinmiş zamanın uzak sesi ulaşıyor kulağıma... "Güzel günler gördüm" diyordu yapılar, "güzel, varsıl ve duyarsızdım. Güzelliğime ve varsıllığıma mağrur, tepeden baktım zeytin ekmek yiyen Müslüman semtlerin sönük akşamlarına. Ama sen söyle, ey göçebelikten kurtulamamış halkın kızı, soydaşlarının bana yaptığı muameleye layık mıydım?"

— Ne yaptık sana ey oymalı taş duvar?

— Unuttunuz... Ahşap gibi yakıp yok edemediniz beni. Unutuşla yıkıma terk ettiniz.

— Haksızsın; bak, ben anımsıyorum. Park Otel'i arıyorum. Söyler misin, nasıl gideceğim oraya?

— Park Otel'i mi?

— Hani İstanbul'u işgal eden General Harrington'un beş çayı içtiği, hani Atatürk'ün dans ettiği, annemle babamın düğünlerinin yapıldığı yer...

— Ey, Türkiye Cumhuriyeti'nin kızı, annen baban hayatta mı?

— Babam öleli çok var... Annemse yaşıyor mu ölü mü pek belli değil...

— Yazın takım elbise giyen adamla eldiven takan kadının kızı, bunca yıldır İstanbul'a gelirsin de, niye şimdiye dek merak etmedin, görmek istemedin annenle babanın düğün töreninin gerçekleştiği oteli?

— Bunu sana anlatmak zor, zarif taş duvar... Bizler

geçmişe yüzünü dönmek isteyen bir kuşaktık... Bizi gelecekten engelleyen her şeyin üstünden atlayıp geçtik... Kitlelerle öylesine ilgiliydik ki çevreyi unuttuk... İnan, iyi niyetliydik...

— Hımmmm... Park Otel... Zor... Hangimizdi acaba? Niye caddede dolaşan insanlara sormuyorsun?

— Bilmiyorlar, tanımıyorlar, anımsamıyorlar. Köşedeki simitçi, berideki kebapçı... Hiçbirinin haberi yok.

— Biz de anımsamıyoruz. Bilmez misin ki insanların belliği bulanıklaştı mı, yapılar çürür. Biz insanların belleğinin yansımasından başka neyiz ki... Kimse anımsamıyorsa, belki de yıkılmıştır Park Otel.

— Yok canım, tarihi bir bina orası...

— Bak, Pera Palas'ı diyorsan, Tarlabaşı'na doğru.

— Hayır, Pera Palas'ı ne yapayım. Ben Park Otel'i istiyorum. Anlamıyor musun... Annemle babam orda evlenmiş, görkemli bir düğünleri olmuş, annem kuyruğu upuzun ipek bir gelinlik giymiş, bulutsu bir duvakla sarmalanmış. Babam siyah frağının içinde pek yakışıklıymış. Varoluşum Park Otel'le doğrudan ilgili, anladın mı...

— Peki, niye annene sormadın?

— Artık bir şey anımsamıyor.

— Neden anımsadığı zamanlar sormadın?

—

— Neden?

— Bilmem. Şaşırtıyorsunuz beni... Hiç düşünmedim.

— Geçmişi olmayan halkın kızı, biraz geç kaldın.

Yer yarılmış, Park Otel içine girmişti. Sormadığın seyyar satıcı, piyango biletçisi, çorapcı, sütyenci, marlborocu, prezervatifçi, çakmak benzincisi, girmediğim kebapçı –muhallebiciler kapanmıştı–, biracı kalmadı... Polis bile bilmiyordu. Tavan arasına atılmış kırık bir bebek gibi duran kadın bilir belki; kırışık yüzü koyu bir makyajın altında gizlenmiş, eprimiş giysileri geçmiş bir şıklığın soluk yansısı...

— Affedersiniz Madam, Park Otel'e nasıl gidebilirim?

Boş gözlerle bakıyor Madam; bu dünyada yaşamıyor.

Sonuçta birisi bildi Park Otel'i. "Gümüşsuyu'na giderken" dedi, "Alman Konsolosluğu'nun yanındadır. Sen, Alman Konsolosluğu'nu sor, herkes bilir." Alman Konsolosluğu'nu herkes biliyordu, az mı vize kuyruğunda beklemişlerdi, ellerinde işçi pasaportları. Alman Konsolosluğu yerli yerinde duruyordu. İyi de yanında görkemli bir tarihi yapıyı andıran hiçbir şey yoktu!

— Park Otel burası, dedi biri.

— Neresi... Orada tahta perdelerden başka bir şey yok ki...

— Evet, Park Otel inşaatı burası. Burada beş yıldızlı yeni Park Otel gökdeleni yapılacak. Hafriyat çalışmaları sürüyor.

— Yeni Park Otel mi? Eskisine ne oldu?

— Ooo, yıkıldı... Siz eski Park Otel'i mi arıyorsunuz? Hay Allah! O, taa 78'de yıkıldı.

— Yıkıldı haa!

Kadın tahta perdenin dibine yıkılırcasına oturdu. 78'den beri yok olan Park Otel'i aramaktan yorulmuştu. Tahta perdenin aralığından büyük çukura baktı. Yıkık Park Otel'in yeri, insanları ve binaları öğüten kentin dev ağzında çekilmiş bir dişin boş çukuru gibi duruyordu. İstanbul, çukurun içinden kadına bakıyor, dişsiz ve çirkin ağzıyla sırıtıyordu.

Kadın son yıllarda bir şeylerin peşindeydi. Müzeleri geziyor, eski yapıları dolaşıyordu; geçmişin izlerini sürüyor, bugünün köklerini arıyordu... Bulamıyordu. Hep hafif bir düş kırıklığıyla ayrılıyordu oralardan. Müzelerdeki tarihi eşyadan geçmişin izleri tozla birlikte silinip gitmişti. Bu muydu? Hepsi bu muydu? Eski, bakımsız sokaklarda kaderlerine terk edilmiş ahşap

evler, zamana ve rutubete dayanamayan malzemenin çürümesinden başka neydi ki... Geçmişte yaşanmış hayatın izi bile yoktu oralarda... Park Otel çukurunun kocaman düş kırıklığında "geçmiş"in kesin anlamı tartışmasız biçimde kadının karşısında dikilmişti. Kadın, görünmez, geçit vermez, cam gibi kesici ve can atıcı bu "geçmiş"te geleceğin izdüşümlerini görüyordu... Yorgun gövdesi, gözleri ve algılayışıyla bu hayallere daldı.

Önce geçmişe dair hayaller bir belirdi bir kayboldu, mutlak geçmişin gerçek perdesinde. Park Otel'in şık salonları yıkılıp yok oldu; zarif porselen çay takımları perdeye çarpıp tuzla buz oldu. Grayderin aç ağzı annemle babamı yakalayıp göğe doğru savurdu. Annemin ipek gelinliği hıçkırır gibi bir sesle yırtıldı, grayderin dişlisine takılıp; lavanta ve naftalin kokularını toz ve duman boğdu. Takım elbiseler, hasır şapkalar, arkası dikişli ipek çoraplar, vatkalı omuzlar, görevin ve sorumluluğun dapdaracık dimdik yokuşu, Cumhuriyet'e duyulan katıksız iman, bastırılan ve hiç sorulmayan ulusal ve ailesel sorular, ana babalık yetkesi, soluk gri sislere dönüşen mavi şimşek gözler... Hepsini grayder toza ve kuma dönüştürdü. Taksim'e, İstanbul'a, giderek bütün Türkiye'ye yayılan inşaat kumu ve tozuna...

Sonra şimdiye ait görüntüler üşüştü çukura. Taksim'deki hamburger reklamları, İngilizce ve Arapça sözler, maşlahlı Arap turistler, siyah çarşaflı kadınlar, şaşkın dolaşan işsiz Türkler. Hepsi çarçabuk toza karıştı ve gelecek belirmeye başladı.

Gökdelenler yükseliyordu çukurun içinde. Garip bir dil uçuşuyordu gökdelenlerin arasında. Garip harflerle yazılmış ışıklı bantlar dolanıyordu yapılara.

Kadın:

— Bu Türkçe mi, diye sordu.

— Evet, dedi bir ses.

— Peki, "ö"lerin, "ü"lerin noktalarına, yumuşak "g"lerin şapkalarına ne oldu? Nerede büyük ses uyumu, küçük ses uyumu nerede? "Ç"nin noktası nereye gitti?

— İnce harflerin noktalarını bilgisayar daktiloları yuttu. Eskimiş bir dille neden bu kadar ilgilisin?

— Nedeni var mı? Ben Türkçe'nin bir yazarıyım. Dilimin katledilmesine seyirci mi kalayım?

— Ooo, dünya tarihinde unutulan ilk dil Türkçe mi?

— Peki, şimdi geçerli olan dil hangisi?

— Amjaparap.

— Yani...

— Yani Amerikanca, Arapça, Japonca karışımının bilgisayara uygalanmışı.

— Benim ülkemde artık bir dil mi konuşuluyor?

— Evet, yoksullar, bilgisayarı olmayan zavallılar hâlâ Türkçe konuşuyorlar.

— Amerikanca, Arapça, Japonca... Avrupa dillerinin modası hepten geçti ha... Benim zamanımda insanlar, herhalde benden öncekiler de, Avrupai başkalığı yakalamak isterlerse Beyoğlu'na koşarlardı. Şimdi nasıl?

— Şimdi Galleria var. İnsanlar Amerikan düşünü özlediler mi Galleria'ya gidiyorlar, ışıklı geniş yollarında yürüyor, vitrinlere bakıyor. Amerikan yiyecekleri atıştırıyorlar ayaküstü; kendilerini iyice yeni dünyalı hissediyorlar.

— Hiç sevmem Amerikan görgüsüzlüğünü yansıtan büyük mekânları.

— Beğeniler değişir.

— Beyoğlu ne oldu?

— Açık hava müzesi.

— Ya tren...

— Müzenin bir parçası.

— Yıkımlar durdu mu?

— Evet.

— Kimler geziyor bu müzeyi?

— Tarih bilen yabancı turistler. Ada'da da onlar var. Helikopterle gidiyorlar oraya. Marmara üstünden vapurların bile geçemeyeceği denli kirlendi.

— Aman Tanrım, o kadar kirlendi ha... İç turizm öldü mü yoksa? Yerli turistler nerdeler?

— Galleria'da.

— Peki, ya nostalji... O da mı öldü, Marmara Denizi gibi...

— Nostalji artık Galleria'da merkezleniyor... Anlamalısın, Galleria artık eskiye ait. Alışveriş merkezi ve alışveriş biçimi artık ordan uzaklaştı. Şimdi ulaşım helikopterle, gündelik beslenme haplarla. Nostalji ise viskiye katık edilen çiğ köftede, elektronik gitarla çalınan göbek havasında.

— Ne... Bütün bu gündelik bayağılıklar... Amerikanvari arabesk yaşam... Nostalji Beyoğlu'nun iç sızlatan güzelliğinden buraya kadar mı düştü?

— Beyoğlu bir düştü, kimse onu yaşamadı; ne annen, ne baban... Varoluşunla hiçbir ilgisi yok Beyoğlu'nun. Tülsü bir düştü o; bolluk, hoşgörü, sınırların ötesine taşıma ve kaynaşmadan dokunuş... Ve en önemlisi kabul edilebilirlikten... Halkının kavuşamadığı şeyler bunlar... Düşlerin temel özellikleri hiç değişmez, somutlaştıkları simgeler değişse de... Beyoğlu düşü, şarap ve havyar. *Aida* ve kanto, Akdeniz limanlarında şıkırdayan altın... Galleria'da da bir düş... Boğaz'a karşı varsıllaşan müteahhitler, viski, çiğ köfte, Madonna geçmişe karışınca güzelleştiler, anılarda çirkinliklerin üstü örtülür. Kitlesel ve bireysel belleğin yaşamı katlanılabilir kılan küçük bir yanılgısı...

— Neler oldu benim ülkemde, diye korkuyla sordu kadın. Cumhuriyet'in başına bir şey mi geldi.

— Durulmaz denizler dalgalanmadan. Ve fazlaca durgun kalmaz hiçbir deniz.

— Bu ne demek yani?

— Bunun adına tarih diyorlar. Şu varki senin ülkendeki dalgalanmalar hep birbirine benziyor.

— Peki, neden?

— Sen belleksiz bir ülkenin, yorgun ve yaşlı bir halkın ve uygarlığın eskidiği bir çağda büyümeye çalışan çocuksu bir ulusun kızısın, unuttun mu?

— Sen kimsin, diye sordu kadın, bu nereden geldiği belli olmayan ve her yeri kaplayan sese. Çok tedirgindi.

— Zaman... diye inledi grayder.

— Zaman, diye fısıldadı uçuşan kum taneleri.

— Zaman, diye içini çekti su, toprağın emdiği...

— Zaman, sana dokunamıyorum, tutamıyorum seni...

— Elbette tutamazsın, hücrelerinin içinden geçiyorum ben.

Yaşlı kadın İstiklal Caddesi boyunca yürüdü, içinde geçmiş. Sonunda onu bulmuştu, bir türlü erişemediği geçmişi. Cadde boyunca uzanan yaşlı ve güzel yapılarla onu ayıran dış sınır artık çözülmüştü. Binaların taşı ve harcı ve kadının eti ve kemiği hep birlikte artık geçmişe aitti. Yaşlı kadın varlığının ne kadarı geçmişin düşü, ne kadarı şimdiye ait gerçeklik, bilemiyordu. "Şimdi." Öyle bir şey var mıydı? Kitaplarını Amjaparap diline çevirmek üzere bu garip ve çirkin dili öğrense miydi? Hâlâ böyle bir atılımı göğüsleyebilecek yaşam gücü vardı. Değer miydi? Neyin değdiğini bir bilebilseydi? Yahut bıraksa mıydı kâğıda döktüğü düşleri diliyle birlikte unutulsun, tüm yitik diller ve o dillerce söylenmiş tüm düşler gibi... Belki bir gün geçmişi kazan bir düş meraklısının onları gün ışığına çıkaracağı gizli umudunu, bir gelecek düşü gibi içindeki geçmişe katarak geçip gitse miydi?..

Kadın çöküverdiği inşaat çukurunun yanından kalktı. Derin bir uykudan uyanır gibi, bedenini saran yorgunluktan silkelenmeye çalıştı. Gözlerini ovuşturarak çevresine baktı. Her yanı toza bulanmıştı. Elleri kirlenmiş, giysisi lekelenmişti. Her şey ne kadar gürültülü ve çirkindi. Korna sesleri, egzos kokusu, itişen kalabalıklar, ağaçsız kaldırımlar... İçinde şaşılası bir huzur vardı. Tüm Beyoğlu ona armağan edilmiş gibi varsıl hissediyordu kendini. Geçmişin ve geleceğin asıl sahibi oydu. Koşuşturan insanların çoğu onu görmüyor, görenler de üstü başı toz içindeki kadına garip garip bakıyordu. Kum gibi kaynıyorlardı, karınca gibiydiler. Kum tanelerinin, toz parçacıklarının ardında koşuyorlardı, şimdinin, var olmayan bir şeyin.

"Şimdisi yitik" dedi kadın kendi kendine.

Yontuyor geçmiş bilgisiyle
gelecek belki olur diye taşı,
taşını kokluyor
*yontu dağılıyor.**

* 70'li ve 80'li yıllarda şiir yazan ve çok genç yaşta intihar eden Nilgün Marmara'nın dizeleri, *Daktiloya Çekilmiş Şiirler* kitabından. (Şiir Atı Yayıncılık, 1988)

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER
1948

HAYDARPAŞA – 19.35

"Yine koşmaya başlayacaklar.
Tabakhaneye yeni sefer.
Haydi düşün bunu, düşün
Allah'ın belaları.

Bu son şans, dedi. Bu trenden de inmezse... Kötü... Trenden inip koşturanları doğrudan görebileceği bir yer bulsa iyi olacak. Dışarı çıkmadan önce şapkasını çıkardı, kulağının üstündeki saçları eliyle geriye doğru taradı. Şapkasını yeniden, biraz yan, biraz afili, geçirdi başına. Şapka iyi. Hem tepesindeki boşluğu kapatıyor, hem de yerine göre ciddi, yerine göre fiyakalı bir hava veriyor.

Yolcuları gözlerken evi düşünmekten kendini alamadı. Yoğut makinesini götürdüğünde olan olacak bu gece gene. "Adam, deli misin?" diyecek. Makinede de öyle demişti. "Buna mı verdin o kadar parayı? Ne yapıyormuş bu alet? Madem makine? Makine olarak ne yapıyor? Sütü ben koyduktan, mayayı çaldıktan sonra, ona ne iş kalır? Üstünü örtüp sıcak bir yere koysam yoğurt olur zaten." Her şeyi bilir ya, yoğurt makinesini de bildi. Anasının evinde de varmış gibi. Sen hayatında gördün mü böyle bir makine, demedi; ama inat etti, geri de götürmedi. Yılmadan, bıkmadan her gün söyledi kadın: "Adam, ne yapacağız bunu, ver geri, al parasını." Baktı ki aldırmıyor, bu sefer de falan evleniyor, ona götüre-

lim; filanın sünneti var, ona hediye edelim, diye tutturdu. Yine aldırış etmedi. Sonra sonra unuttu kadın. Kullanmadı; ama sözünü etmekten bıktı. Şimdi yine öyle olacak. "Bu nedir?" diyecek. "Berberliğe mi heves ettin herif?"

Bekleme salonunun dolmaya başladım görünce sağdan soldan koşuşanlara bakmaktan vazgeçti. Gelirse buradan başka yolu yok ki! Mecbur, buradan geçecek. İçeriyi yalnız bırakmaya gelmez. Neler yapmaz bu hergeleler, jetonsuz geçmeye kalkarlar, kavga çıkarırlar, birbirlerini bıçaklarlar.

İşte bir tanesi, koca bankın tam ortasına balkabağı gibi kurulmuş. Kimse gelip oturmasın. Ötekiler insan değil çünkü, beyimiz tek başına oturacak, sonra da cevahir bucakmış gibi burnunu oyacak. Madem burnunu karıştıracaksın, git bir köşede karıştır, herkesin içinde ayıp değil mi? Oturacaksan, bankın bir yanma otur. Babanın malı mı? Hayır beyim, görgü yok. Bunlar böyledir, en kalabalık yerde bile evinin helasındaymış gibi davranırlar. Öküz gelmişler, öküz gideceklerden.

Ötekinin, kapının yanındaki tipin ne zaman içeri girdiğini görmedi. Dalmış olmalı. Girerken görse bir laf söyler kendine getirirdi onu. Esrarkeş kılıklı biri, suratında meymenet yok. Esrarkeş dediğin başka türlü mü olur? Belli işte. Gözleri kan çanağı gibi, bakışları yamuk, bulanık.

"Ne o? Şimdi de berberliğe mi soyundun?" diyecek. İstediğini desin, kim takar? Ama dili durmaz ki komşulara da anlatır: "Berberlerin ense kıllarını aldıkları traş makinesi. Şu pense gibi olanlardan. Kalkmış onu almış." Sonra o kadınların kocaları alay eder gibi sorar kahvede, sokakta: "Yahu, sende traş makinesi varmış, bir gece alalım da..." Yıllarca her rastladığına kocasını çekiştirdi; bıkmadı, usanmadı. Ama ona öyle yüksek sesle, uzun boylu çatamaz. Sıkar biraz. Çocuklara anla-

tır, kardeşlerine, akrabalardan kim gelirse: "Bu adam var ya, hiç kafası çalışmıyor. Geçen sene yoğurt makinesi almıştı, beyninin etini yedim. Ne yapacağız bunu, küçük çocuklarımız mı var, istedin de evde yoğurt yapmadım mı, diye. Akıllanmamış. Geçen gün de ne almış bakın!" Üşenmeden kalkıp bu makineyi gösterecek, herkesi güldürecek üstüne. "Keserim o dilini" diye söylendi içinden. "Hele bir duyayım. Aldıksa aldık, ne olmuş; sen mi verdin parasını? Üstüne yürüdüm mü pısmasın bir tarafa da göreyim onu. Çok üstüme gelmesin, günah benden gider."

Tam o sırada köşedeki banka oturmuş esmer adama takıldı gözleri. "Höst! Esrarkeş çingenenin yaptığına bak. Avuçlayıp duruyor şeyini. Ulan, herif herkesin içinde otuz bir çekiyor. Utanmaz rezil! Yok canım, tutup yaka paça dışarı atacaksın böylelerini. Ulan, İstanbul size mi kaldı, senin vapurda, trende ne işin var, İstanbul'da ne işin var? Git köyüne, orada eşek, katır düzersin, rezil olmazsın böyle herkese." Kalkıp yanına gitmeye, uyarmaya falan hiç yeltenmedi. Belli mi olur, adam arka cebinden çektiği gibi sustalıyı, nesine lazım!

"İçerde kadın olmasa ben bilirim yapacağımı" diye söylendi içinden. "Kadın görünce efelenir bunlar. Şeyini bırakır, bana çullanır. Şimdi durduk yerde başımıza iş açmayalım."

— Hop hop! İki kişi geçer mi ulan oradan? Ayrı ayrı jeton atacaksınız.

— Paramız yok abi, bu seferlik idare etsen!

— Defol serseri! Git jeton al. Paranız yoksa binmeyin vapura. Babanızın malı mı ulan burası? Gelmeyeyim yanınıza, fena yaparım.

Çingeneden çıkaramadığı öfkesini iki dilenci çocuğa boşaltınca azıcık rahatladı; ama yetmedi. Ötekilere de gözdağı verir gibi homurdanmaya devam etti: "İyi be! Parası yokmuş. Bana ne parası yoksa? Sersem!"

Şunlar da Arap mıdır, nedir? Bu çember sakallılar da yeni türedi. Böcü gibi bir kadın yanında; kızı mıdır, karısı mıdır, belli değil. Adam bile olabilir. Nereden bileceğim o kara çarşafın altında ne var? Buranın güvenliği benden sorulur. Sıyırıp çarşafı tabanca çekebilir, silahla buradaki herkesi tarayabilir. Ne yaşı belli ne cinsiyeti. Allah bilir, geçenlerde gara bomba koyanlar da bunlardandı. Burnumuzun dibinde patladı. Orada bile olabilirdim o anda. İskelede görevliyiz diye gara girmemiz yasak değil ki! Hem oturulur mu sabahtan akşama kadar bu dört duvarın arasında, duvar bile değil, dört tane kontrplakla bir delik, hücre gibi, pencereli bir mezar. Bekleme salonu bile boğar insanı bazen. Elbet dışarı çıkacağız, bazen iskeleye doğru, bazen gara. Yok canım, böyle çaşraf marşaf olmaz. Yasaklaması lazım hükümetin bunları. Buranın güvenliği benden sorulur. İnsanların yüzlerini görmeliyim. Bilmem lazım, hırlı mıdır, hırsız mıdır, ne boktur?

Şimdi hep birlikte vapura doluşup giderler.

İnenlerin telaşına baktı. İki saniye bekleseler olmaz sanki, ille atlayacaklar. Biri düşse denize de şenlik çıksa. Bir zamanlar herifin birinin bacağı kopmuş ya burada. O da acele edenlerdenmiş besbelli. Kopmuş, denize düşmüş. Sanki kaçıyor o meret tren, hepinizi alacak nasıl olsa, nasıl olsa hepiniz yetişip gövdenizin bir kısmını atacaksınız içeri, salkım saçak gideceksiniz. Hem kaçsa ne olur, on beş dakika sonra yenisi gelecek. Bok mu var evlerinizde? Karılarınız güllerini sokunmuş, sizi kapılarda bekliyor sanki. İtiş kakış bir koşu. Koşun koşun, tabakhane sizi bekliyor.

Biraz sonra yeni yolcular doldurmaya başlar salonu. Bugün cuma ya, millet İstanbul'a eğlenmeye gidiyor. Göz açıp kapayana kadar tıklım tıklım olur burası. Hepsi de sorar, teker teker. Az önce, önündekine söylemişsindir; ama o ille bir daha soracak: "Vapur kaçta

gelir?", "Vapurun gelmesine daha çok var mı?", "Yeni mi kalktı?" İşin yoksa cevap ver. Oturun bekleyin işte! Oturmaktan para mı alıyoruz? Ne zaman gelirse biner gidersiniz. Yarım saat geç gitseniz dünya mı yıkılacak? Beyoğlu'nun orospuları yollara dökülmüştür şimdi, Haydarpaşa güzergâhıyla gelecek cici beylerini bekliyorlardır.

Bu trenden inmesi şart. Aslında geç bile kaldı. Çoktan gelmeliydi. Ya gelmezse? Emekliye ayrılacağını söylemiş miydi? Onu hep burada, ne zaman gelse bulunacak, görülecek bir adam sanmamalı. Siyah kadife şapkasını takmış olur gene, uzun siyah mantosu üzerinde. Mantoyu savurmadan, şapkasıyla hava atmadan; utangaç, mahçup, şapkasından bile utanır gibi, az önceki esrarkeşin boşalttığı yere oturacak. Güzel kadın. Bu iskeleden öyle güzel ve kibar kadınlar pek geçmez. Buradakiler, işte şu hödüklerin karıları. Oturmasını, kalkmasını bilmezler, konuşmasını bilmezler, bakmasını bile bilmezler. Odun odun oturur, sonra efendilerinin ardından seğirtirler. O öyle mi? Konuşmadan bile çok şeyler söyler. Esrarkeşin yerinde o oturuyor olsaydı... Hiçbir şey söylemese bile, orada öyle duruşuyla, başka bir şey işte!.. Yaşanacak güzel günleri hatırlatmak gibi bir şey.

Daha önce de geçer miydi buradan? Onu ilk görüşü neredeyse bir ay... Ya ondan öncesi? Daha önce de geçmişse ve görmemişse onu, yuh olsun!

El ele tutuşup Heybeli'ye gidebilirlerdi birlikte, denizcilerin, yani şehir hatlarının dinlenme tesislerine. Başka şey değil. Öyle cinsel minsel... Onu yüzerken görmesini isterdi. Yüzmesini ikna edici bulduğundan, belki üniformadan daha çok. Stil yüzer çünkü. En iyi öğrendiği, en iyi becerdiği şey olduğunu düşünür yüzmenin. Sonra kurulanır, uzanırlardı belki dinlenme odasında. Memelerini okşamasına izin verirse okşardı. O

kadar ama. Daha fazlası yok. Memeleri güzel, çok güzel; dışarıdan bile belli oluyor.

Onu hep bu kontrol odasında mı gördü? Hayır, önceleri öyle görmüştür. İnsanların jeton atmadan turnikeden geçmeye kalkmalarını önlemeye çalışan beyaz saçlı adam. Üniformalı, şapkalı. Kimi kadınların üniformalı, şapkalı erkeklere düşkün olduğunu söylerler, subaylara falan. Subay değilse de zabit takımından sayılır, üniforma da fena durmaz üstünde hani. Onu fark etmeden önce bağırıp çağırmış mıdır insanlara? Onun önünde? Yapmıştır. Çingelere ulu orta küfretmiş bile olabilir. Gelip burada kemanlarının akordunu yapmaya kalktıklarından tepesi atıyor çünkü. Düğün salonu mu burası, gittiğiniz yerde yapın ayarınızı. Anlamıştır. Anlar. O burada Deniz Yolları'nın ne demek, devletin bir temsilcisi olarak bulunuyor. Çalgıcı çingeneler ortalığı yaygaraya boğup turnikenin altından geçmeye kalkmışsa görevini yapacak elbet. Bir keresinde, vapurun gelmesine on dakika vardı daha, dışarıda çay içmeyi teklif etmişti. Nasıl da kabul etti. Tabii canım, durup dururken mi umuda kapıldı? Ama her zamanki gibi değildi, çok kibardı o gün. Kırılamayacak kadar kibar. "Vapur gecikecek" dedi. "Bir çay içebiliriz beklerken." Ismarlamak falan demedi. Hiç denir mi? Kim bilir kimler, neler ısmarlamaya kalkmışlardır da kabul etmemiştir. Ona bile "Görev başındasınız, hiç olur mu?" diye nazlanmadı mı?

Çay içerken yalnızca işinin güçlüklerini falan anlattı, göründüğü kadar basit bir iş olmadığını. Aklına kötü bir şey gelmesin diye karısından, çocuklarından bile söz etti. Bir keresinde İstanbul'a baskına giden bir grubun taşlarla sopalarla nasıl üstüne geldiklerini ve onlarla nasıl başa çıktığını... Çok fazla abartmamış olsa bari, yoksa inanmaz. Akıllı kadın çünkü. Okumuş, belli. Mesleğini söylemedi; ama ya bankada çalışıyordur ya da öğretmendir. Sorduğunda gülümsedi ve geçiştirdi so-

ruyu. Ne iş yaptığımdan size ne, demek istedi. Aptal mı, anladı elbet ve üstelemedi. Belki çaktırmadan adresini öğrenmeye çalıştığını düşünmüştür. Öyle düşünmüşse kötü! Amacı yalnızca onunla ilgili birkaç şey öğrenmekti, başka ne olabilir? Gelmezse günün birinde, onu aramak istese nerede bulacağını falan. Şimdiki gibi. Oysa haftada iki gün buradan geçerdi. Çarşamba akşamları trenden inip soluk soluğa yetişirdi vapura. Elinde büyük bir çanta... Aceleciydi o günlerde. Cuma günleri daha sakin olurdu. Akşamüstü 16.45 vapuruyla gelir, banliyö trenine binerdi. Biliyor; çünkü birkaç kez arkasından gidip baktı hangi trene bindiğine. Yaklaşık iki, iki buçuk saat sonra da dönerdi. Cuma günleri acele etmezdi. Çay içtikleri de bir cuma günüydü zaten. Gece programı, Kadıköy bağlantılı seferler başlamış olurdu ve söyleşmeye daha çok zaman kalırdı.

Bir keresinde çay içmişlerdi, bir keresinde de kontrol kulübesinden çıkıp içerdeki bankta yanma oturmuştu. O gün jeton attırmamıştı ona. Kontrolün önünden, kartla geçilen yerden, turnikeyi kendisi çevirerek geçirmişti de jetonu elinde kalınca nasıl mahcup olmuştu. "Hiç olur mu?" diye söylenip durmuştu. Olur elbet, ikramdır. Bu kadarcık bir şey bile yapamayacaksa dostlarına, onca yıldır burada boşuna mı oturdu?

Peki, çarşamba günü döndüğüne göre ne zaman giderdi? Cuma gidiyor ve dönüyordu. Çarşamba ise yalnızca dönüyordu. Çarşamba döndüğüne göre ne zaman gidiyor? Yoksa bu tarafta oturuyor da, o mu ters anladı? Peki cumalar? Onun gibi bir kadın cuma akşamı niye insin İstanbul'a? Zaten oradan geliyor. Bunu hiç düşünmemiş. Cumaları değil, çarşambaları... Cumada anlaşılamayacak bir şey yok. Durup dururken çamur atılmamalı kadına. Hem zaten öyle bir insan değil o. Pazar günü gidiyordur. Pazarları o izinliydi ya, o yüzden görmüyordur gidişini.

Bu kadar kuşkucu olmaktan utandı. Neredeyse iftira edecekti kadına. "Kadın" diye düşünmekten de utandı. Onca değer verdiği bir varlık, bir melek, "kadın" olur mu? Çok çirkin. Adını bilse... Söylemedi ki! Olsun, bir ad bulunabilir. İlk sevgilisinin adı Şefika'ydı, Karabük'te, ilkokulda. Şefika uymaz. Hımbıl kadınların adı. O bir ceylan. Daha güzel bir adı olmalı. "Leyla" gibi. İnsanın bir sevgilisi olacaksa adı Leyla olmalı. Aşkın adından.

Dışarıda, sigarayı ağızlarından düşürmeden tükürme yarışı yapan veletleri gördü o sırada. "Höst!" diye bağırırdı başka zaman olsa; ama şimdi, tam onun gelme saati. Böyle bacak kadar itlerle dalaşırken görülmek istemez. Üstelik tinerci midirler, balici midirler, ne bok oldukları belli değil. Tam, insanın üstüne sıçrayacak cinsten. Yine de dayanamadı:

— Ulan Marlboro'ya günah, dedi. Pis pis baktılar. Daha ortada vapur yok, girmezler içeri. Biraz daha tükürük yarıştıracaklar.

Şuradan çıkıverse şimdi. Şapkasını kaşının üstüne yıkmış. Sağa sola değil, dümdüz önüne bakarak, tak tak yürüse gelse...

Az önce kabin dar gelmişti, şimdi de salona sığamadı. Karşıdan gelirken görmeli onu, ilk o görmeli; daha merdivenlerin başındayken, filmlerdeki gibi. Sonra uçarak inmeli merdivenleri, koşup boynuna atılmalı, kollarına. Yok, o kadar değil. Öyle birkaç kere gördüğü, topu topu iki kere konuştuğu adamın kollarına atılacak bir kadın mı o? Bak yine kadın dedi. O bir Leyla. Ama bu gece gelmesi şart. Bir ay içinde emekliye ayrılacağını söyleyecek. Bu çok önemli. Öyle, ne zaman geçse onu burada bulacağını sanmasın. Daha neler söyleyecek, hele bir gelsin. Çok fazla düşünmeye gerek yok; onun yanında zihni öyle bir açılıyor, öyle güzel sözler geliyor ki aklına! Şimdi düşünmeye kalksa dünyada bulamaz.

"İndependenta"nın yanışını buradan nasıl seyrettiklerini anlatmıştı şurada çay içtiklerinde. Gözlerini ağzından ayırmadan dinlemişti o da. Ağzına baktırıyor derler ya, öyle. Oysa konuşkan bir adam değildir. Evde yalnız çocuklara kızmak –ne çocuğu, kazık kadar delikanlı oldu ikisi de, büyüğünü sözlediler bile, yakında evlenecek; küçüğü de bugün yarın asker– ya da karısını azarlamak için açar ağzını. Tamam adam, peki baba diye susturulur en kısa zamanda. Oysa Leyla'nın yanındayken dili çözülüyor. İçerde de, bankta yan yana otururken konuştuklarında İstanbul'un su probleminin çözümü için Çoruh'un, gerekirse Fırat ve Dicle'nin suyunun İstanbul'a akıtılabileceğini anlatmıştı. Onun fikri değildi aslında. Bir gece önceki içki meclisinde konuşulmuştu; ama kendisi düşünmüş gibi anlattı. Pek mantıklı sayılmaz, Fırat'la Diçle'nin suyu İstanbul'a nasıl akıtılacak? Ama o gülmedi, ciddiye aldı ve sonuna kadar ilgiyle dinledi.

İçerisi kalabalıklaşmaya başladı bile. İçeride bulunması lazım, görevinin başında. Gelişini göremeyecek, merdivenlerin başında belirişini, kuğu gibi aşağıya, kendisine doğru süzülüşünü; ama olsun, başını kaldırıp onu karşısında görmek de hoş. Birden, rüya gibi. Ya gelmezse? Hiç olur mu, gelecek. Ya o emekli oluncaya kadar hiç gelmezse. Gelir gelir. Az sonra çıkıp gelir. Başında minik şapkası, utangaç, sesini duyurmadan, gözleriyle "Nasılsın?" der.

Hep söylerlerdi de inanmazdı, âşıklar gözleriyle konuşur diye. O konuşuyor. Şapkasının altından ürkek ürkek bakarken, anlatılamayacak bütün şeyleri bulup anlatıyor. Kendisi de konuşabilir mi? Konuşabilirse bir ay sonra emekliye ayrılacağını söyleyecek ilk. Sonra evine gömüleceğini, traş ve yoğurt makineleriyle birlikte ve karısının bitmeyen dırdırıyla. Bunları söyleyemez. Onun için çölde su gibi bir şey olduğunu söylese ya da

insanın birden, dünyanın siyah beyaz değil de renkli olduğunu fark etmesi gibi, yaşamında ilk kez bir şarkı dinlemesi gibi... Bu anlama gelecek sözcükleri bulabilir mi, dili döner mi bunları anlatmaya? Ama belki de söylemeden anlar o. Yalan değil çünkü. Daha güzel sözlerle de anlatılabilir; ama daha güzelini bulamaz. Hele heyecanlanırsa tutulup kalabilir öylece, kütük gibi. Hiç âşık olmadan bu dünyadan çekip gitmek, enayilik değil mi? Altmış beş yıl şu fani dünyayı çiğne; iş güç, borç taksit, okul çocuk derken ömrünü bitir, tam eline âşık olma fırsatı geçmişken... Yok canım gelir.

Onun oturması gereken yere kurulmuş oturan yeni adamı tam bu sırada gördü. Şuna bak şuna! Böyle mi oturulurmuş? Çantasını dirseğinin altına destek yapmış, bir eli çenesinde; öbür elini, iki yana ayırdığı bacaklarının ortasına, aletinin üstüne sallandırmış; başparmağı, orta ve işaret parmaklarının arasında. Sözde uyuyor. Taşar, bulaşır diye düşünmeden gidip sarstı adamı. Gerçekten uyuyormuş gibi "Ha! Hı!" diye, sıçrayarak uyandı herif. Şaşkınlıkla baktı kaldı yüzüne.

— Hemşerim, dedi. "Doğru otur." Ayıp işareti yapmaya devam eden parmaklarını gösterdi; sustalıymış, muştaymış takmadan tekrarladı:

— Doğru otur, yoksa fena yaparım.

Herif toparlandı, alttan aldı:

— Tamam abi, dedi. Affedersin.

Daha fazla üstüne gitmeye gerek duymadı. Leyla burada olmalıydı, şimdi, köpoğlunu nasıl dize getirdiğini görmeliydi. Eğer taşlı sopalı saldırıda yaptıklarına inanmamışsa gözleriyle görmeliydi.

Bu gece yemeğe davet edebilseydi onu. Kızar mı, kırmaz da gelir mi; bilmiyor ki! Onun için ne kadar önemli olduğunu anlatabilse gelir. Becerebilse. Az önce düşündüğü gibi, güneş, su, ışık olduğunu falan söylese... Daha neydi? Demin çok güzel şeyler düşünmüştü.

Bir daha bulur, tekrar söyler onları. Hayatı boyunca, farkında bile olmadan beklediği, özlediği ilk ve tek aşkı olduğunu... Bunlar güzel olmadı. Başka şeyler bulur, nasıl olsa zihni açılıyor onun yanında. Deminkilerden bile güzellerini bulur. Birkaç saati onun yanında, yüzüne bakarak geçirmek istediğini, yalnızca bunu istediğini, bundan sonraki yaşamı için yüzünü, gülümseyişini beynine kazımaktan, gülüşünü, eğer tutarsa elini tutuşunu, öpmez; ama öpüşünü, sözgelişi memelerinin güzelliğini... Uçları diri diridir. Toparlanır, canlanır, dikelir öpülünce... Halil'e söyler. Birkaç saatliğine idare ediver, der. "Bayan arkadaşımla bir yemek yiyip geleceğim." Yanında Leyla'yı görünce nasıl da hayret edecek köpoğlu? Babalık, az değilmişsin sen de, diyecek. Nasıl ayarladın yavruyu? Hayır, Leyla'yı Halil gibi piçlerin ağzına düşürmez. Sus ulan, der. Kapa çeneni. Ya da başka bir şey: Önünden ye, arsız! Herkesin anlayacağı dili bulmak lazım. Leyla'nın yanında çok kibar olacak, geçenki karşılaşmalardan daha kibar. Belki de adı gerçekten Leyla'dır. Yoksa onca isim varken neden Leyla geliverdi aklına? Leyla! Güzel isim, çok güzel isim...

Vapur geldi bile. Ne çabuk geldi. İstesen gelmez. Yine koşmaya başlayacaklar. Tabakhaneye yeni sefer. Haydi düşün biriniz, düşün Allahın belaları. Bunlar da doluşup gidecekler yine. Onun yerine oturan şu serseri de gidecek. Hazır fırsat çıkmıştı, keşke dövseydi herifi.

Treni kaçırmıştır. İlk kez değil ki, bazen oluyor. Sonraki trenle gelir. Gelir mi?

Gelir. O, bekliyor burada. Nasıl olsa bekliyor.

IŞIL ÖZGENTÜRK
1948

ÇINARALTI DEĞİŞTİ Mİ?

"Kitap dolu tezgâhların önünden oyalanmadan, biraz da utanarak geçtim. Ve birden Çınaraltı o akşamüstü olanca hüznüyle çöktü yüreğime."

Gölgelerin uzadığı bir akşamüstü Çınaraltı'ndan geçtim. Güvercinler çoğalmıştı. Bizim kahvemizin, çınarıyla, masalarıyla, fincanlarıyla, insanlarıyla bir zamanlar bizim olan kahvemizin sandalyeleri oraya buraya savrulmuştu. Oturdum kahvemize. Kızlı oğlanlı grupları seyrettim. Oğlanlar yüzlerinde kendilerine yabancı bir gülümseme, büyük el kol hareketleri yaparak konuşuyorlardı. Kızlar çekingendi. Hepsi sigara içiyordu. Sigarasız birlikte olunmuyor. Yanımdan hiçbir şeye dostça gülümsemeyen, belki de gülümsemeyi unutmuş yorgun kadınlar geçti. Çınaraltı güvercinleri ağladılar. Ben ikinci çayımı istedim.

Güvercinlere yem atan âşıklara imrenerek baktım. Sıcacık kavrıyorlardı birbirlerinin ellerini. Yanakları yanaklarına değiyordu. Çok uzun oldu ellerimin böyle sıcacık kavranmadığı, sevda sözlerini unuttum.

Bir akşamüstü Çınaraltı'nda sordum:

Değişen ne?

Kitap dolu tezgâhların önünden oyalanmadan, biraz da utanarak geçtim. Ve birden Çınaraltı o akşamüstü olanca hüznüyle çöktü yüreğime. Adımlarımı yavaşlat-

tım. Senin tanıdık sesini duyabilmek için bir an gözlerimi kapayıp bekledim. Kimse seslenmedi. Ağır ağır açtım gözlerimi, çınarın yaprakları arasında oynaşan güneşi gördüm. Çınarın yalnızlığını duydum yüreğimde. Gecenin sessizliğinde, düdüklerini uzun uzun çalıp geçen posta trenlerinin, birkaç dakikalık mola verdikleri unutulmuş istasyonların yorgun, kederli bekçilerine benzettim onu. İçim sevgiyle doldu.

Adım çağrılsa, tanıdık bir yüz. Nerde?

Değişmedi Çınaraltı. Hayır değişti. Bir garip aldatmaca bu. Değişti.

Sen ne dersin bilmem, bir akşamüstünün insanı şaşırtan oyunlarına. Ne dersin bilmem. Kalabalık koğuşunda bir an dur, dinle beni.

Değişti mi Çınaraltı?

İşte gene o çok sevdiğimiz kendi yaptığı börekleri satan ihtiyar. İki tane aldım. Fiyatını artırmamış. Gel kitap tezgâhlarını dolaşalım, alacak bir şeyler bulursun sen. Yirmi yıl önce basılmış bir Editions Sociales yayını, odanda yakışıksız durmayacağına aklının yattığı bir taşbasması.

Odanı hatırladın mı? Suratın kıpkırmızı oluncaya dek üfleyip sonunda yakmayı başardığın pembe çini çobayı. Sobadan yayılan sıcaklığı. Duvarları kaplayan kitaplarını. Köşesinde renk cümbüşü gibi duran Cézanne tablosunu. Kocaman sakalıyla gülümseyen Marks'ı. Fildişi sahillerinden kopup gelen büyücü maskını. Che'nin purosundan savrulan dumanı. Dünya proletaryasını kucaklamak istercesine kollarını açmış Lenin'i. Nasıl akıl almaz bir sabrın ürünü olduğuna durup durup şaştığımız yerde serili Kürt kilimini, hatırladın mı?

Kaç yaşındaydık bir akşamüstü Çınaraltı'nda?

Erken büyümüş çocuklardık. Hep yeni duyulmadık bir şey anlatmak isterdik çevremizdekilere. İçimizde kök salmış bir yarışma duygusu. Üstelik dehşetli alın-

gandık. Kelimeler tartışıla tartışıla eskirdi masalarda. Kavramlar bozguna uğramışlarcasına yalpalardı. Birbirimizi suçlarken severdik.

Eskiciler geçtiler bir bir yanı başımdan. Anıları satın alırlar mı onlar? Kimse denememiştir bunu, insanlar anılarını sever. Sen de seversin bilirim. Öylesine seversin ki, yaşanılan bunca kederli gün ortasında söz verilen bir boyun atkısının hâlâ getirilmediğini anımsayacak kadar. Yoksa tel örgüler arasındaki siteminin nedeni başka mı?

Güneş bu saatte bile yakıcı. İstanbul'a iyiden iyiye geldi yaz. Plajlar dolacak yeniden. Ayakkabıcı çırakları, tezgâhtar oğlanlar Florya plajlarında bu yıl mutlaka tekvando yapacaklar. Neden mi? Öyle ya bulunduğun koğuşta tekvandolu, karateli filmlerin nasıl salgın olduğunu görmen olanaksız. Öyle salgın ki, hani okulda yürüyüş bildirilerini astığımız tahta vardı, işte oralarda bugünlerde tekvando kurslarının saatleri yazılı. Anlayacağın gençliğin eğitiminde sporun yeri gereğinden fazla önemsenir oldu. Bırak şimdi tekvandoyu, en çok denizi özlemişsindir bilirim. Bir de beni.

Bir akşamüstü Çınaraltı'nda hayatın akışına şaşmamak elde değil. Gel yanıma otur, anlat bana. Hücrenden sözetme hiç. Karanlık gecelerden de. Yaptığın, yapabildiğin çalışmalardan sözet. Fransızca'nı ilerletmişsin, sevindin buna. "En önemlisi, sabrı öğrendim. Günleri nakış gibi işlemeyi" diyorsun bir de.

Kaç yaşındaydık bir akşamüstü Çınaraltı'nda biz?

Delikanlı bir coşkuyla bitirirdik günü, gene delikanlı bir coşkuyla geceye başlardık. Deli bir yürekti bizimkisi. Dur durak bilmez. Aldı mı başını Kaf Dağı'nı aşar da durup şaşardı. Gün olur pireyi dağ yapardık. Dağlar dağlar kaplardı dört bir yanımızı, biz yamaçlarında ezilirdik. O sıralarda güvercinler gene uçardı. Yorgun işçiler geçerdi yanı başımızdan. Bir çocuk kan davasından hasmını öldürürdü.

Görkemli ama köksüz ser çiçekleri gibi boy attık biz ilkyazların bereketli yağmurlarını beklemeden. Hepimizin hep bir yerlere yetişecekmiş gibi acelesi vardı. Bir sonbahar günü Ada iskelesinde rastladığımız o ihtiyar yapı işçisini hatırlıyor musun?

Ne bilge bir adamdı. Yol boyu o söylemiş biz dinlemiştik. "Şu hayat var ya" demişti, "öyle yüz metrede bitiveren bir yarış değil, tökezlene tökezlene yürünen binlerce kilometrelik bir yoldur."

Yüz metrelik bir koşu gibi mi gördük hayatı, devrimi?

Bir akşamüstü Çınaraltı'nda kaç yaşındaydık?

Bir akşamüstü Çınaraltı'nda 'şimdi' kaç yaşındayız?

Çok turist var, batı dünyasının –turistik açıdan– nimetlerini yeni yeni keşfetmeye başladığı bu az gelişmiş ülkede. En çok da Amerikalılar, Almanlar sürüler halinde geçiyorlar Çınaraltı'ndan. Çoğunun yaşı elliden yukarı. Kadınların saçları boyalı, yapılmış. Her gördükleri very interesting (!) şeye "Ay!" nidaları savurarak çekirge gibi saldırıyorlar. Adamların boynunda birer film makinesi. Gözleri hep o şark denince akla gelen feraceli dilberi arıyor, ney ve esrar tüten sokakları. Halleri bana sıkıntı veriyor, ama satıcı çocukların Sultan Süleyman'ın plastikten dökülmüş kılıcını onlara beşer dolardan yutturduklarını görünce gülümsüyorum. Çocuklar dolarları cebe indirirken İngilizce teşekkür ediyorlar ve ardından Türkçe ekliyorlar: "Enayi!" Ağız dolusu gülmek geliyor içimden. Şu turistler bize ticareti öğretiyorlar, yabana atılır şey mi bu?

Dolapdere'deki trikotaj fabrikalarının işçi kızları geçti, kıkır kıkır gülerek. Allı-sarılı ucuz kumaştan yapılmış son moda pantolonları var. Saçları kabarık, kimi boyalı. Benizleri güneşsiz odaların armağanı acı sarı. Yollarını bekleyen delikanlılara çapkınca gülüyorlar. Bu kızlar fazla mesaisiyle şunuyla bunuyla boğaz tokluğuna çalışırlar. Bir gün biri gönlündeki aslana kaçıverir.

Çok geçmez, aslan, postundan soyunup çekip gider. Sonra hep bildiğimiz son. Kimi daha şanslı çıkar. Allah'ın izniyle istenir. Söz kesilir, nişan yapılır. Genç nişanlılar pembe düşler kurarak dolaşırlar vitrinleri. Hiç kullanılmayan kanepeler, dolaplar, büfeler, çay takımları, Amerikan servisleri, martini bardakları alırlar. Borçları gittikçe çoğalır. Ömür boyu borç ödemek için evlenirler. Bunlar nereden geldi aklıma şimdi, hep bildik şeyler.

Gülüşerek geçti işçi kızlar. Birer sevda gülüydü her biri. Açarken solacaklardı.

Biz Çınaraltı'nda kaç yaşındaydık?

Sevdalarımız kaç yaşındaydı?

Biz Simone de Beauvoir'ı, Kafka'yı, Camus'yu okumuştuk. Biz Sosyalizm ve Kadın'ı okumuştuk. Aydınca olmalıydı sevdalarımız. Neydi bu aydınca kadın erkek ilişkisi? Hangi toplumda yaşıyorduk biz? Yoksa bir "ada" mıydı yaşadığımız yer? Nasıl kolay yadsırdık yetiştiğimiz koşulları, nasıl kasabalılığımızı bir çırpıda atardık üstümüzden? Birer yaşamasız yaşama ustasıydık. İlişkilerimizde doğal olan ne varsa yok edip ayrıntılarla boğuşurduk.

Bir akşamüstü Çınaraltı'nda.

Kadın erkek eşittir, dedik.

Bunu derken gece vardiyasındaki işçiler, ilk bir saati doldurmuşlardı. Eşitiz, dedik. Bunu derken mavi gözlü on beşinde bir kız, bir yandan midesinin açlığını bastırmaya çalışıyor, bir yandan da karşısındaki adama davetkâr bakışlar gönderiyordu. Eşitiz, dedik. Bunu derken yan masadaki adam, sarışın arkadaşımızın bacaklarını daha iyi görmek için sandalyesinin yerini değiştiriyordu. Eşitiz, dedik. Bunu derken gazetelerde işgal haberleri baş sütundaydı. Eşitiz, dedik ama yaşayamadık.

Birazdan güneş batacak. Dolu masalar da boşalacak. Çaycı dükkânı kapanacak, tezgâhlar toplanacak. Bu kadar güvercin akşam olunca ne yapar, nereye gi-

der? Hiç görmedim. Caminin avlusuna çekilirler herhalde.

Akşam sofrası kurulacak evlerde. Babalarını bekleyen çocuklar anaları arkasını döndü mü kaçamak kaşıklayacaklar çorbayı. Kıs kıs gülecekler ağızlarını yalarken.

Koğuşta da başlayacak sofra faslı. Bir gün daha geçecek.

Beni bekleyen kimse yok. Bir dostun kapısını çalacağım belki, belki yatağıma girip şiir okuyacağım. Şiir okursam ağlarım mutlaka. Burnumu çeke çeke ağlarım.

Söyle bana, değişti mi? Çınaraltı?

HULKİ AKTUNÇ
1949

BEYOĞLU'NUN KİRLİ TARİHİ

"Bunu unutmamak gerek.
Galata varsa, Beyoğlu onun kalçalarıdır
Bu önce fısıltıyla söylendi.

Bekçinin kaputu duvar gibiydi. Kahverengi ve küçük yağmur izleriyle örtülüydü. Bekçi yan sokağa dalarken biraz duraksadı. Karanlığa girecekti. Gömük bakışlı biri, kül tablası iriliğindeki balgamını yumuşacık bir dudak devinimiyle bekçinin sırtına yapıştırıverdi. İrkilmedi bekçi. İrkilmemesi gerektiğini bilirdi. Hiçbir şey, hiçbir şey değil bu. Yan sokağa, adımlarını aksatmadan girdi. Yalnız, elindeki düdüğü biraz sıkıştırmıştı o kadar.

Bu ya da yüzlercesi. İşte böyle başlıyordu hep.

Yapılar değiştikçe canlanıyor, ama o gizli titremeleri arttıkça artıyordu. Bir yalnızlık, bir kargaşa ve bir bencillikle dolup duran korku, içlerine büyüle küçüle yerleştikçe... Birden üstlerine doğru binlerce kuş havalanıyor ve kalabalık kalabalık o sayısız ayak büyük caddede kimi semender gibi kimi kurbağa eşeyleri gibi dolanıyordu sözgelimi. Birden kendi kendilerine sorarlarsa diye ürkülüyordu. Sorarlarsa, geçmiş kuşakların bütün kara yükü bir çıldırma ya da sara tutarağına döner ve üstlerine binerdi yapıların. Bellere dek yükselen görül-

memiş çöp ve zifir pislik içinde kıvranıp kalmış bir kedi ölüsü durup dururken kıpırdarsa... Bunun da bir ayırdı yoktu.

İnce ipliklere bağlı bir yazgı sarıp sarmalamıştı onu. Öyle ya da böyle her küçük olay, her şeyin sonu olurdu birden. Kalabalıkla iç içe olmanın açmazları. Kalabalık ilerler. Sorarlar. Kimi için korku kimi için sevinçtir, sorarlar. Hepsi hızla bir anlam kazandıklarını, yitiredurdukları ama körtopal olsun aranmadıkları bir anlama doğru yüzerler balık eşeyleri gibi. Eğer sorarlarsa böyle olur.

O içe kazılı harflerini kimse okumazken yüzyıllık havagazı şirketi tabelaları bile okunak kazanır birden. O sabaha dek neyi yaktıklarını, kaç kişinin kendine kıydığını o lanetli buhurla, bir bir düşünebilirlerdi. Tabii, yapılar kurardı bu düzeni. En sessizken en büyük bağıranlar. En içliyken kıya romanları kuranlar. Çünkü niye titresinler bunca çokken. Kedinin ölüsü niye ürkünç bir sessizlik yaratsın. Çünkü onlar çoğalırdı ve onlar çiftleşirdi ancak, bacaklar kasıklar entrikacı bızırlar dörtnal kamışlar değil.

Eğer sorarlarsa gelip geçenler, orada yaşanan her şeyin bir oyuncusu olmaktan, böyle pislik kuyusu bir dere yatağı içinde akıp gitmekten kurtulurlardı. Belki bir şeylere egemen olmaya başlarlardı. Ve önlerine ve arkalarına ve gövdelerindeki tüm deliklere en azından. Ki orayla dolmaktaydı ve oranın adını almaktaydı.

Sayılır paralar, çekler imzalanır, cirolar edilir ve cirantalar ceplerindeki şişkinliği içten içe duymak isterken işte, o korku. Birtakım kürkler süveterler iç giyimler pantolonlar blucinler ve peruklar ve sürmeler krem-

ler ve vazelin ve yabancı adlarla yüklenmiş küçük paketler, aha işte o korku. Onlar bile yavşak bir tını içinde. Hepsi o güne dek görülmemiş bir genel yangına kapılıp tutuşarak ama yine de alev bile vermeyerek panik içinde birbirlerine karışırlardı. Uh ne yangınlar ne yangınlar görmüştü ki burası. İşte bugün soruyorlardı.

BURAYA GELEBİLECEKLER Mİ?

Şimdi uzaktalar, köprüdeler, Ankara yolundakiler, Londra asfaltındalar, sanayi mahallelerinin oralarda.

Ve sonra konsolosluklar, kançılaryaların bütün gölgeleriyle kâtipleri. Tarihsel kurt inişleri buralara. Yüz bin evi bir gecede kavuran lodos yangınları eski eski. Sonra Fransızların küşat eylemiş oldukları Veba Hastanesi ki şimdi orada resim sergileri açılmaktadır. Ya gâvur liseleri? O liselerin burçlarına asılakalmış delikanlılar? Aynı handa birkaç yüzyıldır para alıp satan tabii aynı aileden bankerler? Niye birbirlerine karışıyorlardı? Kimileri merakla sorar, kimileri hacamat edilir gibi kıvranarak. Her şeyi bekleyen yaratıklardır onlar. Çat pat frenkçeyi hepsi mutlaka bilir. Beyoğlu Galata'nın kalçalarıdır, onlar yüzünden. Aşağılardan tırmanmışlardır.

POURRONT-ILS VENIR ICI?

Şimdi köprüleri açtılar. Şimdi vapurları açıklara çektiler. Şimdi büyük reolar cemseler ve tanklar da var. Çünkü bütün mahalleler ve kent-köyleri konuşmaya başlamıştı.

Çünkü dünyanın en kalabalık aileleri onlardı. Sonra Şişli'ye yönelen ve Kasımpaşa'ya da yönelen, Gülte-

pe'ye, Çağlayan'a, Hasköy'e varan, dünyanın bütün galatalarındaki kadınların içine yönelen o yollar işte başka türlü de yürünebiliyordu.

Yangına koşulur ya da yangından kaçılır gibi. Ama genelevler, yangınlar çağından daha öncesinin tarihini taşıyordu. 1780. Efendiden ve hergelece, sevdacıl ve kan dökücü nice yanışların kentiydi bura artık. Yangınlarda ilk taşınanlar hep elçilikler oldu.

Öyle yanardı ki, tufan benzeri yağmurlar gerekirdi söndürmeye. Büyük rüzgârlarla büyürdü. Diyelim, Dörtyol'u, Taksim'i, Tatavla'yı, Aynalıçeşme'yi ıssız arsaya çevirirdi.

Ey okur, her şeyin bir ölçü koyduğu yerde yanmaktan iyi sınır olur mu? Yanacak yerlerde kimler oturdu?

SI MOGUT Lİ ONİ SUDA PRİYEHET?

Bir kalabalık Cağaloğlu'ndan indi. Ona pek az oralı katıldı. Sirkeci'den Eminönü'ye geldiler. Köprü açık olduğundan Unkapanı'na yöneldiler. Ordaki köprü de açıktı. Böylece Fatih'e döndüler. Aralarında buyruk alıp köprüleri açanlar da vardı.

Çünkü otomobil yedek parçacılarıyla pek şanlı moda mağazaları, çünkü seçkin aile lokantalarıyla eşcinsel barlar, Tomtomkaptan sokakları, yokuşlar, allahyaktı mahalleleri ve oralarda oturanlar, oralardan gelip geçen rejisörler, figüranlar, ülkenin en önemli kahvecileri, meyhane-mesken sanatçılar ve bütün çıkmazlardaki isli isli evler olduğu gibi yerinde duruyordu.

Eh herkesten daha namuslu orospular ve tükürmeye herkesin hak kazandığı ibneler artık hiç kırıtmadan ve bellerini büküp eğilmeyi akıl etmeden, sonra İnönü gezisinde o gece kaç para kazanacaklarını hiç düşünmeden, yüzlerindeki boya birdenbire silinerek

ve ayrı bir ordu halinde sapaklara koşup bağıracak değildi ya.

THÀ BORÈSUN NARTHUN ETHÓ?

Ayazağa yolunda da üç bin kadar işçi vardı. Zincirlikuyu yönünde yürümeye başladılar. Oradaki polis ve asker barikatını yararak Şişli'ye yöneldiler. Ama Şişli'nin surları vardı. O Beyoğlu'nu korur.

Ah onlar ne büyük onurlardı ki Rusların Beyazları bile dünyanın bu güzel Beyoğlu'suna yaşamaya gelip orda namustan örülü bir folklor yarattılardı. Sonra Eftalikos kahvesi boynuna hep pembe bir gerdanlık takarak dolaşırdı. Ve garip üç harfiyle aşk, ele verilmesin diye herkese yanaşır, herkesin kucağına otururdu. Tam Kazancı yokuşunun orda. Ne kadar çok tırmanılmış bir yerdir. Ham film dolu çuvallar ve duvarlarındaki behçet resimleriyle birlikte akıp duruyordu hâlâ yokuş. Terleyerek ve o sırada yanından yıldırım gibi bir araba geçerek. Biri piyer-loti taklidi bir çeşmenin artık bok doldurulmuş yalağının fotoğrafını çekerek... Bunların hiçbiri rastlantı değil.

BIDI GIRNAN KAL HOS?

Bakırköy ve çevresinden binlerce kişi geldi, Ömür-yoğurdu önünde toplandılar. Orda büyük sapaklar vardır. Onlara şiddetli itharlar yöneltildi. Ama Bakırköy'e kadar yine yürüdüler. Türlü yönlere dağıldılar.

Ay gün, ay gece, hep şaşıyor. Hep karışık vakitlerde gelir büyük caddeyi bölüşmüş pezevenkler. Yahu, kollarının altında hep renkli bir gazete bulunur. Geçip gidenlerin yolunu, bir şey lazım mı abi? diye keserler. Bu da bir tehdittir.

Sonra karşıya geçen son vapurun yüznumara duvarları iğ biçimi desenlerde, mantar başlı silindirlerde vire dolup durur. Vapurun bir köşesinde bir adam, sabahlara kadar taşan derin böğürtülerle kusarken, yine Galata'nın oralarda kalmış son sur kalıntılarından birinde bir çocuğun ırzına ilk kez geçilir, yani resmi de yarın gazetelerde ayrıntısıyla görülecektir. Ah zavallı niye bu karanlıklara düştün sen, kurtarıl sen ah zavallı denerek ve o sırada bir business-man yanındaki yabancı konuklarıyla neşeli bir mahallede geçirilmiş tabii ki folklorik bir çingene gecesinden dönerken, o surları ve yeniçeri külahlarını geğirti içinde anlatmaya başlamıştır. Oh! It's terrific! Ama İzmit yöresinden buralara varan asfaltlarda birçok insan birden bağırarak ve bir adım daha atarak, işte o adımı bir kez daha ve bir kez daha atarak, susmayıp söylesinler, bunu neden atarak?

WILL THEY BE ABEL TO COME HERE?

Silahtarağa çevresindeki fabrikalardan birçok işçi çıktı. Eyüp yolunu izledi. Taşlıtarla alanına geldiklerinde onlara çok kişi katıldı. Yedi binden fazla oldular. Alibeyköy üzerinden Silahtarağa'ya döndüler. Bir kazan fabrikasının önünde olaylar oldu. Polis Yusuf Kahraman ile işçi Yaşar Yıldırım, Mehmet Gıdak ve lokantacı Abdurrahman Bozkurt öldü. Hastaneye kaldırılmış olan işçi Mustafa Bayram da öldü.

Ülkede ilk kez yüz bin katlı yapıların temel bulduğu burada ve yine en tarihsel bir sinema taslağı olarak şurada dikelen bir birahanenin yalnız gölgesi kalmış izinde, iki sinema eleştirmeni birbirlerine içten söverek. Dıştansa bir sürü film düşüğüne ilenerek ve tabii ne de olsa Yılmaz'ı överek. Ve nedense orada, bir kilisenin

duvarı dibinde geceye bağlanmış titremeleriyle bir çengelliiğneci çocuğa yan gözle bakarak ve ona hiç acımayarak. Çünkü acısaktı, popülist olurduk diye sırıtarak ve kızlara kadınlara efendice omuzlar atarak, çünkü bu yeni gerçekçiliktir.

Onlar hiç soru sormamışlardır. Çünkü ne dünyadan korktular, ne kendilerinden. Çünkü sorma aklı, boktan ve kepaze de olsa, ışıltılı ve ölümcül de olsa caddelerin aklıdır. Ey okur, ancak en namussuzlar ve en haklılar büyük soruyu sorarlar.

POTRANNO VENIRE QUI?

— *Ne var ne yok orada?*

— *Adam madam ölüyor işte buralarda.*

— *Ne zaman öldü?*

— *Profilo'dan galiba, jandarma ateş açtığında işçi filan ölmüş.*

— *Alo, Namık teferrüatıyla anlatsana ne olur?*

— *İşçiler yürüyüşe geçiyor.*

— *Evet.*

— *Polis saldırıyor, önce polis dağıtıyor, sonra işçiler toplanıp polisi kovalıyor, polis ateş açıyor ve polis kaçıyor sonra.*

Bekçinin yaşayamadığı arka sokaklar ve ancak ondan ötürü mahmuzsuz ayak sesleriyle her gece atlar atlar binilen arka sokaklarındaki meyhanelerden birinde bir edebiyatçı öbürüne söverek. Ve diğeri ona küserek pılı pırtısını alıp Cadde-i Kebir böğürtüsüne karışarak. Ve içinden bas bas bağırarak alçaklar diye. Kime? İçinden bağırdığı için bu anlaşılamayarak. Yarını ve öbür günü hiç düşünmeyerek. Zaten oralara hep laterna-kaynaklı bir çağsama ile gelmiş olduğunun ayırdına vararak. Ve evet öyle öyle olduğunu bir zamanlar anımsaya-

rak. Ve bu tür şeylerin artık uçup gitmiş anlamına tükürmeyerek. Çünkü belki kendisine düşerdi o tükürük. Ve neyin anlamı olduğunu o akşam bilemeyerek ve onun peşine de hiç düşmeyerek. İşte oradakilerden biri o da.

Bunu unutmamak gerek, Galata nerede varsa, Beyoğlu onun kalçalarıdır. Bu önce fısıltıyla söylendi. Başka birilerinden ürkülerek söylendi de bir günlüğe geçti. Sapkın olduğu pencerelerinden, revaklarından her bir kapısı ve bahçesinden belli olan birkaç yapının gizli duvarlarında, aynı AHANKHE yazısına benzer biçimde harflerin kıvrıla büküle ve derin acılar içinde AH EY ISTIRAP VE TEVEKKÜL yazdığını sezen biri söyledi. İşte böyle hurda birtakım şeyler bile insanı yaklaştırabilirdi gerçeğe ah, dedi o adam. İçinde batık sevgileri ve öçleri canlandırdı. Yanından bir turist topluluğu geçerken ürküyle bir yabancı kitapçıya girdi.

WERDEN SIE HIERHER KOMMEN KÖNNEN?

— *Bizim gelenlere tenbih et, polis ateş açıyor, dikkatli davransınlar.*
— *Hı, hı.*
— *Olur mu?*
— *Olur.*
— *Olur mu?*
— *Olur.*

Niye gelemesinlerdi ki onlar pisliğin bağrına yürümeyi hep bilmiştir. Önlerini hep kara yüzlüler kesmeye çalışmıştır. Ve öylece daha da kararmışlardır. Gelenler ellerini kaldırdığında da moraran şişkin yanaklarıyla, damarcıkları, fırlamış gözleriyle tabancalar bıçaklar çengeller muştalar apoletler çekmişlerdir. Korku içinde haykırarak. Ellerinde ille antropometre

taşıyacak değillerdi ya. Antropometreyi önce dünyanın ebedi şefleri kullanmış ve sonra da onlara miras bırakmış değil midir, şu miraslarının listesine bir baksanıza.

Niye gelemesinlerdi ki, önlerine çıkan kara yüzlüler bir elin parmaklarının kaç katıydı. Nasıl artabilirlerdi o sayıdan? Çünkü onlar her yere sinmiş ve surlarla korunmuş büyücek bir çürüyüşün ayak izleri değil miydi?

Her bir dille 'buraya gelebilecekler mi?' diye soran o eski ırz ekimozu değilse. Ve oradan oraya, enseden omza, omuzdan bele, belden karna ve uyluklara ve adam ile kadını öyle öyle olduran organlarla onların kullarına ve baldırlara yayılan morluk değilse bu soru. Bunca yapı neden üremiş ve sokakları neden üretmişlerdi.

Eskiden oralarda hiç ev olmadığını kendi kendine ve geçmiş özlemleri içinde söylenen tarihsel bir ot ayaklar altında kahverengiye döndü. Yine doğrulmaya çabaladı ve tabii yıllar öncesi için ince ince öksürerek ve bir tahtırevandan bir kadının kaşlarının arasının görünebildiğini ve Abdülhak Hamit'in Tarhan zamanında bile tekgözlüğünü titreştirerek ona baktığını anıp güldü. Sonra gazel biçiminde ağladı. Ve fonograf pozisyonunda bir münasebat-ı cinsiyye etvarına büründü. Sidik içinde kalarak kendisi, şişko ve sakallı bir tarihçi suretine girip ileri geri söylenmeye başladı.

Bu da oraları ora yapan biriydi. Hani bazıları vardır ve ora onların ülkesidir.

MİŞ KAKON ALHLE CİŞTA?

Çayırova'dan, Pendik'ten gelen binlerce işçi İstanbul'a doğru kurt yasalarının yasal bulmadığı bir yürü-

yüşe geçti. Bostancı'ya vardı. Bağdat Caddesi'ne çıktı. Onların burada yürümesi şaşkınlık yarattı. Suadiye'de bulunan bir kafeteryanın önündeki birtakım kişileri kovalamak suretiyle yürüyüşü sürdürdüler. Şaşkınbakkal'a geldiler ve oradaki barikatı da yardılar.

Hiçbir şeyin mim noktasını bulamamak ve bundan ötürü de ımızganmak. İşte bekleyenlerin ve yıkılış korkusunu tek yaşama tepkisi olarak gösterenlerin eylemi. Yanlarında hep başka birini isteyenlerin ve korkuyu bile danışanların. Şu eski ahşap evlerin erdemleri konusunda bayılıp ayılarak ve betonlar içinde. Ah onlar, uzun öykü konuları. Bu dünyada acaba herkes beni sevse ne yaparım diyenler. Ve bu büyük soruyu dökülen dökülen saçları arasına yerleştirip, o saçlarını önden yandan ve geriden alaraktan kafalarının tam ortasına yerleştirenler. Yosunları büyük caddelerin. Dalga içinde savrulup denizi aldatanlar. Ve ah bilgelikleri onların, ağaca yanaşmaları ah doğa diyerek ve dibine işemeleri. Bir kilisenin bahçesinde kalan son ağacın ağlaya ağlaya fotoğrafını çekerler. Ve aşkadüşerlikleri onların ama kendilerini severek.

Galata ile Sıraserviler arasında böyle ne çok vardı.

ZULLIEN ZIJ KUNNEN KOMEN?

— *Ha, İlkay, şimdi bak, Arı bisküvinin önüne toplanmış işçiler, yürüyüşe geçmişler, çatışma ihtimali varmış, çoğu kadınmış bu işçilerin.*

— *Ha, gidiyorum ben oraya şimdi. Tamam.*

— *Buradan on-on beş kişi çıkıyor, on-on beş kişi de Maçka'dan çıkıyor.*

— *İyi, gelecekler oraya yani.*

— *Geliniyor.*

— *Sen şimdi gelenlere tenbih etsen, polis ateş açıyor.*

Öncesini sonrasını düşünmeye ramak yoktu. Sis içinde, elleriyle keselerini ceplerini yoklayarak var olmuşlardı. Bu türeyiş ne de göz yaşartıcıydı. Kızışırlar, çoğalırlar, önce kendi tohumlarını yerler. Sonra çoğu gelir bu caddelerde, bu tozlu yapıların içinde, büyük büyük otellerde, birer mimari anıtı olan iş merkezlerinde toplanırlar ve el sıkışırlardı. Gerçi Cadde-i Kebir hiçbir zaman iş dünyası olmadı ama buradan çok çok şeyler yönetildi. Diyelim eteklikleri, pantolonları, diyelim sesleri, davranışları yöneltildi insanların. Ankara bilem buradan yönetildi.

Ya Düyun-u Umumiye, ya Union-Française, ya Osmanlı Bankası nereden yönetildi? Ya altın sesleri içinde öksüren İgnace Corpi'nin oturmak için yaptırdığı saray yavrusuna Amerikan Büyükelçiliği ne zaman taşındı? Bütün bunlar olarak, orayı da yapmadı mı?

Ey okur, bunlar ve bunların yaptığı Beyoğlu hiç küçük soru sorar mı?

Mağazaların, muhallebicilerin ve pastanelerin, içkievlerinin, irili ufaklı atölyelerin insanları da başlarını kapılardan dışarı çıkardılar. Bir gürültü olunca, bir egzos patlayınca başlarını dışarı çıkardılar.

VIRA ECEBA DİKİ BENMİ?

Akşam oluyor. Silah sesleri geliyor. Çığlıklar, teslim bağırtısı gelmiyor. Belki de İstanbul'un yeni bir haritası çıkarılacak. Orada birçok sokak ve yol, yeniden yerini alacak. Beyoğlu yerini nasıl alacak.

Bekçi saatine baktı. Geceydi artık. Bir elektrik direğinin dibinde durdu. Yerde bir gazete yırtığı vardı. Eğilip aldı. Yanı yöreyi kollayarak sırtındaki balgamı temizlemeye çalıştı. Gelen geçen olunca elini kolunu indirip havaya baktı. Sonra yine balgamı temizlemeye uğraştı.

Korna çalan birkaç özel otoya, banadır sanısıyla selam verdi. Geceleyin özellikle kolladığı böyle arabalar vardı.

Sonunda iyice temizlendiği duygusuna kapıldı. Cıvımış gazete parçasını savurdu, güçlü bir tekme attı. Düdüğünü cebinden çıkardı. Bir kez ve uzun öttürdü.

Bekçinin düdük dilinde bu, çok eskilerden beri "asayiş berkemal" anlamına gelirdi.

SEMRA AKTUNÇ

ORTAKÖY

"Bir gece bilerek kaçırmıştık otobüsü,
Kireçburnu kıyılarında dolaşıp durmuştuk,
özgür ve âşıktık bir gece için, hepsi o."

Mevsim baharsa, maviyse gökyüzü, içim deliriyor, telefon defterine koşuyorum, Boğaz'a yakın oturan arkadaşlarımı arıyorum tek tek, kimi bulursam birlikte yürümek için kıyıdan, Ortaköy'de buluşulur, Bebek'e kadar yürünür, güneşi ziyan etmemiş oluruz. Yalnız da yürürüm ama uzun uzun susmak için bile biri gerekiyor, tek başına olmak bir süre sonra midesini bulandırıyor insanın, tat tuz kalmıyor. Arkadaşlarımın annelerini de severim ben, kendileri olmasa da olur, en çok da Leyla Hanım'ı. Şimdi biraz rahatsız, iyileştiğinde yürüyebiliriz onunla, yorulunca çay içeriz Hisar'da.

Oralarda kuş sesi duyuluyor daha, ağaç da var, çınarlar dayanıyor, sarmaşıkların durumu iye. Sular kötületi de deniz eski halindeymiş gibi duruyor, güneş vurdukça üstüne o bildik ürperiş mavi-yeşil, mor-pembe görünüyor.

Telefon defteri kucağımda. Ne çok numara var iptal edilecek, artık görüşmediğimiz dostlar, dünya değiştirmiş yakınlar... Evet, bir eski arkadaş, belki biraz daha yakın biri, ünlü bir işadamı şimdi. İki numarası var, işyeri ve evi. Üstelik Ortaköy'de şirket, yolumun üstü.

Arasam şimdi onu, yürüyelim desem, gelir mi? İste-

miyorsa konuşmayız. Hatırlıyor musun? diye söze başlamam hiç. Benim unutmadıklarımı bilsin istemiyorum ki zaten.

Yirmi yıl önce yürürdük onunla, saatlerce. Akademi'de mimarlık okuyordu, ben sosyoloji öğrencisiydim. Konuşur, dertleşirdik. İş ve aşk önemliydi onun için, bense devrimciydim, belli hedeflerim vardı. Birlikteyken yürümek ve konuşmaktı yaptığımız. Bazen, kimi sözcükler tutkularımıza dokundururdu bizi, bilemediğimiz sarsıntılar yaşardı bedenlerimiz, çabuk toparlanır, konuyu ciddileştirirdik. Ellerimize söz geçiremezdik, yalnız onlar, titrerdi ellerimiz birbirinin içinde, o titreyişlerde gizlerdik düşlerimizi, öyle gerekiyordu.

Bir gece, bilerek kaçırmıştık otobüsü, Kireçburnu kıyılarında dolaşıp durmuştuk, özgür ve âşıktık bir gece için, hepsi o. Sarhoş balıkçılarla şarkı söylemiştik, "Sabret gönül, bir gün olur bu hasret biter..."

Bir daha yaşanmadı öyle bir şey, ne varsa kilitlenip kaldı içimizde, sorumluluklarımız artmıştı, çalışıyorduk. O, daha hırslıydı, yıllar geçtikte sağlam adımlar atmaya başladı, çılgın bir tempoyla çalışıyordu, kararlı ve güçlü...

Bense, ona duyduğum şeyin aşk olduğundan emindim ve zaman geçtikçe inancım büyüyordu. Yağmurlarda yürüyordum, yollar tenha, soğuk...

Eve döndüğümde üşürdüm, aşktı evet, tekil bir biçimde yaşamam gereken...

Mutsuzluk duymuyordum, keyifli bile geliyordu zaman zaman, hüzünlerle eğleniyordum, dışardayken sığındığım yağmur bilirdi bunu. Geceleri zor geçirir, sabaha ulaşınca, gün boyu sürecek bezginlik giysileri giyer, uzaklaşırdım evden, bir yağmura daha yetişmek için... O sıralarda yağmurun hangi semte yakıştığı, hangisinde bir işe yaramadığı konusunda fikirlerim bile vardı. Ah, en iyi Cihangir ıslanır yağmurda, bunu gör-

mek için, sinemadan çıktığımda eve dönmeyip uğrardım Cihangir'e...

Bir kış günü karşılaşıvermiştik parkta. Rahat olamıyorduk bir türlü. Ellerimi arıyor ama çekiniyordu da. Sevgiyle tutmuştum elini, bir daha hiç kimseyi duyumsamadım öyle, ellerinden ellerime geçen canlılığını, yüreğini... Kış günü, soğukta, ter içinde kalmıştık. Kaçar gibi ayrıldık o gün. Kendimizi yasaklıyorduk birbirimize, bunu neden yaptığımızı bilemeden. Korkuyorduk belki, güzelliği bozmaktan, ya da bir beraberliğin kurulması, korunması imkânsız gibi geliyordu ikimize de. Kaçmak... en iyisiydi. Pişmanlıklarla yaşlanmaktan kurtulamayacaktık. Zaman kimseyi beklemez ki.

Ortak arkadaşlarımızla selamlar, iyi dilekler gönderiyorduk birbirimize, hep öyleymişiz gibi...

Yıllar sonra kalabalık arkadaş toplantılarında birlikte olmaya başladık, şu iş telefonlarına ev telefonlarının da eklendiği not defterlerinde... Görüşelim, diye ayrılıp, kimsenin kimseyi aramadığı...

Her şey hızla değişirken o da değişti, kendine hayranlığı herkesin dikkatini çekmeye başlamıştı, kıyasıya eleştiriyorlardı onu. Kendimi bırakmıştım. Şehrin eski sokaklarına, can sıkıntısına, iş ve evin bir yığın ayrıntısına...

Yirmili yaşlarımızdaki duyguları iyice derinlere gömmek gerekiyordu, istemiyordum bunu, inadına eski eski şiirler okuyor, eski romanları karıştırıyordum. Birbiri ardına kapanan sinemaları ararken casus gibi dolaşır olmuştum uzak semtlerinde şehrin. Çay bahçelerinin gökdelen olduğunu görene kadar sürmüştü bu.

Telefon defteri hâlâ kucağımda.

Arasam mı?

Ünlü işadamları yürüyüş yapmaz mı?

Yüzüm yanmaya başladı, gözlerim acımaya...

Yıllar önce de olsa, bir kısacık zaman için aynı dili konuşmamış mıydık ikimiz?

Açıyorum telefonu, adımı veriyorum sekreterine. İşte o, karşımda. Niye şaşırıyorum peki? Konuşuyoruz. Hal-hatır. Yüreğim ağzımda. Oysa çok rahat. Yürüyüş önerimi kabul etmiyor. Öyle yorulmuş ki, bir de yürüyerek kalori kaybetmek kötü olurmuş, şirketinin yıldönümü partisi varmış yakında, davetiye gönderecekmiş, iyi ki aramışım, ev adresimi yazsa memnun olurmuş, pek çok adres değişmiş de...

Peki diyorum, adresimi yazıyor, davette görüşmek üzere deyip kapıyorum telefonu.

Yüzüm sımsıcak.

Ellerinin sıcaklığı gibi, bunca zaman sonra, bu kadar yakın duymak birini, kendimde korumuş olmalıyım bunu, bende kalmış bir aşktı, yalnız bana ait...

Kendime geliyorum.

Yürüyüşe çıkmalıyım.

11:45 vapuruna yetişebilirim.

Ortaköy'e uğramam gerekmiyor.

DÖN FLORYA KUŞU

"Lacivert kadifeden yapılmış gibi.
Deniz uçuktu, kumlar ıpıslak olurdu.
Yemekten sonra karpuz kokusu
dolardı geceye."

Trenden Florya'da indim. Biraz sersemlemiş, biraz da korkmuş bir haldeydim ama istasyondaki "Florya" yazısı otuz yıl önceki gibiydi, eminim. İlk seni aradım ağaçların arasında, yoktun. Sesin de duyulmuyordu. Nerelerdesin Florya kuşu? Neler koparıp götürdü seni buralardan? Adın duruyor, bak. Biz de buradayız hâlâ. Seninle yaşadıklarımızı da hiç unutmadım. Çılgın ötüşlerini, oyunlarımızı izleyişini, ağaçların tepesinde sürü sürü toplanıp keyfetmenizi, şarkılarınızı... simitlerimizden dökülen susam tanelerini hızla inip toplardınız, nasıl sevinirdik. Trenin arkasından da uçardınız bir süre. Çekmece'ye kadar.

Tren dedim de, biraz önce indiğim şu banliyö treni Sirkeci'den kalktığında biraz eskimiş göründü gözüme ama keyfim yerindeydi. İçimden istasyon isimlerini geçiriyordum ki karşımda oturan iki kadının "Şenlikköy Pazarı"na gitmekte olduklarını öğrendim. Biraz yüksek sesle konuşuyorlardı. Peki, nereden çıktı bu Şenlikköy? Öyle bir durak hatırlamıyorum. Zaten sonu "köy"le biten iki istasyon vardı eskiden. İkincisi en son duraktı, kimse gitmezdi Hadımköy'e. Bu köyünse pazarı bile

kuruluyor. Demek o kadar büyük ve kalabalık. Eh, ne yapalım deyip Kumkapı'yı seyre daldığımda yanı başımda bir küçük çocuk belirdi. Beş yaşında var, yok. Bağıra bağıra şarkı söylüyor. Ayakları çıplak, üstü-başı berbat. Yanında on yaşlarında bir kız. Ablası gibi durmuyor. Giyimi daha iyice. Yüzü asık, kayıtsız. Küçük çocuğun elini bırakıp para toplamaya başlıyor. Sonra, çocuğu önüne katıp sürüklüyor. Kapının yanında bekliyorlar. Tren durunca öbür vagona geçecekler. Gözlerimi çocuğun yüzünden ayıramıyorum. Her şeye, her yere hayranlıkla bakıyor. Yüzündeki saf sevinç ta içime işliyor. Kıza verilen paraların farkında değil. O, yeni gördüğü bu dünyayı kocaman gözlerini açıp hiç kaçırmadan izliyor, yüzündeki mutluluk elle tutulacak gibi.

Bu yüzden korkmuştum işte, çünkü o çocuk için yapabileceğim bir şey yok.

Kendimi toparlayıp indiğimde hemen seni düşünmem de belki bundan, bilemiyorum.

Menekşe'ye doğru yürüyüp seni aramaya devam edeceğim. Belki tepedeki beyaz evlerden birinin bahçesine yerleşmişsindir. Sabahları en erken sen gelirdin, cam göbeği rengindeki tüylerinden tanırdım. Perihan Altındağ'ın sabah şarkılarına eşlik ederdin. Gücün tükenmek bilmezdi.

"Bir muhammet kuşu da ben olurum, sev diye..."

Hay-Layf plaj gazinosunu hatırlıyor musun? Duhuliye kaç kuruştu? Çekmece deresinden geçerdik, tahta köprü ile. Köprünün denize uzanan ucunda plaj, hemen yan tarafında da çadırlarımız. Tren yeni yeni durmaya başlamıştı Menekşe istasyonunda. Yalnız yazları. Her trene çıkardık. Sen de arkadaşlarını toplar gelirdin. Başımızın üstünden uçar, ağaçlıklarda kaybolurdunuz. Derenin sazlıklarında da seni fark ederdim ben. Küçük sandalı ele geçirdik mi doğru dereye, ördek yumurtası toplamaya giderdik. Yazlık komşumuz Yervantlar bu

yumurtalardan pasta bile yaparlardı. Dere, senin için de faydalı olmalıydı. Yuvanı o killi çamur ve saz parçalarıyla kurmuşsundur. Veranda bile yapmışsındır kendine, o akşamüzeri şarkıları orada söyleniyordu, öyle değil mi? Tepedeki beyaz evleri de iyi tanıyordun, bahçe duvarları cilalı tahtadandı hani. Kapıların üstünde nar çiçeği renginde güller. O zamanlar "dikkat, köpek var." uyarısı da olmazdı kapılardı. Köpekler sevilmek için besleniyordu demek.

O evlerden birine gitmiştik bir temmuz günü. Beş çayına. Babam, bizim –üç kardeştik o sırada– giyim kuşamımızla özel olarak ilgilenmiş, annemin makyaj yapmasına izin vermişti. Bir arkadaşının dul eşine ziyarete gidiliyordu ya, babam da özel olarak hazırlanmıştı. Kadının bizi kapıda karşılayıp, "müşerref oldum" diyerek ellerimizi sıkışı komik gelmişti bana. Küçücük çocuktuk çünkü. On on bir yaşlarında vardım. Kakaolu kurabiyeler ikram etmişti çayın yanında. Kadının, babamın pek yakın arkadaşı olduğunu yıllar sonra öğrenecektim, annem anlamış mıydı? Pek sanmıyorum. Gün batarken dönmüştük eve. Ev diyorum, sen de biliyorsun, ev gibi teşkilatlıydı çadırımız. İki odalı, önünde çardak. Bir de mutfak bölümü vardı. Tuvalet, kampın tümü için inşa edilmiş, tek katlı, büyükçe bir binaydı. Su oradan alınır, ayrıca içme suyu temin etmek gerekmezdi. Bitişiğimizde Feriköylü bir aile vardı. Ermeni oğulları Kirkor benden biraz büyüktü. Kızları Anjel de 2-3 yaş küçük. Fırsat buldukça Kirkor'la plaja kaçardık. Okulda öğrendiği kısa öykülerden bölümler anlatırdı. Fransızca biliyordu. O'Henry'yi, ünlü "Son Yaprak" öyküsünü de ondan duymuştum ilk olarak. Bir keresinde elini çıplak dizime koymuştu da nasıl ölünür anlamıştım, gene ilk olarak. Oyunlarımız da bu gizli heyecanlar yüzünden mi öyle güzel olurdu?

Hatırla, oyunun türü ne olursa olsun, çıkardığımız

sesler sizi de coşturur, ötüşlerinize karışırdı çığlıklarımız. Akşamüstü mutluluğu size ve bize aynı biçimde yansırdı. Bütün gün ısınmış çamlar, serin rüzgârla kokmaya başlar, deli ederdi bizi. Biz bağrışırken siz de çıldırır, ötüşlerinizle eşlik ederdiniz bize. Deniz sesini alçaltıp, payını almak ister gibi bu müzik şöleninden, minik gidiş-gelişlerle nefesini tutar kulak kabartırdı. Çakıltaşlarının sesini de kısardı biraz. Kumsal, tümüyle bizim olurdu.

Karanlık bastığından çam kokusu azalır, yemek kokuları sarardı ortalığı. Sen de o saatte mi beslerdin yavrularını?

Gündüz, her an değişirdi de kumsal, gece, öylece durur kalırdı. Lacivert kadifeden yapılmış gibi. Deniz ışıltılı, kumlar ılık olurdu. Yemekten sonra karpuz kokusu dolardı geceye. Kola yoktu, hamburger de. Yatmadan önce taze meyve yerdik kıyıda, ya da kabak çekirdeği. Ertesi sabah tertemiz olurdu her yer. Bizden kalanları erkenden topluyordunuz. Aylarca yaşardık böyle, eylül gelene kadar.

Aslında sen Hay-Layf gazinosunu benden de iyi bilirsin. Çatısındaki kuş yuvasını hatırladım, orada seninkiler yaşıyor olabilirdi. Duhuliye 75 kuruştu galiba. Cumartesileri saat ikiden sonra bir kalabalık hücum eder, mutfakta çalışanlar biterdi yorgunluktan. Gece, plajcılar evlerine döndüğünde, kendilerini denize atar, şakalar yaparak yüzerlerdi. Bizim o sırada plaja girmemize, onları seyretmemize ses çıkarmazlardı. Geceleyin denize girmeyi onlardan öğrenmiştik.

Mutfağa açılan ikinci kapıyı keşfettiğimizi, çaktırmadan içeri süzülüp biber dolmalarını aşırdığımızı, sigara böreklerini sıcak sıcak yutuverdiğimizi, bu yüzden bütün gün ucu yanan dilimizin acısından tüm harçlığımızı vişne-kaymak dondurmaya yatırdığımızı da fark etmişsindir. Senin dondurma külahlarına bayıldığını da

biliyorum. Mutfağa yol bulan da Kirkor'du. Yan duvarın bir oyuğundan giriliyor ve bir-iki metrelik setin üstünde sırtını duvara dayayıp ilerlemek gerekiyordu. Dengeyi kaybedersen epeyce yüksekten kumlara düşme tehlikesi vardı ama kim düşünüyordu ki tehlikeyi?

Kirkorların yanındaki çadırda üniversite öğrencisi delikanlılar kalıyordu. Anadolu'dan okumak amacıyla geliniyordu daha çok. Hukuk ve tıp tahsil etmek Anadolu gençleri için ancak İstanbul'da mümkündü.

Yan işler bulmak daha kolaydı çünkü. Ankara ihtiyaca cevap verecek durumda değildi daha. Yaz tatilinde memleketlerine dönmeyip, çalışanlar da olurdu. Bizim çadır komşuları da bu yolu seçmişti anlaşılan. Hafta içinde pek görünmezler, hafta sonu da erkenden gelirlerdi. İdareli yaşarlar, geç kalkar, kahvaltıyı geçiştirir, akşam mangal yakar, ızgara etlerini özenle paylaşır, kimseye zarar vermeden keyif yaparlardı. Bir akşam çayına çağırmıştı annem hepsini, babam ses çıkarmamış, "bir daha olmasın" demeyi de ihmal etmemişti. Gencecikti annem, babam haklıydı. Sen boşuna terk etmezdin buraları Florya kuşu, anlamalıydım. Tekrar gelmek için otuz yıl beklemem hataydı. Hiç değilse tepedeki beyaz evler duruyordur, diyordum, durmuyor. Küçükçekmece ile Florya birbirine karışmış, Menekşe kayıp. Bahar güya, çiçek yok, sizler yoksunuz, sen nerelerdesin?

Buralardan hemen kaçmalı. Bir daha dönmemek üzere. Ne bulursam ona binmeliyim, hemen. Günün birinde sen gelirsen, ben de gelirim. Ne olur geri dön Florya kuşu, çocuklar sensiz büyümesin. Trendeki çocuğun yüzü hep gözümün önünde. O yüzdeki taptaze sevinç ne olacak?

NEDİM GÜRSEL
1951

SEVGİLİM İSTANBUL

"'İki şey var ölümle unutulur ancak:
'Annemizin ve kentimizin yüzü' demiş
İstanbullu bir şair...

Seni yavaş yavaş tanıdım. Yabancı bir kadın gövdesini el yordamıyla keşfeder gibi. Oysa sen hep vardın. Delf kâhininin sözlerine uyan Megaralıların kıyılarına gelip körler yakasının karşısındaki yarımadaya yerleşmelerinden bu yana, hatta çok daha önceleri, Kağıthane deresinin Haliç'e aktığı yerde ilk insanların yırtıcı hayvanlardan korunmak için kurdukları kamış barınaklardan bu yana sen hep vardın.

Lygos'tu adın. Üç yanını çevreleyen su saydam, suda balıkların ışıl ışıldı. Ağaçlar uğulduyordu ormanlarında. Byzantion'du adın. Yarımadanın ucunda, Akropolis'in, Agora'n, hamamların, tunçtan Tanrı yontularınla küçücük bir kenttin. Kuytu limanından hasat vermez engine yelken açıyordu koca karınlı gemilerin. İnsanların ağırbaşlı ve çalışkandı. Neo Roma'ydı adın. Kapıların, porfirden anıtların, Çemberlitaş'ın ve uçsuz bucaksız Hippodrom'un, Hippodrom'unda şimdi Venedik'te San Marco Alanı'nı dolduran gezgin kalabalığına doğru şaha kalkan tunç yeleli atlarınla görkemli bir Roma kentiydin. Gemiler mermer ve altın boşaltıyordu limanlarına.

Sen hep vardın İstanbul. Öncesiz ve sonrasız bir za-

mandaydın. Konstantinopolis'ti adın. Üç sıra aşılmaz surların, surlarındaki mazgalların, kulelerin bayraklarınla, sarayların, denize bakan taş evlerin ve dindar halkınla, kiliselerin, manastırların, ayazmalarınla, ayazmalarındaki ikonların, keşişlerin ve meleklerinle büyük bir imparatorluğun başkentiydin. Adın Konstantinopolis'ti. Ve Uludağ'dan bile görülen tarihin ilk kubbesi yaldızlı bir gökyüzü, ters çevrilmiş derin bir uçurum gibi Ayasofya'nın tepesine asılmıştı. Kemerli pencerelerden içeriye dolan ışıkta mozaikler, yeşil somaki mermerden dev sütunlar, altın haçlar, gümüş şamdanlar parlıyordu. Tüm kentin halkını içine alabilecek kadar geniş galerileri, duvarları, sayısını ancak rahiplerin bildiği karanlık denizleri bile aydınlatıyordu ışık. O zaman da bugünkü gibi, göç mevsiminde leylekler uçuyordu üzerinden. Göğü delen sivri minareler yoktu ama Mekke'ye giden leylekler, turuncu mor bulutlar, yelkovan kuşlarıyla karabataklar o zamanlarda da vardı. Ve Galata Kulesi'nin gölgesi evlerin çatılarına, Ceneviz meyhanelerinin sıralandığı dar sokaklara vuruyordu. Lodosun, poyrazın ve Boğaz'dan Marmara'ya akan balık sürülerinle eşsizdin. Sen hep vardın İstanbul!

Dar-ı Saadet'ti adın. Ve Ayasofya'da ezan okunuyordu. Gemilerini karadan yürüten Fatih bir gül tutuyordu elinde. Eyüp Sultan'da güvercinler sebillerden su içiyorlardı. Adın Dar-ül Hilafe'ydi. Beyaz taşlar yontuluyor, koca koca kazanlarda kurşun eritiliyor, fırınların ateşinde lalelerle nar çiçeklerinin açtığı, çayırların göverdiği çiniler pişiyordu. Ve Mimar Sinan'ın imgeleminde Süleymaniye'nin oylumu, oranları, kubbesiyle kemerleri biçimleniyordu. Arnavut, Boşnak, Rum, Yahudi, Ermeni, Türk, Arap, Çerkes ve Gürcülerden oluşan, Ceneviz ve Venediklilerle büyüyen bir kalabalık dolduruyordu bedestenlerini. Körler baharat kokularına göre yollarını buluyor, buğday yüklü gemiler Venedik'e, Cenova ve Marsilya'ya yelken açıyorlardı.

Adın Dar-ı Devlet-i Aliye-i Osmaniye idi. Sadrazam vezirler, kaptan paşalar, şeyhülislam ve defterdarlar ağır kavukları, savrulan kaftanlarıyla huzura çıkıyorlar, yeniçeriler kazan kaldırıp baş istiyorlardı. Şehzadeler boğduruluyordu zindanlarında. Valide sultanlar, kadın efendiler, hasekiler, cariyeler ve siyah ağalar Harem'de susuyorlardı. Sarayın girişinde durmadan akıyordu cellat çeşmesi. Deniz de öyle, Sarayburnu'nun önünde akıp gidiyordu. Bir sen kalıyordun yerli yerinde. Depremler oluyor, evler, camiler, minareler, medreseler, köprüler yıkılıyor, taş üstünde taş kalmıyordu. Bir caminin kubbesi. bir sarayın tavanı çökünce Bizans mozaikleri çıkıyordu gün ışığına. Veba limanlarında kol geziyordu. Boğaz'da yalıların, konakların, ahşap evlerin çatır çatır yanıyordu. Ama tümü yeniden yapılıyor, depremde, yangında, savaşta ölenlerin, vebada yakılanların yerini yeni doğanlar alıyordu. Yıllar, yüzyıllar gelip geçiyordu. Üç denizin birleştiği yerdeydin. Lygos'tu, adın, Byzantion'du. Adın Dar-ı Saadet, Dar-ül Hilafe, Dar-ı Devlet-i Aliye-i Osmaniye idi. Ve İstanbul'du. Yani Kentti. Evet, Kent.

Kaç yıl oldu... Kaç yıl oldu denizine bakmayalı, insanlarını görmeyeli, sokaklarında caddelerinde yürümeyeli, alanlarından geçmeyeli. Şimdi Paris'te Figuier sokağında senden uzak seninleyim. Az önce metroda bir afiş gördüm. Ayasofya melekleriyle yelken açmıştı rüzgârda. Hazreti Muhammed'in tükürüğünden karılan harçla tutturulduğu söylenen kubbesiyle kanatlanmış uçuyordu. Bir başka afişte de ışıl ışıldı sular. Mavi denizin, beyaz vapurların, kayıkların, takaların, mavnalarınla, istakozların, yengeçlerin ve allı pullu balıklarınla güneşte parıldıyordun. "AYASOFYA BOĞAZİÇİ OTEL ve BALIKLAR 2000. F. GÜNEŞ ve DENİZ BEDAVA!" Herkesin, iki bin frangı ve biraz vakti olan herkesin ulaşabileceği bir yerdesin şimdi. Bir ben ulaşamıyorum sana. Denizi-

ne, Haliç'in kirli, bulanık suyuna dokunup kubbelerini, minarelerini, kulelerini okşayamıyorum. Kaç yıl oldu... Kıyı kahvelerinde oturmayalı, yüzünü isli duvarlarına, yıkık surlarına sürmeyeli, tepelerine, burçlarına tırmanmayalı. Kaç yıl oldu çınarlarının gölgesinde dinlenmeyeli! Şimdi Figuier sokağında, Hotel de Sens'ın avlusuna bakan bir kuytu odada beyaz kâğıtların üzerine eğilmiş seni düşünüyorum. Yavaşça biçimleniyorsun lambanın ışığında. İşte kubbelerinle minarelerin! İşte eğri büğrü sokakların, geniş caddelerin! İşte boğazın girişi, Haliç'in kirli suyu! Ve işte sessizlik! Okulun iç avlusunun, mezarlıkların, sarnıçların sessizliği. İşte ışık! Kapalı gökyüzünden vuran külrengi donuk ışık. Üsküdar'ın pencerelerini tutuşturan güneş ve Meryem Ana ikonunun karşısında yanan mumun titrek alevi. Yatakhanenin mavi ışığı ve yalnızlığım! Evet yalnızlığım! Yani senin bağrında sensizliğim! "İki şey var ölümle unutulur ancak. Annemizin ve kentimizin yüzü" demiş İstanbullu bir şair, çok ayrılıklar, çok özlemler çekmiş bir büyük şair. Yuvarlak beyaz yüzünü, çıkık elmacık kemiklerini okşuyorum uzaktan. Islak gövdene dokundukça parmaklarım yanıyor. Küllerimden doğuyorsun İstanbul!

1981

FERİDE ÇİÇEKOĞLU
1951

SON BİR KİŞİ

"Fenerbahçe'den Haldun Taner'i,
Burgaz'dan Sait Faik'i alıp
hep birlikte gitsek oraya..."

Vapura gelmediniz. Kimbilir kimdiniz! Vapur düdük çalarken koşarak jeton kulübelerini kat edecek, tek eğlencesi telaşlı yolculara takılmaktan ibaret turnikeyi ancak ikinci hamlede geçebilecek, ama iskele kapısını kapatmak için o son bir kişiyi hep bekleyen Denizcilik İşletmeleri memuruna belli belirsiz selamınızı yine de esirgemeyecektiniz. Eldivenlerini çoktan takmış çımacılar, gözleri sizde halatları çözerken, yetişmiş olmanın keyfiyle bir an soluklanacak ve demir tekerleklerinin sesi kulaklarımıza annelerimizin ninnileri kadar aşina tahta iskeleler betona çekilirken, alt güverte demirlerine ayaklarını dayamış yolculardan sevincimize katılan kim var diye gözleyecektiniz.

İşte ben oracaktıydım. Sizden önceki son yolcuydum ve o sabahki altıncı sigaramı yeni yakmıştım. Beşinciyle altıncı arasındaki yolculuğumu anlatmak için sizi bekliyordum.

Yoksa ilk dördünden mi başlamalıyım? İlki evde, kahveyle birlikte, sonraki ikisi Belvü Durağı'nın az ilerisindeki o kahvede, dördüncüsü eve dönerken, çay pa-

rasının üstünü peşimden koşup yetiştiren çocuğun gülüşüne seviniverince.

Fenerbahçe'yi bilir misiniz, yalnız şimdikini değil, ama eskilerini de?

Benim hayal meyal hatırlayabildiklerim ancak ellili yılların ikinci yarısına kadar uzanabiliyor. Ondan öncesini en çok 'Otuzların Kadını'ndan öğrendim, Tomris Uyar'ın güzel dilinden. Bir de Müfit Ekdal'in 'Bir Fenerbahçe Vardı' kitabından. Gökçeada'daki o yaşlı Rum garsonu da unutmamalıyım; hani şu otuz yıldır İstanbul'a gelmeyen, Fenerbahçe'yi sormayan, yine de annemin Belvü Durağı'nda oturduğunu duyunca kızıma çay tabağı içinde lokum getiren.

Benim çocukluk anılarımda Fenerbahçe, babamın Kalamış'taki dayısı Rasim Us'lara yapılan mutat yıllık ziyaretin ardından, açık tramvayla çıkılan bir efkâr dağıtma gezintisidir. Babamın Hakkı Tarık, Asım ve Rasim Beylere ve onların Vakit gazetesinde dair bitmeyen anılarına karışan dondurma beklentisidir.

Evden uçtuğum yıl teselli olsun diye edinilen ve önce 'annemler'in şimdi yalnızca annemin oturduğu daire, Teodoridis'in bahçesinin çevresine dizilen, yine de ortada koca bir park artmasını engelleyemeyen sayısız apartmanlardan birinin ikinci katıdır.

Annemde yatıya kalmışsak, sabah ne yapar eder kızım uyanmadan kıyıya giderim. Saray terzisi Botter'in dört kızına yaptırdığı dört yazlıktan 'Villa Mon Plaisir'in dört mevsimi resmeden renkli seramik tablolarıyla selamlaşır, sonra ikinci köşkün yerine kurulan iki apartmana ve et lokantasına dönüşmüş üçüncü köşke

bakmadan karşıya geçerim. Sahilden yat limanını ve çirkin yeşil demirleri silip kendime çay söylerim. Sabah çayını Fenerbahçe'de içmiş isem gün boyu çocukluğumu yanı başımda hissederim.

O sabah da eve dönüp önceki ve sonraki neslimle vedalaşarak yalnızca çocukluğumu yanıma almış ve yeniden kıyının yolunu tutmuştum. Fenerbahçe Burnu'na ayrılan kavşaktaki durakta otobüs beklemeye hazırlanıyordum.

Derken yanı başımda bir dolmuş belirdi. Sarı rengi iğreti duran, yaşlı ve onurlu, boş bir dolmuş. Şoförü, 'Gidiyor mu?' ya da 'Nereye?' anlamındaki anlamsız el işaretimi görmezden gelip benim kahveye yöneldi ve kendine bir çay söyledi. Gözünü, Belvü'nün ahşap günlerini gölgelemiş, yol ortasındaki görkemli sakızağacına daldırıp bir sigara yaktı.

Ben şimdi dikilmiş ona bakıyorum. Dolmuş filan umrumda değil; çoğu kez karda yağmurda tek başına oturduğum kahvenin tiryakisi olduğu bir bakışta sezilen şoförle bir sohbet kapısı arıyorum. Çay söylesem olmaz... Onunki önce bitip de gidiverirse otobüse kalırım. Hayli tereddütten sonra kaldırımın kenarındaki taşa çöküp sabahın beşinci sigarasını çıkarıyorum. O çay parasını öderken, sigarayı aceleyle söndürmeye yelteniyorum.

"İç, iç" diyor bana. "Acelen yoksa bitir!"
O direksiyona, ben ön koltuğa yerleşiyoruz.
"Sabahtan beri bu benim üçüncü..."
"Beşinci beşinci..." diyorum, övünülecek şeymiş gibi.

Orduevi Durağı'nda bekleşen, orta yaşlarını gerilerde bırakmış yolculara hiç aldırmadan geçiyor. Ona yöneltmemeye özen gösterdiğim soru dolu bakışlarımı yine de yakalıyor.

"Bunların hepsi emekli... Emeklinin kalantoru taksiye biner; kalanı inat eder, otobüs bekler... Bak inanmıyorsan..."

Durup geri vitese takmaya üşenmiyor; durağa doğru sesleniyor.

"Kadıköy, Kadıköy... On bir bin lira!"

Emekliler sabit bakışlarını dolmuştan koparıp otobüs beklenen yöne çeviriyorlar. Kahkahamı duyuyorum.

Az sonra üç er üzerine bahse tutuşuyoruz. "Binmezler" diyorum ben. "Binerler de biner liralarını vermezler" diyor o. Erler binip arka koltuğa yerleşiyorlar. Daha Yelken pastanesi'ne varmadan orta koltuğa ve benim yanıma da birileri biniyor.

"Gördün ya doldu" diyor Ayanoğlu caddesini üçüncü viteste tamamlarken. Bağdat caddesine dönüşteki ışığı kaçırmamak için gaza basıyor ve sesinden şikâyet yükselen arabasını rahatlatmak için açıklamada bulunuyor:

"Aman yeşil yanıyor... Topuklayalım biraz!"

Kızıltoprak'taki trafik sıkışıklığında, bu acelenin daha çok müşteri taşıma kaygısından değil, her tur arası Fenerbahçe'de içilen çay-sigara sevdasından kaynaklandığını öğreneceğim.

"Doğduğu yer içinden çıkmıyor insanın. Her şeyden kurtuldum, şu Fenerbahçe'den kurtulamadım" diyecek bana. "İçimde kaldı; çocukluğumda taşınmışız, belki ondan..."

Şimdilerde Maltepe'nin ötelerinde bir yerlerde oturduğunu, annesiyle babasının Yakacık'ta gömülü olduğu-

nu, onları bırakmamak için değil, ama imkânsızlıktan Fenerbahçe'ye taşınamadığını anlatacak. Köprü boşalana kadar Kadıköy-Fenerbahçe yaptığını, sonra karşıya çalıştığını, ama bunalınca yine de Fenerbahçe'ye kaçtığını...

Söğütlüçeşme civarında ben felsefi yorumlar getirmeye kalkacağım: "İnsan, sürekli içinde yaşadığı şeyleri kanıksıyor. Özlediklerimiz daha uzun ömürlü oluyor. Kim bilir, belki Fenerbahçe'de otursak, kıyıda çay içmenin tadı kalmayıverirdi... Belki böylesi daha iyi!"

Altıyol'a yaklaşmaktayken arka sıradaki üç er paralarını yolladıklarından çocukluk anılarımız kesintiye uğruyor. Avucundaki buruş buruş, yorgun üç on binliği gösterip "Bak!" diyor usulca. Yüksek sesle, "Üç bin lira daha," demek üzereyken, onu susturuyorum. Çantamdan beş bin lira çıkarıyorum. Askerlerin eksik parasını kimin kime ısmarlayacağını tartışmaya girişiyoruz.

"Yok, vallahi olmaz, bu da benden olsun!"
"Olmaz, çıkardım işte. Hem bahsi kaybettim..."
"Sen onu çantana geri koy."
"Sen bunu al ki beni hatırlayasın..."
"O zaman başka; seni iki kere on binden götüreceğim... Unutma..."

Birden gözü dikiz aynasından arkamızdaki arabaya takılıyor:
"Bak, arkamızdaki 48; ne kemikli araba... Ben hastayım ona..."

Dikiz aynasından göremediğimiz için dolmuşça geri dönüp arka camdan hep beraber 48 model kemikli arabaya bakıyoruz.
Şimdi orta sıra da sohbete katılıyor:

"Bu kaç model?"
"Bu 52; Atatürk'ün arabasının eşi..."
"Olur mu canım, Atatürk'ünki 36!"
"Vallahi eş; siyahken tıpkısıydı..."
"O zaman 52 değil!"
"Ruhsatta öyle yazıyor..."
"Belki trafiğe geç çıktı..."

Torpido gözünden çıkarılan ruhsat dolmuşta elden ele geziyor.

İskeleyi geçmiş olduğumuzu da o zaman hep birlikte fark ediyoruz. Telaşla dolmuştan boşalıyoruz.
"Sizi tanıdığıma çok sevindim" diye bağırıyorum arkasından, ona ve arabasına. Duyuyor mu bilmiyorum, ama nereye gittiğini biliyorum.

Koşarak Beşiktaş vapuruna yetişiyorum.

Sizden bir önceki yolcu olarak alt güverteye yerleşiyorum ve yanımdaki yayvan yayvan ciklet çiğneyen kızla suratsız oğlanı gözüm tutmadığı için bu öyküyü yalnızca size anlatmaya karar veriyorum.

Ve siz gelmiyorsunuz.

Bekleyişimde yalnız olmadığımı, iskele kapısını kapatmak için yolunuzu gözleyen memurun düş kırıklığından anlıyorum.
Ama beni asıl şaşırtan ne oluyor biliyor musunuz?
Yayvan yayvan çiklet çiğneyen kız, kapanmakta olan kapıya umutla bakarak, suratsız oğlana diyor ki:

"Hadi, son bir kişi!"
"Haa, hep olur değil mi?"

İşte o zaman, Haydarpaşa Mendireği'nde nöbet tutan sıra sıra karabatakları, oymalı kaidenin tepesinden Ahırkapı açıklarındaki şilepleri gözleyen bembeyaz martıyı, lodosla poyrazın buluştuğu yerden süzülen ışığı, dolmuşçuyu, emeklileri, erleri, yanı başımdaki kızla oğlanı; hepsini, ama hepsini ve elbette bir de sizi Heybeli Ada'ya, o kıyı meyhanesine davet etmek geçiyor içimden. Hani Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, sabah rakısını içen Ahmet Rasim'e rastladığı yere.

Fenerbahçe'den Haldun Taner'i, Burgaz'dan Sait Faik'i alıp hep birlikte gitsek oraya, lodosla poyrazın İstanbul'a has ışık oyunlarını Ahmet Hamdi'den dinlesek; Yalıda Sabah'ı karabataklarla martıları Haldun Taner'den... ve Ahmet Rasim sorsa hepimize, 'Bestenigârımı sever misiniz?' diye...

Kadehlerimizi, genç yaşta veremden ölen güzel Nigâr için kaldırsak ve tam, hep birlikte, 'Ben böyle gönüller yakıcı bestenigârım,' ile hüzne dalmak üzereyken, Sait Faik, 'Hşşt, hşşt' deyiverse...

Eminim o kıyı meyhanesinde beklediler hepimizi.
Niye yetişemediniz?
Sahi, ne oldu da gelemediniz?

SON İSTANBUL

"Haklısınız kentimizde yabancıyız şimdi,
oysa o zamanlar yabancı kentlere
göçmüş olsaydık bize dedikleri gibi
oraları belki aşına gelirdi."

Lütfen intihar etmeyiniz.

Unutun Kartal'daki o ganizoyu. Demiştim size girmeyelim diye. Hata bendeydi. Önünden altı şerit yol geçen yere girilir mi? Basireti bağlanıyor insanın bazen. Kartal'daki deniz kenarı kahvelerin ve balıkçıların yerinde yeller estiğini tahmin edebilmemiz gerekirdi. Hadi tahmin edemedik, görünce hemen dönmeliydik? Neden direndik, ille de park yeri bulabilmek için? Hele o gazinoya girmemiz... Ama, 'Soğuk beyaz şarabınız var mı?' diye sorduğuma hiç pişman değilim. Başka nasıl başkaldırabilirdik? Kızgın da değilim o garsona. O da elbette, 'Yok!' demekle yetinmeyecek ve gözümüzün gördüğü sınırlar içinde, yalnız şaraba değil, hiçbir kötülüğe izin vermeyeceğini söyleyecekti. Elinden gelse, bizi denize dökmekten çekinmeyeceğini bakışlarıyla ekleyecekti. İyi ettik; inadına inadına, 'O zaman bize de yer yoktur, hadi gidelim' dedik. Plastik sandalyelerde Cola içerek, üç şerit geliş üç şerit gidişlik yolun ötesinden Adalar'a bakıp da içimizi mi çekecektik?

Kartal'ın deniz kenarı kahvelerini de gömeriz gökapaklarımızın ardına; Galata evlerinin söndürülmemiş yangın kokularının, Moda'daki yoğurtçu çıngıraklarının, Yeşilköy bahçelerinin iki yanı frenküzümlü yollarının yanına...

Nasıl bilmem o duyguyu... Kendiminkiler yetmezmiş gibi, gelmiş geçmiş ve gelip geçecek bütün insanların aşklarını ve ölümlerini taşımaktan bitkin, gidip yatsam, gidip yatsam... Ölmesem belki, ama ölmüş gibi yapsam. Bir çarşaf örtseler üzerime, hayır başımın üzerine çekmeseler, yalnızca çeneme kadar, kolumda bir serum; yemek de yemesem... Kimse bana bir şey sormasa, ben hiçbir şey söylemesem... Derin bir sessizlik olsa, yalnızca pencerelerde tül perdeler belli belirsiz uçuşsa... Gözlerimi açmasam, günle gecenin yer değiştirdiğini gözkapaklarımın hafifçe gölgelenip aydınlanmasından, gölgelenip aydınlanmasından bilsem... Ne uyusam, ne de uyanık olsam; düşlerle düşünceler karmakarışık akıp gitse, zaman yitse!

Kabul ediniz ki biz kendimizi nehirlere atabilecek kadınlardan değiliz. Bunca zamandır bunca nehirlere o gözle bakmış olsak da, bu konuda hayli müşkülpesentiz. Thames Nehri'nde, Ren'de ya da Sen'de ölmeyi seçmişse bir insan –Kızılırmak ya da Yeşilırmak, Dicle veya Fırat da olabilir, neden olmasın– boğulabilmek de bir beceridir; atlanacak yer iyi seçilmelidir. Yıllar yılı nehir kenarlarında sürüp giden tren yolculukları boyunca böyle noktaları peylediğinizi söylüyorsunuz. Ama en olmadık anda, atlanacak yerleri başka su kenarlarıyla karıştırıveriyorsunuz.

Yoğurtçu Yokuşu'ndan sırt çantanızın üzerinden kayıp, Kurbağalıdere'yi, dibe sırıkla vurularak yüzdürülen salla 25 kuruşa geçiyorsunuz. Hayır, adam başı 25 kuruş değil, sal dolusu 25 kuruşa... Salcı, sırığıyla yeniden karşı kıyıya doğru uzaklaşırken, siz Kalamış'a doğru, peşinizden kimselerin yetişemeyeceği bir koşu tutturmuş oluyorsunuz.

Derken, liseyi bitiriyor ve o sıralar her okul kendi sınavını yaptığından, Edebiyat Fakültesi'ne gitmek üzere, Üsküdar'daki eski arabalı vapur iskelesinde, chanel tayyörünüz, belinize inen kırmızı atkınız, atkınızdan uzun saçlarınız, domuz derisi pabuçlarınız ve çantanızla köpüren sulara bakıp kalıyorsunuz. Elbette yine âşıksınız ve o yüzden vapuru

neredeyse kaçırıyorsunuz. Ön kapak kalkarken bütün şıklığınızla vapura uçarak atlatıldığınızda bile değil, ancak sınav salonunda yerinizi aldığınızda gerekli kimlik belgelerinin tümünü evde unutmuş olduğunuzu hatırlıyorsunuz.

Ya o son yolculuklarınızdan birinde Ren'i geçişiniz... Hani o nereden çıktığı belirsiz kuşun otomobilinizin camı önünde vals yaptığı, sizin durup dururken ellerinizi çırparak şarkı söylemeye başladığınız... Ve otomobil su kenarında duruverdiğide, akşam ışığında beyaza boyanmış nehirden kayarak karşı kıyıya varabilecek kadar hafiflemişken, gürültüsüzce yanaşan ve size Kurbağalıdere'dekini anımsatan sala hayretle bakışınız...

Taze barbunyaya taze kereviz rendelerseniz suyu helmelenirmiş. Bunu bir arkadaşınız söylemiş. Bir başka arkadaşınız ise, "Ben tatları saf severim" demiş. Siz kararsızsınız. Benim oyun belirleyici olduğundan, tedirginim. Ekşili tatlılı sosuyla bademli tavuğu anımsayınca sevinçle ellerimi çırpıyorum. Çin yemeği sevmez miyiz? Demek ki pekâla taze barbunyaya taze kereviz rendeleyebiliriz. Bakınız, bazen bu kadarcık sevinçlerle de el çırpılabilirmiş! Hem bugünlük hiç değilse bu sorunu çözmüş sayılabiliriz. Lütfen intihar etmeyiniz.

Hayır, 'ruh meflucu' olduğunuza asla inanmıyorum. Öyle olsaydı, pembe şişedeki çilek likörünü kütüphanedeki kırık aynanın önüne koyup pembe kadehleri yanma dizebilir ve telefonunuzun değerli konuklarını ancak o köşede karşılamakta direnebilir miydiniz?

Bir arkadaşım, ömründe kim bilir kaçıncı kez yazlıklarıyla kışlıklarını değiştirmek için dolaplarını yatağının üzerine boşalttığında, odasındaki yıllar ve mevsimler karmaşasına bakıp daha kim bilir kaç kez günlerini naftalinleyeceğini ve naftalin kokan zamanı daha kaç kez balkonda havalandıracağını düşünüp bunalıvermiş ve odayı öylece bırakıp, 'Üstü kalsın!' diyerek salondaki kanepeye uzanıvermiş.

Uyandığında, salonun bütün ışıkları yanıyor ve pencereden güneş vuruyormuş. Mide bulantısından nasıl kurtulacağından önce, o günün bir işgünü olup olmadığını düşünmüş.

Bunu neden anlattığımı unuttum. Oysa ben bunu kendi başına bir öykü yapmayı kurduydum. Siz şimdi bana yazı yazmanın soygunculukla beslendiğini söyleyecek ve galiba Balzac'tan, yazarların ruhlarımızı soyduklarını ve yalnızca çalmak için dinlediklerini aktaracaksınız. Ben de sizi, yine sizin örneğinizle, hırsızları koruyan mitolojik Hermes'in ağzıyla yanıtlayacağım. Sizce bana, Cassandra misali, 'Böyle diyeceğinizi biliyordum' diyeceksiniz. Zaten, siz benim 'bilici'm değil misiniz?

Biliyorum, şimdilerde kimseler böyle konuşmuyor ve böyle bilgiler artık para etmiyor. Tabii ki bizim sınıfımız değiştirildi ve müze raflarındaki yerlerimiz, Bağdat Caddesi'ne dil sürçmesiyle arada hâlâ 'tramvay yolu' deyiveren felsefe öğretmeni annezinkinden bile önce belirlendi. Pekâlâ, burnu büyüklük yapmayalım, müzede değil; Münih mi, Frankfurt mu, oralarda bir yerlerde gördüğünüz 'Bebek Butik'te. El yapımı gözlüklü bebekler! Kitlesel satılan tek tip giyinmiş Kansas bebekleri Barbie evlerinin ilk katlarında 50-60 marka satılırken, Bebek Butik'te 1200 marka sergilenen tuhaf antikalar... Ama kabul ediniz ki, tutturmalarıyla başa çıkamadığımız için, nefret ede ede ve pahalı gele gele biz kızlarımıza ancak Barbie bebekler alabilirken, bizim tasvirlerimizi satın alma gücündekiler yine de ancak 'onlar' olacaklar. Altı şeritli yollara uygun otomobilleriyle plastik sandalyeli gazinolara varıp kederlenmeden oralarda oturabilenler ve bizim gibi abesle iştigal edeceklerine, 'kiraz mevsiminde bile' paralar kazanabilenler.

Ama siz yine de düşünmeyin onları.

Unutun!

Siz ki, Çanakkale Cezaevi'ndeyken uzak tepelerin eteklerindeki pembeleşmeyi her görüşünüzde, 'Bu yıl bademler

yine erken açtılar; donacaklar' diye hayıflanmaktan öte yakınmadınız oradaki günlerinizde.

Siz ki, bir çeviriniz nedeniyle Yargıtay beraat kararını üçüncü kez bozduğunda, sizi bu kez ne gerekçeyle beraat ettireceğini bilemeyen yargıcın çaresizliğine kaygılanmaktan öte bunalmadınız mahkemelerde.

Siz ki, o ünlü murafaada sesinizi bile yükseltmediniz; yalnızca, mesafeli yaklaşımı ve nesnelliği nedeniyle hukuku hep sıkıcı bulmuş olduğunuzu, ancak hakkınızdaki iddianameyi, sıkılmak şöyle dursun, bir solukta okuyup bitirdiğinizi ve heyecanlı bir romana benzettiğinizi söylemekle yetindiniz.

Siz ki, kendi arkadaşlarımız şarabımıza ve peynir çeşitlerimize söylenirlerken –'Buzdolabında Fransız peyniri bile gördüm; ayıptır, halkımız açken!'– parfümlerinizi sonuna kadar ve dirayetlice savundunuz.

Siz şimdi nasıl olur da...

Hep anlatırdınız, kaygan kayalarda nasıl yengeç yakaladığınızı ve ayaklarınız yarıla yarıla, balık tutan arkadaşlarınız oltalarına taksınlar diye midye çıkardığınızı...

İşte, şuralarda bir yerlerde olmalı!

Mor kayalar daha ileride, Dragos'taydı. Bir başka gün gideriz isterseniz. Bugün Kartal'dan ikinci kez geçemeyiz...

Gidişte demiştim size, Bostancı'dan vapura binip Adalar'a gidelim diye...

Hâlâ yapabiliriz, ne dersiniz?

Ben de biliyorum; liman kentlerinin kimlikleri denizle öpüştükleri yerlerde gizlidir ve kıyıları altı şeritli yollarla boğmak, dudaklara beton dökmek, öpüşleri mühürlemektir...

Haklısınız, kentimizde yabancıyız şimdi; oysa o zamanlar yabancı kentlere göçmüş olsaydık bize dedikleri gibi, oraları belki aşina gelirdi.

Bilmez miyim, elbette kızlarımız da sıkılıyorlar bizden;

biz sıkılmadık mı annelerimizden? Hem onlar hiç değilse yaşlanmasını bilmişlerdi. Bizse hâlâ en genç olma ve geleceğe ipotek koyma iddiasındayız. Yani büsbütün çekilmeziz.

Onu da biliyorum; galiba asıl aşklarımız son yaşadıklarımızdı ve 'En güzel aşk henüz yaşamadığım' demek gelmiyor ikimizin de içinden...

Geriye kalan... Olmaz olur mu?
Bakınız, işte Süreyya Plajı'ndayız...

Trenle gelip geçerken gördüğümüz, mayolu kadın rölyefleriyle süslü duvarı ne yaptılar bilemiyorum; iki M'li şu kocaman Migros'un arkasında kalmış olmalı... Giyinme kabinleri? Onlarda duruyorlardır belki... Acaba Waikiki'nin mi, yoksa McDonalds'ın gerisinde mi? Kumsal mı? Aslında ayaklarımızın altında, beton dökmüşler üzerine yalnızca...

Nasıl hatırlamazsınız, fotoğrafınız bile var; şu altı bacaklı kubbeye tırmanmışsınız. İlk kez oraya kadar yüzebilmiş olmaktan gururlu, kardeşlerinize el sallamaktasınız...

Üzerinizde, annenizin 'Mani di Fata'dan çıkardığı patrona göre ördüğü mayonuz; aynen şimdiki gibi incecik ve zarifsiniz...

Demek 'Bakireler Mabedi'ydi adı... Eski Yunan'da vardır, yanılıyor muyum? Hani mabedi ziyaret ve tavaf eden gelinlik kızların çabuk koca buldukları anlatılır... Sahilden elli-altmış metre uzakta ve denizin ortasındaydı, biliyorum. Plajın sembolüydü, onu da hatırlıyorum. Pek haklısınız, şimdi hayli yalnız ve tuhaf duruyor altı şeritli yolun berisinde...

Ama artık yalnızca bir havuza nezaret ediyor olmakla birlikte, şu gördüğünüz, bir zamanlar denizin ortasında olan ve sizin yüzerek varıp üzerine tırmanmış olduğunuz aynı altı bacaklı kubbe...

Ve, 72 model emektar VW'imizi son model BMW'lerle Honda'ların ortasına park ettiğimiz bu otopark var ya, inanınız ki burası Süreyya Plajı...

Lütfen ihtihar etmeyiniz.
Ya son İstanbul sizseniz?

RONİ MARGULİES
1955

İSTANBUL'UN YERLİLERİ

"Burada insanların isimleri
hep birbirlerine benziyor.
Herkes herkesin vatandaşı gerçekten.

Garip bir ülkedir İstanbul. Kimdir burada yaşayanlar, kimler yaşamış da artık yok, kimler yaşayacak, izin vermez bilinmesine bunların. Gelenler kendi istekleriyle gelirler gerçi, ama hep bilir ki İstanbul bunlar da gidici, bunların da başkaları gelecek yerine. Her gelenin giderken geride bıraktıklarını kendi keyfince harmanlar İstanbul, bir kısmını öğütür yok eder, çok daha önemli kısmını korur ama kendi istediğince yeniden şekillendirir; her gün, her yıl, her çağ yeni bir bütün oluşturur. İstanbulluğunu korur, ama yeni bir ülkedir her gün.

Bizler, İstanbul'un yerlileri, kendi ülkemizde hep yabancıyızdır bu nedenle. İsimlerimiz, örneğin, çeşit çeşittir, benzemezler birbirlerine. Aynı ülkenin vatandaşlarının isimleri gibi değil de, bin yıl sonrasını anlatan bir bilim kurgu romanı için uydurulmuş isimler gibidir isimlerimiz.

İlkokul yıllarımda en yakın arkadaşlarımın isimleri *Benjamen Avayu, Davut Kohen* ve *İrvin Schick* idi. Ortaokula geçtiğimde arkadaşlarım da değişti ve *Maryo Paşarel, David Delareyna, Halûk Telimen* öncekilerin yerine geçtiler. Telimen'in saçkıran olup çırılçıplak ka-

lan *Boğaç* adlı kanaryası gün gibi aklımda. Bu isim cümbüşüne kendiminkini de eklemek gerek elbet. Babam 1950'lerin başında High School'dayken İngilizce margarin kelimesinin kısaltılmışı olan '*Margie*' adıyla bilinirmiş, bense '*Markölye*' oldum üç yıl boyunca. O yıllarda bir radyo reklamında heybetli bir kamyon sesini izleyen "Ne geçti! Magirus geçti!" sözleri duyulurdu. '*Magirus*' adını takanlar da oldu bana, ama '*Markölye*' adı yerleşmişti artık.

Hocalarımız arasında Harold Ede ('*Mestan*') ve Charles Lewis ('Şaval'), sınıf arkadaşlarım arasında *Kurban Wang* ve *Andreas Karabaczek* vardı. Mestan incecik bacaklarının üzerinde koskoca gövdesiyle başaşağı duran bir sperme benzer, Şaval ceketinin cebinden hiç eksik etmediği viski şişesiyle zaman zaman merdivenlerden düşerdi. Biri fizik ve kimya, diğeri İngilizce okuturdu biz yerlilere. Kurban'ın babası ülkemizin ilk Çin lokantasının sahibiydi. Taksim Meydanı'nın hemen kenarındaki lokantaya yıllar sonra gittiğimde artık yönetimi devralmış olan Kurban para almamıştı bizden. Kaçınılmaz olarak aramızda '*Karabacak*' adıyla maruf olan Karabaczek'in babası bir elçilikte çalışır, kendisi ise çok iyi futbol oynardı; başka ne yapardı, şimdi ne yapar, bilemem.

Yine sınıf arkadaşlarımdan *Mario Heskiya* çelimsiz, gözlüklü, sessiz, kimsenin yakınlık duymadığı bir çocuktu. *Ertuğrul Sevsay* akordeonunu okula getirdiği günler resim hocamız *Makbule Hanım*'ın sınıfa gelmesini beklerken akordeon eşliğinde hep bir ağızdan "Heskiya'm mavi kuşum, ben sana vurulmuşum" şarkısını söylerdik. Sonra, ben üniversitedeyken, Heskiya Küçükçekmece'de bir kumsalda alnından vurulmuş olarak bulundu. Kimileri kumar borcunu ödeyemediğini söylediler, kimileri daha da karanlık işlere bulaştığını. Heskiya'yı poker masasında Clark Gable rolünde dü-

şünmeye çalıştım, olmadı; Bulgaristan'dan gelen Marlboro dolu bir kamyonun şoför mahallinde düşündüm, olmadı. Ertuğrul Sevsay'a ne olduğunu ise biliyorum. Florida'da doktor ve aynı zamanda eyalet orkestrasının şefi olmuş. En az Heskiya'nın ölümü kadar garip!

Loris Bedrosyan ile *Bedros Aslanyan*'ın isimlerini karıştırmak kolay gibi geliyor, ama karıştırmazdı kimse. Biri ince uzun, biri şişmandı çünkü. Bir beden eğitimi dersi öncesinde Aslanyan uzun banklardan birinin üzerinde şortunu giyerken ayağı kayıp düştüğünde *Yalçın Eker*'in "Aya bak yıldıza bak, Aslanyan'ın göte bak" doğaçlamasıyla çınlamıştı salon. Yalçın'ın kardeşi *Yeliz* şarkıcı oldu sonraları. Müzik yeteneği aşağı yukarı Yalçın'ınki kadardı, ünü pek uzun sürmedi.

High School'un son yılında Robert Koleji'nin giriş sınavına hazırlanmak için Bebek'te oturan *Şirinyan* adlı bir kadından ders almıştım kısa bir süre. Birkaç arkadaş hep birlikte Bebek'te bir eve gider, sayısız kedinin dolaştığı, yerleri kedi pisliğinden geçilmeyen bir evin salonunda Şirinyan'ı dinlerdik. Evin yerini tam hatırlayamıyorum, ama daha sonra Kolej'de sınıf arkadaşım olan *Ercüment Ortaçgil*'in Küçük Bebek'teki evine çok yakın olduğunu tahmin etmiştim. Ercü'nün abisinin adı *Bülent*, kaplumbağasının adı *Muhip*'ti.

Teyzemin oğlu *Mişe Kohen* benden bir sınıf küçüktü. Onun sınıfında *Kevork Apkaryan*'ı, *Latif Dörtçelik*'i, yapısı adına tam tamına uyan *Çelikzincir*'i, *Harun Cenani*'yi ve *Agop Eryorulmaz*'ı hatırlıyorum. Cenani çok zengin olmuş. Cinsel hayatı renklendirmek için kullanılan alet, edevat ve yardımcı malzemeler ticareti yapıyormuş yanılmıyorsam. Aramızdan her türlü mesleği icra edenler çıktı ama insanların mutluluğuna en doğrudan katkıda bulunan işi Cenani yapıyor kuşkusuz. Eryorulmaz'ın şimdi ne yaptığını bilmiyorum, ama birkaç yıl önce Paris'te Opera meydanında karşıdan karşıya

geçerken yüz yüze geldik. Okulda pek bir dostluğumuz yoktu, ama çocuklukta birbirlerinden ayrı düşüp kırk yıl sonra ilk kez karşılaşan ikiz kardeşler gibi kucaklaştık Paris'in göbeğinde, kısaca sohbet edip ayrıldık, bir daha da görüşmedik.

Babası *Kazer*'i ise lise yıllarımda çok görür oldum. Robert Koleji'nin Kayıt İşleri Müdürü'ydü. Çok çeşitli koridorlarda karşılaştığımı hatırlıyorum Kazer Bey'le, fakat koridorlar içinde bulundukları binalardan bağımsız olarak kalmışlar aklımda. Bizler iki yıl Bebek'te okuduk, üçüncü yılımızda ise Arnavutköy'deki Kız Koleji'yle birleşip onların kampüsüne geçtik, Bebek tümüyle üniversite oldu. İki kampüs, onlarca bina ve dolayısıyla düzinelerle koridor birbirlerinin içine geçti belleğimde. Bellek'te denize bakan taşlığa Teras denirdi, Arnavutköy'de yine denize bakan futbol sahasına ise Plato. Bunları bile karıştırdığım oluyor artık bazen.

Kolej'de üç yıl boyunca yanımdaki sırada, isimlerimizin ilk dört harfi aynı olduğundan, *Hristo Marga* oturdu. Öbür yanımda da hep *Hasan Morkoyun*. Aramızdaki en mükemmel ismin sahibi ise benden bir sınıf küçük olan *Oton İskarpatiyati* idi. Bir Bizans ezgisinin nakaratı veya bir şiirin mısra-ı bercestesi gibi gelmiştir bana hep bu iki sözcük. Daha o yaşlarda şiir yazanlar da vardı aramızda. *Şavkar Altınel* sonra şair oldu, *Jozef Biçerano* ise olamadı. Jozef'in şair değil de matematikçi olacağının işaretlerini daha o günden veren iki dizesini hiç unutamıyorum:

Ah başımdaki yara
Düşünüyorum kara kara.

Bir de *Süleyman Şenşakrak* vardı. Bu yazıda geçen tüm isimler arasında sadece bu uydurulmuştur. Ama bazı yazı için değil, tarih hocamız *Mefharet Hanım*'la dalga geçmek için. Yılın ilk günü aramızdan biri, nasıl

becermişse, yoklama defterindeki isimlerin en altına Süleyman Şenşakrak'ı eklemişti. Haftalar boyunca tarih dersinde her yoklamadan sonra Süleyman'ın niye sınıfta bulunmadığını açıklamak için giderek inandırıcılığını yitiren nedenler uydurduk. Sonunda Süleyman'ın varlığına neredeyse kendimiz de inanmaya başlamıştık ki, Mefharet Hanım umudunu kesip adını defterden silmişti.

Fizik hocamız *Clifford Ellison* ('*Eli Baba*') çok yaşlı olmasına, 1950'lerde babama da ders vermiş olmasına rağmen, tam on beş yıl sonra İngiltere'de karşıma çıktı. Daha doğrusu, kızının kocası çıktı karşıma, Eli Baba'nın sağ olduğunu, Norfolk'un küçük bir köyüne çekilmiş olduğunu öğrendim, selam gönderdim. O küçük köyde çevresindekiler İngiliz sanıyorlardı kuşkusuz onu, İstanbulluydu oysa Eli Baba. Biliyorum, dinlenmek için çekilmiş ama sonra mutsuz olmuştur o dar, dingin, külrengi köyde. Her İstanbullunun olacağı gibi.

Nereden mi biliyorum? Londra bile uysal ve tekdüze geliyor çünkü bana. Burada insanların isimleri hep birbirlerine benziyor. Herkes herkesin vatandaşı gerçekten. Ben ise yabancıyım burada. Sorun yabancı olmak değil, *yerliler arasında* yabancı olmak. Anavatanım İstanbul'da *hepimiz* yabancıydık. Yabancılar arasında yaşamayı seviyorum ben, vatandaşlar arasında değil.

BUKET UZUNER
1955

İSTANBULU SEVMEZSE GÖNÜL AŞKI NE ANLAR?*

"'İçinden deniz geçen tek şehir' derdi.
Yine gözleri hülyalı,
sesinde şuh tadı, dalar giderdi.

"Yabancılar 'Altın Boynuz' adını vermişler Haliç'e. Dünyadaki tek altın boynuzlu şehir İstanbul'dur." Böyle derdi. Ne eksik, ne fazla. Sık sık böyle derdi. Ardından hülyalı gözlerle uzaklara dalar, giderdi. O sırada ilkgençliğinde yaşadığı İstanbul aşklarını mı özler, yoksa yaşayamadıklarına mı hayıflanırdı, bilemezdim. Zaten o sırada ben henüz yaşanmış ya da yaşanmamış bütün aşkların geçmişin tül perdesi arkasında bulanıklaştığını bilemeyecek kadar gençtim.

'Altın boynuzlu tek şehir!'

'Golden Horn'

İşte bunu ondan her duyduğumda kapı açılır, kapının önünde iri ve esmer bir boğa belirirdi. Boynuz kavramı bende neden hemen bir boğa çağrıştırırdı da bir geyik, ya da bir öküz değil, o zamanlar bilemezdim. Ama işte 'altın boynuzlu tek şehir' deyimini duyduğum ya da düşündüğüm her zaman bu çok iri ve öfkeli boğa

* "İstanbul'u Sevmezse Gönül Aşkı Ne Anlar" dizesi Behçet Kemal Çağlar'ın Kalamış adlı şiirinden alınmıştır. Bu şiir Münir Nurettin Selçuk tarafından bestelenmiş ve söylenmiştir.

sanki önceden planlamış gibi doğruca benim üzerime koşardı. Ama ne koşmak! Beni parçalamak niyetiyle dolu dizgin bana varmak, bana saldırmak! Ürkerdim. Yok yok, korkardım. Dizlerim çözülür, titremeye başlardım. Çok korkardım. Bu kadar çok korkmama rağmen boğanın ne kadar güzel ve genç göründüğünü her keresinde fark eder, sonra gözlerimi yumar ve saldırıyı beklerdim. Kaçamayacak kadar korkardım. Her zaman. Öte yandan onun etrafına saldığı sağlık ve bereket, güç ve canlılık duygusu beni büyülerdi. Biraz sonra beni parçalayacak öfkeli bir boğanın güzelliğiyle yarattığı hayranlık duygusu, öfkesi ve saldırganlığıyla çoğalttığı korkuma karışırdı. Bu iki sert duygu; hayranlık ve korku yan yana gelince insanda küçük düşürücü bir etki yaratır. Bir çeşit gönüllü kölelik, bağımlılık tehlikesi ve hipnoz baygınlığı...

Ama saldırmazdı. Bir mucize olur, boğa bana saldırmazdı. Gözlerimi açıp boğayla burun buruna ve gözgöze geldiğim o son an ikimiz de aynı nedenle şaşkın bakakalırdık. Çünkü boğa da ben de aynı anda fark ederdik ki, onun müthiş bir tuhaflığı, bir eksikliği, hatta özürü vardır, ama bu özür bir mucizeyle olağanüstü bir güzelliğe dönüşmüştür. Boğanın bir boynuzu eksiktir. Ya da boğanın başının tam ortasından tek bir altın boynuz göklere doğru pırıl pırıl yükselmektedir. O tek altın boynuzlu biricik boğadır! O bir efsanedir. Artık efsanedir! Gözlerimi İstanbul semalarına yükselen altın boynuzdan zorla kopartıp, onun gözlerine baktığımda, o dünyanın en öfkeli efsane boğası mahsun ve hüzünlü bakardı bana. Yumuşak ve kumral bakışları, o iri ve güçlü, genç görünüşlü bedenine taban tabana zıt bir sevecenlikle akardı üzerime. Böylesi bir zıtlık, resmi ahlak anlayışına hiç uymasa da karşıtların yanyana yaratacağı estetik hazzı ilk kez tatmama neden olurdu. Garip bir ışıkla yıkanır, tanımadığım türden bir sevinçle dolardım.

Ben artık korkumu yenmiş, pırıl pırıl yanan tek altın boynuzu hayranlıkla seyrederken, o dünyadaki bütün boğalardan farklı oluşunu kederli, kaygılı ama kabullenecek kadar güçlü bir bakışla mağrur beklerdi. Bir kabulleniş anının o çok sancılı ve yalnız duruşu. Bir kabullenişin ne kadar zor ve can yakıcı olduğunu hissetmem bu efsane boğa yüzündendir. Çünkü o kabulleniş anını gözlerimle görürdüm. Bir kabulleniş anını kendi gözleriyle gören, buna tanık olan kaç kişi vardır? Kendi kabulleniş anlarımızı bile kendimizden saklamaya özen gösterirken... Ama o zaten farklı bir boğaydı. Özeldi, yalnızdı ve güzeldi. Güç, bereket, öfke ve saldırganlığın sembolü olarak doğmuştu ama efsanevi özürü nedeniyle sevecen bir hüzünle bakardı. O İstanbul'du, İstanbul Boğası'ydı. Çelişkilerin ortasında gerilip kalmanın sancılı, kahredici acısıyla tanışmam da işte o kadar genç yaşlarıma denk düşer. Hayranlık ve acımak. Acıma duygusu sirke kokar. Hayranlık: Vanilya. O günden sonra ne sirke severim, ne de boğa güreşlerini. Vanilyaya gelince: Vanilyalı her şey, ama her şey büyüler, baştan çıkartır ve esir eder beni kendine.

"İçinden deniz geçen tek şehir!" derdi. Yine gözleri hülyalı, sesinde şiir tadı, dalar giderdi. Dünyada 'içinden deniz geçen tek şehir' İstanbul'du. Aman Tanrım, bu nasıl bir şey acaba? Ya benim içimden deniz geçse nasıl olurum?

Deniz'i düşünürdüm o zamanlar. Bisiklete binerken, top oynarken, şarkı söylerken Deniz'i. Kendisini hiç farkında olmayışıyla heyecan veren Deniz'i. Kendisini tamamen yaptığı işe verişindeki güzellikle Deniz'i. O sırada ne kendini farkında olmaktan yorgun düşenlerin sahteliğinden, ne de kendini yaptığı işe verenlerin samimiyetinden haberdardım. Ayrıca sevişmenin samimiyetle ısınarak zevklendiğini ve duygusal fakirliğin kibir ve sahtelikten miras kaldığını bilmeyecek kadar da dene-

yimsizdim. Ya da kendi zevk ve doğrularıma ulaşmak için yayan yürüyecek daha çok uzun bir yolum vardı, denebilir. Ama Deniz benim en iyi arkadaşımdı ve onunla oynamayı çok severdim. O da benimle. Çok.

'İçinden deniz geçen şehrin' ne hissettiğini öyle çok merak ederdim ki, kendi Deniz'imi düşünürdüm hemen. Deniz, hareketli, hınzır ve akışkan bir çocuktu. Akışkandı. Deniz çok akışkan bir çocuktu, ele avuca sığmazdı. Kumral, ince telli saçları berber sevmediği için yaz tatillerinde uzar ve omuzlarına dökülürdü. Ne babası ne de annesi onu berbere götürmeyi başarabilirdi. İşte ben de Deniz'i tamamen saçlarından oluşmuş bir akışkan olarak düşlerdim. Kolaycacık ve hemenceceik düşlerdim. Çok düşlerdim. Hep düşlerdim. Uzun, ince ve akışkan saç tellerinden oluşan Deniz ağzımdan içime girip, içimden geçerdi. 'Yaşasın içimden Deniz geçiyor, İstanbul oldum ben!' diye düşünürdüm o zaman. İçim gıdıklanırdı, tuhaf hissederdim kendimi, yine de hoşuma giderdi. Ama Deniz yaramazdı. Öyle uslu duramazdı. Bütün bedenime dağılır, aklına eserse gözyaşı pınarlarıma gider, orayı gıdıklardı. Hiç neden yokken ağlamaya başlardım o zaman. Durup dururken. Deniz kulaklarıma yönelirdi birden. Başım döner, kulaklarım uğuldardı aniden. İç kulağımda fazlaca oyalanırsa baş dönmesine, mide bulanması eşlik eder, hastalanırdım. Koltuk altlarıma akıveriridi Deniz. Gıdıklardı beni. Birden gülmeye, kahkahalar atmaya başlardım. Deniz çabuk gıdıklanan biri olduğumu bilirdi, Deniz beni iyi tanırdı. Gülmekten çıldıracakken burnuma giderdi Deniz. Genzim yanardı, hapşırırdım. Hapşuuu!.. 'Çok yaşa!' Küçüktük, hem Deniz hem ben, bütün düşlerime inanacak kadar küçüktük yine de Deniz kasıklarımdan geçerken içim bir hoş olur, heyecanlanırdım, yine de...

O zaman anlardım. Dünyanın içinden deniz geçen tek şehrinde neden her an herşeyin olabileceğini, hiç

beklenmedik bir anda İstanbul'un nasıl kükreyip, hapşıracağını ya da bedenine müthiş keyifler ve heyecanlar sunabileceğini anlardım. İstanbul'un insanı ezip, un ufak edecek, hatta yok edebilecek kadar güçlü bir öfkesi ve saldırgan bir gücü olduğunu hissederdim. İstanbul'un insanı duygu zenginliğinden sarhoş edip, mutluluktan uçuracak kadar engin hayal gücü ve kocaman bir yüreği olduğunu algılardım. Çünkü içinden deniz geçiyordu.

Deniz, başkalarına pek benzemezdi. Deniz sakin ve sevimli görüntüsünün arkasında hiper aktif, akışkan ve inatçıydı. İçinden Deniz geçen bir şehir nasıl uslu ve sakin, nasıl düzenli ve bozulmaz olabilirdi? Deniz bilinmez, beklenmez ve bu yüzden güzeldi. Onunla oynamayı çok severdim. O da benimle. Çok.

Halbuki ben 'içinden deniz geçen, altın boynuzlu o şehir'de yaşamıyordum o sıralar. Hülyalı bakışlar ve şiirsel bir sesle bana 'ilkgençliğinin İstanbulu'nu anlatan annemdi. Ankaralı babamla evlenip, beni Ankara'da doğurmuş ve büyütüyordu. Ama aklı fikri, hattâ hayalleri tamamen İstanbul'da kalmıştı. 'Gerçek Ankaralı' olmanın gururuyla büyümüş olan babam, içinden deniz geçmeyen ve altın boynuzu olmayan Ankara'yı anneme karşı büyük bir cesaret ve yiğitlikle(!) savunduğu uzun Ankara Savaşları sırasında daima, "Ankara olmasaydı, güzel İstanbul'a pasaportla gidebilecektiniz şimdi ama..." derdi. Babamın sesi hülyalı ve şiirsel değildi. Babam sesi tok ve güvenilir, bozulmaz ve kararlıydı. Babamın içinden Deniz geçmemişti. Anlardım. Anadolu'nun ve İstanbul'un sesleri benzemese de biri annem, biri babam kadar yakındı ve gereksinirdim onlara. Anlardım. İstanbul'un bir yanı Anadolu, öbür yanı Avrupa'ydı. Annem ve babamın sesleri benzemezdi. Anlardım.

"Sen hep gitmek, uzaklara seyahat etmek isterdin ama..." dedi.

Artık yaşanmış ve yalnızca düşlenmiş aşklar arasındaki farkı, aşkların ve ayrılıkların ağızda bıraktığı farklı tadları, öfke ile acının insanı nerelerinden bıçaklayabileceğini öğrenmiştim. Büyümüştüm. Düşkırıklığının ve ihanetin dişleriyle etimi parçalayıp, kanatışını yaşamış, başkalarına düş kırıklıkları yaşatmış, bazen istemeden incitmiş ama asla ihanet etmemiştim. Henüz. Büyümüştüm. Yine de sirke ve boğa güreşlerinden hoşlanmıyor, vanilyalı herşeye bayılıyor ve sık sık çocukluk aşkım Deniz'i düşünüyordum.

"Evet, doğru" dedim.

"İnsan ilkgençliğinde mükemmeli, eksiksiz, haydi hiç olmazsa, uyumluyu bulacağına samimiyetle inanıyor. Farklıyı ve 'öteki'ni arıyor. Deliler gibi yollara düşüp, izler, işaretler ve kokular peşinde dolaşıyor. 'Mükemmel vardır, mutlaka bir yerlerde olmalıdır', diye sandığım yıllar olmuştu! Vallahi de billahi de sanmıştım işte."

Sesim soğuk ya da kırgın değildi. Sesim olmuştu.

"Çekip giden, arayan, tatmin olmayan, uslanmayan hep sen oldun. Sürgüne yoladın kendini. Belki de sürgün acısına gönüllendin. Şimdi İstanbul'a dönmüş, sanki bütün bunlar olmamış, hiç gitmemişsin ve giderken bir şeyleri eksiltmemişsin gibi dikiliyorsun karşıma. Haksızlık ediyorsun. Haksızsın."

"Çünkü o zaman İstanbul çok Doğuluydu, ben de çok Batılıydım. İstanbul fazla karışık, dağınık, saldırgan, öfkeli, yaşlıydı. Bana egzotik gelense; düzenli, temiz, uslu ve genç olandı. İstanbul esmerdi ve doğal olarak benim egzotiğim sarışındı. Kaçardım İstanbul'dan. Korkardım saldırgan gücünden, dizlerim titrerdi öfkesinden. Rakıyı beğenmez, şaraba özenir, ince belli bardaktaki çayı küçümser, fincanda içer, simite burun büker, bagel, croissant çörek arardım. Daha on dokuz yaşındaydım." dedim.

"On dokuz yaşındaydık." diye düzeltti.

"On dokuz." dedim.

"İlle de gitmen mi gerekiyordu?" diye sordu.

Sesinde sitem ya da öfke yoktu. İntikam duygusu, acıtma isteği de. Sesinde anlamak arzusu vardı. Sesindeki anlamak arzusu umutlandırıcıydı.

"Geri dönebilmek ve anlayabilmek için ille de gitmem gerekiyordu. Bazılarımız için ille gitmek gerekir." dedim.

İçini çekti.

Ben de çektim.

Annem hepimizi her yaz mutlaka İstanbul'a götürürdü. İstanbul'da kaldığımız haftalar boyunca bana, babama ve kardeşime kendi İstanbul'unu göstermek için çırpınırdı. Sanki İstanbul'u iyi tanıtamaz, anlatamaz ve sevdiremezse işten atılacak, aç kalacak bir turist rehberi gibi çırpınırdı. Sanki onun İstanbul'unu göremez, anlamaz ve sevmezsek, kıyamet kopacak ve hepimiz yok olacaktık. Sahi annem neden çırpınırdı öyle?

Karpuz kollu, pastel renkli, zarif entariler giyerdi; kendi diktiği. Beyaz, çekik çerçeveli güneş gözlükleri takardı. Başında çantasıyla bir örnek hasır şapkası vardı. Beyaz, kısa topuklu, arkası bantlı capri yazlık ayakkabılar giyerdi; yerli malı. Hiçbir giysi ve ayakkabısı pahalı değildi, ama üzerinde çok şık ve havalı dururdu. Annemi İstanbul'da en çok bu kıyafetle şehir hatları vapurunda çok mutlu gülümserken, ince belli bardakta çay içerken hatırlarım. ("Bu çaya karbonat atmışlar, pek berbat tadı, ama alırım her seferinde işte, İstanbul vapuruna yakışır diye...) Vapurda hep anlatırdı, bazan etrafı unutur, yalnızız sanır, sesi yükselir, anlatırdı: Kız Kulesini anlatırdı. Güvertedeki yolcular da onu dinlerdi. Babam vakur ve sakin oturuşunu bozmadan ve karbonatlı çaydan hiç içmeden annemi dinler, onunla gurur duyduğunu belli etmemeye özen gösterir, pek konuşmazdı. (Ba-

bamın annemle gurur duyduğunu ben anlardım, annem bilmezdi. Kadınlar duymadan bilmezler, çocuklar anlarlar.) Babam oradaydı, yanımızdaydı, babam bizimleydi, ama annemin içinden Deniz geçerdi. Annemin İstanbul'da mutlu oluşunun nedeni buydu. Oysa ne sonradan öğrendiği Ankara'nın nefis kol börekleriyle kutlanan bayramlarda, ne de babaannemin bir zamanlar pişirdiği şahane Ankara Tavası'nın yendiği aile yemeklerinde... Ne kimsede benzerini gördüğüm şiddetli vatansevgisiyle bizi sık sık götürdüğü Anıtkabir'de, ne de Atatürk Orman Çiftliği'ndeki Hint Fili Mohini'yi ziyaret ettiğimizde... Annem'i İstanbul kadar mutlu eden hiçbir şey yoktu, olduysa da ben bilmiyordum.

"Kız Kulesi" derdi. Gözleri hülyalı, sesinde şiir tadı.

"Hikayesi olan en eski deniz fenerlerinden biridir bu. Hz. İsa doğmadan önce yapıldığı söylenir. Herhangi bir deniz feneri ya da kulesi değil bu; Kız Kulesi, efsânesiyle güzeldir."

Her yaz tatilinde İstanbul'a yapılan kutsal ziyaretle Hacı oluşumuz sırasında, törensel şehir hatları turlarında vapur Kız Kulesi'nin yanından geçerken mutlaka Kız Kulesi efsanesini anlatırdı annem. Zehirli bir yılan tarafından öldürüleceği kehanetiyle imparator babasının bu kulede sakladığı güzeller güzeli bir prenses (nedense prensesler hep güzeldir?) yıllarca burada hapis hayatı yaşamıştır. Ama kaderden kaçılır mı? (Tabii ki kaçılır anne!) Yıllar sonra bir üzüm sepetine saklanarak kuleye gelen bir yılan, güzel ve yapayalnız prensesi sokar. Yılan prensesi öldürür. (Bu nedenle onu Kleoptra'yla karıştırırdım.) Üzüme gelince, o da İstanbul efsanesinin bir parçasıdır artık. Kız Kulesi'nin prensesi bazı yaz tatillerinde bir Bizans İmparatoru'nun, bazı yazlarda da bir Osmanlı İmparatoru'nun kızı olurdu. Bunu hiçbirimiz önemsemezdik. Prenses'in etnik ve dinsel kimliği bizi hiç ilgilendirmezdi, ama talihsizliğine ailecek içten-

likle üzülürdük. Kız Kulesi'nin efsaneleri her yıl biraz değişse, fenerin içinde bir zamanlar ampül yerine kandil ya da meşale yansa, Atinalı, İspartalı, Yunanlı, Bizanslı, Arap, Osmanlı, Türk efsaneleri de yaşansa hiç fark etmezdi; bu kulenin efsânesi vardı. Efsaneler kolay yaratılmıyor, herkese ve yere nasip olmuyordu işte.

"Sonra bir gün, eskiyen, yıpranan, yabancılaşan, belki... belki eksilen bunca duyguya rağmen geri dönüyorsun..." dedi.

"Evet."

Sesim başarmış, yenmiş, taze enerjiyle yunmuş yıkanmış, tertemiz. Artık ikimiz de sigarayı bırakmışız ve 40 yaşımıza basmışız.

"Evet, bütün o gidişlerim, yeni insanlar, yeni kentler, ülkeler, kıtalar, yeni aşklar, yeni ayrılıklar, düş kırıklıkları, yeniden eski acılar, keşifler... Hepsi ama hepsi geri dönebilmek içindi."

"Tam sana göre bir açıklama işte" dedi.

Tanrım, anlattıklarımın en azından ne kadarını anladığını bildiğim, bütün yetersizliklerinde samimiyetine güvendiğim, seviştikten sonra kısacık bir öpücükle geçiştirmesinin benimle bir ilgisi bulunmadığından emin olduğum, ruhumun karşıt-eşi biriyle konuşmak ne güzel! Ruhumun karşıt eşi İstanbul.

"Sen çelişkilerin kraliçesisin! Hep öyle oldun. Çocukken her yaz İstanbul'dan dönüşte bana anlattıkların, İstanbul hikâyelerin, çoğunu senin uydurduğun efsaneler ve İstanbul'a beni bu kadar âşık ettikten sonra çekip gitmen..." diye homurdandı.

Homurdanmak bir duygu taşır. Duygu umuttur. İçimden 'beni seviyor, beni hâlâ seviyor' diye heyecanlandım.

"Küçük bir Batı Avrupa şehrinde yaşıyordum."

Şaka mı yapıyorum, diye baktı.

"Kel alaka!" diye güldüm.

O da güldü. Gülüşünü, yıllarca beni sinir eden gülüşünü özlemiştim. Çünkü samimiydi. Çok yaralandığında beni sinir etmek için silahlanmak isterdi ve böyle gülerdi. Beni sinir ederdi.

"O küçük Batı Avrupa kentinde –ki küçümsediğimi sanma, iki yüz elli bin kişilik nüfusuna karşın iki sanat müzesi, on beş halk kütüphanesi, ciddi bir üniversitesi vardı– bir gece, oralı bir arkadaşla geziyorduk."

Yüzü bulutlandı. Bir Avrupalı sevgilimi anlatıyorum diye düşünüyordu besbelli. Onun ne düşündüğünü anlayınca, sevindim. Karşınızdakinin yanlış anladıklarını bile anlayabiliyorsanız, doğru iletişim kurma şansınız olabilir.

"Bir kız arkadaş" diye ekledim.

Göz göze geldik. Anladığımı anladı. Anladığımı anladığı için sevindi. Bütün bir ömrümüz boyunca bunu ne kadar az kişiyle yapabildiğimizin artık ayrımında olacak kadar çok insan tanımış, çok acı çekmiş, umutsuzluğa kapılmıştık. İkimiz de ayrı ayrı ve birlikte... Gülümsedi. Beni tanıdığı için sevinmişti.

"O gece küçük bir Batı Avrupa kentinde bir köprü üzerinde durduk. Kız bana sordu: 'Çok güzel, değil mi?'. Baktım. Güzeldi gerçekten. Bize egzotik gelen her şey vardı. Düzenli, temiz, sokakları cetvelle çizilmiş gibi düzgün, kontrollü, şıkır şıkır bir kentti. Güzeldi ve çok sıkıcıydı. Bunu o anda orada, o kızla beraberken ilk kez çok net olarak o zaman hissettim. Kent, planlı ve konforluydu. Elektrikleri hiç kesilmezdi, itfaiye ve cankurtaran güvenilir kurumlardı. Polis kendi halkına işkence edemez, belediye başkam ve kentin politikacıları ulaşılabilir, üstelik dokunulabilir insanlardı. Kimse kadınların ne giydiğine ve kiminle seviştiğine karışmazdı. Kaynağı belirsiz serveti olan çok zenginler ve gelecekten umutsuz çok yoksullar yoktu. Asıl heyecanlı olan bunlardı. Kentin kendisi değil. Kentin şahsiyeti bile yoktu."

Durup soluklandım. O, dikkatle beni dinliyordu.

" Köprünün üzerinde Batı Avrupa küçük kentlisi kız bana döndü, koluyla bütün şehri selamlayarak, 'İşte bu benim şehrim!' dedi. Sesi inanılmaz gururlu, sahiplenme duygusuyla sarhoş, gözleri baygındı. Uçmuştu. O anı unutamam. Ona imrenmiştim, biliyor musun? O kızın, tarihi, efsaneleri, hikâyeleri ve mucizeleri olmayan, hiç olmamış ve bu saatten sonra da olmayacak küçük ve çok düzgün kentine âşık oluşundaki saflık, ait oluş ve adanmışlığa özenmiştim."

"Oysa sen hiç kimseye ve hiçbir yere ait olmamak için yıllarca mücadele ettin." dedi. Sesi üzgündü.

"Bütün kültürel, ekonomik ve siyasi zincirlerimden boşanmak, ait ve sahip olmamak için savaştım yıllarca. Reddettim. Tanrım, reddetmek bazan ne kadar güçtür. Hele zor zamanlarda reddetmek ne kadar irade ve güç gerektirir. Ve her reddediş yalnızlığın sınırlarını büyütür. Bilirsin işte..." dedim.

Soluk soluğa kalmıştım.

"Hiçbir kente ait değildim. Düzenli bir kent veya ülke adresim, düzenli bir işim, sürekli bir sevgilim, kocam, çocuğum, ailem yoktu. Sonsuzca bağımsız ve zincirsizdim. Aç kalıyordum ama özgürdüm."

"Sürgüne gittin sen." dedi.

"Aidiyetsiz, yalnız, köksüz kalmayı merak ettin. Bunun sınırlarını nereye kadar zorlayabileceğini görmek istedin. Çocukken de öyleydin. Bütün oyunlarda ve birlikte kurduğumuz düşlerde hep sınırları zorlar, beni delirtirdin. Benim sınırlarımı yırttın sen."

Haklıydı. Haklı olduğunu ancak şimdi anlayabiliyordum. O da ancak şimdi haklılığını anlatabiliyordu.

"Aidiyetsiz, tarihsiz ve özgürdün ama kaybolmaktan korkuyordun. İşte bu nedenle deliler gibi yazıyordun. Çok çok yazıyordun. Bana yazdığın mektupları okumaya yetişemiyordum. Hikâyeler, günceler, deneme-

ler, şiirler ve mektuplar. Kaybolmamak için anadiline sığınıyordun. Yazmak pusulan, saatin, yazmak takvimin olmuştu."

Doğru söylüyordu. İstanbul'un efsanelerine şehrin kendisinden daha fazla âşık olan annemle, Ankara'nın efsanesiz gerçekliğine ve yalınlığına inançla tutkun olan babamın, düşler ve gerçekler karşıtlığında yetiştirdiği biriydim işte. Sonunda bu karşıtlık, bir çelişki karmaşasına dönüşmüştü. Haklıydı, onu seviyordum ama onun yanında kalmayı göze alamamıştım işte. Çünkü ondan daha fazla istediğim bir şey vardı: Kaybolmayı ve yeniden kurmayı, kendimi baştan doğurmayı istemiştim ben. Kendi efsanelerimi yaratıp, yaşamayı.

"Kaybolmak fobisiydi belki de..." dedi.

"Sonra her keresinde bana koşuyor, bana dönüyordun. Ben, senin anlattığın İstanbul'a âşık olmuş, liseden sonra senin peşine takılıp İstanbul'da üniversiteye gelmiş, buraya yürekten yerleşmiştim. Beni her bırakıp gidişinden sonra senden nefret ediyordum, ama tıpkı tek boynuzlu boğa gibi, çok özeldin, çok albeniliydin ve tutku yaratırdın. Vazgeçilmezdin. Her dönüşünde, bu şehir ve ben sorgusuz sualsiz sana kollarımızı her açışımızda kendimden nefret ediyordum. Aşkın ve nefretin yan yana yarattığı çelişkiyle beni yakıp kavuruyordu." dedi.

"İstanbul gibi..." diye düşündüm.

"Sanki ben burada başka bir şey yapmadan seni bekliyor, Kız Kulesi kadar yalnız ve bakir olarak dönüşün için dua ediyordum..."

Tıp Fakültesini bitirdi. İyi bir öğrenciydi o benim aksime. Psikiyatri ihtisası yaptı. 'Seni daha iyi anlamak için efsane doktoru oldum kız!' derdi gülerek. İki kez evlendi ve boşandı. Bir kızı oldu, şimdi ergenlik yaşlarında. Adı: Efsane.

"O küçük, sıkıcı ve çok düzenli Batı Avrupa kentin-

de, o küçük kentli Avrupalı kızla beraber bir gece kenti seyrederken, İstanbul'dan kaçamayacağımı anlamıştım. Senden de. Ama bunu anlamak beni daha da korkutmuştu. Sonraki yıllarda bu nedenle daha sık adres ve yaşantı değiştirdim."

Şaka mı yapıyorum, diye baktı.

"En nefret edenimizin bile birkaç melodramı oluyor. Hepimizin içimizde bir melodramsever saklanmış, bekliyor" dedim alaycı bir sesle.

Sustuk. O bir doktor olarak sözlerimi tartıyordu, hissediyordum. Bir insan olarak çoktan hak vermişti bana. İnsan sevdiklerine hak vermeyi, ancak kendine hak verildikten sonra öğreniyor. Ben onun melodramıyım.

"O küçük kentli kız yıllar sonra İstanbul'a geldi. Çarpıldı. Yamuldu, yumuldu. Doğu'nun ve Üçüncü Dünya'nın bütün olumsuz yükleriyle geldiği İstanbul'dan üzerine akan efsaneler, tarih, kültür, güzellik kadar, kültürsüzlük, düzensizlik, yoksulluk ve enerjiden ötürü çarpıldı. Bildiği ve hazırlandığı bütün soruların dışında bambaşka ve çok büyük bir soruyla karşılaşan sınıf birincisi 'iyi aile çocuğu'nun çaresizliğinde kaldı. Önce gülümsemeye çalıştıysa da sonunda mızıklanmaya başladı. O, bu sorulara alışkın değildi, yanıtlarını bildiği kendi sorularını istiyordu. Yine yüksek notlar alıp, sınıf birincisi olmanın tadını yaşamak istiyordu. İstanbul bilinmedik, güvensiz, zor ve çok güzeldi. Kaçarak geri döndü. 'Burada nasıl yaşıyorsunuz?' diyordu havaalanına giderken. Şimdi her yaz geliyor, Heybeli Ada'da evi var."

Ona baktım. Gözlerini halıdaki bir motife yoğunlaştırmış görünüyordu. Sözlerimi tartıyordu. Yeni bir melodram istemiyor ama vazgeçemiyordu. Saçları tıpkı çocukluğundaki gibi akışkan ama kısa kesilmişti. Artık berbere kendisi gidiyordu. Saçlarına yer yer kır düşmüş, biraz da kilo almıştı. Kendini bırakmamış, koyup sal-

mamıştı yine de. Bütün varoluşumla dikkatle baktım ona. Hâlâ yaramazlık yapmaya yatkın olduğunu sezerek, sevindim. Dışardan hiç belli olmuyordu ama uslu, durgun ve uysal bir insana dönüşmemişti işte. Anladım. O benim karşıt ruh eşim, o benim en iyi dostum, o benim çelişkilerimin aşkı.

"Deniz" dedim, titreyerek.

"Deniz ben İstanbul'suz ve sensiz olamıyorum Deniz."

Başını hiç kaldırmadı, bakmadı. Ama gözleri ta içimde didikliyordu yüreğimi.

"Haydi Deniz, gel içimden geç Deniz." dedim.

O zaman başını kaldırdı ve bana baktı Deniz. Çocukken ona İstanbul efsaneleri anlattığım zamanki gibi baktı. İnanmak için yalvararak ama inanmadığını belli ederek baktı. Baktı bana Deniz.

"İstanbul hala Doğulu, yaşlı, öfkeli, hatta eskisinden daha saldırgan ve rakı kokuyor. İstanbul fazla değişmedi..." dedi yorgun bir sesle.

"Ben değiştim ama. Ben de İstanbul kadar Doğuluyum, İstanbul kadar yaşlıyım, İstanbul kadar Akdenizli, Balkan, İstanbul kadar Avrupalıyım. Rakıyı da şarabı da, düzeni de kaosu da, öfkeyi de aşkı da istiyorum"

"Sen gidersin yine" dedi.

Sanki 'hayır' desem, küçücük bir 'hayır' hemen inanacak kadar vazgeçmeye hazırdı.

"Ben bir pergelim Deniz. Ben bir pergel oldum şimdi."

"Sen o öfkeli boğaydın çocukken. Hüznün ve öfkenle, görkemin ve yalnızlığınla..."

"Artık bir pergel oldum." dedim.

Yeni efsanelerimden biri mi, diye baktı yüzüme, bekledi.

"Sivri ayağı tamamen İstanbul'a saplanmış bir pergel, kalemli ayağı dönüyor çevresinde..."

Güldü.

"Dervişler gibi" dedi.

Sesiyle beraber yüreği de koşup gelmişti bana ama bedeni hâlâ uzaktaydı. Yalnızca bana değil, kendine de güvenemiyordu. Gidişlerimin tek nedeni ben değildim. Ondan ayrılışlarım yalnızca gitmek için değildi. Deniz artık biliyordu. Deniz hiçbir zaman kolay biri olmadı. Deniz uslu, sessiz, sakin biri olamazdı. Durgun sulara benzer mi denizler? Şimdi tamamen beni suçlayamayacağını bilecek kadar kendisini de biliyordu.

"Sen aşkı anlamışsın, öfkeli ve şefkatli altın boynuzlu boğa" dedi bana.

"Ya sen Deniz?" diye sordum.

Sustu.

Beraber sustuk.

Biraz sustuk. Ama dayanamadık.

Konuştuk sonra.

"Denemeden bilemeyiz, yeniden, korkarak da olsa heyecanla yeniden.." dedi Deniz.

Nazlanıyordu ama bu ona yakışıyordu. O bunu biliyordu.

Deneyecektik, yeniden, daima, yıllarca, yüzyıllarca, hep, yeniden...

"Gel içimden geç Deniz" dedim.

Deniz bana doğru geldi.

KARİN KARAKAŞLI
1972

TERSİ YÜZÜ

"Karşı kıyının ışıkları gözümde buruktur,
taşlar yaş olur.
İstanbul'u ıslatırım, bir de seni.

1) SOLUĞUMUZ SES VERİNCE

Kapı aralığında öptüm
soluğundan öptüm seni.
Cemal Süreya

Arnavut kaldırımı yokuşları vardır kentimin. Taşların arasından hınzır otlar boy verir. Her köşe başını bir çingene tutar. Bir demet bahar sallar elinde. Kış kaçağı fulyalar, sümbüller göz kırpar buram buram. İçime dolarsın. Güneş cesaretlenir çiçeklerden. Kuru ayaza inat parıldar saçlarımda ve ille de deniz belirir her yokuşun ucunda. Koştukça yokuş aşağı, yükselir alçalır deniz. Kokusu soluğum olur.

Beraber soluk aldıktan sonra insan hangi dilde konuşabilir? Beraber solunum her an, yazılmamış bir şiir dizesidir. Ağızdan çıkan söz de, yaşamın akan sesleri de yoksun hissettirir insanı o soluktaki her şeylikten. Hem de tartışmasız her şeylikten. "Anlıyorum"lar, "Biliyorum"lar, "Ben de öyle"ler gülünç duruma düşer. Söylediklerimi beyninde değiştirebilirsin, söylemediklerimi işine geldiği gibi kurgulayabilirsin. Güzelliği, doğruluğu ya da başka bir özelliği seni rahatsız eden sözlerimi unutma-

yı, unutmuş gibi yapmayı tercih edebilirsin. Sözümün teknesinden inip o yükselen alçalan kendi anlam denizinin sularına dalabilirsin. Ben sana sardunya çiçeklerinin bende uyandırdığı aidiyet duygusunu anlatırken belki de sen sardunya saksısını kırdığın Hatice Teyze'nin yanağına yaklaşan kocaman elini görürsün. Durduramam o eli.

Hatırlanmaya değer ya da istenildiği halde unutulamayan sözler ancak soluğun dili paylaşılmışsa söylenebilir. Soluk bu ortak anlamları yüklenir ve biraz daha hacimlenir. İç çekişini duyarım. *İstemediklerim buldu beni.* Soluğumu tutar, büküveririm Hatice Teyze'nin elini.

Kentim soluk alır rüzgârla. Yaprakları sürükler kaldırım boyu. Bazen yağmur, bazen deniz serper yüzümüze. Soluğumuz kahkaha olur. *Geçmiş gülüşlerimiz vardı sahi.* Çınlar aynı anda.

Aynı anda aynı şeyi söylemeye davranır soluğumuz. Sen beni... yok yok sen başla. Rastlantı olur. Aynı anda aynı şeyi susar soluğumuz. *Burdayız işte eskisinden de acemi.* Korkumuz olur. Ayrı ayrı solunan dönemlerde tıkanır bazen soluğumuz. *Burda olmadığımızda ayrı mıydık sanki?* Habercimiz olur.

Sonra yine "Ne haber?" dersin. "Ne olsun" derim ben de. Soluğumuz saklambaç oynamaya gitmiştir. Ama iki kişinin belirsizliğe ebe olduğu yerde kimse koşamaz o deli gibi özlenen soluğun peşinden. Soluğumuzun sıkılacağı kadar uzun bir süre geçer aramızdan. Yeni taşınmışız gibi bile davranamayız. Çok fazla tanıdığızdır. Bir türlü çekilmeyen fotoğrafın öncesindeki yılgın sabırsızlıkla flaşın patlamasını bekleriz. Soluğumuz küçük küçük sıçrar dilimizin ucuna. *Bir söz vardı başlatan her şeyi* Flaş gözümüzü kamaştırır. *Bulduran birbirimizi* "Bir şey mi dedin?" diye sorarız karşılıklı. "Sobe!" diye bağırır soluğumuz kahkahalarda erimeden önce. "Sobe!"

Sana bir türlü okuyamadığım şiirler olur soluğum. Bildiğim bütün diller olur ve unutulur soluk soluğa. Gözlerim olur, inkâr edemeyeceğin bir bakış. Kendi soluğun boş durur mu hiç, gözlerindeki çocuk/adam olur. *Gözlerime dolanır hayalinin bukleleri.* Sesler çarpıp kayar parmaklarımızın arasından. Parmaklarımıza neler neler yapmayız. Karşılıklı durup ceplere tıkar, büker, sıkarız onları. Saçlarımızı, üstümüzü başımızı çekiştirir parmaklarımız. Soğur, terler, masaya yapışır, kitap karıştırır. Bir çay fincanının ekseninde döner, dünyanın dönüşüne nispet edercesine. Can çekişir kaskatı parmaklarımız. *Ne kadar uzun olabilir iki elin mesafesi?* Bize karşın bulurlar birbirlerini. Ancak o zaman soluk alırız.

Şakalarımız olur soluğumuz. Oyunlarımızı, kuşkularımızı, yanlış anlamalarımızı kuşanır. Paylaşıldığı anda evrilir ağırlık. Hep bırakıldığı yerden başlayabilmenin sırrı olur. Tüy tüy uçuşur zaman çevremizde. Koşarız peşi sıra. *Hiç geçemezdik ki birbirimizi.* Soluğumuz kesilir.

Motorları vardır kentimin. Siste vapurlar işleyemezken Eminönü'nü vaat eder cengâver yolculara. Tıklım tıklım dolar ve yoklara karışır ne deniz ne gök olan o boşlukta. Midyecileri, balıkçıları, tartı başındaki çocuğu, "Hadi vapura ceton cetonlar"ı; "Boyayalım ablalar"ı geçerim. Bir simit lokması çıtırdar ağzımda, çayla dalgalanıp akıverir boğazıma. İçime dolarsın. Gün, köşeye çekilir usulca. Yerini aya bırakır. Rüzgâr; reklam afişlerini, bildirileri, otobüs biletlerini, fişleri, şeker kâğıtlarını, teneke bir kutuya, kedilerin devirdiği çöpleri, saçları, atkıları, etekleri savurur. Adımlar hızlanır. Bir damla su çarpar alnıma. Geliyorum diyen yağmura inat yavaşlarım ve ille de seni yürürüm parmaklarımın ucunda. Yürüdükçe seni, yollar boyu kalkar iner göğsüm. Soluğum olursun.

11) Sesimiz Soluk Alınca

Sesinde ne var biliyor musun
söylemediğim sözcükler var
Cemal Süreya

Kazılmış, kapatılmış, yeniden açılmış çukurlarla dolu asfalt yolları vardır kentimin. Üzerinde yeni türükülmüş balgamlar kümelenir. Dört yanı kömür kokusu sarar. Kömür, is olup binaların sıvalarına, kiremitlerine ve üstüme yağar. İçimi boşaltırsın. Rüzgâr arkadan vurur ve ille de birileri çarpar omzuma. Yürüdükçe omuz omuza, savrulan, saklanan küfürler basar ortalığı. Küfürler sesin olur.

Sesin en saf hali ilk duyulduğu andır. Başı kendine çevirten ve geri kalan her şeyi uğultuya döndüren an. Sonradan sözcükleri kuşanır ses. Sözün vurgusu, sesin ezgisini bastırır. Söze karşın duyulan her ses yazılmamış bir şiir dizesidir.

Asıl anlatmak istediklerin beyninin tenha sokaklarında gezinirken sen dilinin cadde trafiğine dalarsın. Önceleri ben de kaybolurum yığın yığın kopuk ayrıntı ve zorlama söz oyunlarının arasında. Sonra o kargaşada sesini duyarım. Sesin küskün bir adamdır. *Keşkelerini bile tasarlayan yaradılıştayım.* Dinlerim.

Tam da İstanbul gibidir beynin. Her şeyi ve karşıtını içerir. Söz konusu olan ancak belirli alanların, sayılı anların bütünlüğüdür. Parçalar birleştiğinde bir yerler hep uyumsuz kalır. Dilim beynine uyduğundaysa ortalık toz duman olur. Sözlerin dört koldan eser. Eğer başarabilirsem, kendimi korumak için sesine sığınırım. Elimi gözüme siper ederim. Sen kum taneleriyle çarparsın yüzüme. Ben sesimi izlerim. Sesin gözüme kaçmıştır. *Gözlerimin sözü mü olur, başoyuncusu bütün filmlerimin.* Bakarım.

Sesin, gözünde bir fısıltıya kısılır, dilini uyarır. Sesin,

gözünde bir haykırışa açılır, diline bağırır. Gözünü dinlerim, dilin laftan anlamaz. Sözlerin savurur beni. Susmazsın. Sanki bu son konuşmandır. Benim sesim nerelere gitmiştir bilemem ama sözlerimde değildir. Kabarcıklara açılır ağzım. Konuşuyor oluruz. Sesimi bulamadığım için duyuramam kendimi. Sen de zaten kendi kuru gürültünün içinde kaybolursun. O kadar ki sonunda gözünü de kaçırırsın. Sesin eline düşer.

Dilin "Çok mutluyum ben" der. Elin huzursuzluğa sıkılıdır. Sesin parmaklarının arasından bana uzanır. *Yine de bilirsin sen beni.* Kenetleriniz. *Hesapsız kurgularımda gözlerim / ellerim eline teslim.* Bütün bir haftayı anlatır sesin ellerinde: Pazartesi, gerginliğini kornaya basarken / Salı, kayıtsızlığını kalem elde rastgele çiziktirirken / Çarşamba, isyanını gitarını fırlatırken / Perşembe, sıkıntını tamamlanacak bir iş öncesi / Cuma, tükenmişliğini artık hiçbir şeye veremezken kendini / Cumartesi, kırılganlığını güneşin tozlarda oynaşmasını seyrederken / Pazar, tembelliğini elin çarşaflarda gezinirken. Sesini dinler ve hak veririm onun yakın, dürüst itiraflarına. Dilin ise hâlâ bıkıp usanmadan maceralarını anlatır. Yaşadıkların, sözlerinde "dişi" karşılaştırmalarına dönüşür, beni bulur. *Seni bilmek yorgunuyum.* Ellerime bakarım. *Aşındı artık sözlerine karşı koruyucu siperim.* Sesim titrer parmaklarımda.

Ben titredikçe yıkılıverecekmiş gibi görünür kentimin eski zaman evleri kış akşamında. Evler sahiplerinin aynasıdır. Şu kapısı meyve sandığı tahtalarıyla yamanmış olan evin hanımefendisi belirir gözümde. Miras kavgaları yorgunu, kır saçlarında kuş yuvası topuzlu, kısa mantolu bir kadın. Havlanmış eteğinde evinin kapısındaki gibi koca bir delik. Karşı kaldırımdaki panjurun devrilmiş evin sahibi de bir beyefendi. Önce bastonu düştü elinden sonra da çok sevdiği beresi. Çok odalı köşkü gibi çok odalı bir yerde bütün gün yatar adam.

Beyninde çarpar durur onartamadığı panjurlar. Dertlenir. Ne de olsa "Husumeti malumdur rutubetin" Bir anda sözlerideki sesin uyumunu duyar. Çocuk gibi sevinir. Kireç beyazı tavanda kuzgun saçlı bir kadın döner durur. O döndükçe ahşap möbleler, Çekoslovak porselenleri, bir pencereye sıkışmış Boğaz belirir kaybolur...

Karşı kıyının ışıkları gözümde birikir, taşar yaş olur. İstanbul'u ıslatırım, bir de seni. Olduğum yerde ve anda yağarım üstüne üstüne. Yaşlarım sesim olur hiç duymadığın kadar. *Korunağımı yıktığımda arkasında olanı görmeye dayanabilir misin?* Ancak sustuğunda dinerim. *Bak işte bu benim. Sen beni, böyle bilir misin?* Başını eğer, susarsın. Sırılsıklam susarsınız İstanbul'la. Suskunluğun sesim olur.

⇔

İstanbul, Türk edebiyatının en önemli yaşam alanlarından biri olageldi.
Yüzyıldır bin bir yüzü yazıldı ama hâlâ yazılmayı bekleyen
pek çok yüzü, pek çok kişiliği var.
Öykülerde İstanbul'da işte bu benzersiz zenginlikteki dünyayı
insanları, doğası, semtleri ve nostaljisiyle yansıtan öyküler bulacaksınız.

Öykülerin yazarlarına gelince...

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ömer Seyfettin, Sait Faik Abasıyanık,
Refik Halid Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu,
Nahid Sırrı Örik, Ziya Osman Saba, Orhan Kemal,
Haldun Taner, Cihat Burak, Sabahattin Kudret Aksal,
Zeyyat Selimoğlu, Oktay Akbal, Bilge Karasu, Demir Özlü,
Füruzan, Onat Kutlar, Tezer Özlü, Mustafa Balel,
Erendiz Atasü, Feyza Hepçilingirler, Işıl Özgentürk, Hulki Aktunç,
Semra Aktunç, Nedim Gürsel, Feride Çiçekoğlu, Roni Margulies,
Buket Uzuner, Karin Karakaşlı.